

**ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ ТА ПРАВА «КРОК»**

ПАЗЄЄВА ГАННА МИХАЙЛІВНА

УДК 005.922.1+656.1

**КОМПЛЕКСНА ДІАГНОСТИКА В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕКОНОМІЧНОЇ
БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ
(НА МАТЕРІАЛАХ ТРАНСПОРТНО-ЕКСПЕДИЦІЙНИХ
ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ)**

Спеціальність 21.04.02 – економічна безпека суб'єктів
господарської діяльності

Дисертація
на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Науковий керівник
Алькама Віктор Григорович
доктор економічних наук, професор,
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК»,
завідувач кафедри управлінських технологій

Київ – 2017

ЗМІСТ

	стор.
ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ.....	4
ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ АНАЛІЗУ ПРОБЛЕМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА	14
1.1. Теоретичні підходи до аналізу проблем забезпечення економічної безпеки підприємства	14
1.2. Місце діагностики в аналізі проблем забезпечення економічної безпеки підприємства	32
1.3. Комплексна діагностика як інструмент забезпечення економічної безпеки підприємства	43
<i>Висновки до розділу 1</i>	65
РОЗДІЛ 2. ВИКОРИСТАННЯ КОМПЛЕКСНОЇ ДІАГНОСТИКИ В АНАЛІЗІ СТАНУ ТА РІВНЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ТРАНСПОРТНО-ЕКСПЕДИЦІЙНИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ	68
2.1. Оцінка сучасного стану економічної безпеки транспортно експедиційних підприємств України	68
2.2. Загальна характеристика стану та розвитку транспортно-експедиційних підприємств України	93
2.3. Комплексна діагностика рівня економічної безпеки транспортно-експедиційних підприємств	119
<i>Висновки до розділу 2</i>	141
РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ ІНСТРУМЕНТАРІЮ КОМПЛЕКСНОЇ ДІАГНОСТИКИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ТРАНСПОРТНО-ЕКСПЕДИЦІЙНИХ ПІДПРИЄМСТВ	144

3.1. Комплексна діагностика в забезпеченні економічної безпеки транспортно-експедиційних підприємств	144
3.2. Потоково-функціональна модель діагностики як сучасний інструмент підвищення рівня економічної безпеки транспортно-експедиційних підприємств	162
3.3. Наслідки використання потоково-функціональної моделі діагностики економічної безпеки транспортно-експедиційних підприємств	171
<i>Висновки до розділу 3</i>	186
ВИСНОВКИ	189
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	191
ДОДАТКИ	211

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

- АЗС** – автозаправна станція
- АТЗК** – автомобільний транспорт загального користування
- АТП** – автотранспортне підприємство
- ВВП** – внутрішній валовий продукт
- ДТП** – дорожньо-транспортні пригоди
- ЕБ** – економічна безпека
- ЕБП** – економічна безпека підприємства
- Матриця БКГ** – Матриця Бостон Консалтинг Груп
- ПАТ** – публічне акціонерне товариство
- ПП** – приватний підприємець
- СЗГ** – стратегічна зона господарювання
- СЕБ** – система економічної безпеки
- СЕБП** – система економічна безпека підприємства
- ТЕК** – транспортно-експедиційна контора
- ТЕО** – транспортно-експедиційне обслуговування
- ТЕП** – транспортно-експедиційне підприємство
- ТЕР** – транспортно-експедиційна робота
- ТО** – технічне обслуговування
- ТОВ** – товариство з обмеженою відповідальністю
- ТТС** – транспортно-технологічні системи
- ФОП** – фізична особа підприємець

ВСТУП

Актуальність теми. В умовах нестабільного розвитку національної економіки, тривалої і глибокої економічної кризи в Україні та динамічного зовнішнього середовища, вітчизняні підприємства здійснюють свою діяльність під впливом значної кількості непередбачених та слабо прогнозованих небезпек і загроз, що впливають на економічну безпеку їх функціонування та розвитку. Україна характеризується значно більшою кількістю і обсягом транспортних перевезень відносно суми її ВВП, ніж будь-яка інша країна Європи внаслідок великої частки продукції сільського господарства і важкої індустрії в перевезеннях країни.

На ринку автоперевезень функціонує біля 80 тисяч суб'єктів, які відповідно до законодавства мають ліцензії на провадження транспортно-експедиторської діяльності. Приблизно 50% з них здійснюють перевезення вантажів. Проте внаслідок економічних, політичних, соціальних факторів, посиленої дії небезпек та загроз зовнішнього середовища, протягом останніх років спостерігається тенденція значного падіння обсягів транспортно-експедиційних послуг з перевезення вантажними автомобілями за всіма видами сполучень. Так, у січні 2015р. перевезено (з урахуванням розрахункових даних фізичних осіб-підприємців) 412,0 тис. т. комерційних вантажів, що на 28,8% менше, ніж за аналогічний період 2014 року.

На вітчизняні підприємства постійно впливає цілий ряд деструктивних факторів зовнішнього середовища правового, економічного, соціального та політичного характеру які породжують низку потенційних і наявних небезпек та загроз, що знижують рівень економічної безпеки підприємства та ставлять під сумнів перспективність його подальшої ефективної операційної та фінансово-господарської діяльності. В сучасних економічних умовах надзвичайно актуальною є своєчасна, повна та об'єктивна діагностика економічної безпеки суб'єктів транспортно-експедиційної діяльності. Це дозволяє оперативно виявляти загрози і небезпеки та використовувати адекватний інструментарій мінімізації їх впливу, планувати та реалізовувати

механізм захисту підприємства від небезпек і загроз та, в свою чергу, оптимізувати і систематизувати роботу всього підприємства.

Діагностика економічної безпеки транспортно-експедиційного підприємства не може розглядатися уособлено від діагностики діяльності та стану підприємства в цілому, вона є складовою цілісного комплексу діагностики діяльності підприємства за всіма його складовими та підсистемами. Оскільки рівень економічної безпеки є відображенням загального стану та рівня стійкості, ефективності функціонування підприємств в цілому.

Враховуючи перспективність транспортної галузі і, в першу чергу, автотранспортної підгалузі економіки України як найбільш конкурентної, в реалізації завдань європейської економічної інтеграції та виходом вітчизняних суб'єктів транспортно-експедиційної діяльності на регіональні та світові ринки послуг, дослідження аспектів комплексної діагностики їх економічної безпеки є важливим та невідкладним практичним і науковим завданням.

Формуванню та дослідженню наукових і методичних засад забезпечення економічної безпеки присвятили праці відомі світові науковці: І. Ансофф, В. Баумоль, І. Бланк, Дж. Гроссман, П. Друкер, Д. Канеман, Р. Лінч, Дж. Майер, М. Портер, Р.А. Стенфорд, А. Чандлер та інші зарубіжні вчені.

Вітчизняними науковцями, які зробили внесок у дослідження проблематики економічної безпеки та діагностики в забезпеченні економічної безпеки підприємства є: В. Алькема, З. Борисенко, З. Варналій, Т. Васильців, О. Гончаренко, В. Грушко, М. Денисенко, А. Дмитренко, З. Живко, Т. Загорна, О. Захаров, О. Кириченко, Г. Козаченко, О. Користін, Т. Кузенко, О. Ляшенко, В. Мунтіян, О. Преображенська, В. Рокоча, В. Сідак, Ю. Тараруєв, І. Тарасенко, В. Терехов, А. Ткаченко, Т. Шабатура, Л. Шемаєва, О. Черевко та інші. Проте, питання комплексної діагностики економічної безпеки сучасних підприємств є недостатньо вивченим та залишає поле для подальших досліджень, що і визначає актуальність обраної теми. Наукова і практична актуальність та доцільність зумовили вибір теми, мету, завдання, об'єкт і предмет дисертаційного дослідження.

Наукове завдання дисертаційного дослідження полягає у розробленні науково-обґрунтованого підходу до комплексної діагностики, обґрунтуванні її моделей та інструментарію удосконалення для забезпечення економічної безпеки транспортно-експедиційних підприємств України.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана відповідно до плану наукових досліджень кафедри управління фінансово-економічною безпекою Університету економіки та права «КРОК» за темою «Забезпечення захисту економічної безпеки держави та суб'єктів господарської діяльності в умовах євроінтеграції України» (номер державної реєстрації 0114U006338). Здобувачем проведено комплексну діагностику економічної безпеки транспортно-експедиційних підприємств.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційного дослідження є теоретичне обґрунтування та розроблення науково-методичних та практичних рекомендацій щодо удосконалення процесу комплексної діагностики в забезпеченні економічної безпеки (на матеріалах транспортно-експедиційних підприємств України).

Реалізація поставленої мети зумовила розв'язання наступних задач:

- дослідити теоретико-методологічний базис економічної безпеки підприємства розкрити сутність поняття «комплексна діагностика системи економічної безпеки підприємств» та визначити роль функції діагностики у забезпеченні економічної безпеки підприємства;
- узагальнити та систематизувати науково-методичні засади та практичний інструментарій розробки моделі комплексної діагностики в забезпеченні економічної безпеки підприємств;
- провести комплексну діагностику та проаналізувати сучасний стан і тенденції розвитку транспортно-експедиційних підприємств транспортної галузі України, визначити характерні її особливості;
- застосувати сучасні методичні підходи до відбору та розрахунку показників індикаторів комплексної діагностики в забезпеченні економічної безпеки підприємств;

- формалізувати та удосконалити модель процесу комплексної діагностики в забезпеченні економічної безпеки транспортно-експедиційних підприємств як складової комплексної діагностики підприємств;
- сформулювати та запропонувати авторське бачення операційної складової в забезпеченні економічної безпеки транспортно – експедиційного підприємства, що характеризує сутність та зміст основної виробничо-господарської діяльності підприємства;
- ідентифікувати та систематизувати блок потокових складових економічної безпеки підприємства, що дозволять максимально ефективно здійснювати діагностику стану та рівня економічної безпеки підприємства за групами показників, враховуючи специфіку та спеціалізацію транспортно-експедиційної діяльності підприємства;
- розробити потоково-функціональну модель діагностики економічної безпеки підприємства, що дозволить визначити рівень економічної безпеки за потоковими та функціональними блоками, та є сучасним інструментом підвищення рівня економічної безпеки транспортно-експедиційних підприємств.

Об'єктом дослідження є процес забезпечення економічної безпеки підприємств.

Предметом дослідження є сукупність теоретико-методичних засад та прикладних аспектів комплексної діагностики в забезпеченні економічної безпеки підприємств.

Методи дослідження. Для досягнення мети, вирішення поставлених у дослідженні завдань, автором використано комплекс загальнонаукових та специфічних методів досліджень. Метод аналізу та синтезу використовувався для дослідження методичних засад комплексної діагностики економічної безпеки підприємства, визначення її складових (п. 2.3, 3.2, 3.3), системний аналіз – для аналізу складових комплексної діагностики економічної безпеки підприємства (п. 3.1, 3.2). Для вирішення конкретних завдань використовувались також специфічні методи: метод експертних оцінок – для

оцінювання якісних параметрів у процесі діагностики підприємства (п. 2.2, 3.1), метод економіко-математичного моделювання – для побудови та розрахунку потоково-функціональної моделі діагностики рівня економічної безпеки транспортно-експедиційних підприємств (п.3.3), методи розрахунків, обґрунтування, прогнозування та розрахунок інтегрального індикатора економічної безпеки, що були використані для розрахунків рівня економічної безпеки транспортно-експедиційних підприємств (п. 2.3).

Теоретичною базою дослідження є наукові праці вітчизняних та зарубіжних авторів, матеріали періодичних видань, наукова література, монографії. Статистичною і фактологічною основою дослідження є дані Державної служби статистики України, фінансові звіти та економічне дослідження транспортно-експедиційних підприємств. Інформаційною базою дослідження є законодавчі та нормативно-правові акти, дисертації та фахові статті науковців, Інтернет-ресурси.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у обґрунтуванні науково-методичних підходів та розробці практичних рекомендацій щодо удосконалення процесу комплексної діагностики в забезпеченні економічної безпеки підприємства на прикладі транспортно-експедиційних підприємств.

Основні положення, що визначають наукову новизну дослідження, полягають у наступному:

вперше:

- розроблено потоково-функціональну модель діагностики економічної безпеки підприємства, що дозволить визначити рівень економічної безпеки за поточними та функціональними блоками та є сучасним інструментом управління процесами, спрямованими на підвищення рівня економічної безпеки транспортно-експедиційних підприємств;

удосконалено:

- модель процесу комплексної діагностики в забезпеченні економічної безпеки транспортно-експедиційних підприємств, що на відміну від існуючих, визначає діагностику в забезпеченні економічної безпеки

підприємства як підсистему та невід'ємну складову системи вищого порядку - комплексної діагностики підприємства та акумулює, систематизує і використовує показники з інших напрямів та складових комплексної діагностики підприємства, які детально та повно відображають її суть і можуть бути використані для здійснення моніторингу стану та рівня економічної безпеки підприємства;

- ідентифікацію та систематизацію блока поточних складових економічної безпеки підприємства, а саме: інформаційного потоку, фінансового потоку та матеріального (фізичного потоку), що в порівнянні з традиційним підходом, дозволяє максимально ефективно здійснювати діагностику стану та рівня економічної безпеки підприємства за групами показників, враховуючи спеціалізацію транспортно-експедиційної діяльності підприємства;

- сучасне бачення операційної складової економічної безпеки транспортно-експедиційного підприємства, що в порівнянні з існуючими підходами, включає сукупність показників виробничої та фізичної складових системи економічної безпеки, які характеризують сутність та зміст основної виробничої господарської діяльності підприємства;

дістали подальший розвиток:

- науково - методичні засади та практичний інструментарій розробки моделі комплексної діагностики економічної безпеки підприємств, які характеризується багатокритеріальністю, системністю та можливістю аналізу існуючого стану та рівня економічної безпеки підприємства;

- трактування поняття «комплексна діагностика економічної безпеки підприємств», що стало теоретико - концептуальною основою для систематизації теоретико - методичних засад формування складових, методики, процесу та механізму комплексної діагностики економічної безпеки підприємства;

- методичні підходи до відбору та застосування показників індикаторів комплексної діагностики економічної безпеки підприємств, що дають можливість систематизації показників комплексної оцінки та визначення

рівня економічної безпеки підприємств як для прийняття оперативних рішень, так і для внесення своєчасних змін в стратегію забезпечення економічної безпеки підприємства;

- інтерпретація особливостей стану та тенденцій розвитку транспортно-експедиційних підприємств транспортної галузі України, аналіз стану та рівня економічної безпеки групи транспортно – експедиційних підприємств, що повною мірою враховує склад, техніко-економічні особливості та спеціалізацію цих суб'єктів підприємницької діяльності.

Практичне значення отриманих результатів полягає у тому, що сформульовані й обґрунтовані у дисертаційній роботі теоретичні положення дали змогу сформулювати пропозиції науково-практичного характеру щодо застосування моделі комплексної діагностики в забезпеченні економічної безпеки транспортно-експедиційних підприємств.

Прикладне значення наукових результатів роботи підтверджується використанням окремих методик та рекомендацій у діяльності транспортно-експедиційних підприємств: ПАТ «Київзовніштранс» використано запропоновану потоково-функціональну модель комплексної діагностики економічної безпеки транспортно – експедиційних підприємств (довідка № 3 від 10.01.2016 р.); ТОВ «ДНС ЕКСПРЕС ІНК» (довідка № 05012016-1 від 05.01.2016 р.) де на підставі отриманої в процесі проведеної діагностики інформації, керівництвом підприємства було сформовано дієву програму забезпечення економічної безпеки підприємства на 2017-2020 роки; в діяльності ПП Колядюк В.П. (довідка № ВД100716 від 10.07.2016 р.) було апробовано запропонований алгоритм ідентифікації та оцінки негативного впливу деструктивних чинників на діяльність підприємства та інструментарій для його реалізації. Ряд теоретичних та методичних рекомендацій дисертаційного дослідження використовується в навчальному процесі у ВНЗ Університет економіки та права «КРОК» при викладанні навчальних дисциплін «Економічна безпека суб'єктів логістичної діяльності» (акт впровадження результатів наукового дослідження в навчальний процес від 29.08.2016), у ВНЗ

Національний транспортний університет при викладанні навчальних дисциплін «Екологічна безпека» та «Еколого-економічні основи управління транспортом» (акт впровадження результатів наукового дослідження в навчальний процес у Національному транспортному університеті від 29.08.2016). Загалом результати роботи можуть використовуватись у процесі підготовки фахівців у вищих навчальних закладах економічного профілю.

Особистий внесок здобувача. Дисертаційне дослідження є результатом самостійного наукового дослідження автора. Публікації за тематикою дисертаційної роботи підготовлені дисертантом самостійно.

Апробація результатів дисертації. Результати дисертаційного дослідження пройшли апробацію на 7 науково-практичних конференціях: Науково-практична конференція молодих учених “Психологія та безпека бізнесу” (Київ, березень 2012р.); Міжнародна наукова конференція «Антикризовий розвиток соціальних та економічних процесів в умовах глобалізації» (Київ – Буча, квітень 2013р.); Науково-практична конференція молодих учених «Актуальні питання розвитку суб’єктів господарювання в умовах економічної нестабільності» (Київ, 2013р.); Науково-практична конференція молодих учених ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК» «Актуальні проблеми сучасної наукової думки» (Київ, 14 листопада 2014р.); Науково-практична конференція молодих учених ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК» «Еволюція наукової думки в контексті європейського вибору України» (Київ, 21 листопада 2015р.); V Всеукраїнська студентська науково-практична конференція “Актуальні проблеми ефективного соціально-економічного розвитку України: пошук молодих” (Вінниця, квітень 2016р.), VI Всеукраїнська науково-практична конференція Національної академії Національної гвардії України «Актуальні питання організації та управління діяльністю підприємств у сучасних умовах господарювання» (Харків, 17 листопада 2016 р.)

Публікації. За результатами досліджень опубліковано 13 наукових праць загальним обсягом 9,17 д.а., з них 5 – у наукових фахових виданнях, що

входять до міжнародних баз цитування (5,98 д.а.), 6 – в інших наукових фахових виданнях (2,29 д.а.), 2 – в інших виданнях (0,9 д.а.).

Структура і обсяг роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів (9 підрозділів), висновків, списку використаних джерел та додатків. Дисертаційне дослідження викладено на 210 сторінках, із них 190 сторінок основного тексту. Дисертація містить 45 таблиць, 35 рисунків, з яких один займає повну сторінку, та 14 додатків. Список використаних джерел налічує 178 найменувань на 20 сторінках.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО - МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ АНАЛІЗУ ПРОБЛЕМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ

1.1. Теоретичні підходи до аналізу проблем забезпечення економічної безпеки підприємства

Безпека в сучасному світі є однією з умов та цілей життєдіяльності людини, колективу та суспільства в цілому. Досліджуючи змістовну характеристику поняття безпеки ідентифіковано велике розмаїття трактувань як у вітчизняній так і в іноземній літературі. Пройшовши певну еволюцію (Додаток А), термін "безпека" почав вживатися з 1190 р. і на той час означав спокійний стан духу людини, яка вважала себе захищеною від будь – якої небезпеки [1]. За визначенням Р.В. Четвертакова безпека розглядається як стан захищеності від постійної загрози посягання на устрій, уклад, свободу, життя та господарські надбання [2]. У словнику В.І. Даля «безпека» – безпечний, означає стан, властивість, незагрозливий той, що не може спричинити зла або шкоди, нешкідливий, збережений, вірний, надійний [3]. У словнику С.І. Ожегова «безпека» – стан, за якого не загрожує небезпека, є захист від небезпеки [4]. Науковець Г.В. Іващенко сформулював поняття безпеки і всі випадки його вживання [5]: як безпека особи, як безпека мореплавання, як безпека виробничих процесів, і всі інші, виділені в науці, види безпеки (політичну, військову, радіаційну, екологічну і так далі). Також він заклав основу поняття безпеки за семантичним і морфологічним трактуванням. За його ствердженням в безпеці існує два концептуальні підходи: статичний (безпека як стан) і дієвий, або діяльнісний (безпека як діяльність). Саме такий підхід запропонований Г.В. Іващенко дозволяє розробляти загальну доктрину і політику. Узагальнюючи основні позиції роботи Г. Іващенко, безпека, в загальному вигляді – це специфічна сукупність умов діяльності, які суб'єкт в змозі контролювати в процесі своєї самореалізації. А ось Г.А Мінаєв розглядає безпеку в різних родових визначеннях об'єкту, він виділяє безпеку соціальної системи різних

ієрархічних рівнів, саме безпеку соціальної системи, організації, особистості [6]. Узагальнюючи напрацювання вітчизняних і закордонних науковців, можна стверджувати, що безпека є умовою існування будь – якої соціально-економічної системи, в тому числі підприємства, яке має здатність протидії впливу зовнішнього середовища. В свою чергу, розгляд безпеки, як специфічного підходу до вивчення організації, з методологічної точки зору дає можливість досліджувати організацію як єдине ціле, як складну систему. Аналізуючи природу поняття «безпека», необхідно більш детально розглянути такі складові безпосередньо пов'язані з цією системною категорією, як «небезпека», «загроза» та «ризик».

Так поняття «небезпека» трактується як протилежність безпеці. Дослідивши роботи науковців (Додаток Б) можна стверджувати, що кожний з них має свою точку зору. Так Е. Олейников [7], М. Єрмошенко [8] і В. Ярочкін [9] пропонують використання терміну «небезпека» як ймовірності заподіяння шкоди, яка може мати фатальні наслідки для певної системи. В розрізі національної і регіональної безпеки дослідники В. Манілов [10], М. Дзілієв [11], Н. Нижник [12], Г. Ситник [12], В. Білоус [12], З. Герасимчук та Н. Вавдіюк [13] визначають небезпеку, що подається як факт, реальність, послідовність певних дій, що має негативний характер і може призвести до завдання шкоди. На думку ж З.С. Варналія небезпека – об'єктивна можливість негативного впливу на певне явище, систему, механізм, соціальний організм, внаслідок чого йому може бути заподіяна шкода, що призведе до занепаду, кризового стану тощо [1].

З погляду З.Б. Живко, що попри схожості поглядів науковців на суть небезпеки, було виділено два підходи: перший – ймовірнісний, коли розглядається можливість виникнення негативних наслідків; другий – реальний, коли йдеться про конкретні дії, які завдають шкоди певній соціально-економічній системі [14].

Узагальнюючи існуючі точки зору, слід зазначити, що небезпека подається як послідовність певних дій переважно негативного характеру в

системі, в наслідок чого нищиться економічний потенціал, що призводить до занепаду, кризового стану тощо.

Аналізуючи поняття «загроза» в дослідженнях В. Ярочкина, М. Абдурахманова, В. Баришполец, М. Єрмоленко, Е. Олейнікова, В. Манілова, М. Дзілієва, Н. Вавдіюк, З. Герасимчука, В. Шлемко та інших (Додаток В), встановлено, що воно часто ототожнюється з поняттям небезпека, і автори звертають увагу на загрозу соціально-економічної системи, що негативно впливає на сукупність умов, процесів, факторів які негативно впливають на динаміку розвитку і стан всієї системи. Але існують інші точки зору, наприклад у Г.Б. Клейнера [15], В.Л. Тамбовцева [15], Р. М. Качалова [15], В.Ф. Гапоненко [16], А.А. Безпалько [16], А. С. Власкова [16], Е.А. Олейникова [17], Н. В. Матвеева [18], А. Пекіна [19], М. І. Камлика [20], В.П. Мак-Мака [21], С.П. Дубецької [22]. Вони сходяться на думці, що загрозі притаманна динаміка, тобто зміни, дії які спричиняють шкоду або порушення діяльності підприємства, і які в наслідку є причиною збитків та втрат. І всі ці загрози виникають під дією певних зовнішніх та внутрішніх чинників, у зв'язку з чим, з боку підприємства необхідно заподіяти певний комплекс заходів для їх нейтралізації та усунення. Так М.М. Зацеркляний та О.Ф. Мельников визначають, що економічною загрозою є потенційна подія, настання якої може призвести до зниження або повної втрати прибутку [23]. Визначення загрози М.І. Корольовим [24] пов'язується з невизначеністю зовнішнього середовища.

Отже, поняття «загроза» слід трактувати не як безпосередню небезпеку, що є її наслідком у вигляді об'єктивованого чинника потенційно негативної дії, а як одну із її форм, що з'являється і розвивається на основі невизначеності зовнішнього середовища і в свою чергу неможливістю проконтролювати і здійснювати ефективне управління внутрішнім середовищем системи. Деякі науковці погоджуючись з думкою В.М. Ячменьової, розглядаючи науковий підхід трактування поняття «загроза», його ототожнюють з терміном «ризик» (Додаток Г). Так Т. Васильців, вживає ці терміни як синоніми: "... доцільно розглядати ті сфери, в яких можуть виникати загрози економічній безпеці

підприємництва, зокрема, за напрямками: виробничі, галузеві, політичні, економічні, фінансові, інноваційні та юридичні ризики" [25, с. 28]; "до ризиків економічної безпеки підприємництва, які можна частково попередити, необхідно віднести серйозні системні загрози" [25, с. 31]; "за походженням загрози економічній безпеці підприємництва доцільно поділяти на внутрішні ... та зовнішні ... Відмінність між внутрішніми та зовнішніми ризиками полягає у тому, чи зумовлені вони діями (бездіяльністю) суб'єктів системи економічної безпеки підприємництва чи інституціями її зовнішнього середовища" [25, с. 33]. Так І.П. Мігус і С.М. Лаптев розрізняють окремо поняття «загроза» та «ризик» (Додаток В і Г). Іншу точку зору мають Н.Н. Пойда-Носик, М.І.Корольов, О.М. Ляшенко, аналізуючи їх трактування можна знайти загальний їх взаємозв'язок, а саме: ризик існує як результат впливу загрози і є її джерелом, складовою та виступає як свідомо дія що може стати загрозою. З.Б. Живко стверджує, що по-перше, ризик визначається як ймовірність настання негативних наслідків [14, с. 13], по-друге, ризик трактується як невизначеність та дії спрямовані на подолання цієї невизначеності [14, с. 13], і по - третє, ризик не передбачає чітко визначеного результату, він може бути або позитивним, або негативним [14, с.14].

Підсумовуючи всі трактування, необхідно звернути увагу і на економічну сутність ризику. Запропоновані власні визначення ризику В. Ярочкиним, З. Герасимчуком, Н. Вавдіюком, Є. Стояновим, Г. Кірейцевим В. Вітлінським, А. Дороніною, І.П. Мігусом, С.М. Лаптевим [26, с. 43 - 58, с. 94 - 104], О.М. Ляшенко, З.С. Варналієм [1] та інших дослідників, які в основному акцентують увагу на негативних наслідках ризику: настанні несприятливих подій, імовірністю втрат, небезпеці виникнення збитків, тощо.

Отже, не зважаючи на відмінність підходів трактування та взаємозв'язку понять «небезпека», «загроза», «ризик» існують спільні атрибути господарської діяльності які є основою для побудови системи підприємства яке змушене під впливом зовнішніх і внутрішніх чинників удосконалювати свої захисні

механізми для мінімізації негативних наслідків. Тому виникає проблема забезпечення безпеки організації і підприємства, як основи економіки країни.

В фаховій літературі термін «економічна безпека» трактується по-різному і розглядається як окремий вид комплексної безпеки, вона є самостійною сферою наукового аналізу. І завжди була та залишається важливою складовою національної і державної безпеки України, незважаючи на зміни в політичній ситуації, економічній кон'юнктурі та правовому середовищі країни. Як предмет дослідження, економічна безпека має певну специфіку [27]. В наукових колах виділяють декілька підходів до визначення «економічної безпеки» (рис. 1.1).

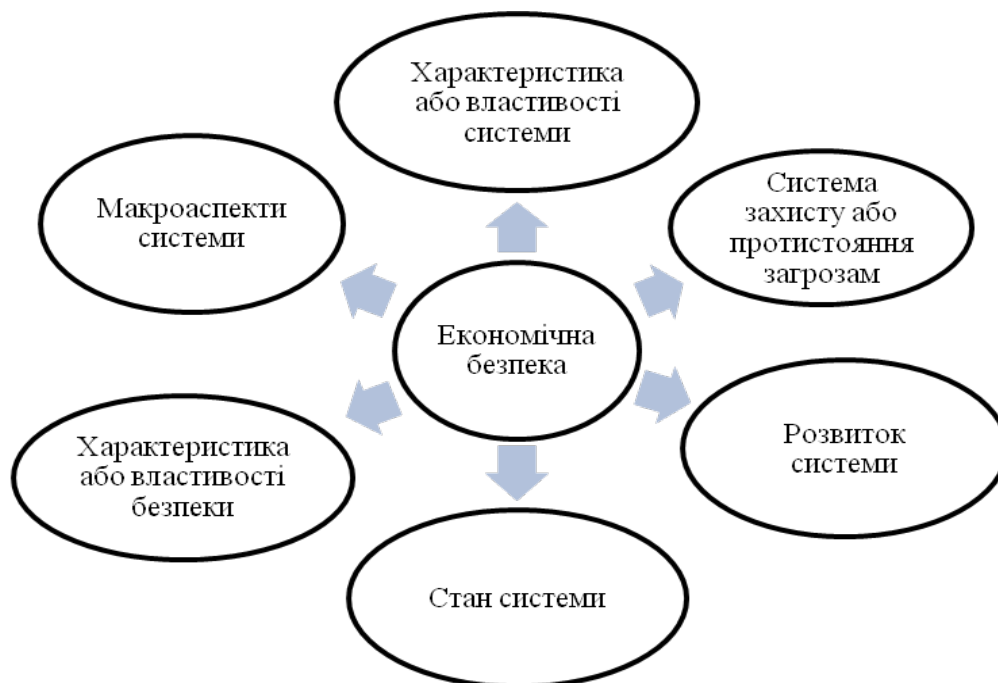

Рис. 1.1. Наукові підходи до економічної безпеки

Джерело: систематизовано автором на підставі [27, 28, 29, 30, 31].

Перша група, до якої входять науковці С. Ільяшенко, Р. Дацків, Ю. Лисенко, С. Міщенко, Р. Руденський, С. Ликшин та ін., розглядають економічну безпеку як стан системи який забезпечує стабільний розвиток і дає можливість ефективно використовувати наявний потенціал, протистояти внутрішнім та зовнішнім руйнівним впливам [25, 26, 28]. Так, наприклад,

Р. Дацків, під економічною безпекою розуміє «такий стан економічного розвитку суб'єктів господарювання (особи, держави, організації), який забезпечує йому гармонійний розвиток і ефективне використання шансів і усунення загроз оточуючого середовища» [28].

Друга група дослідників, а саме В. Тамбовцев [29], В. Забродський та М. Капустін аналізують дане поняття з точки зору характеристики або властивостей системи. Так, В. Забродський та М. Капустін [30] визначають економічну безпеку як «...«кількісну та якісну» характеристику властивостей системи, яка відображає спроможність до «самостійного виживання» та розвитку в умовах виникнення внутрішньої та зовнішньої економічної безпеки». В. Тамбовцев [29], під економічною безпекою тієї чи іншої системи розуміє «...сукупність властивостей стану її виробничої (у широкому сенсі) підсистеми, яка забезпечує можливість досягнення цілей всієї системи».

Колектив науковців Е. Бухвальд, Н. Гловацкая та С. Лазаренко представляють третю групу і визначають економічну безпеку «як рівень розвитку економіки, який дає можливість забезпечити економічну, соціально-політичну та воєнну стабільність в умовах впливу негативних чинників» [32]. Так, О. Бельков під економічною безпекою розуміє «якісно визначений стан економіки країни, який з точки зору суспільства бажано зберегти або розвивати у прогресуючих масштабах» [33].

Науковці четвертої групи зазначають, що економічна безпека це система захисту або системи протистояння загрозам. Наприклад С. Набойченко [31] визначає безпеку як «спроможність економічної системи функціонувати та розвиватися в умовах дії загроз, своєчасно ліквідувати, послаблюючи чи компенсуючи їх, не припускаючи їх накопичення, долати несприятливі зовнішні впливи, що виникають, забезпечуючи стійкість положення системи та її суб'єктів».

І, нарешті, економічна безпека може розглядатися як система, покликана забезпечувати стійкий розвиток, у тому числі здатність інститутів влади створити механізми реалізації й захисту економічних інтересів

відповідного об'єкта [34].

Отже, економічна безпека завжди була і залишається важливою складовою національної і державної безпеки України, незважаючи на зміни в політичній ситуації, економічній кон'юктурі та правовому середовищі країни. Особливого значення набуває необхідність безпечного функціонування та розвитку цього виду безпеки як системи [35, с.24]. Можна стверджувати, що поняття "економічна безпека" пройшло чимало переосмислень які пов'язані зі зміною умов зовнішнього середовища і з урахуванням факторів, які зумовлюють процеси управління. Узагальнюючи визначення суті поняття «економічна безпека держави», можна стверджувати, що В. Акімова, Є. Бридуна, М. Ватагіна та Ю. Алтухов [36], на нашу думку, розкривають повну сутність поняття економічної безпеки, яка сприяє створенню надійної та забезпеченої держави до складу завдань якої входить належний стан захищеності інтересів соціально-економічної системи та можливості забезпечення її сталого розвитку. Тобто, під економічною безпекою розуміють сукупність умов та факторів, які забезпечують незалежність національної економіки, її стабільність та стійкість, здатність до постійного оновлення і удосконалення; захищеність економічних, політичних, екологічних, правових та інших потреб суспільства і його громадян; забезпечення передумов для виживання в умовах кризи та майбутнього розвитку; захист життєво важливих інтересів країни та її території, зважаючи на ресурсний потенціал, збалансованість та динаміку розвитку; створення внутрішнього імунітету та зовнішньої захищеності від дестабілізаційних впливів; конкурентоспроможність країни на світових ринках, об'єктів і територій на внутрішньому ринку та стійкості фінансового становища; забезпечення належних умов життя та стійкого розвитку особистості, збереження екології. Загальною умовою вирішення проблем економічної безпеки за кожним з цих напрямів є наявність ресурсів для розширеного відтворення економічного потенціалу. Таке визначення суті поняття «економічна безпека держави» вважаємо найбільш повним і комплексним. Воно також може бути методичною

основою для визначення місця і ролі у ній економічної безпеки підприємства [25]. Варто також зазначити, що забезпечення економічної безпеки не може бути ефективним без активної участі в ньому суб'єктів господарювання (підприємств, установ, організацій тощо), пов'язаних із ними інститутів громадянського суспільства (зокрема політичних партій, профспілок, організацій підприємців та ін.), а також самих громадян [37].

Розглядаючи економічну безпеку держави необхідно звернути увагу на економічну безпеку підприємства. Підприємство це — організаційно відокремлена і економічно самостійна ланка виробничої сфери економіки, що спеціалізується на виготовленні продукції, виконанні робіт і наданні послуг. Головне завдання підприємства як головного об'єкту економічних відносин полягає в задоволенні потреб ринку в його продукції або послугах з метою одержання прибутку. «Економічне благополуччя підприємства тримається на трьох китах: розвиток, безпека і прибуток» вважають дослідники А.С. Соснін та П.Я. Пригунов [38]. За ствердженням Г.А. Минаєва [6] терміна «безпека організації» взагалі не існувало як поняття, і його ідентифікували з терміном «управління безпекою». Але пройшло немало часу щоб трактувати термін «безпека організації» як одного з найважливіших соціальних явищ та підсистеми безпеки суспільства» [6, с. 74]. Благополуччя підприємства не може бути без системи ефективного управління підприємством, яке повинно забезпечити стан захищеності діяльності підприємства від негативного впливу зовнішнього та внутрішнього середовища, і здатністю своєчасно прогнозувати загрози, формувати систему адаптивності та стратегічної гнучкості до динамічних ринкових умов розвитку. Перед суб'єктами господарювання постає завдання забезпечення стабільного функціонування за рахунок уникнення або нейтралізації загроз, та ефективної діяльності за рахунок управління соціально – трудовими, фінансовими, виробничими та іншими бізнес-процесами [39].

Найголовнішими аспектами убезпечення яких є: якість соціального середовища, конкурентоспроможність та інноваційність економічної підсистеми та розвиток економічної безпеки [35]. Аналіз існуючих визначень

поняття «економічна безпека підприємства» (Додаток Д) вказує що їх можна поділити на декілька груп (рис. 1.2).

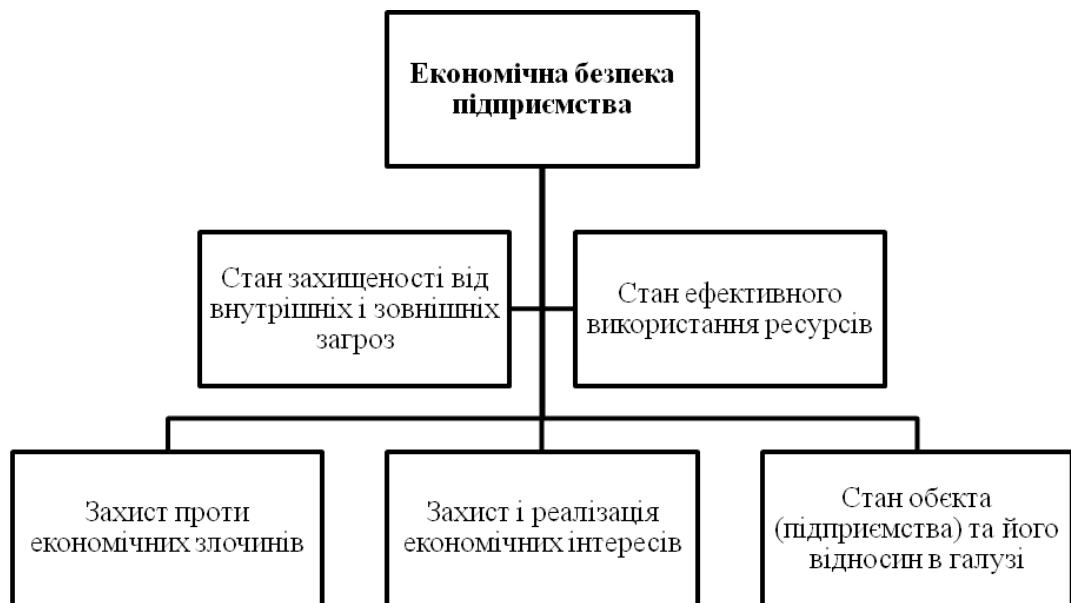

Рис.1.2. Підходи до визначення поняття економічна безпека підприємства

Джерело: систематизовано автором на підставі [40, 41].

Стан захищеності від внутрішніх і зовнішніх загроз є пріоритетним в роботах Г. Лянного, Л. Шемаєвої, В. Забродського, Д. Шалагіна, Т. Ковальова, А. Колосова, Т. Сухорукова та інших. Характерним для цього підходу є визначення Г. Лянного, у відповідності з яким економічна безпека підприємства - це стан його захищеності від негативного впливу зовнішніх і внутрішніх загроз, дестабілізаційних чинників [40]. Доцільно звернути увагу і на думку Д. Ковальова й Т. Сухорукова, в їх розумінні економічна безпека підприємства - стан захищеності діяльності підприємства від негативного впливу зовнішнього оточення, а також здатність своєчасно усунути різноманітні загрози або пристосуватися до існуючих умов, які не відображуються негативно на його діяльності [41].

Наступна група науковців таких як З.М. Борисенко [42], О.А. Грунін [43], В. Гапоненко, А. Беспалько, А. Власкова [16], М. Зубок Р. Зубок [44],

С Ільяшенко [45], А. Мелехов, А. Корнієнко, та інші трактують економічну безпеку як стан ефективного використання ресурсів. На думку ж О.А. Груніна [43] економічна безпека підприємства це не тільки негативні чинники небезпеки до складу яких входить конкуренція, нерозвиненість ринкового середовища, тощо, а ще і забезпечення впливу внутрішніх чинників – використання ресурсів, дії управлінського апарату які іноді можуть бути і перешкодою в досягненні цих цілей. Існує ще один підхід В. Гапоненко, А. Беспалько, А. Власкова [16], в якому враховується величина, яку важко визначити, але яка виступає як причина чи наслідок, і може характеризувати ступінь економічної безпеки підприємства. Це поняття – «корпоративні ресурси». Тому виникає проблема визначення, що саме відноситься до цих корпоративних ресурсів, яким чином розглядати їх вплив на економічну безпеку підприємства – разом або окремо.

Наступне трактування виглядає як захист проти економічних злочинів. А саме: фіктивне підприємництво; розготівковування грошових коштів; злочини у кредитно-фінансовій сфері; ухилення від сплати податків; злочини у сфері страхування; службові злочини (крадіжки, шахрайство, фальсифікації, промислове шпигунство тощо). Існують прихильники вузького трактування і зводять це поняття до одного із завдань охоронних структур (захист комерційної таємниці, пропускний режим) або до кінцевої мети їх діяльності (стан захищеності підприємства та його життєво важливих інтересів від потенційних ризиків та загроз) [46].

Поза сумнівом ці загрози дуже важливі і повинні постійно аналізуватися і враховуватися, але поняття економічної безпеки підприємства ширше і більш ємке, і зводити їх до охоронних структур не можливо.

Більш новий підхід до трактування економічної безпеки пов'язаний з реалізацією і захистом економічних інтересів. Саме інтереси пов'язані безпосередньо з психологією, звичаями, культурним рівнем і свідомістю людей. Безумовно, що економіка не може функціонувати і розвиватися поза інтересами людей. Так С.Л. Меламедов, вважає що захист підприємства та його життєво

важливих інтересів залежить від внутрішніх і зовнішніх загроз, кадрового і інтелектуального потенціалу, інформації, технологій, капіталу і прибутку, який забезпечується системою заходів спеціального правового, економічного, організаційного, інформаційно-технічного і соціального характеру» [47]. Науковці Г.В. Козаченко, В.П. Пономарьов, О.М. Ляшенко під економічною безпекою підприємства розуміють міру гармонізації в часі і просторі економічних інтересів підприємства з інтересами пов'язаних з ним суб'єктів зовнішнього середовища та їх часткову захищеність від загроз [48]. Деякі дослідники економічну безпеку суб'єкта господарської діяльності розглядають через призму особистої безпеки працівника. А окремі науковці як В.В. Рокоча [49], В.І. Терехов [50], О.А. Кириченко та В.С. Сідак [46] підкреслюють універсальність категорії економічної безпеки як стану захищеності для всіх рівнів, починаючи розглядати економічну безпеку підприємства як складову частину безпеки держави і закінчують кожним її громадянином. Отже, економічну безпеку підприємства слід розглядати як складну багаторівневу ієрархічну та поліструктурну систему [51].

Узагальнюючи запропоновані підходи, на нашу думку, економічна безпека підприємства це складна багаторівнева ієрархічна та поліструктурна система, яка включає в себе стан захищеності бізнес-процесів, при оптимальному використанні для підприємства економічного потенціалу, та захисту від внутрішніх і зовнішніх загроз, який забезпечується системою заходів спеціального правового, економічного, організаційного, інформаційно – технічного і соціального характеру.

Отже, економічна безпека як складне соціальне явище є об'єктом комплексного наукового дослідження. Так автори І.П. Отенко, Д. К. Воронков, та Г. А. Іващенко наголошують, що економічна безпека підприємства – поняття системне, це властивість підприємства, побудованого на принципах стійкості, саморегуляції, цілісності. Економічна безпека підприємства покликана захистити кожен з цих властивостей, оскільки руйнівна дія на будь-яку з цих властивостей призведе до загибелі підприємства в цілому [52].

Кожне підприємство є системою, яке охоплює основні елементи і зв'язки між ними. Система – це сукупність об'єктів, взаємодія яких обумовлює наявність інтегративних якостей, не властивих її частинам, компонентам [23]. Саме на лініях внутрішніх і зовнішніх зв'язків системи підприємства (фірми) реалізується загроза її економічній безпеці. Для забезпечення максимальної міри захисту від різних загроз та небезпек і необхідна певна діяльність, яка має носити системний характер.

Тобто, перспективним є напрям дослідження економічної безпеки суб'єктів господарювання в межах системного підходу. І економічна безпека економічного об'єкта розглядається як специфічна економічна система спрямована на забезпечення поточного стану та захист економічних інтересів суб'єктів управління. Відомо, що системи мають певні властивості [53]: цілісність; відносна відособленість від зовнішнього середовища; наявність зв'язків з зовнішнім середовищем; структурованість – наявність частин і зв'язків між ними; цілеспрямованість – підпорядкування всієї організації системи визначеній меті

Однак розгляд економічної безпеки підприємства як певної системи економічної безпеки в більшості сучасних наукових публікацій розглядається ізольовано від середовища функціонування об'єкта. Тому проблема забезпечення економічної безпеки підприємства виходить на новий рівень, а при визначенні суті економічної безпеки підприємства важливе місце займає виділення її складових. Головною метою економічної безпеки підприємства є створення відповідних умов його стабільного і максимально ефективного функціонування. Для реалізації поставленої мети та досягнення необхідних показників рівня економічної безпеки підприємства необхідно забезпечити безперервне функціонування та розвиток підприємства за рахунок формування системи функціональних складових економічної безпеки (рис. 1.3).

Рис. 1.3. Функціональні складові економічної безпеки підприємства
Джерело: сформовано на підставі [54].

Слід відмітити, що система функціональних складових економічної безпеки повинна обґрунтовуватися, виходячи з поточного стану конкретної економічної системи, з урахуванням головних тенденцій та можливостей її розвитку. Так І. Г. Аберніхіна зазначає, що «для виробничих підприємств... пріоритетними складовими економічної безпеки є техніко-технологічна й фінансова, оскільки вони безпосередньо пов'язані з формуванням конкурентоспроможності продукції і характеризують технологічний і фінансовий потенціал підприємства та ступінь його захищеності» [55]. С. Ілляшенко пропонує включати до складу функціональних складових економічної безпеки також ринкову та інтерфейсну, що характеризують надійність взаємодії з економічними контрагентами підприємства [45, с. 12]. Це

дозволяє, беззаперечно, більш повно враховувати вплив зовнішнього середовища на стан підприємства в аспекті економічної безпеки. На основі узагальнення підходів до виділення функціональних складових економічної безпеки зовнішнього середовища функціонування підприємств викликають необхідність використання принципів системного підходу у дослідженні процесів забезпечення економічної безпеки підприємств в сучасних економічних умовах, який є конкретизацією діалектичного методу і його застосування до вивчення об'єктів різного рівня складності [56, с. 8].

Відомо, що економічна безпека підприємства безпосередньо пов'язана із системою безпеки галузі чи видом діяльності. Отже, економічну безпеку підприємства слід розглядати як складну багаторівневу ієрархічну та поліструктурну систему [27]. З філософської точки зору поняття система являє собою категорію, що характеризує об'єкт, як певну цілісну структуру, елементи якої певним чином пов'язані між собою, мають свою внутрішню логіку взаємозв'язку [57]. В економіці існує поняття «система економічної безпеки підприємства». Так, І. П. Отенко, Г. А. Іващенко, Д. К. Воронков, наголошують що це структурований комплекс стратегічних, тактичних та оперативних заходів, спрямованих на захищеність підприємства від зовнішніх та внутрішніх загроз та на формування унікальних здатностей протистояти їм в майбутньому [52]. Інша точка зору В.Л. Ортинського, І.С. Керницького, З.Б. Живко та інших авторів, які вважають що система економічної безпеки – це комплексне утворення, до якого належать суб'єкти, об'єкти та механізм реалізації безпеки на підприємстві [54, с. 84]. Л.Г. Шемаєва надає інше визначення поняття системи економічної безпеки суб'єктів господарювання: «Це організована сукупність взаємопов'язаних елементів зовнішньої та внутрішньої безпеки суб'єктів господарювання, таких як: спеціальні органи та служби, об'єкти, наукові підходи, нормативно-правова база, політика, стратегія, концепція, принципи, функції, завдання, методи та засоби, що спрямовані на забезпечення реалізації стратегічних і тактичних інтересів суб'єкта господарювання, а також захист цих інтересів від зовнішніх та внутрішніх загроз» [58]. У своєму

дослідженні автори монографії О.А. Кириченко, В.С. Сідак, С.М. Лаптев зі співавторами стверджують, що «система економічної безпеки підприємства – це певна множина взаємопов’язаних елементів, що забезпечують безпеку підприємства та досягнення ним цілей бізнесу. Система економічної безпеки розглядається як цілісна відкрита складна багаторівнева та багатофункціональна система, що містить у собі ряд підсистем» [46, с. 272-274]. У монографії В. Грушка, С. Лаптева та Л. Кошембар під системою економічної безпеки розуміється «організаційний комплекс, який складається із сукупності організаційних, управлінських, технічних правових та інших мір і заходів, сукупності сил і засобів, спрямованих на забезпечення безпеки об’єкта, захисту інтересів його керівників та інвесторів, сприяння забезпеченню його стійкого розвитку» [59, с. 12]. З точки зору З. Якубовича, який розглядає систему економічної безпеки підприємства як «підсистему відкритої складної системи-підприємства. Вона виділяє основні елементи системи економічної безпеки підприємства: вхід системи, суб’єкти системи, мету, цілі, завдання, принципи та інструменти» [60, с. 81-86]. Систему економічної безпеки підприємства на думку О.А. Кириченко можна визначити «як взаємопов’язану сукупність спеціальних структур, засобів, методів і заходів, які забезпечують безпеку бізнесу від внутрішніх і зовнішніх загроз» [61, с. 42]. Іншої думки О.І. Захаров [62] який визначає систему економічної безпеки підприємства як «...сукупність взаємозалежних організаційних, правових і технічних заходів, спрямованих на зниження і протидію реальним і потенційним, внутрішнім і зовнішнім ризикам та загрозам діяльності підприємства, які можуть призвести до істотних економічних втрат, зупинити або загальмувати розвиток підприємства». В загальному вигляді економічна безпека підприємства є характеристикою системи, що самоорганізовується і саморозвивається. Тобто це стан, при якому економічні параметри дозволяють зберегти головні її властивості: рівновагу і стійкість при мінімізації загроз [63]. Підсумовуючи вищесказане можна констатувати, що в сучасних наукових колах відсутня єдина думка до визначення складу системи економічної безпеки підприємства. З рис. 1.4 видно,

що вона складається з відповідних підсистем, функціональної та підсистеми забезпечення економічної безпеки підприємства.

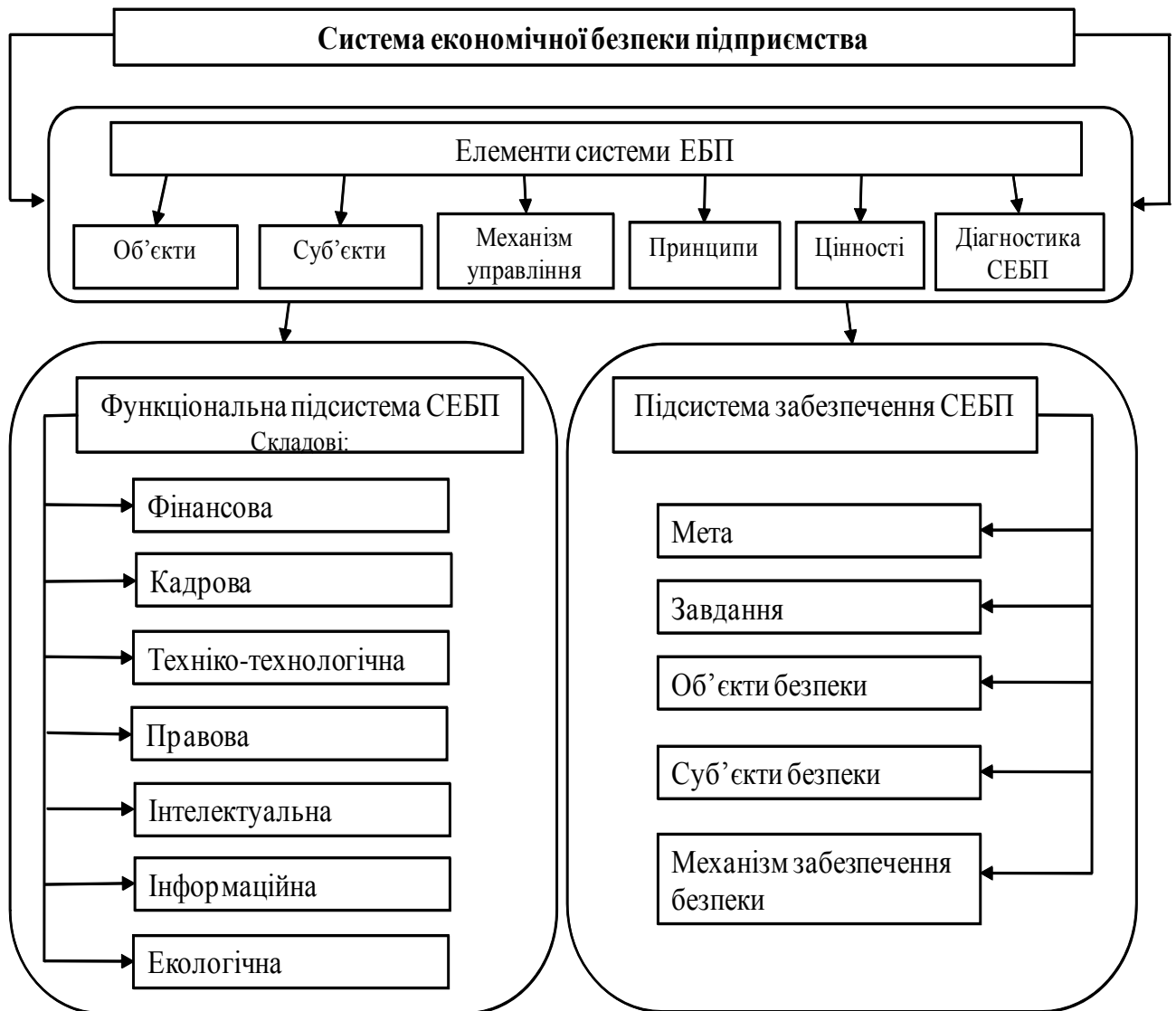

Рис. 1.4. Визначення змісту системи економічної безпеки підприємства
Джерело: складено автором на підставі [1, 63].

Саме тому, на нашу думку, доцільним буде запропонувати наступне тлумачення поняття «системи економічної безпеки підприємства» - це структурований комплекс взаємопов'язаних елементів багаторівневої та багатофункціональної системи, що містить у собі ряд підсистем зовнішньої та внутрішньої безпеки суб'єктів господарювання які спрямовані на організацію

захисту інтересів підприємства від внутрішніх і зовнішніх загроз та досягнення поставлених стратегічних цілей підприємства.

Розглядаючи підприємство як систему, стає зрозумілим, що в області системи економічної безпеки підприємства надзвичайно актуальним є визначення і оцінка стану функціонування суб'єктів економічного процесу, розроблення комплексу профілактичних заходів, рекомендацій і процедур, спрямованих на поліпшення цього стану або попередження несприятливих для його функціонування ситуацій і подій у невизначеному ринковому середовищі.

Проблема забезпечення економічної безпеки підприємства належить до розряду пріоритетних, а система забезпечення економічної безпеки кожного підприємства цілком індивідуальна. Вона залежить від впливу внутрішніх (розмірів підприємства, його економічних, фінансових, виробничо – технічних, інформаційних, інтелектуальних, професійних, організаційних та інших можливостей), та зовнішніх чинників (існуюча в державі законодавча база, політичний стан, від обсягу матеріально-технічних та фінансових ресурсів тощо). Ця складна економічна система, відрізняється наявністю численних різноманітних зв'язків. Як в будь-якій системі, спрацьовує ефект синергії: випуск продукції або надання послуги можливі тільки на рівні всього підприємства. До складу підприємства входить низка підсистем (служб, підрозділів), кількість і розмір яких залежить від його специфіки. Водночас підприємство є частиною більшої системи: галузі, економіки регіону, країни загалом.

Одним з найважливіших елементів системи безпеки підприємства є механізм її забезпечення, що є сукупністю законодавчих актів, правових норм, спонукальних мотивів і стимулів, методів, заходів, сил і засобів, за допомогою яких суб'єкт впливає на об'єкт для досягнення цілей безпеки і розв'язання завдань, які стоять перед нею [64]. Використовувані сили і засоби, як правило, поділяють на кілька груп: фінансові, кадрові, організаційні, технічні, інформаційні, правові, інтелектуальні й ін. З їх допомогою вирішуються завдання по забезпеченню безпеки [65].

Успішне функціонування і економічний розвиток українських підприємств багато в чому залежить від вдосконалення їх діяльності у сфері забезпечення економічної безпеки [66]. Проблемам забезпечення економічної безпеки підприємства присвячені роботи вітчизняних та зарубіжних науковців таких як Ю.Г. Кім [67], В.В. Немченко [68] і В.В. Малішевська [68], А.В. Іванов, В.В. Шликов [69], М.І. Камлик [20], В. І. Франчук [70], Т.М. Іванюта, А.О. Заїчковський [71], та інші. Так М.М. Зацеркляний та О.Ф. Мельников наголошують, що забезпечення економічної безпеки підприємства є сукупність дій, які охоплюють: аналіз потенційних економічних загроз; планування заходів протидії; контроль за виконанням вжитих заходів; аналіз ефективності системи економічної безпеки [23]. В.В. Немченко і В.В. Малішевська вважають, що забезпечення економічної безпеки підприємства — це процес реалізації функціональних складових економічної безпеки з метою запобігання можливих збитків і досягнення максимального рівня економічної безпеки в даний час і в майбутньому [68]. В.И. Ярочкин пропонує механізм забезпечення економічної безпеки, що є сукупністю законодавчих актів, правових норм, спонукальних мотивів і стимулів, методів, заходів, сил і засобів, за допомогою яких суб'єкт впливає на об'єкт для досягнення цілей безпеки і розв'язання завдань, які стоять перед нею [65].

Отже, рівень забезпечення економічної безпеки залежить від чітко організованої системи економічної безпеки підприємства яка складається з суб'єктів і об'єктів механізму забезпечення економічної безпеки. Враховуючи особливості діяльності підприємства суб'єкти діють за певними принципами, так як кожен суб'єкт підприємництва суто індивідуальний. Механізм забезпечення економічної безпеки підприємства відбувається за рахунок системи організації, виконання та контролю стратегічного і оперативного планування, його фінансово-господарської діяльності та практичної реалізації розроблених планів які дозволяють досягати найбільш високих значень рівня економічної безпеки підприємства. Забезпечення економічної безпеки підприємства — це процес реалізації функціональних складових економічної

безпеки (фінансової, інформаційної, кадрової, організаційної, технічної, правової, інтелектуальної й ін.) за допомогою яких вирішуються завдання по забезпеченню безпеки з метою запобігання можливих збитків.

Відповідно, способи забезпечення економічної безпеки підприємства включають в себе набір заходів які можна представити наступним чином: опис проблемної ситуації та визначення цільової установки; побудова системи економічної безпеки підприємства; розробка методологічного інструментарію оцінки стану економічної безпеки на підприємствах; розрахунок сил і засобів, необхідних для забезпечення економічної безпеки; розробка заходів щодо реалізації основних положень концепції економічної безпеки підприємств.

1.2. Місце діагностики в аналізі проблем забезпечення економічної безпеки підприємства

В умовах конкуренції основним завданням, яке вирішує система економічної безпеки підприємства, є: діагностика рівня (стану) економічної безпеки, в тому числі виявлення, прогнозування та систематизація загроз його економічній безпеці; розробка заходів та реалізація рекомендацій з підвищення рівня економічної безпеки та оцінка їх ефективності; безперервний моніторинг рівня економічної безпеки та коректування заходів [72].

Важливим елементом без якого неможливе забезпечення економічної безпеки підприємства в сучасних умовах є діагностика. Науковці по різному підходять до тлумачення цього питання. З запропонованого аналізу наукових праць видно, що сутність терміну «діагностика» (Додаток Ж) розглядається як співвідношення таких понять як загальна і економічна діагностика підприємства. В джерелах, загальну діагностику підприємства розглядають як поглиблену чи глобальну діагностику, яка містить такі складові: економічна діагностика, функціональна діагностика, діагностика зовнішнього середовища, стратегічна діагностика тощо. Отже, економічна діагностика вужче поняття ніж загальна діагностика підприємства (Додаток Е) [73].

Взагалі термін «діагностика» був запозичений з медицини, а слово «діагноз» походить від грецького "diagnosis", що означає розпізнавання, визначення, тобто процес дослідження об'єкта діагнозу з метою одержання результату, встановлення діагнозу та формулювання висновку про стан об'єкта. Тобто, суть діагностики полягає у виявленні патологічних змін у досліджуваній системі та встановленні діагнозу [74]. З точки зору економічної діагностики науковці дають різні визначення досліджуваного поняття. Наприклад В.Г. Герасимчук вважає, що діагностика передбачає визначення суті та особливостей проблеми на основі всеохоплюючого аналізу, застосовуючи певний набір принципів та методів його проведення [75]. Таке визначення пропонує В.Ш. Раппопорт: «Діагностика – управлінська робота з виявлення проблем і вузьких місць системи управління підприємством» [76]. На думку Е.М. Короткова, діагностика – це визначення стану об'єкта, предмета, явища чи процесу управління за допомогою реалізації комплексу дослідницьких процедур, виявлення в них слабких ланок та «вузьких місць» [77]. З точки зору І.В. Кривов'язюка «діагностика – це процес дослідження стану об'єкта, встановлення відхилень від нормального перебігу процесів за допомогою існуючого методологічного інструментарію з метою виявлення проблем, вузьких місць, як нині існуючих, так й таких, що виникатимуть в майбутньому, а також їх усунення, та визначення шляхів подолання у майбутньому засобом прийняття ефективних управлінських рішень» [78].

З погляду Л.Г. Шморгун, діагностика – це система методів, прийомів і методик проведення досліджень для визначення цілей функціонування суб'єкта господарювання, способів її досягнення, виявлення проблем і вибору варіантів їхнього розв'язання [79].

На нашу думку, «діагностика» - це вчення про методи, процеси й принципи розпізнавання й визначення негативних (кризових) явищ діяльності суб'єкта господарювання їх аналіз, установлення причин виникнення, пропозиція та забезпечення їх усунення.

Доречно також відмітити, що в економічних працях розглядаються різні види діагностики. А саме [80]: економічна діагностика; фінансова діагностика; діагностика фінансово- господарської діяльності підприємства; бізнес-діагностика; діагностика банкрутства; експрес-діагностика; фундаментальна діагностика; економіко-фінансова діагностика; комплексна бізнес-діагностика. Кожна з них на практиці виконує свої умови застосування на підприємстві. Економіко-фінансова діагностика застосовується в умовах визначення середньо- і короткострокових пріоритетів розвитку підприємства; може вимагати прийняття як швидких, так і виважених управлінських рішень [104]. Комплексна економічна діагностика є базою для прийняття стратегічних рішень щодо подальшого функціонування та розвитку підприємства [78].

Виходячи з нашого предмета дослідження розглянемо альтернативні розуміння сутності поняття економічна діагностика (Додаток 3). Так М.М. Глазов вважає, що економічна діагностика розпізнає характер порушень в одній із сфер суб'єктів господарювання [81]. У цьому випадку суб'єкт господарювання розглядають як складну систему, що складається із взаємопов'язаних між собою елементів, які не функціонують автономно. На погляд О.І. Муравйова, економічна діагностика є системою дій, яка необхідна для постановки діагнозу і виявлення якісних характеристик порушень у діяльності підприємства [82]. Такий підхід вказує на динамічний характер економічної діагностики. Економічна діагностика підприємства є одним з інструментів у системі управління і обґрунтування господарських рішень. Тобто економічна діагностика повинна виступати як обґрунтована та достовірна процедура, від якої залежить подальший напрям дій суб'єкта господарювання. Будь-який невірно зроблений діагностичний висновок може звести нанівець усі зусилля і сподівання підприємства на ринку в пошуку стабільності чи кращих перспектив розвитку [83]. Іншими словами, діагностика передбачає розпізнавання стану об'єкта за другорядними ознаками; дослідження стану об'єкта; формування уявлення про об'єкт.

У роботі А.С. Вартанова, І.Г. Сокиринської та З.Н. Соколовської економічна діагностика розглядається з позиції системного підходу, що дає змогу всебічно оцінювати стан об'єкта в умовах неповної інформації, та виявляти проблеми функціонування об'єкту, а також визначати шляхи їх вирішення одночасно враховуючи параметри зміни системи [84]. З погляду виявлення сутності, функцій і методів економічної діагностики запропонований підхід є більш перспективний з точки зору використання можливостей діагностики в процесі управління об'єктом як системою, що складається з взаємопов'язаних елементів, кожний з яких має власні особливості і впливає на поведінку системи загалом. Відповідно, "економічна діагностика дає змогу вирішувати такі задачі: оцінити економічний стан підприємства; стабільність його функціонування; визначити можливі варіанти економічної динаміки, виходячи з структурного зв'язку між показниками; оцінити можливі наслідки управлінських рішень, що пов'язані з ефективністю виробництва, фінансовим станом, платоспроможністю" [84, с.11]. Інше бачення економічної діагностики висловлюють дослідники В.А. Верба та Т.І. Решетняк яке направлене на проблеми підприємства, що взаємопов'язані між собою "процес детального та поглибленого аналізу проблем, виявлення факторів, що впливають на них, підготовки всієї необхідної інформації для прийняття рішення, а також виявлення головних аспектів взаємозв'язку між проблемами, загальними цілями та результатами діяльності підприємства" [85, с. 27]. На існуванні підприємства в умовах досконалої конкуренції акцентує увагу М.М. Глазов, а саме "вчення про методи і принципи розпізнавання дисфункцій і постановку діагнозу об'єкта, що аналізується з метою підвищення ефективності його функціонування, підвищення його життєздатності в умовах вільної конкуренції, вільного, нерегульованого ринку" [81].

Економічну діагностику з «аналізом виробничої (управлінської) діяльності» ототожнює А.Є. Воронова, і вважає що основним завданням є "оцінка можливих наслідків управлінських рішень з точки зору ефективності системи загалом". Поряд з цим, зазначено, що діагностика діяльності

підприємства спрямована "на встановлення й вивчення ознак, оцінку стану організаційної системи й виявлення проблем ефективного функціонування й розвитку організації, формування шляхів її рішення" [86, с. 42]. Автор розглядає три форми організаційного процесу встановлення діагнозу - аналітичну, експертну та імітаційну [87].

Класифікувати економічну діагностику залежно від характеру об'єкта пропонує Ю.О. Тараруєв на [88]: структурну, організаційну, функціональну.

Структурна діагностика – передбачає дослідження підприємства і його підрозділів з позицій системного аналізу. Особлива увага при цьому приділяється оцінці відповідності структури підприємства його стратегічним цілям і завданням поточної діяльності. Організаційна діагностика – застосовується для аналізу взаємодії підрозділів підприємства у процесі виробництва та реалізації продукції, виконання робіт, надання послуг та виконання завдань, що передбачають досягнення соціального ефекту. Функціональна діагностика – використовується з метою оцінки діяльності окремих підрозділів підприємства за допомогою спеціально розроблених критеріїв. Дозволяє опосередковано оцінити внесок підрозділів, відділів та інших структурних одиниць підприємства у досягнення його цілей та обґрунтувати рішення щодо проведення реорганізації підприємства.

Отже, предметом економічної діагностики є господарська діяльність підприємств, кінцеві результати господарювання, які складаються під впливом об'єктивних і суб'єктивних факторів (екстенсивні і інтенсивні), що перебувають в єдності і взаємозв'язку [81]. Екстенсивні фактори відбуваються за рахунок зміни обсягу капіталовкладень, вартості основних засобів, матеріальних цінностей, чисельності працюючих. А інтенсивні фактори за рахунок кращого використання задіяних у процесі виробництва основних засобів, матеріальних цінностей робочої сили [89, с. 9].

Отже, на наш погляд, економічна діагностика підприємства це комплекс дій з метою виявлення недоліків і переваг щодо ідентифікації, та визначення

причин відхилень від норм діяльності, своєчасного захисту від внутрішніх і зовнішніх загроз, та розроблення заходів їх усунення.

Виходячи з цього діагностику економічної безпеки підприємства можна розглядати як складову економічної діагностики. Дослідивши спектр поглядів щодо сутності поняття «діагностика економічної безпеки підприємства» (Додаток К) ми можемо констатувати багатоальтернативне розуміння його сутності і бачимо, що науковці розглядають питання методів діагностування підприємства, тощо, але єдиного трактування цього поняття відсутнє. Відповідно виникає необхідність уточнення сутності поняття «діагностика економічної безпеки підприємства» [90].

Запропоновані науковцями підходи щодо змісту поняття «діагностика економічної безпеки підприємства» підтверджують той факт, що авторами пропонується розглядати діагностику через призму економічної безпеки підприємства. Як раніше було зазначено, економічна безпека підприємства складається з відповідних функціональних складових, котрі між собою пов'язані, проте суттєво різняться за значенням, показниками і методами забезпечення. Кожна функціональна складова впливає по-різному на рівень економічної безпеки підприємства. Тому процес забезпечення належного рівня економічної безпеки передбачає встановлення, аналізування та оцінку небезпек і загроз для кожної функціональної складової економічної безпеки з метою їх попередження та протидії. З огляду на це діагностика економічної безпеки підприємства є вихідним базисом забезпечення його економічної безпеки, оскільки вона передбачає цілеспрямоване оцінювання рівня кожної з складових економічної безпеки підприємства, подальших напрямів та перспектив розвитку на засадах бізнес індикаторів для ухвалення ефективних управлінських рішень, спрямованих на розвиток підприємства.

Узагальнюючи вищезазначене, можна стверджувати що діагностика економічної безпеки підприємства це складна багаторівнева ієрархічна та поліструктурна система, яка включає в себе комплекс дій щодо виявлення, та визначення причин відхилень від встановлених норм захищеності бізнес-

процесів підприємства та своєчасного захисту від внутрішніх і зовнішніх загроз та інших деструктивних чинників небезпеки, які забезпечуються системою заходів спеціального правового, економічного, організаційного, інформаційно – технічного і соціального характеру.

Тому діагностика економічної безпеки підприємства має бути однозначною, обґрунтованою та достовірною процедурою. Оскільки забезпечення зростання ефективності сучасного підприємства залежить від комплексного аналізу та діагностики господарської діяльності, яка повинна відповідати сучасним вимогам розвитку економіки. В свою чергу це дозволить забезпечити ефективне управління підприємством. Тому діагностичні процедури повинні включати систематичний збір, відображення, аналіз і опрацювання даних різними методами в різних аспектах виробничо-господарської діяльності підприємства. Така діагностика дозволить визначити стан кожної складової підсистеми і кожного структурного елемента суб'єкта господарювання, що створює передумови їх точної оцінки [90].

В сучасній науці склалося кілька концепцій діагностики, в кожній з яких існують свої об'єктивні особливості. Так І.В. Кривов'язюк пропонує свої об'єктивні особливості концепції діагностики, та обґрунтовує цілеспрямованість і систематичність процесу її реалізації, відображає взаємозв'язок завдань та результатів діагностики, що сприяє поглибленню розуміння її суті та конкретизації місії в процесі управління [78]. На думку Д.С. Мацехи концепція економічної безпеки підприємства це система поглядів ідей цільових настанов пронизаних єдиним задумом на проблему економічної безпеки а також систему заходів шляхів напрямів досягнення поставлених цілей в умовах невизначеності й існування як внутрішніх так і зовнішніх загроз [91]. Отже, маємо декілька сучасних концепцій діагностики (рис. 1.5).

Рис. 1.5. Сучасні концепції діагностики підприємства

Джерело: складено на підставі [78, 91].

Комплексне бачення цих співвідношень, взаємозв'язків і одночасна деталізація базових елементів системи діагностики економічної безпеки стає основоположними при формуванні її предметної сфери згідно з концептуальним підходом до її реалізації.

Таким чином, діагностика економічної безпеки підприємства повинна застосовуватися в процесі управління підприємства постійно, бо за її допомоги можна виявити нові тенденції, що потребують внесення змін в оперативне управління. На основі аналізу і синтезу інформації з метою своєчасного виявлення недоліків та переваг розвитку підприємства діагностика дозволяє якнайширше охопити проблемні питання, що постають на підприємстві. Саме це й відіграє важливу роль та належне місце при проведенні діагностики в забезпеченні економічної безпеки підприємства. Тому проблема пошуку і впровадження в практику нових форм і методів управління, розробка стратегії економічної безпеки підприємств дозволили б підготувати і реалізувати відповідні програми дій по нейтралізації зовнішніх і ліквідації внутрішніх, постійно виникаючих загроз [66].

Лише комплексний і системний підходи організації економічної безпеки на підприємстві забезпечать найбільш повною мірою його надійний захист, зазначають ряд науковців таких як І.П. Отенко, Г.А.Іващенко, Д.К. Воронков, В.Л. Ортинський, І.С. Керницький, З.Б. Живко та інші [54]. Системний підхід – це напрям методології наукового пізнання і соціальної практики, в основі якого лежить розгляд об'єктів як систем. Він орієнтує дослідника на розкриття

цілісності об'єкта [46, с. 23], на виявлення різноманіття типів зв'язків у ньому і зведення їх в єдину теоретичну картину. Основними перевагами системного підходу в дослідженні економічної безпеки є забезпечення можливості систематизації аналізу і синтезу складних процесів і явищ у сфері економічної безпеки, а також формування системного мислення як інструменту пізнавальної діяльності у галузі економічної безпеки [27]. Так В. О. Василенко вважає що системний підхід – це філософія управління, метод виживання на ринку, метод перетворення складного в просте, сходження від абстрактного до конкретного [92, с. 58]. Враховуючи, що економічна безпека є системна категорія, а її забезпечення на практиці вимагає відповідної системи елементів, зв'язків, умов та відносин необхідних для ефективного усунення та зменшення впливу загроз, тобто системні моделі безпеки є домінуючими. Тому для більш детального аналізу економічної безпеки доцільним є разом з системним підходом використання комплексного підходу [27]. Комплексний підхід як напрям наукової методології економічної безпеки дозволяє на підставі аналізу сукупності господарських систем як єдиного цілого встановити міжсистемні зв'язки, визначити міжсистемні загрози, розробити критерії оптимальної безконфліктної взаємодії та сформувані сценарії дій суб'єктів господарювання для пошуку компромісів і досягнення консенсусів [27]. Системно-функціональний підхід визначає економічну безпеку підприємства як захищеність свободи її ведення, юридичних і фактичних прав власності, матеріальних, фінансових, інтелектуальних, інформаційних та інших ресурсів підприємства, можливостей його розвитку в умовах мінливого ринкового середовища, а також здатність відбивати різного роду ризики та загрози економічним інтересам бізнесу [46]. Такий підхід видається найбільш обґрунтованим і повним, оскільки визнає, що безпека є невід'ємною функцією організації та ведення бізнесу. Це означає, що реалізація такої функції забезпечення безпеки вимагатиме у міру розвитку бізнесу більш самостійних структур, дій, методів, засобів тощо. Таким чином, виникає потреба у спеціальній системі чи підсистемі безпеки, що забезпечуватиме вирішення на

постійній основі усього комплексу завдань щодо охорони бізнесу та захисту його інтересів [46].

Так як економічну діагностику можна розглядати як самостійну систему, то згідно з В.В. Глуховим і Ю.М. Бахрамовим «діагностика економічної системи» це сукупність досліджень з визначення цілей функціонування підприємства, способів їх досягнення і виявлення недоліків [93]. Варто визначити що економічна діагностика передбачає більш детальне і комплексне дослідження об'єкта з метою отримання максимально достовірної інформації про поточний стан і перспективи розвитку підприємства. Науковці пропонують найбільш характерні риси економічної діагностики, що знайшли відображення у викладених підходах [80]:

- економічна діагностика надає досліджуваному об'єкту якісний опис і характеристику;
- економічна діагностика – це система дій;
- дослідження темпів зміни економічних показників свідчить про динамічний характер економічної діагностики;
- проведення економічної діагностики дозволяє в подальшому уникнути проблем та своєчасно застосувати найбільш ефективні рішення;
- економічна діагностика може включати в себе різні інструменти і методи, у тому числі економічний аналіз.

Взагалі, аналізуючи роботи науковців з економічної діагностики, можна побачити певну тенденцію, що вони розглядають діагностику «як частину оцінки кризових ситуацій на підприємстві або етап антикризового менеджменту поряд з маркетингом, антикризовим прогнозуванням та плануванням, прийняттям та організацією виконання антикризових процедур, контролем їх виконання та мотивацією і регулюванням виконання рішень [87]. А ми розглядаємо діагностику як складову забезпечення економічної безпеки, тому для функціонування підприємства економічна діагностика повинна включати ідентифікацію стану об'єкта дослідження через усесторонню оцінку

факторів, що зумовили такий стан, визначити тенденції розвитку системи та оцінити можливості покращення стану.

Науковці О.О. Гетьман і В.М. Шаповал при здійсненні економічної діагностики діяльності підприємства пропонують проводити діагностику конкурентних позицій галузі, у якій функціонує дане підприємство, діагностику його потенціалу, оцінку вартості підприємства як цілісного майнового комплексу, управлінську та фінансову діагностику, діагностику економічної безпеки та економічної культури [81].

Всі перелічені підходи свідчать про те, що економічна діагностика передбачає і забезпечує детальне дослідження об'єкта з метою отримання максимально достовірної інформації про поточний стан і перспективи розвитку підприємства. Як бачимо з табл. 1.1, економічна діагностика при певних підходах, виконує відповідні функції, але кожен з підходів має недоліки, які потребують удосконалення, і від яких залежить подальший напрям дій суб'єкта господарювання.

Таблиця 1.1

Переваги та недоліки підходів до діагностики підприємства

Підходи до діагностики	Функції діагностики	Недоліки діагностики
Дослідницька	Визначення діагнозу	Не враховуються практичні аспекти діагностики
Фінансово - аналітична	Оцінка фінансового стану на основі аналітичної інформації	Відсутність чіткого визначення складових елементів та процедур діагностики
Управлінська	Оцінка зовнішнього середовища	Не враховується експертиза бізнесу
Інформаційна	Оцінка «вузьких» місць та недоліків	Обмежують роль та сутність діагностики
Антикризова	Оцінка «вузьких» місць та недоліків	Обмежують роль та сутність діагностики
Консультаційна	Орієнтована на управлінський апарат	Не враховується організаційно методичне забезпечення діагностики

Джерело: скомпоновано автором на підставі [94].

Будь-який невірно зроблений діагностичний висновок може звести нанівець усі зусилля і сподівання підприємства на ринку в пошуку стабільності чи кращих перспектив розвитку [95]. Практика вимагає такого комплексу робіт з діагностики економічної безпеки підприємства який дасть змогу повністю оцінити його діяльність, дати точну та достовірну узагальнену оцінку стану його економічної безпеки, а також можливість прийняття ефективних рішень щодо успішного перспективного його функціонування. Саме тому комплексна діагностика, на основі якої повинна бути розроблена стратегія подальшого розвитку підприємства, формує його економічну безпеку, підвищує конкурентоспроможність й адаптивність, робить більш гнучкою виробничу систему, формує умови для підвищення його результативності та ефективності (Додаток Л) [96].

Отже, комплексна діагностика дозволяє підприємству у нестабільному ринковому середовищі своєчасно ідентифікувати можливі деструктивні чинники небезпеки та ускладнення в діяльності підприємства і на основі аналізу їх характеру та сили негативного впливу на активи своєчасно прийняти ефективні заходи щодо зменшення їх вразливості шляхом уникнення чи повної ліквідації загроз та небезпек для подальшого ефективного функціонування підприємства як в сучасних умовах так і у майбутньому. Виходячи з цього можна зробити висновок, що діагностика в забезпеченні економічної безпеки підприємства це складна динамічна категорія яка потребує системного використання дослідницького, фінансово-аналітичного, управлінського, інформаційного, антикризового та консультаційного підходів.

1.3. Комплексна діагностика як інструмент забезпечення економічної безпеки підприємства

Залежно від потреб підприємства, масштабів, цілей і напрямів здійснюваних перетворень, а також доступної інформації про проблемні сфери діяльності кожне підприємство самостійно обирає який вид діагностування

доцільно проводити. Зупинимось на детальній («повноцінній») діагностиці, або інакше кажучи комплексній діагностиці економічного стану.

Так О.В. Посилкіна і К.С. Світлична наголошують, що комплексна (фундаментальна, детальна) діагностика – докладне, аналітичне дослідження, що надає глибоке розуміння поточної ситуації та є підставою для розробки як стратегії перетворень у досліджуваних сферах діяльності, так і переліку конкретних заходів для досягнення запланованих результатів [97].

На думку І.В. Кривов'язюка комплексна діагностика спрямована на розгляд всіх сторін діяльності підприємства, зокрема при її проведенні аналізується її стан виробництва, реалізації продукції, наявність, стан, динаміка руху і використання основних засобів, матеріальних ресурсів [98].

Як видно з вищесказаного, комплексна діагностика може проводитись відповідно до всіх сфер діяльності підприємства, зосередитись на конкретному або декількох напрямках. Комплексну діагностику необхідно застосовувати тоді, коли існуюча (або відсутня) на підприємстві система моніторингу поточної діяльності не дає можливості визначити основні загрози і небезпеки та причини їх виникнення, а також послідовність їх розв'язання.

Проводити комплексну діагностику діяльності підприємства можливо за допомогою певної системи показників-індикаторів, які відображають та характеризують його діяльність. Проаналізувавши економічну літературу відповідно до методів дослідження комплексної діагностики, можна зробити узагальнений висновок, що в більшості методик основна увага приділяється дослідженню тільки фінансових показників, які присутні в офіційній бухгалтерській звітності. На жаль фінансово орієнтовані системи показників на поточний момент не охоплюють у повній мірі комплексності процесів підприємства і не дозволяють розробити зручні для використання методи комплексної оцінки.

Як стверджує Т.А. Городня і І.П. Мойсеєнко [99, с. 47] якщо для комплексної оцінки використовувати невелику кількість показників, то одержана оцінка не є комплексною, а при використанні значної кількості

часткових показників, збільшуються витрати на збір інформації та розрахунки. Тому важливо знайти ту кількість показників, сукупність яких в достатній мірі може характеризувати діяльність підприємства. А це можливо при забезпеченні такої системи підприємства, яке дає змогу уникнути зовнішніх загроз і протистояти внутрішнім чинникам дезорганізації.

Для комплексної діагностики економічної безпеки підприємств використовують різні критерії: якісні і кількісні. Якісні критерії знаходяться в основі життєво важливих інтересів системи і визначаються за допомогою аналізу сукупних властивостей системи. Ступінь їх забезпечення дає можливість зробити висновки про рівень ефективності процесу забезпечення економічної безпеки. А кількісні критерії визначаються на основі проведеного виділення життєво важливих властивостей системи шляхом визначення мало допустимої зміни цих властивостей під впливом умов зовнішнього і внутрішнього середовища. Тому, коли відбувається перевищення допустимих величин, це означає що виявлені критичні точки впливу джерела внутрішньої або зовнішньої загрози суперечать існуванню та прогресивному розвитку системи [23]. Відповідно, для позначення цих меж користуються індикаторами економічної безпеки, а економічну діагностику діяльності підприємства проводять за допомогою певної системи показників-індикаторів, які відображають та характеризують його діяльність. Індикаторні методи ґрунтуються на використанні системи індикаторів, за допомогою яких проводиться оцінка підприємства.

Сьогодні вченими-економістами, як вітчизняними, так і зарубіжними запропонована велика кількість методичних підходів щодо проведення комплексної діагностики підприємства. Але ж єдиного класифікаційного підходу до цієї проблеми не існує. Вони формують своє бачення та необхідність застосування певних методів та інструментарію комплексної діагностики економічної безпеки підприємства, які є важливим елементом системи управління підприємства. Відомо, що функціонування будь – якої соціально-економічної системи відбувається за рахунок взаємодії комплексу факторів,

тобто причин, рушійної сили якого-небудь процесу чи явища, що визначає його характер чи одну з його основних рис внутрішнього і зовнішнього середовища. А ці фактори впливають на систему і визначають її характер дій та знаходяться у взаємозв'язку і взаємообумовленості.

Отже, сукупність всіх правил і прийомів виконання окремої роботи називають її методикою. А будь-яка методика містить спеціальні прийоми обробки й напрямки використання показників, тобто інструментарії [98].

Для забезпечення економічної безпеки необхідно мати системний інструментарій комплексної діагностики рівня економічної безпеки та механізм подолання негативних явищ на різних етапах його розвитку. Залежно від етапу, буде залежити вибір методу та інструментарію діагностування системи економічної безпеки підприємства. Етапи діагностування виглядають наступним чином [98]:

- визначення цілей і об'єкта діагностики;
- виконання діагностики: збір та обробка інформації. Проведення певних розрахунків;
- висновки і результати діагностики;
- розробка заходів, спрямованих на підвищення ефективності виробництва і його елементів.

Кожний етапи діагностики повинен відповідати певним вимогам, а саме: науковості, системності, демократичності, комплексності, бути конкретними, регулярними, економічним, об'єктивним, дієвим.

Кривов'язюк І.В. [98] вважає, що метод діагностики – це система теоретико-пізнавальних категорій, наукового інструментарію і регулятивних принципів дослідження діяльності суб'єктів господарювання, тобто тріада (1.1):

$$M = (K, I, P), \quad (1.1)$$

де K – система категорій;

I – науковий інструментарій;

P – система регулятивних принципів.

В свою чергу, в цій залежності K і I характеризують статистичний компонент методу, а P – його динаміку.

Під методом розуміють спосіб, підхід до явищ, які вивчаються, спланований шлях наукового пізнання дійсності та встановлення істини [100]. А найбільш загальним і ключовим поняттям діагностики є категорія, до числа якої входить: фактор, модель, ставка, відсоток, дисконт, опціон, грошовий потік, ризик, леверидж тощо.

Розглянемо основні методи економічної діагностики. Так Т.О. Загорна, пропонує чотири основних методи діагностування: аналітичний, експертний, лінійного програмування та динамічного програмування [74]. Аналітичний метод базується на основі статистичної інформації різних операцій. Цей метод передбачає здійснення діагностичних процедур безконтактними методами з використанням статистичних даних і на основі комплексного економічного аналізу шляхом бальних оцінок. Експертний метод діагностики включає в себе комплекс засобів діагнозу, які ґрунтуються на узагальненні оцінок та інформації експертів з використанням значної кількості прийомів і методів експертних оцінок, спеціальних коефіцієнтів і показників порівняльної економічної ефективності. Його застосовують для діагностики стану підприємства у випадках, коли явища або процеси, що розглядаються, не можуть бути оцінені кількісно. Загальною рисою цих методів є те, що основою діагностики є аналіз думок експертів, які залучаються підприємством з урахуванням їх досвіду та компетенції. Метод лінійного програмування — це математичний прийом, який застосовується для визначення оптимальної комбінації ресурсів і кроків, необхідних для досягнення бажаного результату, що дає змогу оптимізувати той чи інший процес, збільшувати прибуток, ефективно використовувати ресурси та час. Для використання даного методу необхідно кількісно визначити мету – параметр, чіткі орієнтири та обмеження (ресурси, потужності, час). Метод динамічного програмування – використовується для вирішення задач управління визначеної структури, коли задача з n -змінними подається як багатоступеневий процес прийняття рішень. Доповнює вищезазначений перелік

В.В. Лук'янова такими методами: аналоговими, методами моделювання, оптимізації, стохастичного програмування, економіко-статистичними, тощо [101, с. 71].

Варто зауважити, що вищенаведені підходи до групування методів діагностики ґрунтуються на змішуванні класифікаційних ознак, адже йдеться про виокремлення методів за різними ознаками одночасно. Пропонує класифікувати методи діагностики Р.О. Костирко за цілями фінансового аналізу [102, с. 31, 32, 46]. Це неформалізовані (методи експертних оцінок, сценаріїв, психологічні, морфологічні, порівняльні, табличні, графічні). Формалізовані (статистичні, бухгалтерські, економіко-математичні). Загальноприйнято у процесі діагностики використовувати традиційні методи фінансово-економічного аналізу, до яких відносять [102, с. 46.]:

- горизонтальний аналіз, згідно з яким досліджується динаміка показників, тенденції зміни;
- вертикальний аналіз, який полягає у вивченні структури показників та моделей їхньої консолідації;
- факторний аналіз, у межах якого відбувається дослідження впливу факторів на основні показники діяльності підприємства;
- порівняльний аналіз, який ґрунтуються на порівнянні індикаторів діяльності підприємства із середньогалузевими значеннями ідентичних показників, або із показниками конкурентів;
- коефіцієнтний аналіз, в межах якого розраховуються відношення між різними показниками.

Науковці Є.А. Ананькіна, С.В. Данілочкін, Н.Г. Данілочкіна та інші методи діагностики поділяють на такі групи [103]:

- методи стратегічної діагностики (методи аналізу відхилень, SWOT-аналіз, матриця БКГ, матриця Мак-Кінсі, конкурентний аналіз М. Портера, метод діагностики за слабкими сигналами тощо);
- методи оперативної діагностики (методи діагностики фінансового стану, беззбитковості, матеріальних і інформаційних потоків, ризиків тощо).

Вищенаведений поділ методів діагностики не можна вважати завершеним, оскільки він ґрунтується на часовому спрямуванні діагностичних систем. З огляду на це доцільно було б виокремлювати методи стратегічної (перспективної), поточної та ретроспективної діагностики. Так Ю.А. Тараруєв [88] пропонує всі методи економічної діагностики розподілити на кількісні та експертні методи оцінки. Сформуємо остаточну систему методів комплексної діагностики економічної безпеки підприємства (рис. 1.6)

Рис. 1.6. Основні методи економічних досліджень

Джерело: сформовано автором на підставі [88, 98].

Одним з найрозповсюджених методів економічної діагностики є кількісний метод. В нього входить статистичний метод, він передбачає аналіз первинної інформації за допомогою її узагальнення шляхом визначення відносних і середніх величин, індексів, а також показників, що характеризують ряди динаміки (темпи приросту, зростання, абсолютне значення одного

відсотка приросту та ін.). Методи економічного (факторного) аналізу – передбачає пояснення змін результативних показників змінами показників факторних. До найбільш розповсюджених методів факторного аналізу слід віднести балансовий метод, а також багатofакторні мультиплікативні моделі, що дають змогу врахувати вплив змін багатьох факторів на зміну результативних показників. Головний недолік цієї групи методів полягає в тому, що їх застосування дозволяє пояснити причини змін показників, але не дає змогу оцінити наслідки.

Методи фінансового аналізу – застосовуються для аналізу фінансового стану підприємства і обґрунтування рішень для забезпечення його покращання. Найбільш розповсюдженими методами цієї групи можна вважати:

- R-аналіз (аналіз за допомогою фінансових коефіцієнтів), що передбачає визначення показників, які характеризують ліквідність, прибутковість і структуру капіталу підприємства, а також оборотність його активів;

- Методи інтегральної оцінки фінансового стану підприємства – цей метод дозволяє оцінити фінансовий стан підприємства на основі визначення інтегральних показників. При цьому показники, що поєднуються в інтегральному, відбивають вплив певних факторів на фінансовий стан і обираються підприємством з урахуванням специфіки діяльності. Одним з можливих варіантів узагальнення показників є розрахунок інтегрального показника фінансового стану I_{fc} з застосуванням середнього геометричного (1.2) [88]:

$$I_{fc} = \sqrt[n]{X_1 \times X_2 \times \dots \times X_n}, \quad (1.2)$$

де X_1, X_2, X_n - значення показників, що характеризують фінансовий стан підприємства;

n – кількість показників.

Для узагальненої оцінки фінансового стану підприємств можуть також використовуватись методи кореляційного і регресійного аналізу. Найбільш розповсюдженим є метод діагностики банкрутства. Його застосовують з метою

встановлення вірогідності банкрутства підприємства, на основі врахування фінансових результатів підприємства, співвідношення активів та зобов'язань, структури капіталу та інших факторів.

Розробкою методик і критеріїв прогнозування банкрутства у світовій практиці займались такі провідні вчені, як Е. Альтман, У. Бівер, Р. Ліс, Г. Спрінгейт, Дж. Таффлер, Г. Тішоу, Д. Дюран, Р. Сайфуллін, Г. Кадиков, В. Ковальов та ін. [98]. До найбільш розповсюджених експертних методів належать SWOT-аналіз, метод Дельфі і «метод мозкового штурму» (Додаток М) [88]. SWOT-аналіз – використовується здебільшого у стратегічному плануванні і пов'язаний з визначенням сильних та слабких сторін підприємства, а також можливостей та загроз, що впливають на його діяльність. Метод Делфі – передбачає прийняття рішень на основі залучення експертів, виявлення їх думок з проблемних питань шляхом анкетування та статистичної обробки результатів. Основними етапами методу є: визначення завдання експертизи, формування експертної групи, організація і проведення експертизи, обробка результатів і прийняття рішення.

Метод «мозкового штурму» - передбачає відкрите обговорення експертами шляхів вирішення абсолютно нових проблем. У процесі обговорення можуть висловлюватися будь які ідеї, які потім доопрацьовуються. Метод «мозкового штурму» не передбачає проведення анкетування та обробки результатів. Головна мета його застосування – запропонувати методи вирішення проблем, з якими підприємство стикається вперше [88]. Так за методикою А.А. Томпсона і А.Дж. Стрікланда [104] може бути проведена експертна діагностика конкурентного середовища (табл. 1.2). При визначенні привабливості в тій або іншій галузі визначальними є такі фактори: потенціал росту галузі; сприятливий або несприятливий вплив на галузь рушійних сил; можливість входу до галузі великих підприємств; стабільність попиту; посилення або послаблення впливу сил конкуренції; серйозність проблем, що виникають перед галуззю в цілому; ступінь ризику та невизначеності; збільшення або зниження прибутковості галузі як результат дій конкурентів і

рушійних сил. Отже, саме в умовах посиленої конкурентної боротьби й обмеженості економічних ресурсів зростає актуальність правильного використання методів комплексної діагностики підприємства.

Таблиця 1.2

Експертна діагностика конкурентного середовища

Етапи	Характеристика етапів діагностики
1	вивчення конкурентного середовища тобто визначення та оцінка основних характеристик ринку продукту (послуги), на якому працює або планує діяти підприємство.
2	визначення конкурентів, що діють у галузі, та їх вплив на ситуацію в галузі.
3	визначення факторів (або сил), що визначають рівень конкуренції на ринку та ознаки їх прояву, характер змін у структурі конкурентних сил.
4	визначення підприємства з найсильнішими та найслабшими конкурентними позиціями.
5	прогноз найбільш імовірних кроків стратегічних конкурентів.
6	встановлення ключових факторів успіху в конкурентній боротьбі.
7	прийняття остаточного рішення щодо привабливості галузі найближчим часом і в довгостроковій перспективі.

Джерело: сформовано автором на підставі [105].

Це дозволяє фахівцям надавати керівництву підприємств відомості про всебічний аналіз діяльності суб'єктів господарювання з метою визначення їх поточного стану і перспектив розвитку в таких напрямках як: визначення і реалізація стратегії розвитку, використання конкурентних переваг, підвищення вартості та укріплення ділової репутації, збільшення виробничого потенціалу, підвищення ефективності функціонування системи управління, формування корпоративної культури та ін. Для вирішення цього завдання необхідно отримати вичерпне уявлення про діяльність підприємства, що досягається за умов вивчення і практичного використання методів комплексної діагностики. Адже, використання яких дає змогу значно скоротити час на прийняття

управлінських рішень і підвищити рівень їх економічної обґрунтованості, що надзвичайно важливо в умовах стрімкого зростання обсягів інформації і зменшення її достовірності.

Аналізуючи представлені методичні підходи діагностування, не можна не виділити певні недоліки, що суттєво обмежують можливість їх використання як адекватного інструменту діагностики. У вітчизняних умовах господарювання, зокрема обмеженість деяких методик полягає у відсутності розробленої шкали оцінок стану підприємства в залежності від інтегрального показника безпеки, а також неефективність деяких методів проявляється через значну їх трудомісткість, термін проведення діагностики та інше.

А для успішного функціонування вітчизняних суб'єктів господарювання та їх ефективного розвитку є конче важливим формування ефективного методичного підходу комплексної діагностики рівня економічної безпеки підприємства. З урахуванням вищезазначених положень розглянемо механізм застосування комплексної діагностики системи економічної безпеки підприємства, що здійснюється на основі наукових підходів з використанням елементів існуючих методик.

Для діагностування функціональних складових фінансової, інтелектуально-кадрової, техніко-технологічної, політико-правової, інформаційної, екологічної складової економічної безпеки підприємства пропонується аналізувати показники різного напрямку (Додаток Н). Як бачимо, оцінювання економічної безпеки підприємства відповідно до ресурсно-функціонального підходу є найбільш різнобічним і дозволяє охопити та врахувати майже всі аспекти діяльності підприємства. Однак така повнота одночасно є й недоліком цієї методики через надмірну кількість показників, що можуть дублювати один одного, а також бути взаємопов'язаними. Так Л.О. Штанько [105] пропонує проводити методику для інтегральної оцінки рівня економічної безпеки, що базується на використанні традиційних

показників, темпів їхньої зміни та ймовірності реалізації специфічних ризиків. Ці розрахунки складаються з таких етапів [105]:

1. Визначення нормативного рівня показників кожної складової економічної безпеки.
2. Визначення системи цільових показників, сформованої на попередньому етапі, на поточний період, а також визначення темпів їхньої зміни.
3. Визначення системи ризиків, якими переобтяжено діяльність підприємства, їх перегрупування за складовими та оцінка ймовірності їх реалізації (формування спектра можливих загроз за кожною складовою).
4. Визначення порівняльних індексів за кожним показником у розрізі складових економічної безпеки підприємства (під порівняльним індексом слід розуміти співвідношення фактичного значення кожного показника з його нормативним (середньогалузевим) значенням).
5. Визначення рівня економічної безпеки для кожної складової (1.3):

$$F_{EB}^C = \sum_{i=1}^n (I_i \times t_i \times q_i) \times (I - p_i), \quad (1.3)$$

де I_i — порівняльний індекс за кожним показником;

t_i — темпи зміни показника (не менше ніж за три роки);

q_i - коефіцієнт вагомості кожного показника в системі оцінки кожної складової, що визначається керівництвом (аналітиком) на основі стратегічних цільових орієнтирів;

p_i — загальна ймовірність реалізації ризиків даної складової;

n — кількість показників, що використовується підприємством для оцінки кожної складової.

6. Визначення загального показника економічної безпеки даного підприємства G (1.4):

$$G = 0,2 \times F_{\Phi.C} + 0,15 \times F_{T-T.C} + 0,2 \times F_{I-K.C} + 0,2 \times F_{ИФ.C} + 0,05 \times F_{ЕК.C} + 0,1 \times F_{П-П.C} + 0,1 \times F_{С.C}, \quad (1.4)$$

де $F_{\Phi.C}$ – оцінка фінансової складової;

$F_{T-T.C}$ – оцінка техніко-технологічної складової;

$F_{I-K.C}$ – оцінка інтелектуальної та кадрової складової;

$F_{ИФ.C}$ – оцінка інформаційної складової;

$F_{ЕК.C}$ – оцінка екологічної складової;

$F_{П-П.C}$ – оцінка політико-правової складової;

$F_{С.C}$ – оцінка силової складової економічної безпеки.

Коефіцієнти перед значенням оцінок було встановлено Л.О. Штанько [105].

На підставі цих розрахунків аналізують чутливість загального показника реалізації найімовірніших загроз та визначають коефіцієнти еластичності за кожною складовою. Потім формують систему організації економічної безпеки підприємства з урахуванням складових, що мають найбільший вплив. Так С. Б. Довбня і Н.Ю. Гічова пропонують проводити діагностику економічної безпеки підприємства відповідно до тримірного підходу, що охоплює [106]:

- оцінку рівня поточної безпеки (інтегральна оцінка фінансово-економічного стану підприємства);
- оцінку рівня тактичної безпеки (оцінка стану підприємства за виробничо-технічною, інтелектуально-кадровою і комерційною складовими);
- оцінку рівня стратегічної безпеки (оцінка стану підприємства за ринковою, соціальною, інноваційно-технологічною, сировинною та енергетичною і екологічною складовими).

О.В. Шепеленко стверджує, що діагностика — це дослідницький, пошуковий, пізнавальний процес стану об'єкта, що здійснюється в часі й у просторі, щодо встановлення та дослідження причин відхилень від нормального перебігу процесів за допомогою існуючого методологічного інструментарію з метою ідентифікації диспропорцій, що сприяють прояву

проблем, слабких ланок та «вузьких місць», як поточних, так й таких, що виникатимуть в майбутньому, а також їх усунення та формування рекомендацій для прийняття зважених і адекватних управлінських рішень [107].

Ю.В. Шутяк [108] пропонує проводити діагностику рівня економічної безпеки підприємства за допомогою вдосконаленого автором методу мінімального прибутку, який містить такі елементи: витрати на матеріали, витрати на оплату праці та відрахування на соціальні заходи, інші операційні витрати, відсоток інфляції за відповідний період, фінансові витрати та амортизаційні витрати. І.В. Кривов'язюк пропонує проводити аналіз і оцінку економічної безпеки підприємства у такій послідовності [98]:

- виявлення внутрішніх і зовнішніх факторів, які визначають економічну безпеку підприємства, аналіз і оцінка ступеня її впливу;
- розрахунок узагальнених показників економічної безпеки для кожної з функціональних складових;
- розрахунок інтегрального показника економічної безпеки підприємства;
- розроблення використання найбільш ефективних корпоративних ресурсів.

Оцінка дієвості й ефективності заходів щодо забезпечення економічної безпеки є основою приймання оперативних рішень, а також розроблення тактичних і стратегічних програм, спрямованих на її підвищення. Головна та функціональні цілі зумовлюють формування необхідних структуроутворюючих елементів і загальної схеми організації економічної безпеки.

Загальна схема процесу організації економічної безпеки включає такі дії, що здійснюються послідовно або одночасно:

- формування необхідних корпоративних ресурсів;
- загальностратегічне прогнозування та планування економічної безпеки за функціональними складовими;
- стратегічне планування фінансово-господарської діяльності підприємства;

- загальне тактичне планування економічної безпеки за функціональними складовими;
- тактичне планування фінансово-господарської діяльності підприємства;
- оперативне управління фінансово-господарською діяльністю підприємства;
- здійснення функціонального аналізу рівня економічної безпеки;
- загальна оцінка досягнутого рівня економічної безпеки.

В свою чергу, важливою складовою процесу управління економічною безпекою підприємства є її комплексна діагностика, метою якої є визначення того, чи перебуває підприємство у стані економічної безпеки взагалі та виявлення її рівня. Варто зазначити, що питання виявлення чіткої методики діагностування додатково ускладнюється тим, що на сьогодні існують різні погляди на сутність самого поняття економічна безпека підприємства, а, відповідно, і на сутність та перелік показників, які повинні бути піддані діагностиці [109, 110, 111, 112, 113, 114].

Аналіз наукових доробок з питання діагностування економічної безпеки підприємства, для визначення кількісного рівня дозволив виявити серед усього різноманіття методик такі принципово відмінні підходи: індикаторний метод; ресурсно-функціональний підхід; програмно-цільовий підхід; методи математичного моделювання; методи оцінювання економічної безпеки за показниками прибутку та чистого доходу; метод формування інтегрального показника за видами діяльності підприємства; методи формування інтегрального показника за ресурсно-функціональним підходом.

Розглянемо та проаналізуємо кожний із виявлених методів діагностування економічної безпеки підприємства більш докладно. Сутність індикаторного методу економічної безпеки підприємства полягає у визначенні певного переліку показників, що характеризують всі аспекти діяльності підприємства, та у порівнянні їх з певними граничними значеннями – індикаторами економічної безпеки підприємства. Тобто

сутність методу полягає у порівнянні фактичних та необхідних значень ключових показників діяльності підприємства [29].

Але в реалізації такого методу діагностування є значна проблема залежності від достовірності отриманих результатів та правильності визначення переліку самих показників і точності визначення бази порівняння – індикаторів, які повинні враховувати велику кількість аспектів, таких як галузева приналежність підприємства, форма власності, динаміка показників зовнішнього та внутрішнього середовища тощо. Тому цей метод при реалізації вимагає високого рівня кваліфікації спеціалістів підприємства та при ухваленні управлінського рішення за отриманими результатами цей метод діагностування трудомісткий. Ресурсно-функціональний метод діагностування передбачає визначення рівня економічної безпеки за допомогою оцінювання ефективності використання ресурсів підприємства. Цей метод діагностування ототожнюється з аналізом стану фінансово-господарської діяльності. Велика увага приділяється при використанні програмно-цільовому підході діагностування. Він базується на інтегруванні показників, які визначають рівень економічної безпеки підприємства.

Наступний підхід до оцінювання рівня економічної безпеки підприємства передбачає використання принципів програмно-цільового управління, відповідно до яких рішення ухвалюється на основі формування певних економічних моделей, що характеризують економічні процеси на підприємстві, тобто на основі використання методів математичного аналізу [115]. Використання такого підходу має певні недоліки, а саме надзвичайна складність розрахунків і управлінське рішення ухвалюється більше не з позиції економіста та менеджера, а з позиції математика.

Так ряд авторів, Г.В. Козаченко, В.П. Пономарьов, О.М. Ляшенко, Н.В. Дулеба, які проводять певну паралель між економічною та фінансовою безпекою на підприємстві, розглядають діагностичний метод економічної безпеки підприємства на основі показників прибутку та чистого доходу [116, 117]. Головною ідеєю підходів є твердження, що підприємство знаходиться в

стані економічної безпеки тоді, коли отриманих ним доходів (прибутку) вистачає для досягнення стану самоокупності і надалі – стану самофінансування. Розглянемо алгоритм визначення рівня економічної безпеки підприємства за показниками прибутковості [117]. На першому етапі визначаються розміри нарахованих в аналізованому році амортизаційних відрахувань за основними виробничими фондами підприємства та проводиться їх коригування на рівень інфляції. Після проведення такого коригування визначається різниця між нарахованою амортизацією та амортизацією з урахуванням інфляційних процесів.

На другому етапі визначається розмір чистого прибутку, що залишається в розпорядженні підприємства (1.5):

$$Pr_{чt} = D_{pt} + D_{инuit} + D_{нзpt} + D_{mot} + D_{zt} - B_t - П_t, \quad (1.5)$$

де D_{pt} , $D_{инuit}$ – дохід від реалізації продукції та іншої реалізації в році t ;

$D_{нзpt}$, D_{mot} , D_{zt} – відповідно доходи від позареалізаційних операцій, товарообмінних операцій та операцій на зовнішньому ринку в році t ;

B_t – витрати виробництва підприємства в році t ;

$П_t$ – сума нарахованих податків у році t .

На наступному етапі визначається частка прибутку, що реінвестується, з урахуванням аспектів діяльності конкретного підприємства. Після цього різниця між нарахованою та скорегованою амортизацією (ΔA_m) порівнюється з розмірами прибутку, що спрямовується на реінвестування (Pr_p). Якщо $Pr_p \geq \Delta A_m$, то нестача коштів для простого відтворення може бути компенсована за рахунок реінвестованої частки прибутку, тобто підприємство знаходиться в стані економічної безпеки. Якщо $Pr_p < \Delta A_m$, то на підприємстві спостерігається нестача коштів для фінансування процесу простого відтворення, тобто таке підприємства знаходиться в стані економічної небезпеки.

Додатково для підтвердження результатів, що отримуються на попередньому етапі, деякі автори пропонують порівнювати розміри чистого прибутку підприємства (Pr_c) з розміром мінімально необхідного прибутку для простого відтворення капіталу (Pr_m), що визначається за формулою (1.6):

$$Pr_m = \frac{ВОП - (1 - ПДВ)(ВОП + Ам) + Ш}{1 - ПДВ - П_{пр}} \cdot \left(1 + \frac{T_{инф}}{100}\right), \quad (1.6)$$

де $ВОП$ – витрати на оплату праці з відрахуваннями;

$ПДВ$ – ставка податку на додану вартість, частка одиниці;

$Ам$ – амортизація основних засобів;

$Ш$ – сума штрафів та виплат з прибутку;

$П_{пр}$ – ставка податку на прибуток, частка одиниці;

$T_{инф}$ – темпи інфляції в аналізованому періоді.

Якщо в аналізованому періоді $Pr_c \geq Pr_m$, то підприємство дійсно знаходиться в стані економічної безпеки. Наведене вище порівняння прибутку з показниками амортизації з урахуванням інфляції дозволяє встановити те, чи підприємство знаходиться в стані економічної безпеки взагалі. Визначається ж рівень такої економічної безпеки за наступною формулою (1.7) [117]:

$$P_{e.б.} = \frac{BI^t}{I'_{e.б.}}, \quad (1.7)$$

де BI^t – бруто-інвестиції підприємства в році t ;

$I'_{e.б.}$ – інвестиції підприємства, необхідні для забезпечення його економічної безпеки, в році t .

Структура бруто-інвестицій підприємства є такою (1.8) [117]:

$$BI^t = Pr + PH_{m.p.} + Kp^t(1 - KC / 100) - \Delta Am_t, \quad (1.8)$$

де $PH_{m.p.}$ – реінвестовані накопичення минулих років;

Kp^t – розміри кредитів у році t ;

$КС$ – кредитна ставка банку.

Інвестиції підприємства, необхідні для забезпечення його економічної безпеки, визначаються за такою формулою (1.9) [117]:

$$I_{e.б.} = I_{c.n.} + I_m + I_{p.д.} + I_i, \quad (1.9)$$

де $I_{c.n.}$ – інвестиції підприємства, спрямовані на покращення взаємодії зі споживачами продукції;

I_m , $I_{p.д.}$, I_i – відповідно інвестиції, призначені для мінімізації витрат підприємства, спрямовані на розширення та диверсифікацію, на фінансування розширення використання послуг інфраструктури.

На думку авторів, чим ближче співвідношення (1.7) до одиниці, тим вищий рівень економічної безпеки підприємства. Деталізація значень співвідношення та виявлені з його допомогою рівні економічної безпеки наведені в табл. 1.3 [117].

Таблиця 1.3

Рівні економічної безпеки підприємства

Рівень ЕБП	Показник рівня ЕБП	Характеристика стану підприємства
Підтримувальний	До 0,05	Нестійкість економічної безпеки, підприємство на межі безпеки
Мінімальний	0,06 – 0,10	Підприємство в стані економічної безпеки та спроможне в найближчому майбутньому його втримати
Дуже низький	0,11 – 0,19	Інвестицій на забезпечення економічної безпеки достатньо лише на поточний період

Продовження таблиці 1.3

Низький	0,2 – 0,29	Інвестицій на забезпечення економічної безпеки достатньо на найближче майбутнє
Середній	0,3 – 0,49	Інвестицій на забезпечення економічної безпеки достатньо на середню перспективу та на початок формування конкурентних переваг
Високий	0,5 – 0,7	Інвестиції на забезпечення економічної безпеки дозволяють зберегти стратегічні позиції та мати суттєві конкурентні переваги
Дуже високий	Більше 0,7	Інвестицій на забезпечення економічної безпеки враховують всі вимоги ринку, надають значні стратегічні конкурентні переваги

Джерело: сформовано автором на підставі [117].

Отже, комплексна діагностика економічної безпеки підприємства складає множину взаємопов'язаних елементів, що забезпечують своєчасне виявлення та попередження як зовнішніх, так і внутрішніх небезпек та загроз, забезпечення захисту діяльності підприємства і досягнення їм цілей бізнесу. Складовими елементами цієї системи є [43]: об'єкт діагностики, суб'єкт діагностики, механізм реалізації діагностики, в межах якого реалізуються принципи, методи, методика, а також програма практичних дії щодо встановлення об'єктивного стану (рівня) економічної безпеки. Організація й функціонування комплексної діагностики економічної безпеки повинні базуватися на наступних принципах: комплексності або системності; безперервності; законності; сполучення превентивних і реактивних заходів; диференційованості; сполучення гласності й конфіденційності; компетентності; економічної доцільності. При здійсненні моніторингу повинен діяти принцип безперервності спостереження за станом об'єкта моніторингу з урахуванням фактичного стану і тенденцій розвитку його потенціалу, а також загального розвитку економіки, політичної обстановки та дії інших загальносистемних факторів.

Рівень економічної безпеки підприємства [118] оцінюють на підставі визначеного інтегрального критерію із зважуванням і сумуванням окремих

функціональних критеріїв, що розраховуються шляхом порівняння (зіставлення) величини загрози економічної безпеки та ефективності заходів щодо її запобігання. Аналіз і оцінку економічної безпеки підприємства виконують у такий послідовності: виявлення внутрішніх і зовнішніх факторів, що визначають економічну безпеку підприємства (по кожній з функціональних складових), аналіз і оцінка ступеня їх впливу; розрахунок узагальнених показників економічної безпеки для кожної з функціональних складових; розрахунок Інтегрального показника економічної безпеки підприємства, розробка комплексу заходів, спрямованих на підвищення економічної безпеки, і оцінка їх ефективності. Оцінку рівня економічної безпеки здійснюється порівнянням розрахункових значень показника з реальними величинами, одержаними раніше стосовно підприємства, а також (коли це можливо) щодо аналогічних суб'єктів господарювання відповідних галузей економіки. Після розрахунку впливу функціональних складових на зміну сукупного критерію економічної безпеки підприємства здійснюють функціональний аналіз заходів з організації необхідного рівня економічної безпеки підприємства за окремими складовими в наступній послідовності:

1. Визначення структури негативних впливів за функціональними складовими економічної безпеки. Розподіл об'єктивних і суб'єктивних негативних впливів.
2. Фіксація вжитих превентивних заходів для запобігання негативним впливам за всіма функціональними складовими економічної безпеки
3. Оцінка ефективності вжитих заходів з погляду нейтралізації конкретних негативних впливів за кожною складовою економічної безпеки
4. Визначення причин недостатньої ефективності заходів, ужитих для подолання вже наявних і можливих негативних впливів на економічну безпеку.
5. Виявлення не усунених і очікуваних негативних впливів та рівень економічної безпеки, а також тих, що можуть з'явитися в майбутньому.
6. Опрацювання рекомендацій щодо усунення існуючих негативних впливів на економічну безпеку й запобігання можливій появі нових.

7. Оцінка вартості кожного з пропонованих заходів щодо усунення негативних впливів на рівень економічної безпеки й визначення відповідальних за реалізацію таких заходів.

Оцінка ефективності діяльності відповідних структурних підрозділів підприємства (організації) з використанням даних про витрати для запобігання можливим негативним впливам на економічну безпеку й про розміри відверненої і заподіяної шкоди дає об'єктивну (підкріплену економічними розрахунками) панораму результативності діяльності всіх підрозділів (відділів, цехів) з цього питання.

Таким чином, за допомогою аналізу запропонованих методик комплексного діагностування економічної безпеки підприємства можна побачити, що в економічних працях розглядаються різні види діагностики. Вони мають економічний характер, проте в них наявні різні умови застосування. Отримані результати систематизують і поглиблюють теоретико-методологічні основи діагностування економічної безпеки підприємства та її складових. З урахуванням галузевої специфіки підприємства можна визначити чіткий, достатньо невеликий перелік показників оцінки певної складової, що надасть максимум інформації; допоможе виключити дублювання показників, і значною мірою скоригувати як сам перелік складових економічної безпеки, так і перелік й особливості розрахунку окремих показників усередині складової. Вбачається можливим їх використання на підприємствах з метою виявлення «вузьких місць» та обґрунтування комплексу заходів, спрямованих на підвищення економічної безпеки. Але нечітко визначені часові проміжки, область і сфера застосування різновидів діагностичних зіставлень не дають змоги ефективно використовувати наявний методологічний апарат й інструментарій комплексної діагностики, що призводить до порушення її реалізації. Крім того багато із існуючих методик дають адекватні результати комплексної діагностики переважно для конкретного виду суб'єктів господарювання.

Висновки до розділу 1

1. Забезпечення безпеки в сучасних умовах – першочергова проблема для всіх суб'єктів господарювання. У зв'язку з цим питання економічної безпеки підприємства стає актуальним. Сутність економічної безпеки полягає в тому, що суб'єкт господарювання в своїй діяльності повинен досягати цілей, успішно протистояти існуючим деструктивним чинникам, забезпечуючи стабільність функціонування та розвитку.

2. Економічна безпека є продуктом певної ситуації і вимагає постійного і неперервного оцінювання, тобто діагностики. На підставі системного аналізу джерел визначено, що «діагностика» це - вчення про методи, процеси й принципи розпізнавання й визначення негативних явищ та чинників у діяльності суб'єкта господарювання.

3. Досліджено теоретичні основи, методичні засади (методи та моделі) і практичний інструментарій діагностики економічної безпеки підприємства, визначено її роль у забезпеченні економічної безпеки підприємства. Складний економічний зміст поняття діагностики та діагностики економічної безпеки підприємства визначив необхідність доповнення існуючих теоретичних концепцій щодо їх змістовної характеристики.

4. Процес забезпечення належного рівня економічної безпеки передбачає встановлення, аналізування та оцінку ризиків і загроз кожної функціональної складової економічної безпеки з метою їх попередження та протидії. З огляду на це, економічна діагностика є основою забезпечення економічної безпеки підприємства, оскільки вона передбачає цілеспрямоване оцінювання рівня кожної з складових економічної безпеки підприємства, подальших напрямів та перспектив розвитку на засадах бізнес - індикаторів для ухвалення ефективних управлінських рішень, спрямованих на розвиток підприємства.

5. Комплексна діагностика економічної безпеки підприємства це складна багаторівнева ієрархічна та поліструктурна система, яка включає в себе комплекс дій по виявленню, та визначенню причин відхилень від встановлених

норм захищеності бізнес-процесів підприємства та своєчасного захисту від внутрішніх і зовнішніх загроз, які забезпечуються системою заходів спеціального правового, економічного, організаційного, інформаційного, техніко – технологічного і соціального характеру.

6. Комплексна діагностика економічної безпеки підприємства повинна застосовуватися в процесі управління підприємства постійно та неперервно, бо за її допомогою можна виявити нові тенденції, що потребують внесення змін в процеси управління. На основі аналізу і синтезу інформації з метою своєчасного виявлення недоліків та переваг розвитку підприємства діагностика дозволяє якнайширше охопити проблемні питання, що постають на підприємстві. Саме це й відіграє важливу роль та місце при проведенні діагностики системи економічної безпеки підприємства.

7. Алгоритм комплексної діагностики можна представити у логічній реалізації таких етапів: виявлення зовнішніх загроз підприємства, виявлення внутрішніх загроз підприємства, аналіз та оцінка цих загроз, розрахунок показників системи економічної безпеки для функціональних складових: фінансова стійкість; конкурентоспроможність; організаційна структура управління; кваліфікація персоналу; правова захищеність підприємства; мінімізація впливу виробничо-господарської діяльності на стан навколишнього середовища; захист інформаційної складової; організаційна безпека (персонал підприємства, капітал, майно, комерційні інтереси). Розрахунок інтегрального показника економічної безпеки. Розробка комплексу заходів спрямованих на підвищення економічної безпеки. Оцінка ефективності, опрацювання заходів щодо підвищення її рівня.

8. Розглянуто переваги та недоліки існуючих підходів до діагностування: індикаторний метод; ресурсно-функціональний підхід; програмно-цільовий підхід; методи математичного моделювання; методи оцінювання економічної безпеки за показниками прибутку та чистого доходу; метод формування інтегрального показника за видами діяльності підприємства; методи формування інтегрального показника за ресурсно-функціональним

підходом. А також показники діагностування в межах класичних функціональних складових економічної безпеки підприємства.

9. Встановлено, що комплексна діагностика економічної безпеки підприємства складає множину взаємопов'язаних елементів та зв'язків між ними, що характеризуються кортежем параметрів.

Отримані результати систематизують і поглиблюють теоретико-методологічні основи діагностування економічної безпеки підприємства та її складових. З урахуванням галузевої специфіки підприємства можна визначити чіткий, достатньо невеликий перелік показників оцінки певної складової, що надасть максимум інформації; та допоможе виключити дублювання показників, і значною мірою скоригувати як сам перелік складових економічної безпеки, так і перелік й особливості розрахунку окремих показників усередині складової. Вбачається можливим їх використання на підприємствах з метою виявлення «вузьких місць» та обґрунтування комплексу заходів, спрямованих на підвищення рівня економічної безпеки.

РОЗДІЛ 2. ВИКОРИСТАННЯ КОМПЛЕКСНОЇ ДІАГНОСТИКИ В АНАЛІЗІ СТАНУ ТА РІВНЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ТРАНСПОРТНО-ЕКСПЕДИЦІЙНИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

2.1. Оцінка сучасного стану економічної безпеки транспортно-експедиційних підприємств України

В умовах нестійкого розвитку національної економіки, тривалої і глибокої економічної кризи в Україні, та динамічного зовнішнього середовища, вітчизняні підприємства стикаються з появою великої кількості непередбачених небезпек і загроз, що впливають на їх функціонування та економічну безпеку. На сучасному етапі необхідно проводити дослідження не лише внутрішнього, але й зовнішнього середовища, на яке значно впливає галузева специфіка діяльності підприємства.

Транспортна галузь є структуроутворююче виробництво, що значною мірою визначає конкурентоспроможність національної економіки. А конкурентоспроможність є однією із найважливіших інтегральних характеристик ринкової економіки, яку застосовують як критерій оцінки економічної діяльності господарюючих суб'єктів [119, 120]. І саме в умовах жорсткої конкуренції Україна характеризується значно більшою кількістю і обсягом транспортних перевезень відносно суми її ВВП, ніж будь-яка інша країна в Європі внаслідок перевезення великої частки продукції сільського господарства і важкої індустрії країни [121]. Ефективне функціонування транспортної галузі є необхідною умовою стабілізації, структурних перетворень економіки, розвитку зовнішньоекономічної діяльності, задоволення потреб населення та суспільного виробництва у перевезеннях, захисту економічних інтересів України [122].

У процесі свого розвитку транспорт сприяє зрушенням у розміщенні продуктивних сил, забезпечує економічне зростання, сприяє змінам у світовій

економіці і міжнародних економічних відносинах. Крім економічної ролі транспорт виконує ще й оборонну, соціальну та культурну роль [123]. Тому транспортна сфера в економічному житті країни посідає особливе місце і може бути основою для ефективного відновлення та розвитку економіки України. Транспортний комплекс України є важливою складовою частиною народного господарства, що обслуговує всі його галузі (рис. 2.1). Забезпечення статусу України як великої транзитної держави, сприяє її соціальному і економічному зростанню.

Рис. 2.1. Кількість суб'єктів господарювання за видами економічної діяльності у 2015 році

Джерело: складено автором за матеріалами [124].

Як результат цього, транспортні витрати складають набагато більшу частину остаточної ціни товарів, і транспортна система має значний потенціал для поліпшення сукупної продуктивності і регіональної конкурентоспроможності. Оскільки діяльність транспортної галузі в Україні є

найважливішою складовою виробничо-господарської діяльності країни, і суттєво залежить від розвитку інших галузей господарства, то в останні роки показники розвитку галузі мали незадовільний характер.

Проблеми функціонування та розвитку підприємств транспортної галузі України розглядали та досліджували в своїх працях такі автори, як В.Г. Коба [125], С. М. Боняр [126], О.М. Ложачевська [127], О.О. Бакаєва [127], Є.М. Сич [127], Г.Д. Ейтутіс [128], В.М. Степанова [129], В. Ф. Семенов [130], О.В. Ареф'єва [131] та інші.

В Україні єдина транспортна система, що має в своєму розпорядженні всі види транспорту, і включає в себе: залізничний, автомобільний, авіаційний, трубопровідний, морський, річковий, поромний, міський. З рис. 2.2 видно, що характеризуючи транспортну галузь, включаючи складське господарство, необхідно зазначити, що вантажний наземний транспорт та складське господарство і допоміжна діяльність у сфері транспорту мають більшу кількість підприємств, ніж в авіаційному та водному транспорті.

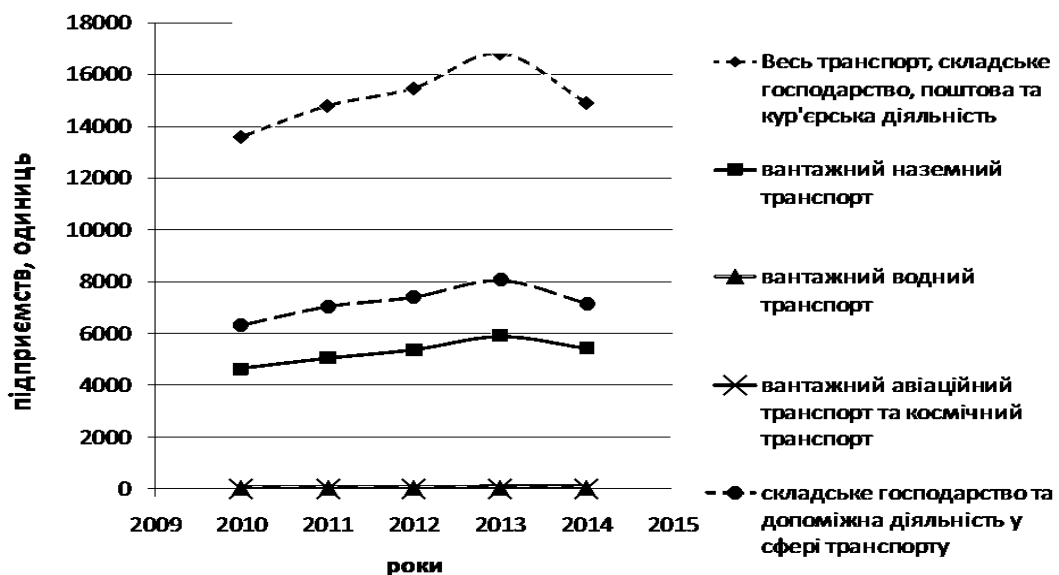

Рис. 2.2. Кількість підприємств за видом економічної діяльності

Джерело: складено автором за матеріалами [124].

Відповідно, що до зайнятих працівників в різних сферах транспорту, то з рис. 2.3 видно, що найбільша частка працівників припадає на складське господарство та вантажний наземний транспорт.

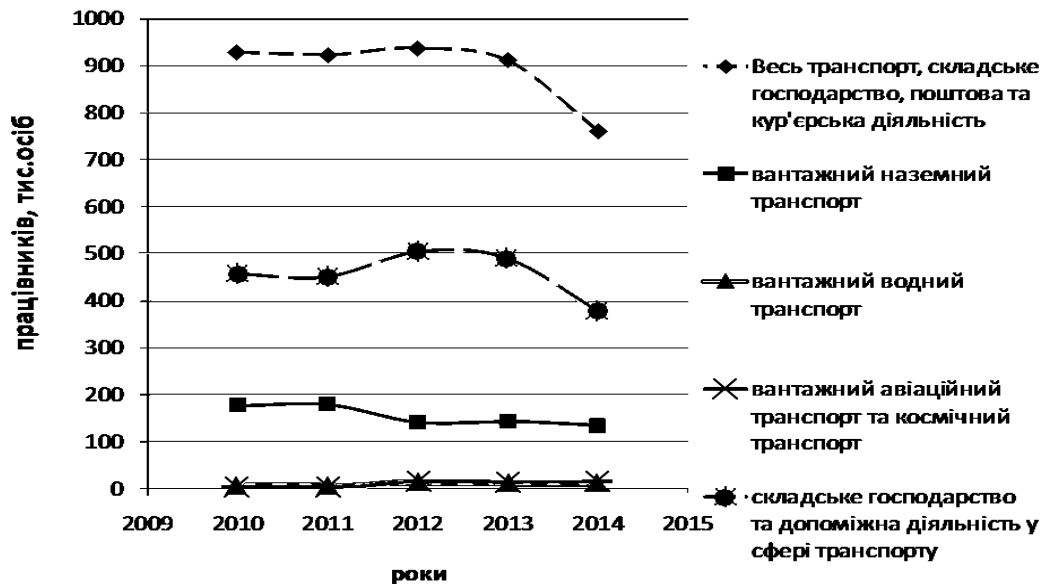

Рис. 2.3. Кількість зайнятих працівників в транспортній галузі

Джерело: складено автором за матеріалами [124].

Посилаючись на світовий досвід, І.В. Токмаков стверджує, що процеси глобалізації приводять до значного зростання об'ємів перевезень, руху товару і, відповідно, вантажних потоків, як внутрішніх, так і міжнародних, у тому числі транзитних [132]. Як наголошують О.М. Кібік, О.Л. Суворова, О.Г. Голодницький - колосальний транзитний потенціал, що за умови ефективного використання може значно позитивно вплинути на рівень економічної безпеки нашої держави або навпаки [133]. Для визначення кола проблем економічної безпеки сучасної України та її транспортного потенціалу слід, в першу чергу, здійснити детермінацію безпеки в цілому, та економічної безпеки, зокрема [133].

З одного боку транспорт підприємств, є частиною транспортної системи України, а з другого боку – невід'ємною складовою виробничо-комерційної

діяльності підприємств, що інтегрує усі процеси (від постачання ресурсів до реалізації продукції).

По-перше, за допомогою транспорту забезпечується зв'язок між різними галузями економіки. По-друге здійснюється рух продукції зі сфери виробництва до сфери обігу, а тим самим транспортна діяльність виступає продовженням процесу виробництва в межах обігу. На ринках товарів і послуг в умовах конкуренції постійно відбувається мінімізація витрат на різні види послуг, а особливого значення набуває мінімізація часу на доставку товарів споживачу. Тому транспорт в сучасній економіці відіграє велику роль в житті людини та у виробничому процесі. Завдяки розвитку виробництва розвивається і транспортна галузь.

Транспортна галузь надає широкий спектр послуг (рис. 2.4), який суттєво відрізняється від традиційного підходу до транспорту як продовження виробництва або надання соціальних послуг населенню. І ця подвійна роль транспорту полягає в тому, що, з одного боку, він належить до матеріального виробництва, оскільки здійснюючи перевезення, продовжує виробничий процес, а з іншого боку – належить до сфери послуг, оскільки надає транспортні послуги організаціям і населенню.

Також в транспортній галузі можна виділити окремі типи підприємств, що здійснюють транспортне обслуговування споживачів (рис. 2.5) [134]. Адже рух матеріальних потоків без транспортування не можливий, тому транспорт є ключовим елементом транспортної системи товаропросування.

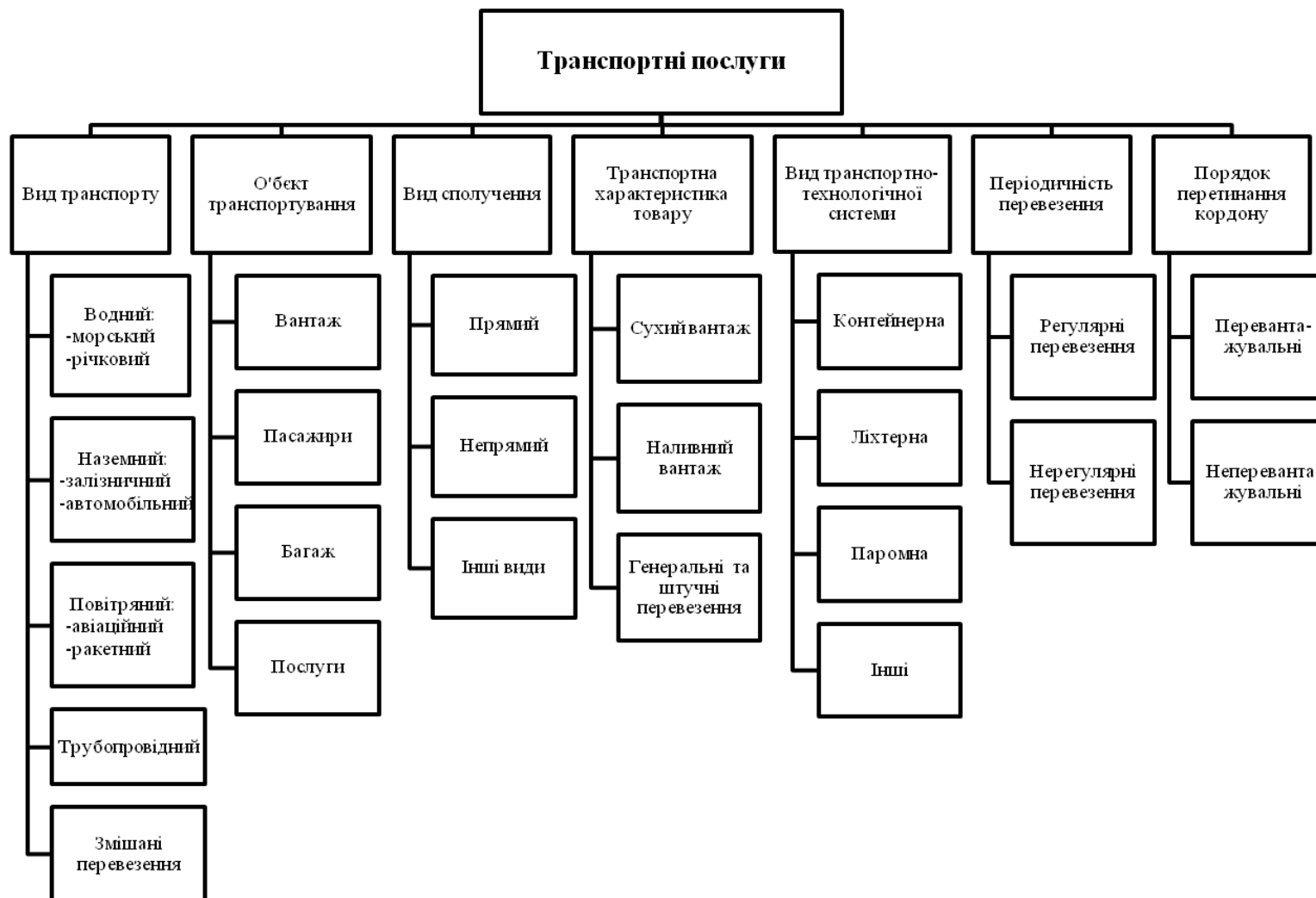

Рис. 2.4. Ознаки класифікації транспортних послуг

Джерело: систематизовано на підставі [122, 123, 143].

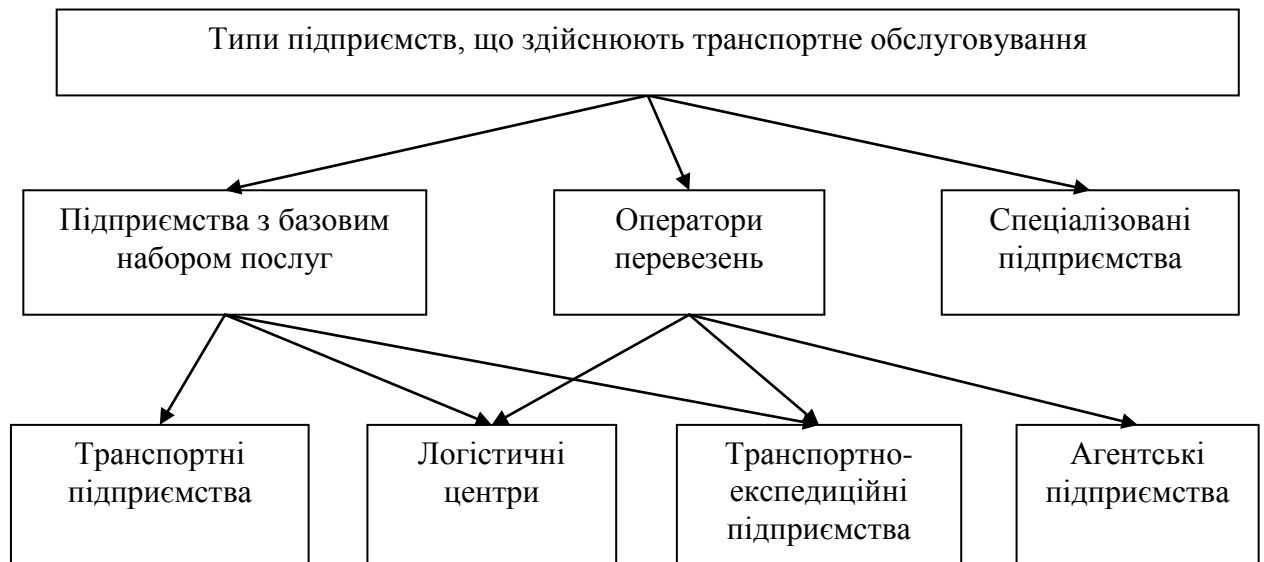

Рис. 2.5. Типи підприємств, здійснюючих транспортне обслуговування
Джерело: складено на основі [134].

Продукцією транспорту є сам матеріальний процес переміщення. Робота транспорту вимірюється кількістю перевезених вантажів і людей, оборотом вантажів і людей в тонно- і пасажиро-кілометрах. В Україні транспортна галузь переживає період нестабільності і демонструє від’ємну динаміку обсягів вантажних і пасажирських перевезень (табл. 2.1).

У 2013 р. порівняно з 2012 р. загальні обсяги перевезень вантажів зменшилися на 1,9%, пасажирів – на 2,8%, обсяги переробки вантажів у морських та річкових портах скоротились на 4,3%. Наразі Україна досі не вийшла на докризові показники перевезень: у 2013 р. обсяги перевезень вантажів становили 89%, пасажирів – 81%, переробки вантажів у портах – 87% відносно рівня 2007 р. Криза в економіці та складна обстановка на сході України негативно позначилась на показниках роботи транспортної галузі у 2014 р. Загальні обсяги перевезень вантажів в Україні за 10 міс. 2014 р. скоротилися на 6,7%, пасажирів – на 4,7% порівняно з аналогічним періодом 2013 р.

Таблиця 2.1

Динаміка обсягів перевезень вантажів і пасажирів та переробки вантажів морськими і річковими портами в Україні

Млн. тонн / роки	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Перевезено вантажів – всього **	70	705	541	602	657	644	632	484
водний	24	19	10	11	10	8	6	5
автомобільний ***	170	187	140	158	178	179	184	152
залізничний	513	499	391	433	469	457	442	327
авіаційний	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
Перероблено вантажів морськими і річковими портами	177	184	162	154	162	161	154	119

Джерело: Складено і розраховано за даними Держстату України [135].

** без трубопровідного транспорту;

*** автомобільний транспорт - без урахування перевезень, виконаних для власних потреб.

Транспорт споживає близько 13% паливно-енергетичних ресурсів країни, на долю залізничного транспорту доводиться 6% електроенергії, 17% - валового споживання дизельного палива. Виробництво транспорту складає 20% вартостей всіх фондів народного господарства, залізничного транспорту припадає на частку 6,9% основних фондів країни [124].

Згідно з офіційною статистикою частка автомобільного транспорту у 2015 році в перевезенні вантажів становить 25%. Зменшення обсягів у порівнянні з 2014 роком - склало для автотранспорту 18%. Особливістю ринку автомобільних перевезень є відсутність на ньому державного сектору економіки. Діють лише приватні автоперевізники. Таким чином, головною функцією Міністерства є формування та забезпечення реалізації державної політики у даній сфері, визначення «правил гри», забезпечення сталого функціонування пасажирських та вантажних автомобільних перевезень [136].

Транспортні підприємства поступово адаптуються до нових умов господарювання, але виникає багато питань щодо роботи і розвитку транспорту в умовах формування ринкових відносин. У ряді основних недоліків

українського транспорту особливо виділяються низький технічний рівень і незадовільний стан його виробничої бази. Особлива увага приділяється автошляхам, деякі стратегічні ділянки мережі автомобільних доріг вже функціонують на максимумі своїх можливостей. Державні автомобільні дороги вичерпали свою пропускну спроможність. З перевищенням нормативного завантаження експлуатується 13 тис. км. доріг, особливо на підходах до найбільших міст, що складає майже 29 відсотків протяжності мережі. Прискорення автомобілізації країни поки не привело до відповідного зростання об'ємів будівництва і реконструкції дорожньої мережі, а ремонт автомобільних доріг останніми роками дуже повільно набирає свої оберти.

До теперішнього часу не завершено формування опорної мережі державних автомобільних доріг, що зв'язує всі області України. Нормативним вимогам відповідає лише близько 38 відсотків автомобільних доріг державного значення. А це впливає на недостатній розвиток сектору автомобільного транспорту. З рис. 2.6 видно, що довжина автодоріг України становить 169,5 тис. км, з яких 77,9% придатні для значних навантажень. Ці дороги з цементно-бетонним, асфальтобетонним та чорним шосе. Майже 60% доріг потребують капітального ремонту [137]. І лише 280 км автошляхів відповідають стандартам Транс'європейської транспортної системи [138].

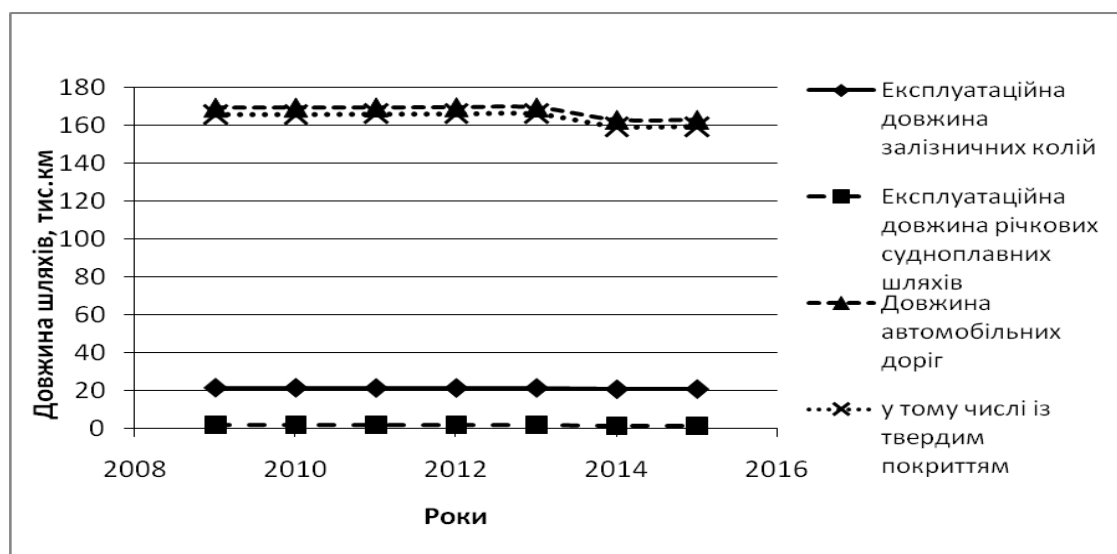

Рис. 2.6. Довжина шляхів сполучення загального користування

Джерело: складено автором за даними [140].

Тому значні частини мережі потребують модернізації згідно з вимогами європейських технічних стандартів і стандартів безпеки. Крім того, через постійне недофінансування цієї галузі мережа доріг поступово занепадала, і зараз приблизно 40% - 51% усіх доріг державного значення не відповідають діючим сучасним вимогам щодо міцності та нерівності відповідно. Крім того, з 16200 мостів та шляхопроводів лише 46% відповідають діючим стандартам; решта знаходиться у поганому стані. Нажаль, у 2015 році бюджетні асигнування на ремонт та розвиток доріг становили 2,7 млрд. грн., що є цифрою, яка вдвічі менша за мінімальний обсяг, необхідний лише для регулярного ремонту доріг. Статистка безпеки руху в Україні залишається однією з найгірших в Європі за кількістю ДТП і нещасних випадків зі смертельними наслідками [139].

Світовий банк є основним партнером України в транспортному секторі. У 2012 році розпочався Другий проект покращення автошляхів та безпеки руху (вартістю 450 млн. дол. США), який передбачає продовження модернізації відповідної наступної ділянки автомобільної дороги Київ-Харків до Полтави та підвищення безпеки руху у вибраних коридорах високого ризику. Світовий банк також залучений у стратегічний діалог з Урядом, мета якого полягає у наданні допомоги країні у розробці міцної стратегії безпеки в автодорожній галузі.

Держава на сьогодні не в змозі забезпечити галузь обсягом коштів, необхідним навіть для проведення робіт з поточного середнього та капітального ремонтів, не кажучи вже про реконструкцію існуючих і будівництво нових інфраструктурних об'єктів [141]. Рішення задачі приведення протяжності і стану дорожньої мережі у відповідність з потребами економіки і населення істотно ускладнюється під впливом випереджаючого зростання ринкових цін на будівельні матеріали. Розміщення і структура транспортних комунікацій країни в цілому відповідають внутрішнім і зовнішнім транспортно - економічним зв'язкам країни, але недостатньо розвинута транспортна і логістична інфраструктура потребують вдосконалення. Тому продуктивність і

ефективність транспортного комплексу країни знижується. Недосконалість законодавчої бази у сфері автомобільного транспорту, збільшення автомобільного парку, невідповідність мережі автомобільних доріг сучасному рівню автомобілізації призводить до аварійності на дорогах рис. 2.7.

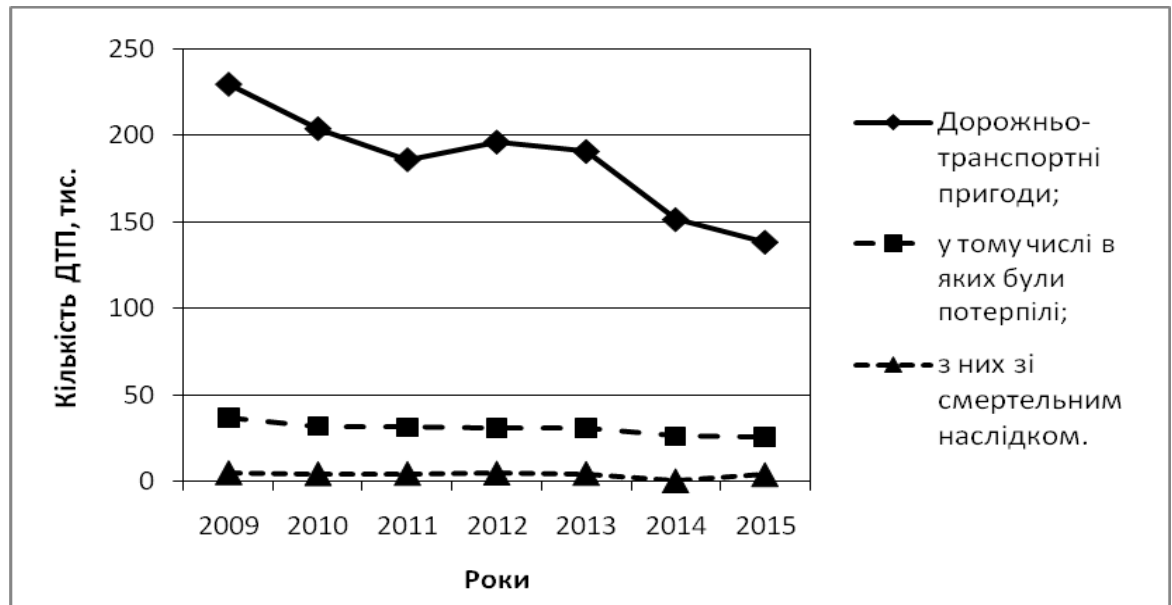

Рис. 2.7. Дорожньо-транспортні пригоди

Джерело: складено автором за даними [140].

Основні причини скоєння дорожньо-транспортних пригод за участю водіїв є: порушення правил маневрування; перевищення швидкості; недотримання дистанції; порушення правил проїзду перехресть; недотримання дистанції та виїзд на смугу зустрічного руху. Скорочення об'ємів реконструкції і будівництва інфраструктурних об'єктів, а також темпів поповнення і оновлення парків рухливих засобів транспорту, іншої транспортної техніки привело останніми роками до погіршення їх технічного стану (вікова структура, збільшення зносу) і працездатності.

Різке відставання інфраструктури і устаткування аеропортів від рівня розвитку міжнародної цивільної авіації, відставання в впровадженні рекомендованих Міжнародною організацією цивільної авіації сучасних засобів і технологій у сфері організації повітряного руху, систем автоматичної посадки і інших радіотехнічних систем. За роки економічних реформ кількість

українських аеропортів, що діють, і аеродромів цивільної авіації скоротилася в 2,5 рази (переважно за рахунок об'єктів обласного рівня). Багато в чому в результаті цього склалася конфігурація мережі пасажирських авіаліній, в рамках якої найбільший об'єм пасажирських перевезень (до 80%) доводиться на авіазв'язок м. Київ. Розвиток українських портів і суміжної транспортної інфраструктури відбувається нерівномірно. Накопичилися значні відмінності по рівнях технологічності і капіталізації портових вузлів.

Це є наслідком нерівномірності і нестабільності вантажної бази, недостатнього розвитку суміжної залізничної, автомобільної і трубопровідної інфраструктури, а також термінальної і складської інфраструктури. Дефіцит сучасних портових потужностей, орієнтованих на перевалювання імпорتنих вантажів (контейнери), який викликаний випереджаючим розвитком протягом останніх років портових потужностей, направлених на перевалювання експортних вантажів [142].

Найважливішою проблемою є технічне і технологічне відставання транспортної системи України в порівнянні з розвиненими країнами. Вона не готова до повсюдного вживання сучасних технологій, насамперед – контейнерних. Зростаючий попит на вантажні перевезення стримується нерозвиненістю транспортно-логістичної системи країни. На низькому рівні залишається транспортно-експедиційне обслуговування населення і економіки.

Тому для України набуває особливого значення проблема розвитку та удосконалення сфери транспортних послуг, а особливо виникає необхідність розвивати транспортно - логістичний бізнес [143]. Ефективну роботу транспорту забезпечують значна кількість транспортних, транспортно-експедиційних, лізингових, інформаційно-посередницьких та інших підприємств [122, 144 – 146]. Транспортно-експедиторська діяльність (ТЕД) є складовою транспортної логістики (рис. 2.8) і однією з визначальних її функцій.

У вітчизняній економіці значний і важливий сегмент транспортної галузі займають підприємства які здійснюють саме транспортно-експедиторську діяльність [147]. Якщо покупці та продавці самі не в змозі здійснити

транспортування свого вантажу, то вони користуються послугами транспортно-експедиційних підприємств (ТЕП), які в свою чергу надають великий комплекс послуг із транспортно-експедиційного обслуговування (ТЕО) вантажів.

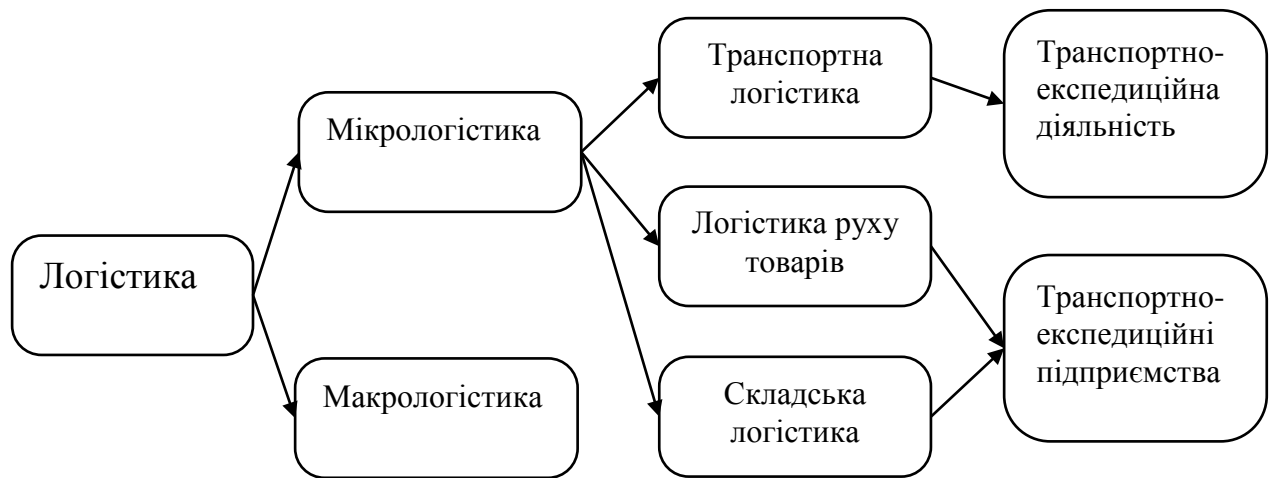

Рис. 2.8. Галузі логістики що взаємопов'язані з ТЕД

Джерело: скомпоновано на підставі [27, 63, 123].

Законодавчими актами, що регулюють транспортно-експедиторську діяльність на території України, є Цивільний кодекс України, Господарський кодекс України, Митний кодекс України, Закон України «Про транспортно-експедиційну діяльність» № 1955-IV від 01.07.2004 року [148 – 151]. Так згідно з діючим Законом України «Про транспортно-експедиторську діяльність» - «Транспортно-експедиторська діяльність – підприємницька діяльність із наданням транспортно-експедиторських послуг з організації та забезпечення перевезень експортних, імпорتنних, транзитних та інших вантажів; транспортно-експедиторська послуга – робота, що безпосередньо пов'язана з організацією та забезпеченням перевезень експортного, імпортного, транзитного або іншого вантажу, за договором транспортного експедирування» [151].

Поняття «транспортно-експедиторська діяльність» у перелічених законодавчих актах, трактують як підприємницьку діяльність із надання транспортно - експедиторських послуг з організаційного забезпечення перевезень експортних, імпорتنних, транзитних або інших вантажів. Цей вид

діяльності здійснюється суб'єктом господарювання – транспортним експедитором, що за дорученням клієнта і за його рахунок виконує або організовує виконання транспортно-експедиторських послуг, визначених договором транспортного експедирування.

Транспортно-експедиторську діяльність можуть здійснювати як спеціалізовані підприємства (організації), так і інші суб'єкти господарювання.

На ринку автоперевезень функціонує біля 80 тисяч суб'єктів, які відповідно до законодавства мають ліцензії на провадження цієї діяльності. Приблизно 50% з них здійснюють перевезення вантажів. В табл. 2.2 відображено відповідно до різних областей України кількість діючих транспортних підприємств, та кількість транспортно-експедиційних підприємств, що розташовані на території України.

Географічне розташування України сприяє розширенню міжнародних транспортно-експедиторських послуг під час транзитних перевезень всіма видами транспорту. В Україні основні експедиторські фірми об'єднані в Асоціацію міжнародних експедиторів України (АМЕУ) і Асоціацією “Укрзовніштранс”, що входять у Міжнародну Федерацію експедиторських асоціацій (FIATA). Сьогодні АМЕУ - це:

- 158 транспортно-експедиторських організації всіх форм власності - від державної до приватної, в їх числі 47 індивідуальних членів FIATA;
- 268 дипломованих фахівців FIATA в області експедиції;
- 50% українського імпорту і експорту і більше 70% транзиту здійснюється завдяки і при безпосередній участі членів АМЕУ;
- право поширювати на Україні, для використання членами АМЕУ, офіційні міжнародні транспортно-експедиторські документи FIATA (FIATA FCR, FBL, FWB та інші);
- семінари з актуальних проблем і питань в міжнародній експедиції, інформаційні бюлетені АМЕУ, курси підготовки міжнародних експедиторів за стандартами FIATA з видачею диплома FIATA [153].

Таблиця 2.2

Транспортні та транспортно-експедиційні підприємства України

№ п/п	Області	Кількість транспортних підприємств	Кількість транспортно-експедиційних підприємств
1	Київ	245	70
2	Київська область	40	12
3	Автономна Республіка Крим	27	8
4	Вінницька область	15	7
5	Волинська область	11	3
6	Дніпропетровська область	60	27
7	Донецька область	29	14
8	Житомирська область	8	3
9	Закарпатська область	21	14
10	Запорізька область	23	12
11	Івано-франківська область	17	4
12	Кіровоградська область	6	2
13	Луганська область	18	6
14	Львівська область	28	14
15	Миколаївська область	32	10
16	Одеська область	96	45
17	Полтавська область	15	9
18	Рівенська область	11	3
19	Севастополь	10	5
20	Сумська область	8	3
21	Тернопільська область	2	2
22	Харківська область	191	45
23	Херсонська область	8	4
24	Хмельницька область	12	4
25	Черкаська область	8	2
26	Чернівецька область	12	5
27	Чернігівська область	9	5
Всього		962	338

Джерело: сформовано автором на підставі даних 2014 року [152].

На сьогодні, на жаль в Україні ринок експедиторських послуг формується стихійно. Відповідно падає якість надання послуг за рахунок того, що є транспортно-експедиторські організації які надають лише одну послугу при цьому спостерігається істотна розбіжність вартості однорідних послуг [145]. Як наслідок, збільшуються терміни перевезень, завищується вартість транспортних послуг. Вибірковий аналіз свідчить, зокрема, що при міжнародних автоперевезеннях непродуктивні простої складають 40—70% часу

обороту автопоїзда, в обороті залізничних вагонів питома вага їхнього безпосереднього руху не перевищує 10—15% [154].

Більшість сучасних ТЕП надають послуги посередницького характеру, вони пов'язані з координуванням взаємодії вантажовласників і перевізників, фінансовими розрахунками за надані послуги, оформлення митної документації та надання інформаційних послуг. Однак, відповідно до вимог клієнтів найбільш затребуваними операціями з комплексу ТЕО є: складські операції, оформлення товарно-транспортної документації й навантажувально-розвантажувальні роботи.

Як було зазначено раніше основним видом операційної діяльності транспортно-експедиційних підприємств є надання послуг транспортного перевезення з використанням усіх видів транспорту. Аналіз динаміки обсягів вантажообороту підприємств наземного транспорту свідчить про те, що (рис. 2.9) після кризи 2008 року суттєво збільшились показники вантажообороту до 2011 року. В період з 2011 по 2015 роки відслідковується спад показників товарообороту для усіх видів наземного транспорту.

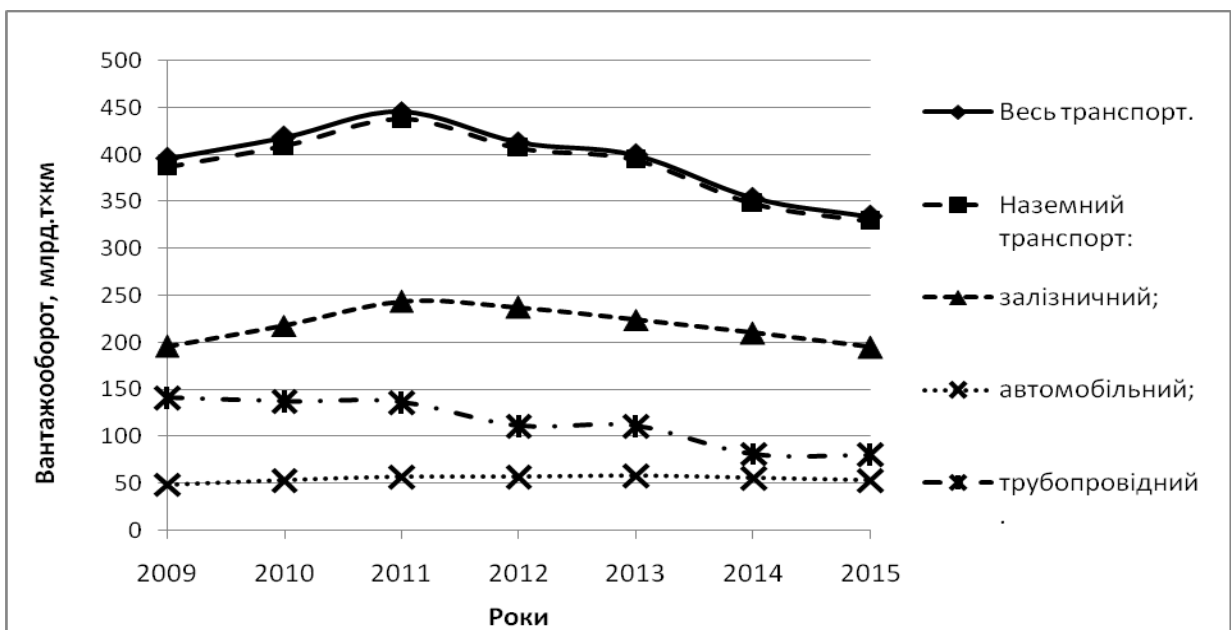

Рис. 2.9. Динаміка показників вантажообороту транспортних підприємств за видами транспорту

Джерело: побудовано за даними [155].

На рисунку 2.10 дані за показниками вантажообороту залізничного транспорту представлено згідно статистичних даних Публічного акціонерного товариства «Українська залізниця». Відомості щодо вантажообороту автомобільного транспорту представлено з урахуванням перевезень, виконаних для власних потреб, та комерційних вантажних перевезень, виконаних фізичними особами-підприємцями.

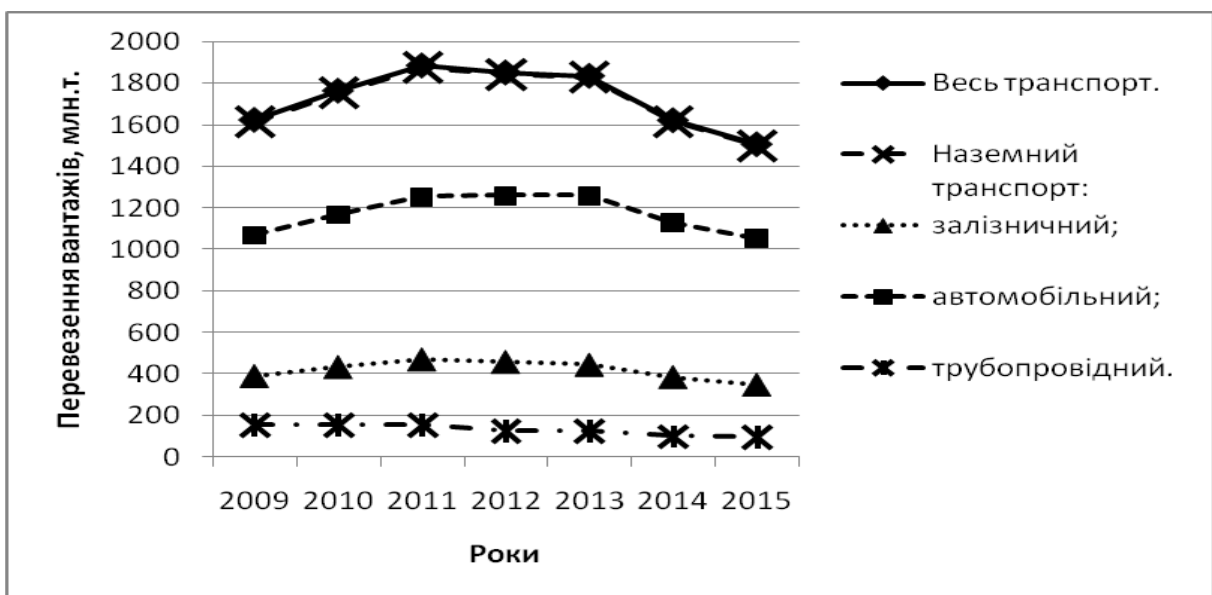

Рис. 2.10. Динаміка показників перевезення вантажів за видами транспорту:

- залізничний 1 – за даними Публічного акціонерного товариства «Українська залізниця»;

- автомобільний 2 – з урахуванням перевезень, виконаних для власних потреб та комерційних вантажних перевезень, виконаних фізичними особами-підприємцями.

Джерело: побудовано за даними [155].

Відповідно схожа динаміка відслідковується щодо перевезення вантажів за видами транспорту на рис. 2.10. Аналіз свідчить що найбільше значення показників яке спостерігалось в 2011 році (1877 млн.т.), а в 2012 році відбувся спад показників (1853 млн.т.), в 2013 році - незначний подальший зріст (1837 млн.т.). Але нажаль з 2014 року кардинально змінилася політична та

економічна ситуація в Україні. Анексія Криму завдала Україні збитку, в березні 2014 р. Кримський півострів який входив до складу України, припинив стабільну роботу транспортно-дорожнього комплексу колишньої Автономної республіки. Відповідно анексія Криму Російською Федерацією призвела до зміни в обсягах та структурі транспортування вантажів. Тепер склалася ситуація, що для вантажовласників в Україні це експортне або імпортне перевезення, а для продукції з Росії чи Білорусії для Криму – транзит з усіма відповідними до цього наслідками в тарифній політиці [156].

І, як видно з рис. 2.9 і рис. 2.10, відбулося значне падіння показників перевезення вантажів у 2014-2015 роках до 1623 млн.т. та 1507 млн.т. відповідно.

Отже, після 2013 року і дотепер зберігається тенденція спаду транспортної роботи за всіма видами транспорту. Зменшення обсягів транспортної роботи, яку виконують зазначені суб'єкти в Україні безпосередньо відобразились на показниках ефективності їх діяльності.

Вантажними автомобілями за всіма видами сполучень у січні 2015р. перевезено (з урахуванням розрахункових даних фізичних осіб-підприємців) 412,0 тис.т. комерційних вантажів (71,2% від рівня січня 2014р.). За звітними даними підприємств-перевізників, за січень 2015р. обсяг вантажних перевезень дорівнював 389,4 тис.т (71,5% від рівня січня минулого року). Вантажооборот, виконаний автомобілями у звітному періоді, склав 148,9 млн.ткм. (86,4% від рівня січня 2014р.), з них підприємствами-перевізниками виконано 133,5 млн.ткм. (89,8% від рівня січня 2014р.) [157].

Для здійснення аналізу динаміки економічного стану транспортно-експедиційних підприємств було взято показник середньої рентабельності операційної діяльності (рівень рентабельності) транспортно-експедиційних підприємств. Динаміку показників економічного стану суб'єктів транспортної галузі наведено на рис. 2.11.

З рис. 2.11 видно, що рентабельність усієї діяльності підприємств транспорту показує негативні тенденції даного показника по підприємствам

усіх видів транспорту, окрім підприємств що надають додаткові транспортні послуги та допоміжні операції. Підприємства наземного виду транспорту поступово піднімають рівень прибутковості своєї діяльності, хоча значення показника ще залишається від'ємним.

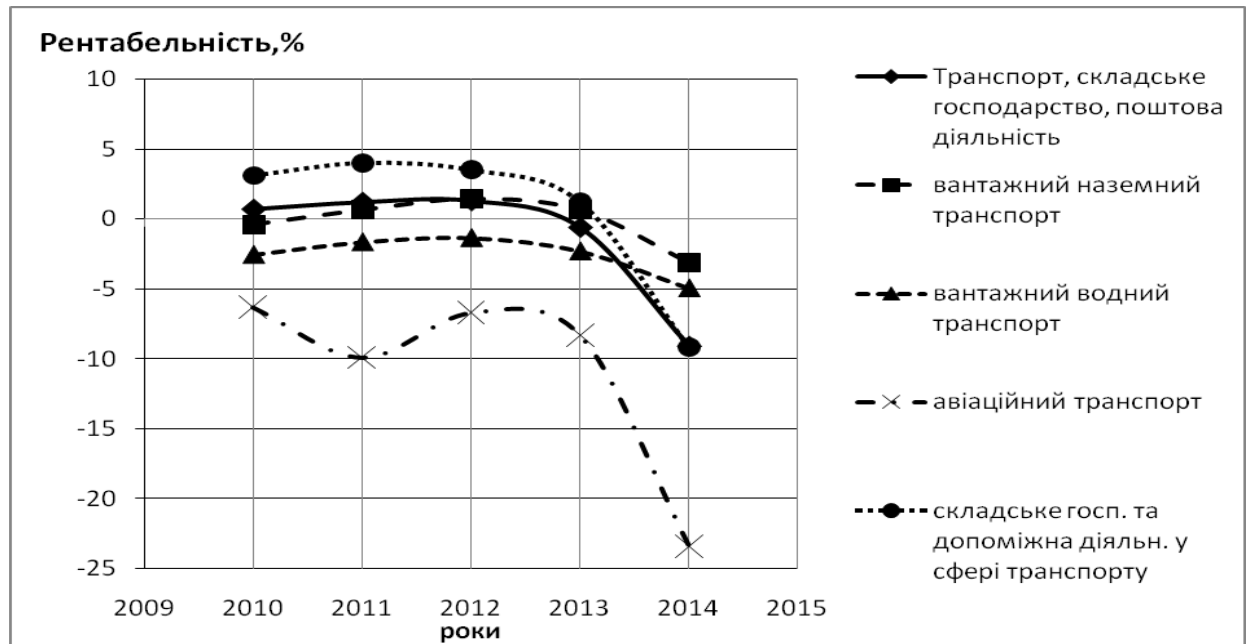

Рис. 2.11. Показники динаміки зміни рівня рентабельності (збитковості) усієї діяльності підприємств транспорту

Джерело: складено на підставі [155].

Це свідчить що частка збиткових підприємств в період з 2010 по 2011 рік постійно зменшувалась, що свідчить про покращення їх економічного стану і зміцнення їх економічного потенціалу. Починаючи з 2011 року (рік настання фінансово-економічної кризи) і до 2012 року частка збиткових підприємств транспортної галузі неухильно зростає. А з 2012 і по теперішній час відбувається різке падіння показників. Це свідчить про суттєве зниження їх економічного потенціалу, що реально загрожує їх економічній безпеці. Підтвердженням цьому є динаміка рівня рентабельності цих підприємств. По-перше, зазначений рівень є дуже низький і не сприяє ефективному розвитку

підприємств. А по-друге рівень рентабельності починаючи з 2012 року постійно знижується, що безпосередньо відображається на соціально-економічних показниках діяльності суб'єктів, що розглядаються. В якості показника розвитку трудового потенціалу транспортних підприємств розглядали середньооблікову кількість їх штатних працівників (рис. 2.12).

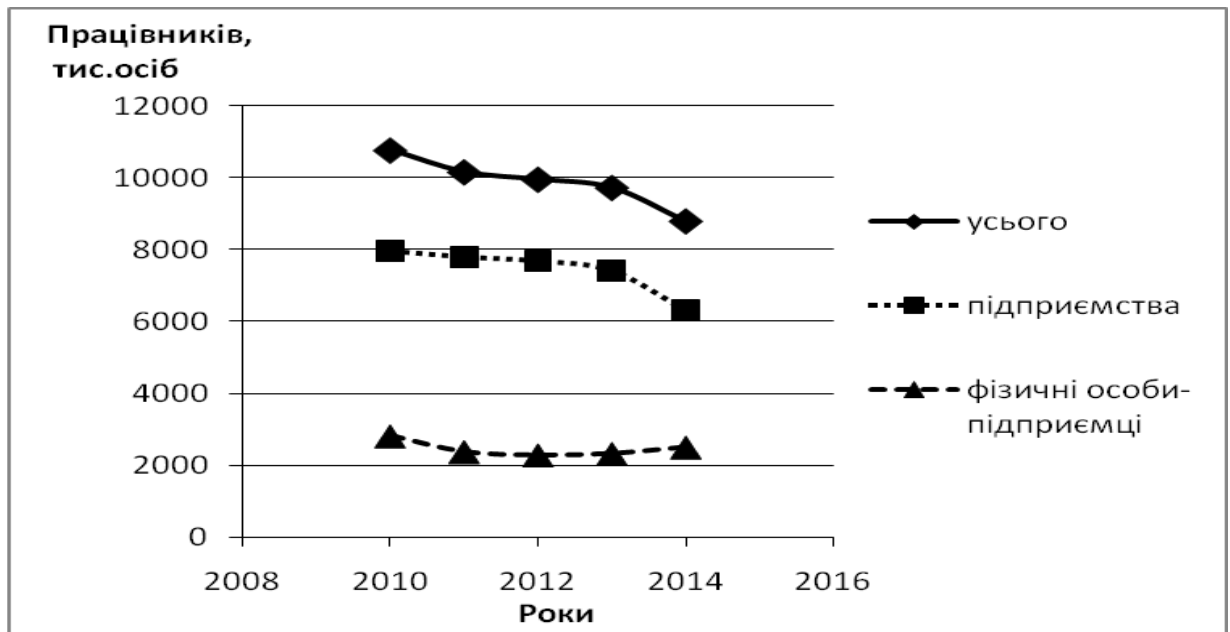

Рис. 2.12. Середньооблікова кількість штатних працівників транспортних підприємств

Джерело: складено на підставі [155].

Аналіз динаміки цього показника за усіма видами транспортних підприємств має тенденцію до різкого зниження чисельності працюючих. Особливо загрозливою є тенденція зниження середньооблікової кількості штатних працівників для підприємств наземного транспорту. За період з 2012 по 2014 рік цей показник зменшився практично в два рази і продовжує знижуватись. Це обумовлено двома тенденціями. Банкрутством малих транспортних підприємств з незначною кількістю власних транспортних засобів (до 10 одиниць) та різким зменшенням чисельності середніх транспортних підприємств.

Отже, аналіз показників функціонування суб'єктів транспортної роботи і в першу чергу транспортно-експедиційних підприємств, як домінуючого виду транспортних компаній вітчизняного транспортного ринку, свідчить про недостатній потенціал їх економічної безпеки.

За даними Світового банку 80–90% автотранспортних підприємств мають у своєму розпорядженні менше 10 вантажних автомобілів [138].

Також треба звернути увагу на успішну роботу транспортно-експедиторських підприємств, що пов'язані з правильно налагодженим транспортним процесом підприємства. Транспортний процес – це всі дії, що відбуваються з моменту одержання документів на перевезення вантажу до моменту доставки вантажу вантажоодержувачу й оцінки у відповідних документах факту про доставку вантажу [158]. Технологія транспортного процесу (навантаження - розвантаження вантажів, їх обробки, складування, збереження, тощо) полягає в методах розрахунку і розробці маршруту перевезень. Транспортно-експедиторське підприємство для виконання транспортно-експедиційних операцій повинно використовувати логістичні послуги.

За даними Світового банку майже 90% логістичних послуг в Україні – це операції, пов'язані з транспортною логістикою, 8% – операції складського зберігання, 2% – експедирування і лише 1% – управління ланцюгами поставок. Майже 86% вантажообігу здійснюється нетранспортними організаціями [159], так як переважна більшість виробників утримують власні транспортно-експедиційні підрозділи.

Професор А.О. Смехов [160] зазначав, що якщо прийняти для підприємства витрати на логістику за 100%, тоді питома вага окремих складових розподілиться у такий спосіб:

- витрати на перевезення вантажів на магістральному транспорті: 28–40%;
- витрати складування, витрати на перевантажувальні операції й зберігання вантажів: 25–46%;
- витрати на упакування до 15–25%;

- витрати на управління: 5–15%;
- інші витрати (включаючи обробку замовлень): 5–17%

Проведений аналіз діяльності підприємств транспортної галузі дає змогу зробити певні висновки. В економічній ситуації що склалася в Україні всі підприємства транспортної галузі є чутливими як до негативних, так і позитивних змін. Більшість підприємств залишаються збитковими за рахунок недосконалої системи доставки вантажів, що призводить до зростання витрат на доставку вантажів. Якість послуг багатьох національних експедиторських компаній не відповідає вимогам споживача. Відсутні належні гарантії своєчасної і якісної доставки вантажів, що призвело до зміни умов постачань, а іноді і компанії постачальника. Якими виступають вже іноземні транспортні компанії, а не вітчизняні. Через низьку якість транспортно-експедиторського обслуговування українські експедитори втрачають ринок зовнішньоторговельних перевезень, який захоплюють великі західні транспортно-експедиторські підприємства. А це є загрозою для вітчизняних експедиторів, а вступ України в СОТ тільки підсилив тиск на вітчизняний транспортний ринок іноземних компаній.

На ринку діє маса непрофесійних фірм, а це пов'язано з відміною ліцензування агентської і експедиторської діяльності. Адже, ліцензування має на увазі перевірку діяльності транспортно-експедиторської компанії на предмет відповідності визначеному рівню професійної підготовки, а також рівню безпеки застосовуваної техніки і технології. Такий стан справ ніяк не сприяє підвищенню конкурентоздатності транспортно-експедиторських послуг [161].

Також аналіз стану транспортно-експедиційної діяльності в Україні показує, що існують певні недоліки в недосконалому нормативно-правовому забезпечення у цій сфері економічної діяльності і недостатнім державним регулюванням. Також залишаються неврегульованими на законодавчому рівні питання договірних відносин суб'єктів транспортно-експедиційної діяльності, їх прав та обов'язків, підстав та меж відповідальності, державного регулювання в області транспортної експедиції.

Перевагами транспортного сектора є висококонкурентне ринкове середовище. Це спонукає суб'єктів ринку здійснювати постійне запровадження технологічних та організаційних інновацій, які стосуються консолідації вантажів, маршрутизації та регулярності перевезень, оптимізації транспортних партій, здійснення вантажоперевезень за складними та ризиковими маршрутами тощо. Завдяки їх значній гнучкості, оперативності та мобільності відбувається часткова переорієнтація транспортних потоків на користь автомобільного транспорту [162].

На жаль, сьогодні в Україні ринок транспортно-експедиторських послуг формується стихійно. В нашій державі за рахунок відміни ліцензування агентської і експедиторської діяльності, на ринку з'явилась велика кількість діючих непрофесійних фірм. Адже ліцензія дає право на перевірку всієї діяльності транспортно-експедиторської компанії, а саме:

- рівень професійної підготовки,
- рівень безпеки використання техніки і технології.

Також на ринку спостерігаються компанії що надають дуже великий спектр послуг, а деякі спеціалізуються тільки на наданні однієї послуги. За рахунок чого спостерігаються істотні розбіжності з вартості однорідних послуг. Як наслідок, збільшуються терміни перевезень, завищена вартість транспортних послуг. При міжнародних автоперевезеннях часто відмічаються непродуктивні простої, за рахунок затримки в пунктах пропуску вантажів через кордон. Нерідко простої на прикордонних переходах, перевищують терміни транспортування вантажів через всю Україну.

Такий стан справ ніяк не сприяє підвищенню конкурентоздатності транспортно-експедиторських послуг. А навпаки сприяє розвитку тіньового сектора економіки, та не дає можливості створити конкурентне середовище, яке забезпечить рівні умови здійснення підприємницької діяльності для всіх суб'єктів господарювання незалежно від форми власності, та оптимізації системи державної підтримки окремих суб'єктів господарювання та галузей економіки [163].

Недосконалість системи доставки вантажів, наявність неохоплених єдиною технологією різних ланок транспортного процесу приводять до росту витрат на доставку вантажів. Також можна акцентувати увагу на наданні неякісних послуг. Відсутні належні гарантії своєчасної і якісної доставки вантажів, що призводять до зміни умов договорів – поставки, а в подальшому і зміну експедитора з українського перевізника на іноземного.

Отже, автомобільний транспорт як бачимо, відіграє важливу роль у системі економічної безпеки держави. Специфіка економічної безпеки на транспорті визначається специфікою діяльності транспортного комплексу та його завдань, розмаїтістю транспортної інфраструктури, наявністю спеціальних підрозділів, а також характером зовнішніх і внутрішніх загроз.

Тому, як бачимо в секторі автомобільного транспорту існує велика кількість загроз економічної безпеки суб'єктів господарювання: втрати через значний рівень капітальних витрат, обумовлених високими процентними ставками; втрати пов'язані з низькою оперативністю та забюрократизованістю дозвільних процедур; втрати на неофіційні митні платежі; втрати через низьку пропускну здатність українських митниць; втрати пов'язані з низькою якістю доріг та відсутністю необхідної сервісної інфраструктури, а також втрати пов'язані з порушенням безпеки перевезень.

Для забезпечення належного рівня економічної безпеки підприємств в транспортній галузі необхідно створити постійно діючий механізм комплексної діагностики економічної безпеки. Практика економічної безпеки свідчить: щоб ефективно протидіяти загрозам і створювати умови безпечної і стабільної роботи підприємствам необхідно не тільки створити систему комплексного захисту, але і забезпечити її раціональне функціонування. В зв'язку з цим, необхідно розглянути комплексний підхід щодо діагностики економічної безпеки транспортно-експедиційних підприємств. Система економічної безпеки транспортно-експедиційного підприємства це сукупність його прав, можливостей, ресурсів та компетенцій спрямованих на захист життєво важливих інтересів та забезпечення ефективного функціонування і стабільного

розвитку. В свою чергу система економічної безпеки включає в себе увесь спектр стратегічних можливостей транспортно-експедиційного підприємства і умов для їх реалізації, обґрунтовує необхідність високопрофесійного управління і керівництва всіма процесами і видами діяльності на підприємстві, що дозволяє здійснювати шляхом захисту від загроз та збалансування інтересів підприємства та його найближчого оточення раціонального вибору та реалізації пріоритетів розвитку підприємства і досягнення поставлених цілей; дозволяє оцінювати рівень розвитку кожного елемента потенціалу економічної безпеки і сфокусуватися на більш пріоритетних напрямках розвитку сфер діяльності; визначати послідовність управління системою економічної безпеки підприємства загалом, інтегруючи його ресурсні, організаційні та інституційні можливості з метою безпечного функціонування і ефективного розвитку.

Отже, потенціал економічної безпеки транспортно-експедиційного підприємства - це динамічна сукупність його прав, можливостей, ресурсів та компетенцій спрямованих на захист життєво важливих інтересів та забезпечення ефективного функціонування і стабільного розвитку в майбутньому. Він становить увесь спектр стратегічних можливостей транспортно-експедиційного підприємства і умов для їх реалізації, обґрунтовує необхідність високопрофесійного управління і керівництва всіма процесами і видами діяльності на підприємстві, що дозволяє здійснювати шляхом захисту від загроз та збалансування інтересів підприємства та його найближчого оточення раціональний вибір та реалізацію пріоритетів розвитку підприємства і досягнення поставлених цілей; дозволяє оцінювати рівень розвитку кожного елемента потенціалу економічної безпеки і сфокусуватися на більш пріоритетних напрямках розвитку сфер діяльності; визначати послідовність управління системою економічної безпеки підприємства загалом, інтегруючи його ресурсні, організаційні та інституційні можливості в цілях безпечного функціонування і ефективного розвитку.

Для успішної реалізації зазначеного потенціалу необхідно мати дієвий механізм діагностування величини та характеру впливу деструктивних

факторів небезпеки на діяльність транспортно-експедиційних підприємств, які як свідчить проведене дослідження, функціонують в умовах нестабільності, недосконалості логістичного середовища та глобальної конкуренції.

2.2. Загальна характеристика стану та розвитку транспортно-експедиційних підприємств України

Існування транспортної системи України та здійснення транспортного процесу неможливо без транспортних організацій які є складовою транспортної системи України.

Транспортні організації як юридичні особи відповідно до законодавства наділяються цивільною та господарською правоздатністю, під якою розуміють їх здатність мати права і нести обов'язки. Правоздатність транспортної організації є спеціальною. Це означає, що вона може набувати права і нести обов'язки, вступати у правовідносини з іншими підприємствами, установами, організаціями і громадянами тільки відповідно до встановлених цілей своєї діяльності. Здійснення будь-яких правочинів, договорів та інших дій, які виходять за межі спеціальної правоздатності, є незаконним.

Так в роботі Б. В. Дерев'янка вказано, що свою діяльність транспортні організації здійснюють на підставі Статуту, який затверджується Міністерством транспорту та зв'язку України, Міністерством економіки України, а також у передбачених законодавством випадках Антимонопольним комітетом України [164]. Статут транспортної організації обов'язково повинен містити такі відомості: найменування транспортної організації, місце розташування, мету і цілі діяльності, перелік видів діяльності, джерела формування майна, права та обов'язки, порядок управління, реорганізації та ліквідації, перелік структурних підрозділів організації тощо. Крім того, до Статуту можуть бути внесені інші положення, які характеризують особливості діяльності відповідної транспортної організації та не суперечать чинному законодавству України [164].

На сьогодні в Україні існує велика різноманітність видів та форм транспортних підприємств. Всі вони обумовлені законодавчим закріпленням багатоманітності форм власності, способів заснування (утворення) підприємств, правових режимів майна, які передано підприємству його засновниками. Відповідно до ст. 63 ГК України діють підприємства таких видів [149]:

- приватне підприємство, що діє на основі приватної власності громадян чи суб'єкта господарювання (юридичної особи);
- підприємство, що діє на основі колективної власності (підприємство колективної власності);
- комунальне підприємство, що діє на основі комунальної власності територіальної громади;
- державне підприємство, що діє на основі державної власності;
- підприємство, засноване на змішаній формі власності (на базі об'єднання майна різних форм власності).

Аналізуючи історичний шлях розвитку та формування транспортно-експедиційних підприємств можна стверджувати, що завдяки недолікам які виникали в діяльності транспортних підприємств було досягнуто великий досвід в роботі та організації сучасних транспортно експедиційних підприємств (Додаток П). Транспортно-експедиційне обслуговування (ТЕО) – діяльність, яка пов'язана з переміщенням вантажу, виконанням навантажувально-розвантажувальних робіт та комплексу додаткових послуг [134].

Суть транспортно-експедиційного обслуговування полягає у тому, що вантажовідправники й вантажоодержувачі, а також транспортні підприємства виконують ряд робіт та операцій, пов'язаних з перевезеннями, наприклад: складання заявок на перевезення вантажів; приведення вантажів у транспортабельний стан; оформлення перевізних документів; можливість надання кредитів; навантаження виробів і матеріалів на рухомий склад; доставка вантажів; супровід та охорона вантажів; здача-отримання вантажів та інші роботи. Серед комплексу послуг, що надаються спеціальними посередниками – транспортно-експедиційними підприємствами (ТЕП), як

організаторами транспортного процесу, необхідно виділити 16 груп основних послуг, що надаються експедиторами [165 – 167].

Ці послуги можна розбити за певними напрямками, наприклад до морського транспорту (стивідорні й сюрвейерські послуги, агентування, фрахтування). Митні послуги, як вид експедиторських послуг, включає в себе оформлення відповідних документів, представлене митним режимом і забезпечується відповідними митними службами. Окремо відзначаються в ТЕП 12 функцій, які пов'язані з організацією виконання доставки вантажів з гарантією схоронності на умовах і в строки, обумовлені договором, координацією взаємодії всіх учасників доставки вантажів, організація страхування транспортних засобів тощо [168]. Аналіз роботи дозволив виділити 14 основних операцій, виконуваних експедиторами на автомобільному транспорті [168], серед яких є наступні: складські операції – зберігання вантажів, укрупнення відправлень по напрямках доставки; оформлення товарно-транспортних документів; навантажувально-розвантажувальні роботи; організація прийому та здачі вантажів; платіжно-фінансові послуги; інформаційні послуги; супровідні (страхові, митні та інші) послуги.

Наведені та інші операції забезпечують основний виробничий процес ТЕП завдяки інтеграції суб'єктів транспортно-експедиторської діяльності (рис. 2.13).

Таким чином, можна зробити висновки, що надання експедитором певного комплексу послуг, які включені до тих або інших операцій, залежить від структури і управління ТЕП та його виробничої бази. Відповідно експедиційні операції можна поділити на дві групи: базові операції, не обумовлені виробничою базою, та інші операції, виконання яких вимагає наявності спеціальних ресурсів [168]. Згідно нормативних документів [151] експедитор визначається як суб'єкт господарювання, який за дорученням клієнта та за його рахунок виконує або організовує виконання транспортно-експедиторських послуг, визначених договором транспортного

експедирування. Тобто експедитор вважається повноцінним організатором процесу транспортно-експедиційного обслуговування клієнтури.

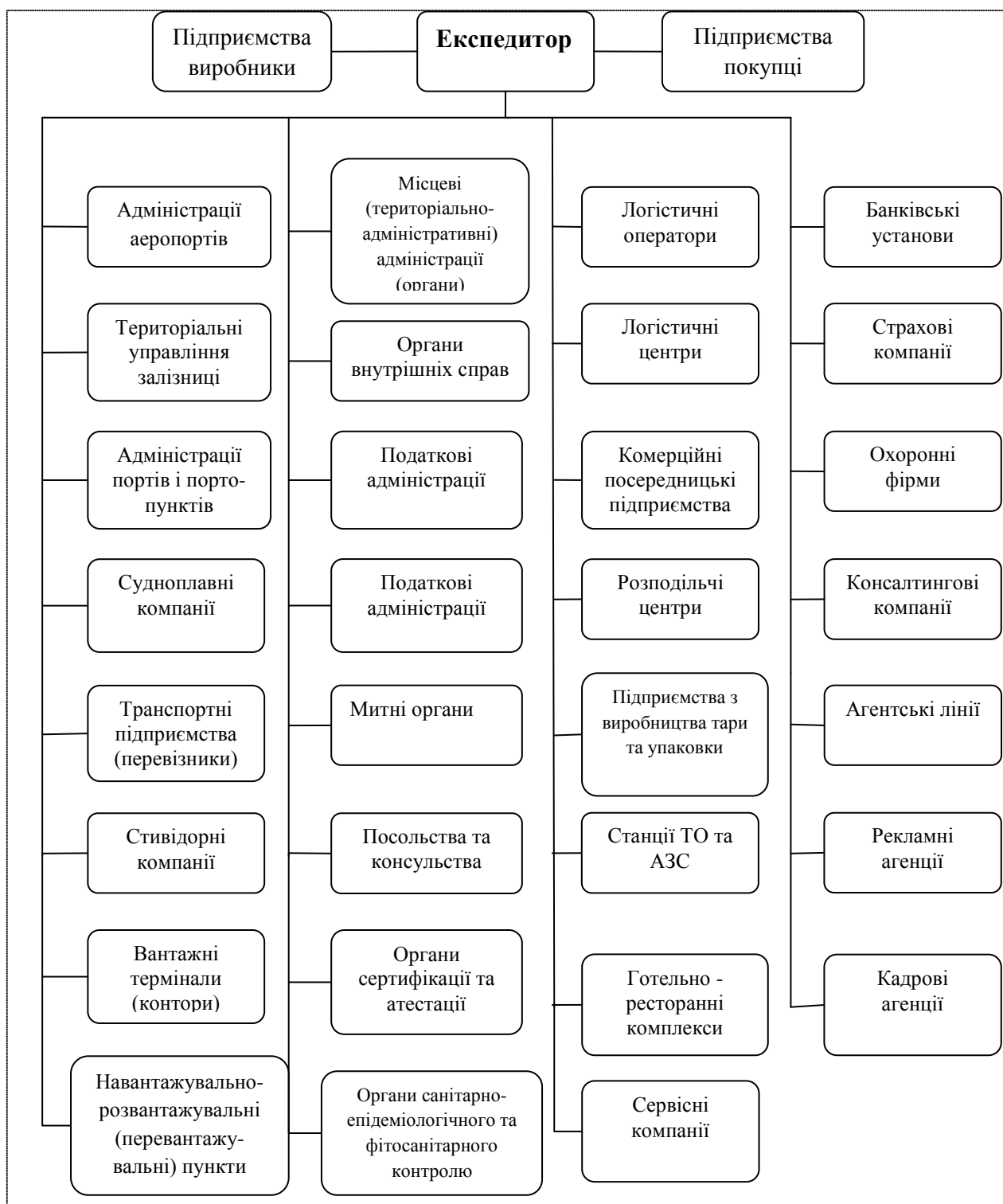

Рис. 2.13. Видова структура суб'єктів транспортно-експедиторської діяльності
Джерело: складено автором.

Експедитори для виконання доручень клієнтів можуть укласти договори з перевізниками, портами, авіапідприємствами, судноплавними компаніями тощо, які є резидентами або нерезидентами України. Законом передбачені основні права та обов'язки перевізників та клієнтів, що забезпечує відповідальність учасників експедиційних відносин за недотримання умов договору чи у зв'язку з порушенням законодавства. Але у цього закону є суттєві недоліки. Так науковці Чуєв О.В., Чуєва М.О., Грисюк Ю.С. визначають що господарська діяльність автоперевізників вантажів здійснюється на підставі закону, який не визначає правових основ їх ділових взаємовідносин з клієнтурою та експедиторами [169]. І взагалі має зміст скоріше не закону, а підзаконного акту – нормативного документу, та до того ж не ринкового, а інженерно-технічного характеру. Йдеться про Закон України «Про автомобільний транспорт». А закон, що регулює діяльність експедиторів – Закон України «Про транспортно-експедиторську діяльність» - містить лише тільки одне посилання на договір перевезення вантажу, що укладається перевізником з експедитором. Експедитор (перевізник) самостійно має право обирати або змінювати вид транспорту та маршрут перевезення, упорядковувати перевезення вантажу, а також формувати порядок виконання транспортно-експедиційних послуг, діючи в інтересах клієнта, згідно з відповідним договором; відступати від вказівок клієнта в порядку, передбаченому договором, проводити фінансові розрахунки, оформлювати всю документацію, тощо.

Він має право на відшкодування додаткових витрат, що виникли в нього при виконанні договору, але в погоджених з клієнтом обсягах, якщо такі витрати здійснювалися в інтересах клієнта. Перевізник може притримувати вантаж, що знаходиться в його володінні, до моменту сплати плати і відшкодування витрат, здійснених ним в інтересах клієнта. А також експедитор має право не приступати до виконання обов'язків експедирування до отримання від клієнта всіх необхідних документів та всієї необхідної інформації щодо властивостей вантажу, умов його перевезення, та іншої

інформації необхідної для виконання експедитором своїх обов'язків, що передбачені законом транспортного експедирування [151]. Також цим законом встановлені основні обов'язки учасників відносин, а саме між експедитором та клієнтом у сфері транспортування. Відповідно за невиконання або неналежне виконання обов'язків, які передбачені договором і Законом, експедитор і клієнт несуть відповідальність згідно з Цивільним кодексом України, іншими законами та договором. А також усі спори, що виникли в процесі надання послуг транспортної експедиції вирішуються відповідно до закону [151].

Здійснимо економічний аналіз трьох типових підприємств цієї галузі, що надають транспортно-експедиційні послуги. Перше з них Публічне акціонерне товариство «Київзовніштранс», що знаходиться в м. Києві. Основним видом діяльності є вантажний автомобільний транспорт та інша допоміжна діяльність у сфері транспорту. Підприємство "Київзовніштранс" було створене в 1984 р. Міністерством зовнішньої торгівлі СРСР, як регіональний підрозділ ВВО "Союзвнештранс" в м. Києві. У 1991 р., після розпаду СРСР та надбання незалежності Україною, підприємство "Київзовніштранс" було передане у функціональне управління Міністерству зовнішніх економічних зв'язків і торгівлі України. У 1997 підприємство увійшло до списку об'єктів, які мають бути приватизовані. Наказом Фонду державного майна України № 10-АТ від 28.02.1997 року державне підприємство "Київзовніштранс" було перетворене у відкрите акціонерне товариство "Київзовніштранс", що поклало початок у приватизації. У 1999 р. фірма "Карго транспорт Вайден" виграла некомерційний конкурс з купівлі акцій ВАТ "Київзовніштранс", що дозволило підприємству «Київзовніштранс» вийти на завершальну стадію приватизації.

Акціонерне товариство має ділові контакти з усіма Управліннями залізниць України, річковими і морським і судновласниками, річковими і морськими портами України, міжнародним аеропортом "Бориспіль", а також партнерів - експедиторів у багатьох країнах світу, що дозволяє суспільству вирішувати питання доставки вантажів "від дверей до дверей" по території

будь-якої країни і будь-яким видом транспорту в імпортному і експортному напрямках, а також транзитом через територію України і інших країн.

ПАТ "Київзовніштранс" є членом Української Асоціації "Укрзовніштранс", АсМАП України, Торгово-промислової палати України, Торгово-промислової палати Києва, Асоціації митних брокерів і власників ліцензійних складів України, членом "SVT-GROUP", має сертифікат надійності Торгово-промислової палати України.

Технічна оснащеність підприємства дозволяє працювати акціонерному товариству на рівні провідних світових транспортно-експедиторських організацій світу. Кожне робоче місце оснащене комп'ютерною технікою і сучасними програмами по експедиції і митно-брокерському обслуговуванню вантажів. Є достатня кількість телефонних ліній. Практично кожний з підрозділів має електронну адресу, оснащені факсимільним зв'язком і розмножувальною технікою. Оснащеність виробничо-технічної бази дозволяє акціонерному товариству робити велику частину технічного обслуговування автомобільного транспорту самостійно, а також надавати послуги стороннім організаціям і приватним особам (малярні, шиномонтажні, балансувальні, зварювальні і інші роботи). Підприємство та його регіональні представництва спроможні здійснювати перевезення різними видами транспорту транзитних вантажів по території України на всіх напрямках. Надавати послуги з перевезення залізничним та автомобільним транспортом вантажів в країни Західної Європи: митні переходи з Польщею, Угорщиною, Словаччиною, Румунією, а також перевезення по країнах Західної Європи до станції призначення. А також перевезення вантажів в країни Східного регіону - Північна Корея, Монголія, Іран, Афганістан. Крім того перевезення вантажів по територіях країн СНД і Прибалтики, у тому числі транзит по територіях Молдови, Білорусії, Російської Федерації. Надавати послуги експортно-імпорتنих і транзитних перевезень вантажів власним і залученим транспортом із/в України в/із країни Європи, СНД, Балтії, Азії; перевезення вантажів в попутному напрямі; перевезення дрібних партій і збірних вантажів. У

регіональних представництвах підприємство надає комплекс митно-брокерських та транспортно-експедиційних послуг. У процесі дослідження нами було з'ясовано, що середньооблікова чисельність працівників облікового складу на протязі трьох років в ПАТ "Київзовніштранс" постійно коливається (табл. 2.3), а в останні роки різко зменшується чисельність працівників та фонд оплати праці.

Таблиця 2.3

Показники чисельності персоналу ПАТ «Київзовніштранс»

Рік	Середня кількість штатних працівників (чоловік)	Середня кількість позаштатних працівників (чоловік)	Фонд оплати праці (тис. грн.)	Зареєстрований статутний капітал (тис. грн.)	Сплачений статутний капітал (тис. грн.)
2011	38	2	789,1	1552,8	1552,8
2012	62	22	2995,3	1552,8	1552,8
2013	35	3	748,0	1552,8	1552,8
2014	28	2	590,0	1552,8	1552,8

Джерело: сформовано автором на підставі аналізу балансів підприємства.

Кадрова програма компанії, спрямована на забезпечення рівня кваліфікації працівників операційним потребам. Рівень фахової підготовки і кількість працівників відповідають поточним виробничим потребам Товариства. Нажаль, за останні три роки підприємством не були проведені заходи з приводу підвищення фахового рівня працівників, і в найближчий термін таких заходів Товариство не планує проводити.

Основними видами послуг які надає ПАТ "Київзовніштранс" є: транспортно-експедиційні послуги; митно-брокерські; послуги вантажного автотранспорту. Відповідно основними клієнтами ПАТ "Київзовніштранс": залізниці України та СНД; підприємства України, що здійснюють експортно-імпорتنі операції; торгово-посередницькі фірми України та інших держав; державні організації, приватні фірми, акціонерні товариства і приватні особи, які здійснюють переміщення вантажів через митні кордони України.

ПАТ "Київзовніштранс", як видно з таблиці 2.4, надала у 2013 році в порівнянні з 2012 роком значно менший обсяг транспортно-експедиційних

послуг, що пов'язано з економічною кон'юнктурою, також спостерігається тенденція зменшення автоперевезень – в 1,5 рази. А в зв'язку з різким падінням замовлень на митно-брокерські послуги, підприємство запланувало вжити заходів щодо розширення цього напрямку діяльності у 2014 році.

Таблиця 2.4

Обсяги наданих послуг ПАТ "Київзовніштранс"

Види послуг	2011	2012	2013
транспортно-експедиційні послуги (тис. т.)	0,5	0,8	0,1
автоперевезення (тис. км.)	280	313,5	209
митно-брокерські послуги (тис. замовлень)	2,34	3,8	1,8

Джерело: сформовано автором на підставі аналізу балансів підприємства.

Як бачимо у всіх сферах діяльності ПАТ "Київзовніштранс" основною характерною рисою є високий рівень конкуренції. В цих умовах для успіху бізнесу необхідне сучасне технічне оснащення, гнучка цінова політика та ефективний маркетинг.

- Тому до основних небезпек та загроз економічної безпеки підприємства ПАТ "Київзовніштранс" можна віднести наступні:

- значна конкуренція на ринку де діють транспортно-експедиційні фірми та підприємства, які здійснюють свою діяльність на вітчизняному ринку, та підприємства країн СНД і дальнього зарубіжжя;

- значна кількість дрібних брокерських контор та фірм резидентів;

- автотранспортні підприємства та організації (як резиденти, так і нерезиденти), що здійснюють перевезення вантажів.

Також аналізуючи діяльність ПАТ "Київзовніштранс" було встановлено, що на діяльність підприємства впливає ряд істотних чинників:

- неврегульованість податкового законодавства, неузгодженість законодавчих та нормативних актів;

- політична напруга в країнах ближнього та дальнього зарубіжжя, ведення бойових дій у ряді регіонів призводить до обмеження маршрутів перевезень, скорочення обсягів перевезень вантажу;

- фізичний знос рухомого складу ПАТ;
- автотранспорт потребує витрат на ремонт, що призводить до росту собівартості наданих послуг, зменшення прибутковості та рівня рентабельності;
- падіння попиту на продукцію підприємства в осіннє - зимовий період до 60%;
- зростання ціни на енергоносії і водопостачання, та на сировину і матеріали;
- важке економічне становище в Україні в цілому та підприємств резидентів призводить до збільшення періоду обороту оборотних засобів підприємств, що викликає їх відплив.

Але не зважаючи на ці деструктивні чинники, що виникають на підприємстві ПАТ "Київзовніштранс", всі угоди що були укладені протягом трьох років, були виконанні і відповідно принесли певний дохід (табл. 2.5).

Таблиця 2.5

Динаміка доходу за укладеними угодами ПАТ "Київзовніштранс"

Види послуг	2011	2012	2013
Сума доходу за укладеними угодами (тис. грн.)	3767	6262	2777

Джерело: сформовано автором на підставі аналізу балансів підприємства.

Як видно з таблиці 2.5, сума доходу за укладеними угодами за 2012 рік складала 6262 тис. грн., що на 66,23% більше ніж у 2011 році, а у 2013 році по відношенню до 2012 року сума доходу була менша на 55,65%.

На балансі підприємства обліковуються наступні будівлі і споруди: адміністративно - побутова будівля (вул. Б. Хмельницького 45-б); адміністративно - побутова будівля (вул. Гвардійська, 87); відкрита автостоянка; бокси для ремонту автотранспорту та інші об'єкти .

Всі основні засоби, як видно з таблиці 2.6, використовуються на 100%.

Таблиця 2.6

Характеристика основних засобів ПАТ "Київзовніштранс"

Найменування основних засобів	Основні засоби, всього (тис. грн.)				
	2010	2011	2012	2013	2014
1. Виробничого призначення	2123	2155	2158	1997	2339
будівлі та споруди	1847	2039	2039	1334	1396
машини та обладнання	21	40	43	9	13
транспортні засоби	149	51	51	645	911
інші	106	25	25	9	19
2. Невиробничого призначення	0	0	0	0	0
Усього:	2123	2155	2158	1997	2339

Джерело: сформовано автором на підставі аналізу балансів підприємства.

Аналізуючи балансову звітність ПАТ "Київзовніштранс" (табл. 2.7) видно, що найбільшу абсолютну суму має прибуток від доходу (виручки), від реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг). В 2012 році він складав 8420 тис. грн., що на 103,43% більше ніж у 2011 році, але різке падіння доходу відслідковується у 2013 році до 5794 тис. грн., що менше на 31,18% по відношенню до 2012 року. А це на 39,98% більше ніж був дохід у 2011 році.

Таблиця 2.7

Дані балансової звітності ПАТ "Київзовніштранс" (доходи підприємства)

Найменування	всього (тис. грн.)		
	2011	2012	2013
рід			
Дохід (виручка) від реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	4139	4220	5794
Інші операційні доходи	225	194	197
Інші доходи	14	16	0
Валовий прибуток	343	380	468
Чистий дохід від реалізованої продукції	3767	3892	6262
Вартість чистих активів	2034	2049	1464

Джерело: сформовано автором на підставі аналізу балансів підприємства.

Відповідно чистий дохід у 2011 році складав 3767 тис. грн., а у 2012 році збільшився на 95,11%. У 2013 році чистий дохід зменшився на 14,80%, по

відношенню до 2012 року, але по відношенню до 2011 року спостерігалось його збільшення на 66,23%.

Також з балансової звітності підприємства ПАТ "Київзовніштранс", видно, що витрати підприємства складаються з: собівартості реалізованої продукції, адміністративних витрат, інших операційних витрат, інших витрат та чистого збитку. Самим вагомим показником (табл. 2.8) є собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг), і в 2012 році він становив 7239 тис. грн., що на 111,42% більше ніж у 2011р. В 2013 році показник собівартості реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг) відносно до 2012 року зменшився на 19,96%, в той же час по відношенню до 2011 року він збільшився на 69,21%.

Таблиця 2.8

Інформація балансової звітності ПАТ "Київзовніштранс"
(витрати підприємства)

Найменування рік	всього (тис. грн.)		
	2011	2012	2013
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	3424	3892	5794
адміністративні витрати	879	906	875
Інші операційні витрати	202	130	67
Інші витрати	25	15	229

Джерело: сформовано автором на підставі аналізу балансів підприємства.

Організаційно - правовою формою другого підприємства «ДНС ЕКСПРЕС ІНК» («DNS Express Inc»), що розглядається є товариство з обмеженою відповідальністю. Аналізуючи діяльність ТОВ «ДНС ЕКСПРЕС ІНК» можна зазначити, що воно використовує широкі можливості міжнародних транспортно-експедиційних компаній, з максимальним покриттям агентської мережі по всьому світу, пропонує надійний, комплексний і оперативний сервіс як на території України, так і далеко за її межами. Предметом діяльності ТОВ «ДНС ЕКСПРЕС ІНК» є: організація перевезення вантажів залізничним та автомобільним, повітряним, річковим, морським транспортом на території України та за її межами; надання транспортно-експедиційних послуг при

перевезеннях вантажів, в тому числі зовнішньоторговельних і транзитних вантажів; здійснення транспортно-експедиційного обслуговування населення та підприємств; організація послуг по постачанню іноземних судів і судів України; організація експедирування вантажів для судів України й іноземних судів, перевалка, складування вантажів і надання послуг по їх збереженню;

ТОВ «ДНС ЕКСПРЕС ІНК» також виконує міжнародні автоперевезення, а саме експорт та імпорт в будь-яку точку планети. Послуги пов'язані з перевезенням від палети до негабаритного вантажу (авто, авіа, морем, залізницею). Клієнти мають повну інформацію про надання послуг ТОВ «ДНС ЕКСПРЕС ІНК». Наприклад послуга автоперевезення включає в себе: стандартні вантажопідйомністю до 20 т., об'єм 86-92м³ тент; об'ємні вантажі з вантажопідйомністю від 20 т.; вантажопідйомності 1,5 - 5 т. на малотоннажні автомобілі; збірні вантажі від однієї палети; негабаритні та надгабаритні вантажі; рефрижераторні вантажі, що вимагають дотримання температурного режиму; небезпечні вантажі.

Також ТОВ «ДНС ЕКСПРЕС ІНК» вказує основні регіони покриття: країни Західної та Східної Європи, СНД, Скандинавія, Середня Азія, Іран, Ірак, Афганістан. ТОВ «ДНС ЕКСПРЕС ІНК» надає повний спектр послуг роботи по перевезенню негабаритних вантажів з проектними вантажами, що включають: розробку транспортних маршрутів; вибір оптимальних рішень і необхідного типу транспорту; рекомендації з питань проектування та визначення критичних деталей вантажних місць для забезпечення можливості транспортування над-негабаритних і понад-великовагових одиниць; розробку та узгодження креслень для можливості транспортування над-негабаритних і понад-великовагових одиниць; організацію страхування проектних вантажів на маршруті прямування та забезпечення їх без ризикової доставки одержувачу; підготовку необхідної документації; консультування і інші додаткові послуги.

Перевезення виставкових експонатів та особистих речей ТОВ «ДНС ЕКСПРЕС ІНК» це спектр послуг з: консультування; перевезення всіма видами

транспорту; митне оформлення; пакування / розпакування; завантаження / розвантаження, тощо.

Одна із найвідповідальніших послуг, це перевезення небезпечних вантажів а саме: перевезення небезпечних вантажів (ADR) класів: 2, 3, 4.1, 4.3, 5.1, 5.2, 6.1, 6.2, 8, 9; доставка небезпечного вантажу «від дверей до дверей»; обробка вантажів у портах Європи та СНД; митні послуги та страхування вантажів; консультаційні послуги в сфері логістики; проектні логістичні рішення; велика база залучених міжнародних перевізників, що мають ліцензії на право перевезень небезпечних вантажів.

Основні регіони покриття: країни Західної та Східної Європи, СНД, Скандинавія, Середня Азія, Іран, Ірак, Афганістан.

Також необхідно звернути увагу на таку послугу, як перевезення великовагових вантажів. Для можливості перевезення надається повний комплекс послуг для: частин заводів, великогабаритних і великовагових одиниць; негабаритних вантажів (негабарит) і виробничого устаткування для цементної, газової, нафтохімічної, енергетичної та інших галузей промисловості, металоконструкцій і металопрокату, залізобетонних конструкцій, а також інших великогабаритних та великовагових вантажів; спецтехніки, дорожньої та будівельної техніки - екскаваторів, бульдозерів, асфальтоукладальників; комбайнів, тракторів та іншої сільськогосподарської техніки; будівельної техніки, промислового устаткування, металоконструкцій і металопрокату, залізобетонних конструкцій; катерів і яхт спеціалізованим автотранспортом; інших негабаритних і великовагових одиниць.

При наданні всіх операцій компанія допомагає в митному оформленні вантажів. Серед послуг, які надає ТОВ «ДНС ЕКСПРЕС ІНК», однією з обов'язкових операцій є страхування. Організація страхування відбувається на підставі ексклюзивних договірних відносин з провідними українськими та зарубіжними страховими компаніями. ТОВ «ДНС ЕКСПРЕС ІНК» виконуються всі види страхування, включаючи найбільш поширений: «від усіх ризиків», страхуються усі типи вантажу для всіх видів транспорту, вантажні

залізничні перевезення, морські перевезення, авіаперевезення, обробка контейнерів, митно-брокерські послуги, обробка вантажу в аеропорту, на будь-яких умовах поставки вантажу згідно з умовами ІНКОТЕРМС і закупівельних контрактів тощо. Споживач уникає ризиків, які не покриваються міжнародними конвенціями / стандартними умовами транспортних документів і в свою чергу буде захищений від можливих збитків і додаткових витрат з цим пов'язаних.

При експедируванні вантажів яке пов'язане з комплексом послуг, що забезпечує перевезення вантажів, їх документальне оформлення, оплату вантажно-розвантажувальних робіт і всіх необхідних зборів у пункті перетину кордону. Компанія бере на себе всі турботи клієнта по організації оформлення вантажоперевезення, що суттєво економить час і гроші замовника. А професійне експедирування це організація повного комплексу по оформленню вантажу з постійним контролем всього процесу прийому, перевезення, оформлення і доставки вантажів, робота в оперативному режимі з вирішенням усіх, виникаючих у процесі транспортування, питань.

Кваліфіковані фахівці ТОВ «ДНС ЕКСПРЕС ІНК» постійно знаходяться на зв'язку з клієнтом і оперативно вирішують всі виникаючі питання при транспортуванні вантажу. Це дозволяє компанії забезпечити своїм клієнтам професійне оперативне оформлення і доставку вантажів. Хоча в процесі дослідження нами було з'ясовано, що середньооблікова чисельність працівників облікового складу протягом чотирьох років в ТОВ «ДНС ЕКСПРЕС ІНК» кожного року падає, також спостерігається плин кадрів (табл. 2.9), а в останні роки і різко спадає. Стосовно фонду оплати праці, в 2014 році він зменшився на 19,5% відносно 2011 року.

Співробітники ТОВ «ДНС ЕКСПРЕС ІНК» мають багаторічний досвід перевезень великовагового і негабаритного обладнання, а також репутацію надійного партнера, який в змозі забезпечити безпечну і оперативну доставку проектних вантажів «від дверей - до дверей» на основі конкурентної цінової політики без залучення надлишкових посередників, що виключає ризики для роботи з подібним типом вантажів.

Таблиця 2.9

Середня кількість працівників ТОВ «ДНС ЕКСПРЕС ІНК»

Рік	Середня кількість штатних працівників (чоловік)	Середня кількість позаштатних працівників (чоловік)	Фонд оплати праці (тис. грн.)	Зареєстрований статутний капітал (тис. грн.)	Сплачений статутний капітал (тис. грн.)
2011	25	2	560,5	75	75
2012	25	2	605,5	75	75
2013	22	1	492,0	75	75
2014	17	1	451,2	75	75

Джерело: сформовано автором на підставі балансу підприємства.

Унікальність кожного окремого перевезення передбачає необхідність особливого ставлення до нього з боку фахівців, а також облік всіх факторів, що можуть вплинути на реалізацію проекту.

Ретельне попереднє опрацювання і відповідна організація роботи кожного етапу перевезення, а також можливості оперативного управління процесом транспортування мають вирішальне значення для виконання доставки проектних вантажів без втрат у термін, що дозволяє уникнути непередбачених фінансових втрат і псування вантажу. Організація роботи ТОВ «ДНС ЕКСПРЕС ІНК» дозволяє клієнтам отримувати комплексну послугу з перших рук за оптимальними ставками. Як раніше було зазначено, ТОВ «ДНС ЕКСПРЕС ІНК» виконує великий спектр послуг. Аналізуючи динаміку розвитку деяких з них (табл. 2.10) видно, що: обсяг транспортно-експедиційних послуг у 2013 році зменшився на 19,23% від попереднього, 2012 року. Обсяг послуг автоперевезення у 2013 році зменшився на 28,04% від попереднього 2012 року. Митно-брокерські послуги у 2013 році збільшились за обсягами на 27% відносно до 2012 року. Послуги страхування у 2013 році зменшились на 40% від 2012 звітного періоду.

Відносини між учасниками транспортно-експедиційної діяльності встановлюються на основі договорів. Учасники цієї діяльності самостійно обирають предмет договору, визначають зобов'язання та інші умови

взаємовідносин, що не суперечать чинному законодавству. Вантажовласники надають експедиторам відомості та документи для виконання покладених на них зобов'язань (ліцензії, сертифікати, свідоцтва, декларації тощо). Кожен із учасників транспортно-експедиційного процесу має право передати виконання частини своїх обов'язків іншому учаснику на підставі договору, в якому визначаються умови відповідних послуг і порядок їх оплати.

Таблиця 2.10

Надані послуги ТОВ «ДНС ЕКСПРЕС ІНК»

Види послуг	2011	2012	2013
транспортно-експедиційні послуги (тис. т.)	0,17	0,26	0,21
автоперевезення (тис. км)	93,0	173,3	124,7
митно-брокерські послуги (тис. замовлень)	0,78	1,26	1,6
страхування (тис. грн.)	9,7	12,0	7,2

Джерело: сформовано автором на підставі аналізу балансів підприємства.

З аналізу суму доходу за укладеними угодами за три звітних роки (табл. 2.11), видно, що 2012 рік був найбільш прибутковим, дохід складав 2087 тис. грн., що на 88,76% більше ніж у 2011 році. Разом з тим в 2013 році він зменшився на 2,67% відносно 2012 року. ТОВ «ДНС ЕКСПРЕС ІНК» свого особистого приміщення не має, тому частина доходу витрачається на оренду приміщення. Більшість компаній укладаючи угоди на оренду вказують орендну ціну в договорах у доларах або в умовних одиницях (лише одиниці працюють у гривні).

Таблиця 2.11

Сума доходу за укладеними угодами ТОВ «ДНС ЕКСПРЕС ІНК»

Види послуг	2011	2012	2013
Сума доходу за укладеними угодами (тис. грн.)	1105,6	2087,0	2031,2

Джерело: сформовано автором на підставі аналізу балансів підприємства.

А тому після курсового стрибка з 8 грн. / \$ до 13,4 грн. / \$ ціна оренди в гривнях збільшилась відразу на 70%. Аналізуючи динаміку витрат на оренду

(табл. 2.12) за 2010 – 2015 рік, можна стверджувати, що вони коливаються в діапазоні 75% – 89% від загальної суми основних засобів.

З табл. 2.12 видно, що основні засоби виробничого призначення з 2013 року зменшувались і становили у 2013 році 100,8 тис. грн., (на 6,92% менше, ніж у 2012р.), а у 2014 – 95,2 тис. грн. (ще на 5,55% менше, ніж у 2013р.). В той же час у 2014р. відносно 2013р. на 12,5% збільшилась вартість машин і обладнання та на 100% вартість інших основних засобів, що свідчить про зміну відносного складу частин основних засобів.

Таблиця 2.12

Інформація про основні засоби ТОВ «ДНС ЕКСПРЕС ІНК»

Найменування основних засобів	Основні засоби, всього (тис. грн.)				
	2010	2011	2012	2013	2014
рік					
1. Виробничого призначення:	113,6	100,1	108,3	100,8	95,2
орендні витрати	85,6	83,1	89,8	89,8	80,2
машини та обладнання	18,0	12,0	12,5	8,0	9,0
інші	10,0	5,0	6,0	3,0	6,0
2. Невиробничого призначення	0	0	0	0	0
Усього:	113,6	100,1	108,3	100,8	95,2

Джерело: сформовано автором на підставі аналізу балансів підприємства.

На рис. 2.14 наведено графіки, що наочно відображують динаміку зміни основних засобів за роками діяльності.

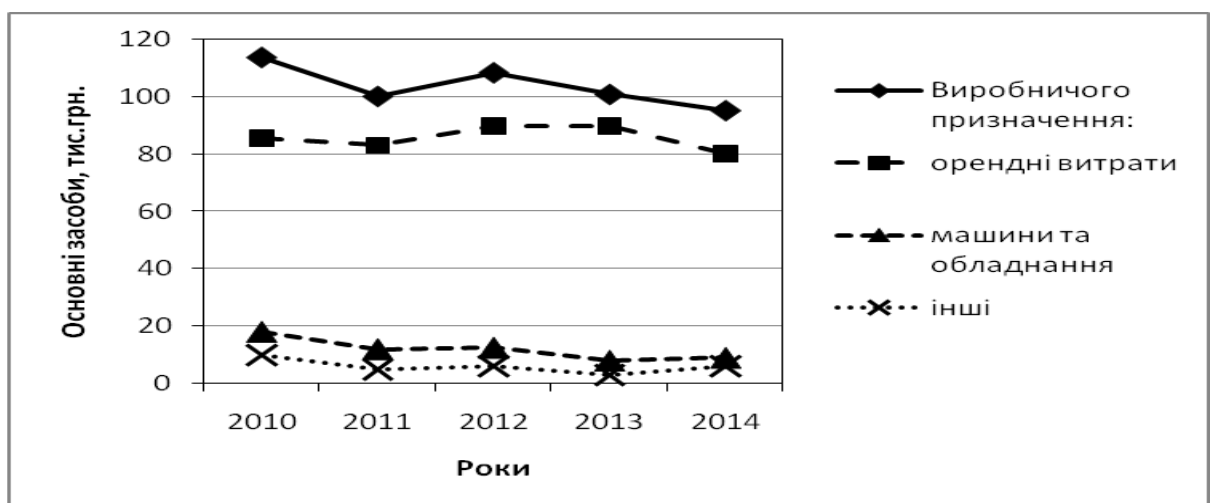

Рис. 2.14. Інформація про основні засоби ТОВ «ДНС ЕКСПРЕС ІНК»

Джерело: сформовано автором.

В балансовій звітності ТОВ «ДНС ЕКСПРЕС ІНК» відслідковується динаміка показників доходу (виручки) від реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг), що вказані в таблиці 2.13.

Таблиця 2.13

Балансова звітність ТОВ «ДНС ЕКСПРЕС ІНК»
(дохід підприємства)

Найменування	Всього (тис. грн.)			
	рік	2011	2012	2013
Дохід (виручка) від реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг) (тис. грн.)		1729	2806,6	1931,33
Інші операційні доходи		75	64,6	65,5
Інші доходи		4,6	5,33	2
Валовий прибуток		1143	37	156
Чистий дохід від реалізованої продукції		1255	2450	2188,3
Вартість чистих активів		678	683	488

Джерело: сформовано автором на підставі аналізу балансів підприємства.

Як видно, він складав у 2012 році 2806,6 тис. грн., це найкращий показник за період аналізу. У 2011 році дохід був меншим на 38,39%, а у 2013р. – на 31,18%, ніж у 2012 році.

В табл. 2.14 відображені витрати ТОВ «ДНС ЕКСПРЕС ІНК». У 2012 році спостерігаються найбільші сукупні витрати підприємства, причому по статтям витрат по роках переважали собівартість реалізованої продукції, адміністративні витрати та чистий збиток. Так собівартість реалізованої продукції у 2011 році була нижче ніж у 2012 році на 52,7%, а у 2013р. – нижче на 19,97%.

Таблиця 2.14

Балансова звітність ТОВ «ДНС ЕКСПРЕС ІНК»
(витрати підприємства)

Найменування	всього (тис. грн.)			
	рік	2011	2012	2013
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг) (тис. грн.)		1141	2350	1715
адміністративні витрати		220	227	219
Інші операційні витрати		51	33	17
Інші витрати		6,5	4	57
Чистий збиток		131	215	146

Джерело: сформовано автором на підставі аналізу балансів підприємства.

Але не зважаючи на всі перешкоди, зовнішні і внутрішні, що з'являються в діяльності ТОВ «ДНС ЕКСПРЕС ІНК», підприємство в цілому відпрацьовує стратегії, які допомагають вижити в важких умовах конкуренції. Сформулюємо основні зовнішні фактори небезпек та загроз економічної безпеки підприємства: втрата конкурентної переваги, та нестійкий попит на діяльність транспортно-експедиційних послуг підприємства, які здійснюють свою діяльність як на вітчизняному ринку, так і підприємства країн СНД та дальнього зарубіжжя; зміни в законодавстві, системах оподаткування, зовнішній і внутрішній політиці країн-учасників угоди; зміни у митному законодавстві (митні збори, акцизи, ПДВ); політична напруга в країні; нестійкий курс валюти; значна кількість дрібних брокерських контор та фірм резидентів; автотранспортні підприємства та організації (як резиденти, так і нерезиденти), що здійснюють перевезення вантажів; підвищення закупівельної ціни постачальників ресурсів; зростання орендних ставок та тарифних ставок підрядних послуг.

Також аналізуючи діяльність ТОВ «ДНС ЕКСПРЕС ІНК» можна побачити, що на діяльність підприємства впливає ряд істотних внутрішніх чинників фактори небезпек та загроз економічної безпеки підприємства: вибір і надійність партнера; загроза, пов'язана з порушенням умов угоди; помилки або недосконалість бізнес-процесів і розрахунків по ним; системи управління (облік, ціноутворення, планування, звітність), використання технологій, кваліфікації персоналу; нестійкість штату товариства: зниження прибутковості, ділової активності (динамічність зростання бізнесу, зростання частки постійних витрат у сумарних витратах компанії); збої в ІТ- системі; технологічні помилки процесу доставки та зберігання.

Проаналізуємо діяльність третього з обраних підприємств ПП КОЛЯДЮК В.П. Фізична особа підприємець (ФОП) Колядюк Василь Павлович зареєстрував підприємство у 2000 році, у Волинській області, с. Самари як транспортно-експедиційну компанію. З жовтня 2009 року підприємство є членом Асоціації міжнародних автомобільних перевізників України. Воно

отримало відповідні ліцензії для виконання міжнародних перевезень вантажів. У 2016 році (ФОП) Колядюк Василь Павлович отримав ліцензію, та відповідні документи щодо відкриття ПП КОЛЯДЮК В.П. як транспортно-експедиційної компанії, яка працює на ринку транспортних послуг. ПП КОЛЯДЮК В.П. орендує чотири офісні приміщення, які знаходяться у Волинській області Ратнівського району, СМТ Ратнея. Офіси оснащені відповідною комп'ютерною та оргтехнікою. На робочих місцях встановлено сучасне програмне забезпечення, що допомагає надавати послуги та обслуговувати клієнтів. До складу ПП входять директор компанії, замісник, бухгалтер та менеджери компанії (табл. 2.15), а також підприємці та власники автомобільного транспорту.

Таблиця 2.15

Штат працівників та фонд оплати праці ПП КОЛЯДЮК В.П.

Рік	Середня кількість штатних працівників (чоловік)	Середня кількість водіїв (чоловік)	Фонд оплати праці, тис. грн.	Зареєстрований статутний капітал тис. грн.	Сплачений статутний капітал тис. грн.
2011	2	10	320	287	287
2012	2	10	345,6	287	287
2013	4	17	655,2	287	287
2014	4	27	967,2	287	287
2015	6	35	1328,4	287	287

Джерело: сформовано автором на підставі аналізу балансів підприємства.

Як бачимо з таблиці 2.15, що в ПП КОЛЯДЮК В.П. починаючи з 2011 року кількість штатних працівників складала 12 чоловік (10 з них водії), а вже у 2015 році чисельність штатних працівників зросла на 70%, і складала 41 чоловік, з них 35 чоловік – водії. Для здійснення якісних автомобільних вантажоперевезень, компанія співпрацює з багатьма водіями, власниками вантажного автотранспорту та логістичними компаніями на території України та за її межами.

ПП КОЛЯДЮК В.П. використовує власний і залучений автотранспорт усіх типів: грузово - вантажні, тентовані (криті і тенти авто) - 20 штук,

рефрижератори - 30 штук, автомобілі які оснащені установкою підтримки температури, ізотерми). Загальна кількість автопарку складає більше 50 автомобілів з вантажопідйомністю від 2 до 24 тон. ПП КОЛЯДЮК В.П. орендує стоянку - парковку, має свої гаражі та ремонтні служби по обслуговуванню автопарку.

ПП КОЛЯДЮК В.П. займається різноманітними перевезеннями вантажів, надає послуги з транспортних перевезень. Ця транспортно-експедиційна компанія ПП КОЛЯДЮК В.П. співпрацює з багатьма країнами світу, а саме: Польща, Німеччина, Голландія, Чехія, Бельгія, Люксембург, Франція, Іспанія, Італія, Португалія, відправляє вантажі на Азію (Азербайджан, Грузія, Вірменія, Туркменістан, Казахстан, Узбекистан, Киргизстан, Таджикистан, Афганістан, Монголія)

При перевезенні вантажу враховуються усі вимоги замовника відносно специфіки транспортування. ПП КОЛЯДЮК В.П. надає певний спектр послуг по перевезенню усіх видів вантажів автомобільним транспортом: палетна доставка вантажів; міжнародні перевезення; оформлення документів; супровід вантажів.

Також ПП КОЛЯДЮК В.П. забезпечує і виконує ряд задач: надає транспортні засоби відповідно до вимог замовників; розробляє оптимальний графік маршруту і схеми доставки; проводить експедиційний контроль і інформаційну підтримку; організовує оформлення митної документації.

Так з таблиці 2.16 видно, що ПП КОЛЯДЮК В.П. надає в основному транспортно-експедиційні та послуги автоперевезення.

Таблиця 2.16

Надані послуги ПП КОЛЯДЮК В.П.

Види послуг	2011	2012	2013
транспортно-експедиційні послуги (тис. т.)	1,5	1,87	0,24
автоперевезення (тис. км)	4300	6200	7300

Джерело: сформовано автором на підставі аналізу балансів підприємства.

Спостерігаючи їх динаміку надання за три роки, починаючи з 2011 року, можна сказати, що у 2012 році було надано транспортно-експедиційних послуг на 24% більше ніж у 2011 році. А у 2013 році відбувається падіння в наданні транспортно-експедиційних послуг на 87%, відповідно до 2012 року. Аналізуючи послуги автоперевезення можна спостерігати зростання послуг, які з 2011 року до 2013 року збільшились на 69,7% .

Сума доходу за укладеними угодами в ПП КОЛЯДЮК В.П. (табл. 2.17) зросла у 2012 р., але зменшилася у 2013р. Так сума доходу у 2012 році складала 4724 тис. грн., що на 88% більше ніж у 2011 році. А у 2013 році дохід зменшився на 58,6% відносно 2012 року.

Таблиця 2.17

Сума доходу за укладеними угодами ПП КОЛЯДЮК В.П.

Види послуг	2011	2012	2013
Сума доходу за укладеними угодами (тис. грн.)	2511,3	4724	1954,6

Джерело: сформовано автором на підставі аналізу балансів підприємства.

Особливістю ПП КОЛЯДЮК В.П., як видно з табл. 2.18, де наведено інформацію про основні засоби, є те, що підприємство орендує як офісні приміщення так і стоянку - парковку.

Таблиця 2.18

Інформація про основні засоби ПП КОЛЯДЮК В.П.

Найменування основних засобів	Основні засоби, всього (тис. грн.)				
	2010	2011	2012	2013	2014
рік					
1. Виробничого призначення	1664,3	1959,3	3202,16	2888,7	3698,38
орендні	127	244,3	983,46	851,7	1047,78
машини та обладнання	364,2	543	789,7	721	897,6
транспортні засоби	1112,45	1128	1357	1240	1645
інші	61	44	72	76	105
2. Невиробничого призначення	0	0	0	0	0
Усього:	1664,3	1959,3	3202,16	2888,7	3698,38

Джерело: сформовано автором на підставі аналізу балансів підприємства.

Кожен рік ТОВ закуповує певну кількість автомобілів для здійснення транспортно-експедиційних послуг, тому орендована стоянка - парковка

збільшується в розмірах, відповідно витрачається частина доходу на орендні послуги. А також впливає курс долара, який постійно коливається. Аналізуючи динаміку витрат на оренду (табл. 2.12) за 2010 – 2014 рік, можна стверджувати, що вони складають від 7,6% до 30,7% загальної суми основних засобів, причому мають тенденцію до зростання.

На рис. 2.15 наведено інформацію про основні засоби, що наочно відображає динаміку їх змін, яка відбувалась в ТОВ за 2010 – 2014 р. Починаючи з 2010 року і до 2013 року в ТОВ відслідковувалось значне збільшення на витрати основних засобів, а у 2013 році відслідковується спад засобів виробничого призначення і він становив 2888,7 тис. грн. І вже у 2014 році спостерігається незначне підвищення витрат на основні засоби, що становить 21,9%.

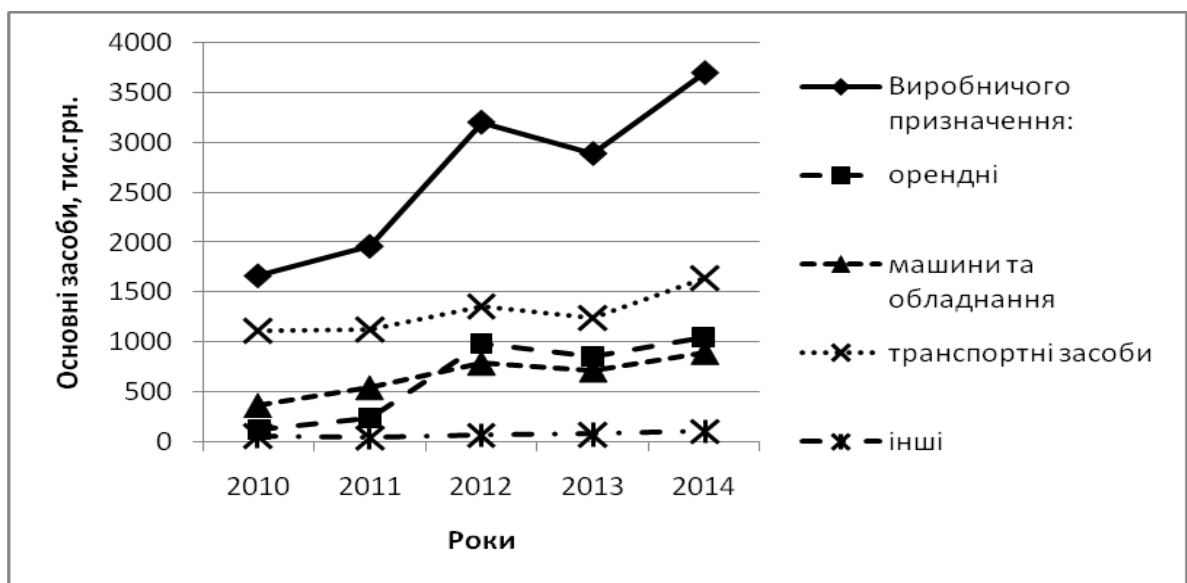

Рис. 2.15. Інформація про основні засоби ПП КОЛЯДЮК В.П.

Джерело: сформовано автором.

З аналізу доходів ПП КОЛЯДЮК В.П., які наведені в табл. 2.19, спостерігається наступна зміна показників доходу (виручки) від реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг). Так у 2011 році дохід становив 2418,1 тис.

грн., у 2012 році збільшився на 132%, а у 2013 році зменшився на 31% відносно до 2012 року.

Таблиця 2.19

Балансова звітність ПП КОЛЯДЮК В.П.
(дохід підприємства)

Найменування рік	всього (тис. грн.)		
	2011	2012	2013
Дохід (виручка) від реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг) (тис. грн.)	2418,1	3222	3862,6
Інші операційні доходи	150	174	182
Інші доходи	10	9,6	7
Валовий прибуток	229	180	321
Чистий дохід від реалізованої продукції	2115,3	2438	4174,6
Вартість чистих активів	1456	1450	1280

Джерело: сформовано автором на підставі аналізу балансів підприємства.

В наступній табл. 2.20 представлені витрати ПП КОЛЯДЮК В.П. за три звітних роки. Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг) у 2011 році складала 2282,6 тис. грн., у 2012 році цей показник збільшився на 111%, але у 2013 році знову відбулося падіння показника на 20% відносно 2013 року.

Таблиця 2.20

Балансова звітність ПП КОЛЯДЮК В.П.
(витрати підприємства)

Найменування рік	всього (тис. грн.)		
	2011	2012	2013
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг) (тис. грн.)	1282,6	1864	2125
адміністративні витрати	586	608	584
Інші операційні витрати	135	87	45
Інші витрати	17	12	154

Джерело: сформовано автором на підставі аналізу балансів підприємства.

Специфіка функціонування ПП КОЛЯДЮК В.П. полягає в тому, що всі бізнес-процеси компанії, а саме транспортування, автоперевезення, вантажопереробка, митне оформлення, технічне обслуговування, ремонт рухомого складу, тощо, залежать від основних небезпек та загроз економічної безпеки, що виникають в ПП. До них можна віднести зовнішні та внутрішні

фактори. До внутрішніх факторів слід віднести неправильну оцінку рівня конкурентоздатності послуг; вибір партнера та його надійність; інформаційне забезпечення; нераціональне використання транспортних і матеріальних ресурсів; недостатній рівень кваліфікації трудового потенціалу (підвищення кваліфікації, знання іноземних мов, тощо); технологічні помилки процесу доставки та зберігання; екологічні та дорожньо – транспортні небезпеки; відмова (поломка) транспортних засобів, вантажно-розвантажувальних механізмів: неузгодженість графіків вантажно-розвантажувальних робіт та інші. Зовнішніми факторами в першу чергу є: зміни законодавчої та нормативної бази; зниження цін і тарифів конкурентами; фінансові ризики: операційні ризики тощо.

На діяльність підприємств, що розглядаються впливає ряд істотних зовнішніх та внутрішніх деструктивних чинників: нерозвиненість ринку логістичних послуг, неврегульованість антимонопольного, податкового та митного законодавства, неузгодженість законодавчих та нормативних актів; політична напруга в країнах ближнього та дальнього зарубіжжя, анексія окремих національних територій, ведення бойових дій у ряді регіонів призводить до обмеження маршрутів перевезень, скорочення обсягів перевезень вантажу; фізичний знос рухомого складу; автотранспорт потребує витрат на ремонт, що призводить до росту собівартості наданих послуг, зменшення прибутковості та рівня рентабельності; падіння попиту на продукцію підприємства в осіннє - зимовий період до 60%; зростання ціни на енергоносії і водопостачання, та на сировину і матеріали; важке економічне становище в Україні в цілому та підприємств резидентів призводить до збільшення періоду обороту оборотних засобів підприємств, що викликає їх відплив. Недостатній рівень кваліфікації трудового потенціалу (підвищення кваліфікації, знання іноземних мов, тощо), технологічні помилки процесу доставки та зберігання; екологічні та дорожньо – транспортні небезпеки; відмова транспортних засобів, вантажно-розвантажувальних механізмів: неузгодженість графіків вантажно-розвантажувальних робіт та інші.

Отже, існує необхідність визначення показників та критеріїв які можуть стати основою формування комплексної моделі діагностики системи економічної безпеки підприємств, що врахувала б всі особливості галузі та діючих транспортно-експедиційних підприємств.

2.3. Комплексна діагностика рівня економічної безпеки транспортно-експедиційних підприємств

Для визначення рівня економічної безпеки транспортно-експедиційних підприємств, на нашу думку, доцільним є побудова моделі оцінки рівня економічної безпеки цих підприємств. Методологічною основою оцінки рівня економічної безпеки є Методика розрахунку рівня економічної безпеки на основі розрахунку інтегрального індексу економічної безпеки розроблена А. Сухоруковим, С. І. Пірожковим, що застосовується для аналізу показників економічної безпеки на макрорівні держави [170]. Методика включає розроблені формули розрахунку інтегрального індексу економічної безпеки алгоритм процесу розрахунку та діапазон оцінки отриманих результатів.

За даною оцінкою рівня економічної безпеки, що адаптована для застосування на рівні економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності здійснюється комплексний аналіз індикаторів економічної безпеки із визначенням рівня економічної безпеки за кожною складовою економічної безпеки, по кожному із транспортно-експедиційних підприємств за кожною окремою складовою та із розрахунком загального індексу економічної безпеки кожного із транспортно-експедиційних підприємств.

На думку автора, економічну безпеку транспортно-експедиційного підприємства доцільно розглядати як комплекс взаємопов'язаних складових, що формують систему економічної безпеки а розрахунок рівня економічної безпеки за її окремими складовими дозволяє визначити рівень економічної безпеки функціональних складових цієї системи, в свою чергу розрахунок

загального інтегрального індексу економічної безпеки дозволяє отримати оцінку загального рівня економічної безпеки підприємства.

Забезпечення економічної безпеки транспортно-експедиційного підприємства доцільно розглядати як сукупність що складається із наступних груп функціональних складових: інформаційної, виробничої (операційної), кадрової, ринкової, правової, фінансово-економічної, екологічної та фізичної складових, які тією чи іншою мірою впливають на систему економічної безпеки транспортно-експедиційного підприємства загалом.

У процесі виконання розрахунку рівня економічної безпеки здійснюється відбір груп показників за кожної із функціональних складових економічної безпеки, застосовуються критерії та індикатори економічної безпеки, відбувається аналіз показників статистичної та фінансово-економічної звітності транспортно-експедиційних підприємств, здійснюється оцінка стану економічної безпеки за кожною складовою, опис та оцінка отриманих результатів.

Відповідно до Методики [171], при упорядкуванні одиниць сукупності системи показників виникає необхідність агрегування усіх ознак множини в одну інтегральну оцінку, що ґрунтується на теорії «адитивної цінності», відповідно до якої цінність цілого дорівнює сумі цінностей його складових. Оскільки ознаки множини мають різні одиниці вимірювання адитивне агрегування потребує приведення їх до однієї основи – попередньої нормалізації, що призводить до того, що вектор первинних значень $(x_1, x_2 \dots x_m)$ замінюється вектором нормалізованих значень $(z_1, z_2 \dots z_m)$.

Згідно порядку формування інтегральної оцінки економічної безпеки визначеної у Методиці, інтегральний індикатор безпеки розраховується за такими етапами [171]: формуємо множину індикаторів; визначаємо порогові та фактичні значення індикаторів (порогові значення індикаторів застосовуємо відповідно до існуючих наукових розробок провідних українських вчених: А. Сухоруковим, І.С. Керницького, В.Л. Ортинського, З.Б. Живко [54, 170, 172], С.М. Ілляшенко [173], В.Т. Шлемко [174], М.І.Копитко [175] та ін.;

нормалізуємо множину індикаторів; визначаємо вагові коефіцієнти показників; розраховуємо інтегральний індекс.

Із метою збору необхідних інформаційно-аналітичних даних їх, аналізу, відбору показників та їх економічних розрахунків, та розрахунку рівня економічної безпеки транспортно-експедиційних підприємств за кожною функціональною складовою економічної безпеки та загалом інтегрального індексу економічної безпеки використовуємо фінансово-економічну звітність трьох вітчизняних транспортно-експедиційних підприємств: ПАТ «Київзовніштранс», ТОВ «ДНС ЕКСПРЕС ІНК», та ПП КОЛЯДЮК В.П..

1. Перший етап. Формуємо множину індикаторів за функціональними складовими економічної безпеки, та зазначаємо їх граничні значення відповідно до існуючих теоретико-методологічних розробок провідних вітчизняних вчених [170, 172].

Першою функціональною складовою є показники інформаційної безпеки (табл. 2.21), що представлені показниками продуктивності інформації, коефіцієнтом інформаційної озброєності та коефіцієнтом захищеності інформації.

Таблиця 2.21

Показники інформаційної безпеки транспортно-експедиційного підприємства

Найменування показника	Формули розрахунку показників	Оптимальні значення показника
Продуктивність інформації	<u>Обсяг промислової продукції, грн.</u> Витрати на придбання інших форм. ресурсів, грн.	До зростання
Коефіцієнт інформаційної озброєності	Витрати на придбання <u>інформаційних ресурсів, грн.</u> Середньоспискова чисельність працівників, чол. x 100%	> 20%
Коефіцієнт захищеності інформації	Витрати підприємства на <u>захист інформаційних ресурсів, грн.</u> Витрати на придбання інформаційних ресурсів, грн.	≤ 20%

Джерело: укладено за [54, 170].

Другою функціональною групою показників та індикаторів є показники фінансово-економічної безпеки, так як рентабельність валового

прибутку, рентабельність операційного прибутку, рентабельність чистого прибутку, рентабельність активів, коефіцієнт автономії, коефіцієнт фінансової стійкості, коефіцієнт оборотності основних засобів та інші, що перелічені у таблиці 2.22.

Таблиця 2.22

Показники фінансово-економічної безпеки транспортно-експедиційного підприємства

Найменування показника	Формули розрахунку показників	Оптимальні значення показника
Рентабельність Валового прибутку GPM	$\frac{\text{Валовий прибуток}}{\text{Сумарна, (чиста) виручка підприємства}}$	Не < 26%
Рентабельність операційного прибутку (OPM)	$\frac{\text{Прибуток від операційної діяльності}}{\text{Сумарна (чиста) виручка підприємства}}$	До зростання
Рентабельність чистого прибутку (NPM)	$\frac{\text{Чистий прибуток підприємства}}{\text{Сумарна (чиста) виручка підприємства}}$	До зростання
Рентабельність активів	$\frac{\text{Загальний прибуток підприємства за рік}}{\text{Сумарна величина активів за річним балансом}}$	До зростання
Рентабельність послуг	$\frac{\text{Прибуток від реалізації послуг}}{\text{Повна Собівартість} \times 100\% \text{ реалізованої продукції}}$	Більше 10%
Коефіцієнт оборотності основних засобів FAT	$\frac{\text{Чистий об'єм продажу}}{\text{Довгострокові активи}}$	До зростання
Коефіцієнт автономії	$\frac{\text{Власний капітал підприємства}}{\text{Валюта балансу}}$	> 0,5
Коефіцієнт фінансової стійкості	$\frac{\text{Власний капітал підприємства}}{\text{Боргові зобов'язання підприємства}}$	До зростання > 1
Коефіцієнт фінансової незалежності	$\frac{\text{Власний капітал}}{\text{Забезпечення майбутніх витрат + довготривалі зобов'язання + поточні зобов'язання + доходи майбутніх періодів}}$	> 1
Коефіцієнт поточної ліквідності	$\frac{\text{Оборотні активи підприємства}}{\text{Поточні зобов'язання}}$	> 1
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	$\frac{\text{Грошові кошти + фін інвестиції}}{\text{Поточні зобов'язання}}$	Більше > 0,2

Джерело: укладено за [54, 170].

Кадрова складова забезпечення економічної безпеки транспортно - експедиційних підприємств може бути досліджена із застосуванням наступного переліку показників що подані в табл. 2.23.

Виробнича безпека транспортно-експедиційних підприємств відповідно до спеціалізації таких підприємств є водночас їх основною операційною

діяльності – фінансово-господарської діяльності що приносить основний дохід підприємству.

Таблиця 2.23

Показники кадрової безпеки транспортно-експедиційного підприємства

Найменування показника	Формули розрахунку показників	Оптимальні значення показника
Забезпечення кадрами	$\frac{\text{Кількість наявних працівників, задіяних у операційних роботах}}{\text{Кількість необхідних працівників операційної діяльності}}$	1
Плинність персоналу	$\frac{\text{Кількість звільнених}}{\text{Середньооблікова чисельність}}$	Не вище 4%
Стабільність, стаж роботи на підприємстві	$\frac{\text{Загальна сума років роботи на підприємстві всього персоналу}}{\text{Середньооблікова чисельність персоналу}}$	Чим вище тим краще
Рівень дисципліни	$\frac{\text{Неявки на роботу (людино – дні)}}{\text{Середньооблікову чисельність(людино - дні)}}$	Чим нижче тим краще
Відповідність кваліфікації ступеню складності робіт	$\frac{\text{Середній тарифний розряд працівників}}{\text{Середній тарифний розряд робіт}}$	Коефіцієнти досліджують в динаміці

Джерело: укладено за [54, 170].

Якість та кількість, наданих цими підприємствами транспортно-експедиційних послуг напряму залежать від наявності, якості та стану основних виробничих фондів – транспортних засобів. Виробнича (операційна) безпека (табл. 2.24) транспортно-експедиційного підприємства характеризується показниками та індикаторами, що характеризують стан основних фондів підприємства: показниками фондівддачі основних засобів, коефіцієнтом оновлення основного капіталу, коефіцієнтом зношення основних засобів, та іншими.

Функціональна складова ринкової безпеки представлена показниками що визначають конкурентоспроможність послуг що надають транспортно-експедиційні підприємства порівняно із підприємствами конкурентами працюючими на даному ринку.

Таблиця 2.24

Показники виробничої (операційної) безпеки транспортно-експедиційного підприємства

Найменування показника	Формули розрахунку показників	Оптимальні значення показника
Фондовіддача основних засобів	Виторг без ПДВ (Чистий дохід) / Середньорічну вартість основних засобів	До зростання
Коефіцієнт оновлення основного капіталу	Вартість придбаних у звітний період основних засобів / Вартість основних засобів на початок звітного періоду.	До зростання
Коефіцієнт зношення основних засобів	Сума зношеності основних засобів за період/ Первинна вартість основних засобів на початку звітного періоду	До 50%
Матеріаломісткість	Матеріальні витрати, грн. / Виторг без ПДВ, грн.	10-30%
Коефіцієнт браку	Вартість браку за собівартістю реалізованої послуг, грн. x100 / Собівартість реалізованої послуг, грн.	1-3%

Джерело: укладено за [54, 170].

Це такі показники як коефіцієнт ринкової віддачі активів, рівень конкурентоспроможності послуг, коефіцієнт ефективності рекламної політики (табл. 2.25).

Таблиця 2.25

Показники ринкової безпеки транспортно-експедиційного підприємства

Найменування показника	Формули розрахунку показників	Оптимальні значення показника
Коефіцієнт ринкової віддачі активів	Чистий прибуток підприємства, грн./ Активи підприємства, грн.	До зростання
Конкурентна спроможність послуг	Ціна послуги підприємства, грн./ Ціна еталонної послуги, грн.	Близько 1
Коефіцієнт ефективності рекламної політики	Витрати на рекламу, грн./ Валовий прибуток, грн.	> 15%

Джерело: укладено за [54, 170].

Правова безпека транспортно-експедиційного підприємства визначається показниками коефіцієнту платіжної дисципліни, коефіцієнтом

якості юридичних послуг та коефіцієнтом юридичного менеджменту (табл. 2.26).

Таблиця 2.26

Показники правової безпеки транспортно-експедиційного підприємства

Найменування показника	Формули розрахунку показників	Оптимальні значення показника
Коефіцієнт платіжної дисципліни	Прибуток від операційної діяльності, грн. / збитки від штрафних санкцій, грн.	1
Коефіцієнт якості юридичних послуг	Судові справи виграні в суді, одиниць / Загальна кількість судових позовів підприємства, одиниць	1
Коефіцієнт юридичного менеджменту.	Дохід від відшкодування штрафних санкцій, тис. грн. / Дохід від нарахованих штрафних санкцій підприємству, тис грн.	1

Джерело: укладено за [54, 170].

Загалом ці показники характеризують рівень захисту підприємства від дій факторів навколишнього середовища пов'язаних із нестабільністю та відсутності повноти існуючого державного законодавства, якістю та компетентністю роботи юридичного підрозділу або юристів підприємства.

Показники екологічної безпеки транспортно-експедиційного підприємства включають наступні індикатори та значення (табл. 2.27), що можуть повною мірою характеризувати стан екологічної безпеки транспортно-експедиційного підприємства та екологічну безпечність його діяльності для оточуючого середовища: коефіцієнт безпечності наданих послуг, коефіцієнтом екологічного баласту, що характеризує вартість відходів виробництва, що особливо важливо оскільки автотранспортні засоби (основні засоби) даних підприємств використовують паливно-мастильні матеріали та продукують викиди газів що забруднюють навколишнє середовище, коефіцієнтом забруднення навколишнього середовища та показником наявності штрафів за порушення природоохоронного середовища, що при високому рівні екологічної безпеки підприємства спрямовані до максимального зменшення та мають наближатися до 0.

Таблиця 2.27

Показники екологічної безпеки транспортно-експедиційного підприємства

Найменування показника	Формули розрахунку показників	Оптимальні значення показника
Коефіцієнт безпечності послуг	Вартість сертифікованої послуги, грн./ Обсяг послуг, грн.	1
Коефіцієнти екологічного баласту	Вартість утилізації, відходів виробництва, грн./ Валові витрати підприємства, грн.	До зменшення
Коефіцієнт забруднення середовища	Вартість екологічних зборів, грн./ Валові витрати підприємства, грн.	До зменшення
Штрафи	Штрафі за порушення природоохоронного середовища	відсутні

Джерело: укладено за [54, 170].

Фізична безпека транспортно-експедиційного підприємства характеризується такими показниками як: коефіцієнтом транспортної безпеки, коефіцієнтом захищеності майна і персоналу та наявність чи відсутність крадіжок майна підприємства (табл. 2.28).

Таблиця 2.28

Показники фізичної безпеки транспортно-експедиційного підприємства

Найменування показника	Формули розрахунку показників	Оптимальні значення показника
Коефіцієнт транспортної безпеки	Вартість викрадених цінностей при транспортуванні, грн./ Валові витрати підприємства, грн.	0
Коефіцієнт захищеності майна та персоналу підприємства	Витрати на охорону бізнесу, грн. x100% / Чистий прибуток підприємства, від операційної діяльності грн.	>15%
Крадіжки	Кількість осіб, звільнених з роботи за крадіжки чи спроби знищення майна	відсутні

Джерело: укладено за [54, 170].

Показники та рівень фізичної безпеки у спеціалізації транспортно-експедиційного підприємства є надзвичайно вадливою функціональною складовою оскільки по суті своєї операційної фінансово-господарської

діяльності підприємств мають справу із матеріальним цінностями багатьох контрагентів (замовників) що доручають їх здійснити дію транспортування, збереження оформлення матеріальних цінностей (вантажів від замовника до пункту отримання). Весь цей час дані підприємства несуть повною мірою матеріальну відповідальність за будь які дії їх співробітників чи третіх (сторонніх) осіб за втрату псування чи пошкодження майна, сировини, матеріалів, товарів та виробів і т.д. що транспортуються. Оскільки надання таких послуг часто пов'язано із додатковими ризиками та можливістю виникнення небезпек та загроз, транспортно-експедиційні підприємства оформлюють страхування вантажів, автомобілів, співробітників, використовуючи страхування як дієвий метод зменшення негативних наслідків настання ризикових подій, і таким чином підтримують належний стан економічної безпеки для життєдіяльності всього підприємства. Характерними для функціональної складової фізичної безпеки є показники коефіцієнту транспортної безпеки, коефіцієнт захищеності майна та персоналу а також показник кількості крадіжок. Для досягнення оптимального рівня забезпечення фізичної безпеки порогові значення даних показників мають бути мінімальним та наближатися до 0. Відбір множини індикаторів та їх порогових значень здійснювався з використанням напрацювань українських вчених В.Л. Ортинського, І.С. Керницького, З.Б. Живко [54], Н.Й. Реверчук [176], Т.Г. Васильців [25], Г.І. Башняніна [177], та ін.

Множина індикаторів, відібраних для аналізу та зіставлення, має визначені вище зазначеними науковцями порогові значення індикаторів, що априорі засновані для використання у даному аналізі та не потребують повторного доказового визначення та розрахунку.

Таблиці з пороговими та фактичними значеннями показників економічної безпеки по транспортно-експедиційним підприємствам ПАТ «Київзовніштранс», ТОВ «ДНС ЕКСПРЕС ІНК», та ПП КОЛЯДЮК В.П. - трьох вітчизняних інноваційно-активних підприємствах за період з 1.01.2013 по 31.12.2015 року розраховані та приведені у Додатку Р.

Відповідно до Методики розрахунку рівня економічної безпеки підприємства є нормалізація вибраних показників. Завданням нормалізації показників є перехід до такого масштабу вимірювань, коли «найкращому» значенню показника відповідає значення 1, а «найгіршому» – значення 0. Це є задача нормування змінних, тобто перехід від абсолютних до нормалізованих значень індикаторів, що змінюються від 0 до 1 і вже своєю величиною характеризують ступінь наближення до оптимального значення, що можна також інтерпретувати у відсотках: від 0 відповідає 0%, 1-100%.

2. Етап розрахунку. Нормування індикаторів здійснюється двома методами:

Перший метод нормування розраховується за формулою (2.1):

$$Z_{ijl} = \begin{cases} \frac{x_{ij}}{x_{onm}} - \text{якщо показник є стимулятором,} \\ \frac{x_{onm}}{x_{ij}} - \text{якщо показник є де-стимулятором,} \\ Z_{ijl} = 1 \text{ при } x_{ij} = x_{onm} \end{cases} \quad (2.1)$$

де x_{ij} – значення показника, x_{onm} – порогові значення показника.

Порогові значення для нормування індикаторів наведені у таблицях показників.

Розрахунок інтегрального індикатора за кожною функціональною складовою безпеки підприємства (за одним з методів) здійснюється за формулою (2.2):

$$I_{j1} = \sum \alpha_{ij} \times Z_{ij1}, \quad (2.2)$$

де α_{ij} – вагові коефіцієнти, що визначають ступінь внеску i -го показника в інтегральний індекс;

Z_{ij1} – нормалізовані значення вхідних показників x_{ij} , розраховані за першим методом.

Розрахунок інтегрального індикатора за кожною функціональною складовою для другого методу розрахунку нормалізованих значень індикаторів здійснюється за формулою (2.3):

$$I_{j2} = \sum \alpha_{ij} \times Z_{ij2}, \quad (2.3)$$

де α_{ij} – вагові коефіцієнти, що визначають ступінь внеску i – го показника в інтегральний індекс;

Z_{ij2} – нормалізовані значення вхідних показників x_{ij} , розраховані за другим методом.

Узагальнений інтегральний індикатор за кожною функціональною складовою здійснюється за формулою (2.4):

$$I_j = \frac{I_{j1} + I_{j2}}{2}. \quad (2.4)$$

Методом експертної оцінки визначаємо вагові коефіцієнти кожного з показників за кожною функціональною складовою системи економічної безпеки підприємства.

Таблиці з результатами визначення нормалізованих показників та вагових коефіцієнтів за кожною з функціональних складових системи економічної безпеки кожного із підприємств подані у Додатку Р.

Інтегральний індикатор економічної безпеки підприємства в цілому розраховується за формулою (2.5):

$$I = \sum_j b_j \times I_j, \quad (2.5)$$

де b_j – вагові коефіцієнти функціональних складових економічної безпеки підприємства.

Визначення вагових коефіцієнтів j -ї визначається експертним шляхом серед N -го числа експертів як відношення суми балів, що дали всі експерти у даній сфері, до загальної суми балів (2.6).

$$b_j = \frac{\sum_{n=1}^N S_{jn}}{\sum_{k=1}^M \sum_{n=1}^N S_{kn}}, \quad (2.6)$$

де S_{jn} – оцінка j -ї сфери яку дав n -й експерт;

N – кількість експертів;

M – кількість сфер економіки.

Значення вагових коефіцієнтів b_j наведені у (табл. 2.29)

Таблиця 2.29

Значення вагових коефіцієнтів груп показників економічної безпеки підприємства

Коефіцієнт	Групи функціональних складових економічної безпеки	Значення Вагового коефіцієнту
b_1	Складова інформаційної безпеки	0,131
b_2	Складова фінансово-економічної безпеки	0,133
b_3	Складова кадрової безпеки	0,118
b_4	Складова виробничої (операційної) безпеки	0,134
b_5	Складова ринкової безпеки	0,123
b_6	Складова правової безпеки	0,114
b_7	Складова екологічної безпеки	0,118
b_8	Складова фізичної безпеки	0,129

Джерело: розраховано автором.

Відповідно до зазначених формул (2.2) та методики проводимо розрахунок індексу економічної безпеки за кожною із функціональних складових по кожному із підприємств за період із 1.01.2013 року по 31.12.2015 рік. Відповідно до проведених розрахунків отримуємо сумарні значення Інтегральних показників I_i за функціональними складовими економічної безпеки по трьом транспортно – експедиційним підприємствам (табл. 2.30, табл. 2.32, табл. 2.34).

Згідно Методики розрахунку Інтегрального індексу економічної безпеки цей індекс дорівнює «1» тоді, коли всі X_{ij} та Z_{ij} набувають «найкращих», або оптимальних значень та «0» тоді, коли всі показники найгірші. За умови побудови умовної порівняльної шкали значення індикатора рівне чи більше 1 відповідатиме нормальному стану безпеки, значення 0,8 передкризовому, значення 0,5 кризовому.

Таблиця 2.30

Інтегральні показники I_i за функціональними складовими економічної безпеки ПАТ "Київзовніштранс"
(за період з 1 кв. 2013р. по 4 кв. 2015 року)

Група показників	№	1 кв. 2013	2 кв. 2013	3 кв. 2013	4 кв. 2013	1 кв. 2014	2 кв. 2014	3 кв. 2014	4 кв. 2014	1 кв. 2015	2 кв. 2015	3 кв. 2015	4 кв. 2015	Вагові коеф. (b)
Інформаційна безпека підприємства	I 1	0,55	0,60	0,55	0,57	0,59	0,61	0,64	0,66	0,72	0,74	0,76	0,77	0,131
Фінансово-економічна безпека	I 2	0,45	0,47	0,47	0,48	0,47	0,53	0,49	0,51	0,67	0,82	0,84	0,89	0,133
Кадрова безпека	I 3	0,38	0,53	0,54	0,53	0,58	0,59	0,64	0,64	0,64	0,65	0,65	0,65	0,118
Виробнича (операційна) безпека	I 4	0,52	0,52	0,53	0,53	0,52	0,51	0,51	0,51	0,61	0,65	0,68	0,69	0,134
Ринкова безпека	I 5	0,58	0,58	0,58	0,58	0,53	0,53	0,53	0,53	0,54	0,65	0,67	0,67	0,123
Політико правова безпека	I 6	0,61	0,61	0,61	0,58	0,58	0,58	0,58	0,58	0,62	0,64	0,64	0,64	0,114
Екологічна безпека	I 7	0,50	0,50	0,50	0,50	0,50	0,50	0,50	0,50	0,68	0,71	0,71	0,71	0,118
Фізична безпека	I 8	0,64	0,64	0,64	0,60	0,60	0,60	0,60	0,60	0,62	0,64	0,64	0,64	0,129

Джерело: розраховано автором.

Дані розрахунки показують, що станом на 4 квартал 2015 року найбільш високий рівень економічної безпеки підприємства мають показники фінансово-економічної складової (0,89), та інформаційної безпеки (0,77), найнижчий рівень економічної безпеки цього підприємства визначено за фізичною безпекою (0,64), політико-правовою безпекою (0,64), виробничою (операційною) безпекою (0,69) та кадровою складовою економічної безпеки.

Низький рівень виробничої операційної безпеки підприємства обумовлений значним рівнем зносу основним фондів та недостатнім рівнем їх оновлення, оскільки основні засоби підприємства експлуатуються тривалий період та потребують системного та значного оновлення що потребують значних фінансових витрат. В умовах високої конкуренції ринкового середовища такий рівень виробничої операційної безпеки для транспортно-експедиційного підприємства і є критичним.

Показники ринкової складової економічної безпеки мають незначну динаміку росту та на кінець проаналізованого періоду мають недостатньо високий рівень економічної безпеки (0,67) що необхідний підприємству для забезпечення конкурентоздатності його послуг на ринку. Цей показник також відображає стан конкурентного середовища і має значний вплив на підприємство та відповідно показує, що підприємство не має достатнього рівня конкурентоздатності та займає незначну долю ринкового простору. Політико-правова складова підприємства знаходиться на досить низькому рівні (0,64) оскільки на підприємство посилено діють негативні фактори політичної, економічної та соціальної нестабільності що відбувалися в Україні протягом 2014-2015 років. Низький рівень кадрової безпеки (0,65) та загальна низька динаміка інтегрального показника кадрової складової економічної безпеки на протязі трьох років зумовлені високою плинністю персоналу та недостатньою кваліфікацією кадрового ресурсу. Інформаційна складова економічної безпеки підприємства має досить високий рівень (0,77) що говорить про комплексність підходу до її забезпечення та використанням для її забезпечення сучасного рівня інформаційних ресурсів. У динаміці 2015 року значно зросли до (0,71) показники екологічної складової економічної безпеки. Невисокий рівень забезпечення має фізична складова економічної безпеки, при цьому цей рівень залишився досить стабільним на протязі трьох років дослідженого періоду та поступово зростав. У четвертому кварталі 2013 року він знизився та на протязі 2014 року залишався досить низьким внаслідок дії негативних зовнішніх факторів, що впливали на роботу підприємства та його економічну безпеку, про

те у 2015 року дещо підвищився до попереднього рівня. Це обумовлено в першу чергу специфікою діяльності підприємства та поступовою роботою над забезпеченням фізичної безпеки Відділу охорони, Служби економічної безпеки підприємства, оскільки безпеці транспортування, оформлення та зберігання вантажів надається значна увага та застосовується комплексний підхід.

За період 1 кварталу 2013 по 4 квартал 2015 року особливого зростання набули показники за інформаційною, фінансово-економічною, екологічною складовими системи економічної безпеки (рис. 2.16).

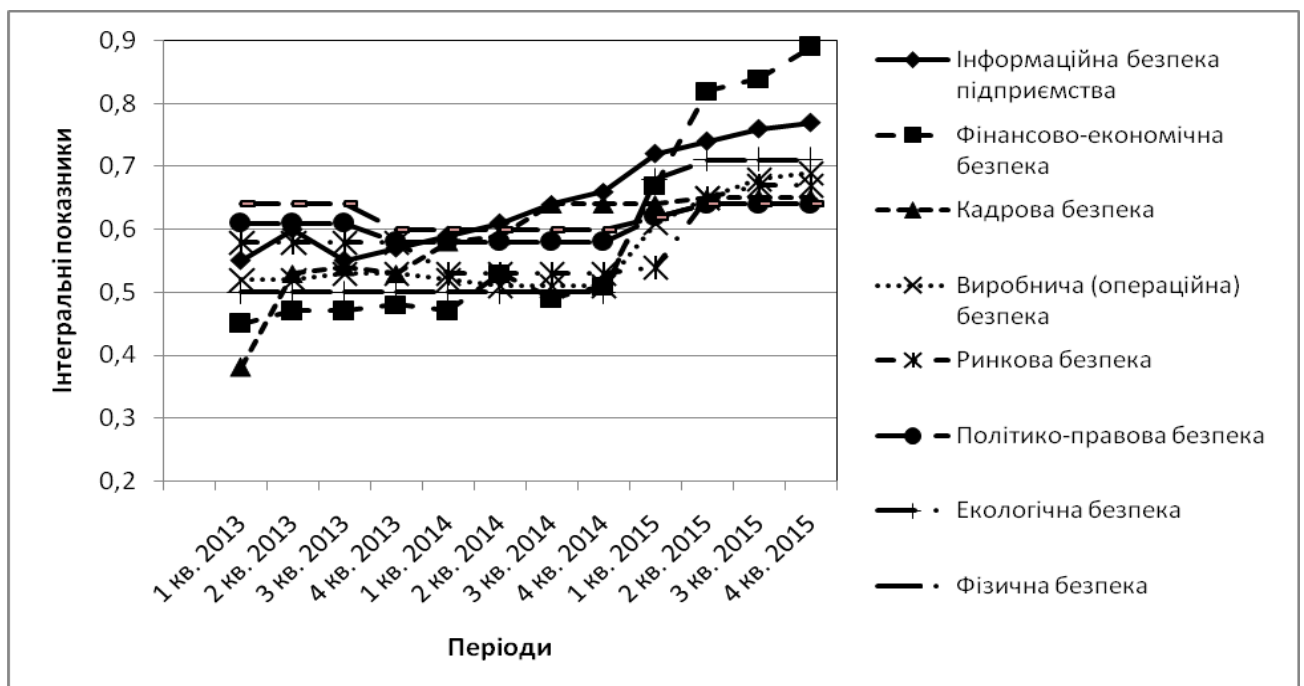

Рис. 2.16. Графік зміни інтегральних показників за основними складовими економічної безпеки ПАТ "Київзовніштранс"

Джерело: складено автором.

Найнижча динаміка зростання показників спостерігається у кадрової та виробничої (операційної) складової економічної безпеки підприємства. Проте загальна позитивна динаміка росту показників рівня економічної безпеки присутня практично за всіма функціональними складовими економічної безпеки.

Загальний інтегральний індекс економічної безпеки ПАТ «Київзовніштранс» за період із 1 кв. 2013 до 4 кв. 2015 року показує поступове зростання показника (табл.2.31), що станом на 31.12.2015 року досягнув стабільного рівня (0,71), що на 33,9% перевищує початковий загальний індекс економічної безпеки по підприємству станом на 1.01.2013 року.

Таблиця 2.31

Інтегральний індекс економічної безпеки ПАТ "Київзовніштранс"
(за період з 1 кв. 2013р. по 4 кв. 2015 року)

Підприємство	I	1 кв. 2013	2 кв. 2013	3 кв. 2013	4 кв. 2013	1 кв. 2014	2 кв. 2014	3 кв. 2014	4 кв. 2014	1 кв. 2015	2 кв. 2015	3 кв. 2015	4 кв. 2015
ПАТ «Київзовніштранс»	I	0,53	0,56	0,55	0,47	0,55	0,56	0,56	0,57	0,56	0,69	0,70	0,71

Джерело: розраховано автором.

За період 3 років загальний інтегральний показник по підприємству зріс з кризового рівня економічної безпеки про те не є достатнім для безпечного та стабільного функціонування підприємства.

Наступним етапом проведемо розрахунок індексу економічної безпеки за функціональними складовими ТОВ «ДНС ЕКСПРЕС ІНК» за період з 1 кв. 2013р. по 4 кв. 2015 року (табл. 2.32).

Таблиця 2.32

Значення Інтегральних показників I_i за складовими економічної безпеки по ТОВ «ДНС ЕКСПРЕС ІНК» (за період з 1 кв. 2013р. по 4 кв. 2015 року)

Група показників	I _i	1 кв. 2013	2 кв. 2013	3 кв. 2013	4 кв. 2013	1 кв. 2014	2 кв. 2014	3 кв. 2014	4 кв. 2014	1 кв. 2015	2 кв. 2015	3 кв. 2015	4 кв. 2015	Вагові коеф. (b)
Інформаційна безпека підприємства	I 1	0,47	0,46	0,45	0,45	0,44	0,45	0,45	0,47	0,51	0,46	0,64	0,70	0,13
Фінансово-економічна безпека	I 2	0,33	0,32	0,30	0,30	0,37	0,39	0,43	0,47	0,58	0,62	0,63	0,68	0,13
Кадрова безпека	I 3	0,54	0,58	0,57	0,65	0,65	0,65	0,65	0,65	0,64	0,65	0,68	0,71	0,12
Виробнича (операційна) безпека	I 4	0,51	0,52	0,53	0,53	0,53	0,53	0,53	0,57	0,57	0,59	0,60	0,60	0,13

Продовження таблиці 2.32

Ринкова безпека	I 5	0,43	0,43	0,43	0,43	0,40	0,40	0,40	0,40	0,52	0,52	0,52	0,53	0,12
Політико правова безпека	I 6	0,59	0,59	0,59	0,55	0,52	0,52	0,52	0,52	0,59	0,63	0,61	0,64	0,11
Екологічна безпека	I 7	0,42	0,42	0,42	0,42	0,38	0,38	0,43	0,55	0,57	0,56	0,57	0,58	0,12
Фізична безпека	I 8	0,58	0,58	0,58	0,56	0,56	0,56	0,56	0,56	0,56	0,57	0,57	0,57	0,13

Джерело: розраховано автором.

За проаналізований період в 12 кварталів за основними функціональними складовими системи економічної безпеки ТОВ «ДНС ЕКСПРЕС ІНК» (рис. 2.17) визначено наступне: найбільш сильною потужною функціональною складовою системи економічної безпеки цього підприємства є кадрова безпека станом на 31.12.2015р. (0,71) та інформаційна складова економічної безпеки (0,70). Найнижчий рівень економічної безпеки станом на 31.12.2015р. спостерігається у показників фізичної безпеки (0,57) та ринкової складової економічної безпеки (0,53). Високий рівень економічної безпеки кадрової безпеки підприємства (0,71) говорить про достатній рівень забезпечення кадрами та необхідну кваліфікацію співробітників. Ріст кадрової складової економічної безпеки за даний період склав 31,4%.

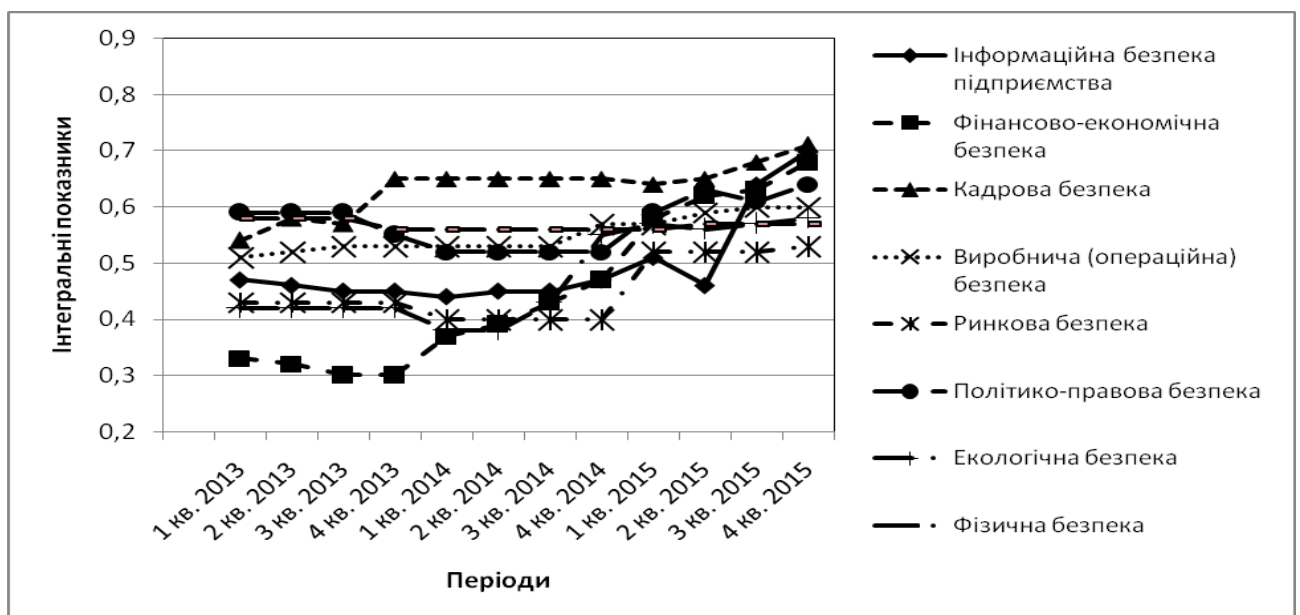

Рис. 2.17. Графік зміни інтегральних показників за основними складовими економічної безпеки ТОВ «ДНС ЕКСПРЕС ІНК»

Джерело: розраховано автором.

За досліджений період в 12 кварталів з 1.01.2013 по 31.12.2015 року Інтегральний рівень показників за основними складовими економічної безпеки поступово зростає, особливо у сферах інформаційної безпеки, кадрової складової економічної безпеки. Суттєво зріс показник фінансово-економічної складової оскільки на початок періоду аналізу 1 кв. 2013 року, а на протязі 2013 року підприємство переживали період фінансових труднощів пов'язаних із недостатністю обігових коштів та низькою рентабельністю та малим обсягом надання транспортно-експедиційних послуг, проте на протязі 2014 року цей показник дещо почав зростати, а у 2015 році зріс у 2,06 рази та складає на 31.12.2015 року (0,68). Цей рівень є недостатнім для безпечного функціонування проте показує вихід фінансових показників з критичного стану фінансово-економічної складової економічної безпеки підприємства.

Загальний інтегральний індекс економічної безпеки ТОВ «ДНС ЕКСПРЕС ІНК» період з 1 кв. 2013р. по 4 кв. 2015 року зріс на 31,25%, (табл. 2.33), що показує позитивну хоч і незначну динаміку зростання показника.

Таблиця 2.33

Інтегральний індекс економічної безпеки

ТОВ «ДНС ЕКСПРЕС ІНК» (період з 1 кв. 2013р. по 4 кв. 2015 року)

Підприємство	І	1 кв. 2013	2 кв. 2013	3 кв. 2013	4 кв. 2013	1 кв. 2014	2 кв. 2014	3 кв. 2014	4 кв. 2014	1 кв. 2015	2 кв. 2015	3 кв. 2015	4 кв. 2015
		ТОВ «ДНС ЕКСПРЕС ІНК»	І	0,48	0,48	0,48	0,41	0,48	0,49	0,50	0,52	0,50	0,58

Джерело: розраховано автором.

Дослідження інтегральних показників за основними складовими економічної безпеки по ПП КОЛЯДЮК В.П. (табл. 2.34) дозволяє зробити висновок про поступове зростання даних показників за проаналізований період. Відповідно до отриманих даних це потужне сучасне підприємство що ефективно функціонує та має значні фінансові, кадрові інформаційні та

матеріальні ресурси, конкурентне на ринку даних транспортно-експедиційних послуг.

Таблиця 2.34

Значення Інтегральних показників I_i за складовими економічної безпеки по ПП КОЛЯДЮК В.П. (за період з 1 кв. 2013р. по 4 кв. 2015 року)

Група показників	Іі	1 кв. 2013	2 кв. 2013	3 кв. 2013	4 кв. 2013	1 кв. 2014	2 кв. 2014	3 кв. 2014	4 кв. 2014	1 кв. 2015	2 кв. 2015	3 кв. 2015	4 кв. 2015	Вагові коеф. (b)
Інформаційна безпека підприємства	I 1	0,62	0,64	0,64	0,64	0,64	0,62	0,64	0,65	0,65	0,65	0,66	0,69	0,13
Фінансово-економічна безпека	I 2	0,43	0,41	0,39	0,43	0,46	0,47	0,55	0,60	0,65	0,73	0,79	0,85	0,13
Кадрова безпека	I 3	0,49	0,50	0,52	0,54	0,55	0,56	0,58	0,59	0,61	0,61	0,62	0,63	0,12
Виробнича (операційна) безпека	I 4	0,53	0,52	0,53	0,53	0,55	0,57	0,55	0,57	0,62	0,63	0,63	0,63	0,13
Ринкова безпека	I 5	0,47	0,49	0,50	0,52	0,55	0,57	0,63	0,67	0,71	0,72	0,74	0,74	0,12
Політико правова безпека	I 6	0,63	0,63	0,63	0,60	0,60	0,60	0,60	0,60	0,63	0,63	0,66	0,66	0,11
Екологічна безпека	I 7	0,66	0,68	0,67	0,67	0,67	0,68	0,67	0,70	0,70	0,71	0,71	0,71	0,12
Фізична безпека	I 8	0,51	0,51	0,51	0,50	0,50	0,50	0,50	0,50	0,51	0,55	0,57	0,57	0,13

Джерело: розраховано автором.

Аналіз динаміки показників ПП КОЛЯДЮК В.П. на 4 квартал 2015 року показує високий рівень показників фінансово-економічної складової економічної безпеки (0,85), про відносно стабільний рівень екологічної складової економічної безпеки (0,71) та ринкової безпеки (0,74), що говорить про конкурентоздатність підприємства та його позиції у загальному ринковому середовищі (рис. 2.18). Середніми із незначним ступенем зростання є показники кадрової та виробничої операційної складової економічної безпеки (по 0,63) внаслідок пере завантаження та недостатності основних фондів підприємства, що потребують оновлення. Недоліком системи економічної безпеки є низький рівень фізичної безпеки (0,57).

Показники функціональних складових економічної безпеки ПП Колядюк В.П. у період його роботи із 1 кварталу 2013 по 4 кварталі 2015 року показують

значну динаміку зростання за всіма складовими, що свідчить про системний комплексний підхід підприємства до забезпечення економічної безпеки і про достатньо ефективну роботу відділу економічної безпеки цього підприємства.

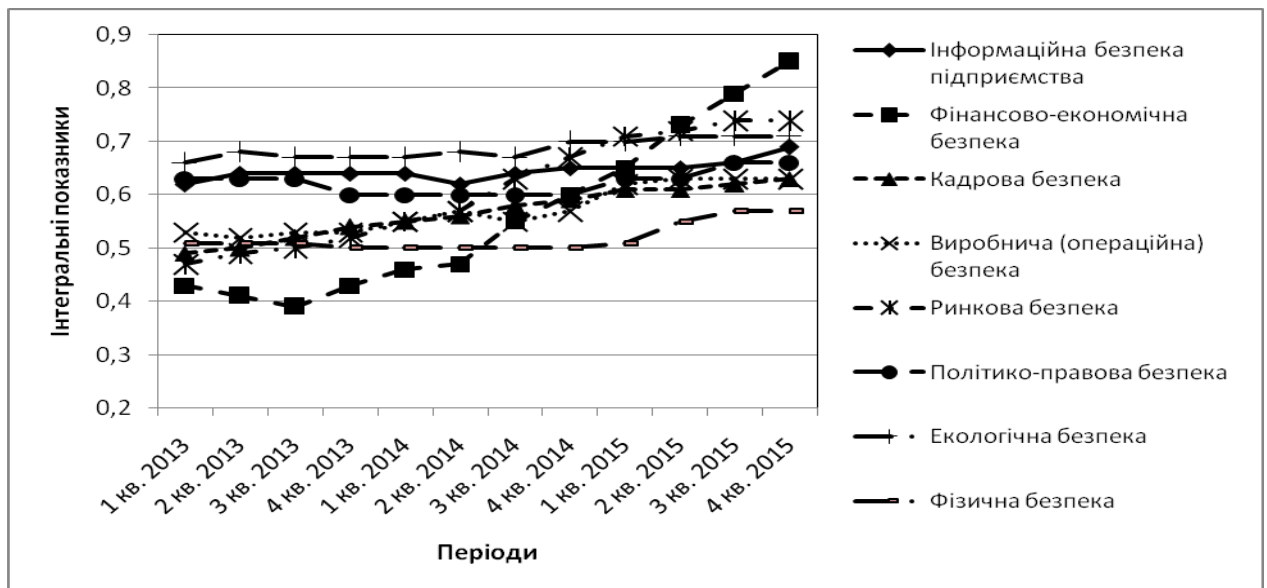

Рис. 2.18. Графік зміни інтегральних показників за основними сферами економічної безпеки ПП КОЛЯДЮК В.П.

Джерело: розраховано автором.

Загальний інтегральний індекс економічної безпеки ПП Колядюк В.П. за період із 1 кварталу 2013 по 4 квартал 2015 року зріс на 32%, із критичного рівня (0,53) до показника (0,70), що є недостатнім для стабільної перспективної та безпечної роботи підприємства, проте говорить про систему роботу у напрямку забезпечення економічної безпеки підприємства за всіма складовими економічної безпеки (табл. 2.35).

Таблиця 2.35

Інтегральний індекс економічної безпеки ПП КОЛЯДЮК В.П.

(за період з 1 кв. 2013р. по 4 кв. 2015 року)

Підприємство	I	1 кв. 2013	2 кв. 2013	3 кв. 2013	4 кв. 2013	1 кв. 2014	2 кв. 2014	3 кв. 2014	4 кв. 2014	1 кв. 2015	2 кв. 2015	3 кв. 2015	4 кв. 2015
		ПП КОЛЯДЮК В.П.	I	0,53	0,54	0,54	0,48	0,55	0,56	0,58	0,60	0,56	0,65

Джерело: розраховано автором.

Розрахунок та порівняння значень інтегрального показника за проаналізований період за групою транспортно-експедиційних підприємств (табл. 2.36) дозволяє зробити висновок про загальну, хоч і недостатню динаміку, зростання інтегрального індексу із критичного рівня (0,55) у 1 кварталі 2013 року до невисокого, про те стабільного рівня у 4 кварталі 2015 року до (0,74) та (0,71). Досить низький рівень інтегрального індексу економічної безпеки спостерігається у ТОВ «ДНС ЕКСПРЕСС ІНК» підприємство перебуває у складному фінансово-економічному становищі із значним падінням ринку та обсягів наданих послуг.

Таблиця 2.36

Інтегральний індекс економічної безпеки підприємств
(за період з 1 кв. 2013р. по 4 кв. 2015 року)

Підприємства	І	2013				2014				2015			
		1 кв.	2 кв.	3 кв.	4 кв.	1 кв.	2 кв.	3 кв.	4 кв.	1 кв.	2 кв.	3 кв.	4 кв.
ПАТ «Київзовніштранс»	І	0,53	0,56	0,55	0,47	0,55	0,56	0,56	0,57	0,56	0,69	0,70	0,71
ТОВ «ДНС ЕКСПРЕСС ІНК»	І	0,48	0,48	0,48	0,41	0,48	0,49	0,50	0,52	0,50	0,58	0,60	0,63
ПП КОЛЯДЮК В.П.	І	0,53	0,54	0,54	0,48	0,55	0,56	0,58	0,60	0,56	0,65	0,7	0,7

Джерело: розраховано автором.

Значення інтегрального індикатору економічної безпеки (рис. 2.19) визначає стан безпеки у діапазоні значень від 0 до 1, при цьому значення 1 відповідає найвищому показнику економічної безпеки, а 0 коли всі показники найгірші: $0 < I_j < 1$

За досліджений період з 1 кварталу 2013 по 4 квартал 2015 року було досліджено та проаналізовано показники, індикатори та визначено інтегральний індекс економічної безпеки за основними сферами економічної безпеки та визначено загальний Інтегральний індекс економічної безпеки трьох вітчизняних підприємств. Як показують проведені дослідження та розрахунки динаміки змін показників, нормалізованих показників, Інтегрального індексу безпеки за основними сферами безпеки та згідно сукупного Інтегрального

індексу економічної безпеки даних підприємств на початок дослідного періоду 1 кв. 2013 року, стан забезпечення економічної безпеки за основними показниками по більшості сфер був на недостатньому рівні.

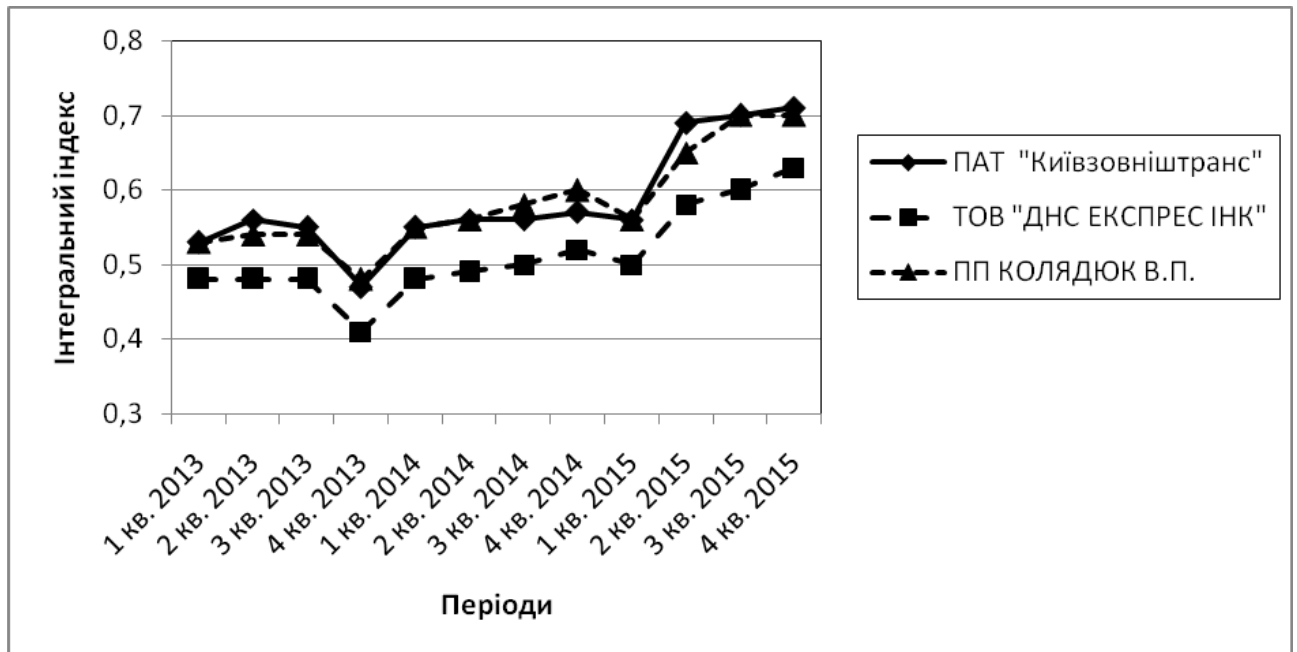

Рис. 2.19. Динаміка розвитку інтегрального індексу економічної безпеки групи транспортно – експедиційних підприємств

Джерело: розраховано автором.

Завдяки вчасному прийнятті комплексних додаткових мір по забезпеченню комплексу заходів з економічної безпеки динаміка показників почала вирівнюватися та поступово зростати.

Отже, аналіз показника для досліджуваних підприємств свідчить, з одного боку, про нестабільність досягнутого підприємствами рівня безпеки (значення показника суттєво коливається в межах нетривалого періоду часу), а з іншого про суттєвий розрив між значеннями показника в різних підприємств які працюють на одному цільовому ринку, що є наслідком суттєвого впливу на рівень економічної безпеки чинників внутрішнього середовища.

Висновки до розділу 2

1. Охарактеризовано сучасний стан та тенденції розвитку транспортної галузі України. Аналіз засвідчив, що транспортна галузь є структуроутворюючим виробництвом послуг, що значною мірою визначає конкурентоспроможність національної економіки. Конкурентоспроможність є однією із найважливіших інтегральних характеристик ринкової економіки, яку застосовують як критерій оцінки економічної діяльності господарюючих суб'єктів.

2. Аргументовано, що транспорт в Україні є найважливішою складовою виробничо-господарської діяльності країни, що продукцією транспорту є сам матеріальний процес переміщення. Аналіз динаміки показника рентабельності за усіма видами транспортних підприємств має тенденцію до різкого зниження. Це ж стосується і чисельності працюючих. Особливо загрозливою є тенденція зниження середньооблікової кількості штатних працівників для підприємств наземного транспорту. За період з 2012 по 2014 рік цей показник зменшився практично в два рази і продовжує знижуватись. Це обумовлено двома тенденціями. Банкрутством малих транспортних підприємств з незначною кількістю власних транспортних засобів (до 10 одиниць) та різким зменшенням чисельності середніх транспортних підприємств.

3. Дослідження дає змогу констатувати пряму залежність економіки країни від розвитку транспортної галузі, як результат цього, транспортні витрати складають набагато більшу частину остаточної ціни багатьох товарів, і транспортна система має значний потенціал для поліпшення сукупної продуктивності і регіональної конкурентоспроможності.

4. Проаналізований сучасний стан економічного розвитку, внутрішній потенціал підприємств, діючі загрози та небезпеки групи вітчизняних сучасних транспортно – експедиційних підприємств серед яких ПАТ «Київзовніштранс», ТОВ «ДНС ЕКСПРЕС ІНК», ПП КОЛЯДЮК В.П..

5. До основних небезпек та загроз економічної безпеки даних підприємств відповідно до проведеного аналізу можна віднести наступні: значна конкуренція на ринку де діють транспортно-експедиційні фірми та підприємства, які здійснюють свою діяльність на вітчизняному ринку, та підприємства країн СНД і дальнього зарубіжжя; значна кількість дрібних брокерських контор та фірм резидентів; автотранспортні підприємства та організації (як резиденти, так і нерезиденти), що здійснюють перевезення вантажів.

6. Констатовано і доведено, що на діяльність підприємств, що розглядаються впливає ряд істотних зовнішніх та внутрішніх деструктивних чинників: нерозвиненість ринку логістичних послуг, неврегульованість антимонопольного, податкового та митного законодавства, неузгодженість законодавчих та нормативних актів; політична напруга в країнах ближнього та дальнього зарубіжжя, анексія окремих національних територій, ведення бойових дій у ряді регіонів призводить до обмеження маршрутів перевезень, скорочення обсягів перевезень вантажу; фізичний знос рухомого складу; автотранспорт потребує витрат на ремонт, що призводить до росту собівартості наданих послуг, зменшення прибутковості та рівня рентабельності; падіння попиту на продукцію підприємства в осінне - зимовий період до 60%; зростання ціни на енергоносії і водопостачання, та на сировину і матеріали; важке економічне становище в Україні в цілому та підприємств резидентів призводить до збільшення періоду обороту оборотних засобів підприємств, що викликає їх вплив. Недостатній рівень кваліфікації трудового потенціалу (підвищення кваліфікації, знання іноземних мов, тощо), технологічні помилки процесу доставки та зберігання; екологічні та дорожньо – транспортні небезпеки; відмова транспортних засобів, вантажно-розвантажувальних механізмів: неузгодженість графіків вантажно-розвантажувальних робіт та інші.

7. Існує необхідність визначення показників та критеріїв які можуть стати основою формування комплексної моделі діагностики системи економічної безпеки підприємств, що врахувала б всі особливості галузі та

діючих транспортно-експедиційних підприємств. Розрахунок рівня економічної безпеки проведено на групі діючих вітчизняних транспортно-експедиційних підприємств серед яких ПАТ "Київзовніштранс", ТОВ «ДНС ЕКСПРЕС ІНК», ПП КОЛЯДЮК В.П.

8. Було досліджено період з 1 кварталу 2013 по 4 квартал 2015 року, і проаналізовано показники, індикатори та визначено інтегральний індекс економічної безпеки за основними сферами економічної безпеки, та визначено загальний Інтегральний індекс економічної безпеки трьох вітчизняних підприємств. Як показують проведені дослідження та розрахунки динаміки змін показників, нормалізованих показників, Інтегрального індексу безпеки за основними сферами безпеки та згідно сукупного Інтегрального індексу економічної безпеки даних підприємств на початок дослідного періоду 1 кв. 2013 року стан економічної безпеки за основними показниками по більшості сфер був на недостатньому рівні.

9. Аналіз показника для досліджуваних підприємств свідчить, з одного боку, про нестабільність досягнутого підприємствами рівня безпеки (значення показника суттєво коливається в межах нетривалого періоду часу), а з іншого про суттєвий розрив між значеннями показника в різних підприємств які працюють на одному цільовому ринку, що є наслідком суттєвого впливу на рівень економічної безпеки чинників внутрішнього середовища.

РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ ІНСТРУМЕНТАРІЮ КОМПЛЕКСНОЇ ДІАГНОСТИКИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ТРАНСПОРТНО-ЕКСПЕДИЦІЙНИХ ПІДПРИЄМСТВ

3.1. Комплексна діагностика в забезпеченні економічної безпеки транспортно-експедиційних підприємств

В сучасних економічних умовах своєчасна повна та об'єктивна комплексна діагностика в забезпеченні економічної безпеки дозволяє виявити загрози та небезпеки, мінімізувати їх вплив, планувати і реалізовувати механізм захисту підприємства від небезпек і загроз, а також оптимізувати і систематизувати роботу всього підприємства.

Діагностика в забезпеченні економічної безпеки транспортно-експедиційного підприємства не може розглядатися уособлено від діагностики діяльності та стану підприємства в цілому, вона розглядається як комплекс діагностики діяльності підприємства за всіма його складовими та підсистемами. Оскільки рівень економічної безпеки є відображенням загального стану та рівня стійкості, ефективності функціонування підприємств в цілому.

Дослідивши у розділі 1 та порівнявши визначення і наукові дослідження провідних науковців, можна зробити загальне визначення поняття, що комплексна діагностика в забезпеченні економічної безпеки підприємства є оцінкою показників роботи підприємства на основі аналізу та оцінки окремих функціональних складових економічної безпеки підприємства з метою інформаційно-аналітичного забезпечення процесу планування, ухвалення та реалізації управлінських рішень.

Удосконалення діагностики в забезпеченні економічної безпеки підприємства на нашу думку полягає у комплексному системному підході до розгляду економічної безпеки підприємства та її показників у загальному контексті дії всього підприємства, зовнішнього та внутрішнього середовища його діяльності. А також у комплексному дослідженні екзогенних та

ендогенних факторів що діють на підприємство та факторів що є продуктом діяльності самого підприємства – результатом його фінансово-економічної діяльності. Відповідно до цього удосконалення діагностики в забезпеченні економічної безпеки підприємства полягає у комплексному всебічному, системному охопленні та аналізі показників що визначають його стан за основним функціональним складовими, які в той же час є складовими діагностики результатів середовища діяльності всього підприємства.

Комплексна діагностика економічної безпеки підприємства є підсистемою та невід'ємною складовою системи вищого порядку - комплексної діагностики підприємства. В той же час діагностика в забезпеченні економічної безпеки підприємства акумулює систематизує та використовує ті показники із інших напрямків та складових комплексної діагностики підприємства що детально та повно відображають її суть і можуть бути використанні для формування моніторингу стану та рівня економічної безпеки підприємства.

Комплексна діагностика в забезпеченні економічної безпеки підприємства будується на принципах:

Системності – підприємство є системою, економічна безпека підприємства та її забезпечення є системою, тобто сукупністю елементів що взаємодіють відповідно до цього, діагностика економічної безпеки підприємства неможлива без системного підходу аналізу та синтезу її окремих складових.

Принцип достатності обраних методів та показників – у процесі комплексної діагностики в забезпеченні економічної безпеки підприємства доцільно використовувати ті методи та показники, що повною мірою відображають стан явища об'єкта, чи предмета. При цьому обирати необхідно ті методи що: а) є у даному випадку максимально ефективними; б) пройшли всі етапи верифікації та визнані в випробуванні у науковому середовищі і мали практичне використання.

Плановості – заходи з діагностики забезпечення економічної безпеки підприємства входять до довгострокового планування діяльності підприємства та розвитку його економічної безпеки.

Комплексності – планування та реалізація заходів із діагностики економічної безпеки підприємства доцільно проводити комплексно, із залученням всіх підсистем та функціональних складових за обраною моделлю.

Порівняльності показників – діагностику економічної безпеки підприємства доцільно проводити із порівнянням показників за різні періоди часу, на протязі певного досить тривалого періоду. Таким чином можна дослідити тенденції та закономірності загальної динаміки розвитку, та вектор руху до падіння чи руху до розвитку, зростання, проаналізувати покращуються чи погіршуються дані показники на протязі певного періоду.

Діагностика в забезпеченні економічної безпеки підприємства її місце та значення в комплексній діагностиці діяльності підприємства розкрито на рис. 3.1.

Відповідно до розробленої та представленої на рис 3.1. моделі комплексної діагностики в забезпеченні економічної безпеки підприємства, загальна комплексна діагностика підприємства включає такі основні категорії як діагностика конкурентного середовища, діагностика конкурентоспроможності підприємства та його продукції, діагностики маневреності підприємства, управлінська діагностика, діагностика виробничого потенціалу підприємства, діагностика його фінансового стану та діагностика забезпечення економічної безпеки підприємства.

Діагностика конкурентного середовища підприємства включає дослідження ринкового оточення підприємства суб'єктів господарювання що є для підприємства конкурентами та працюють на тих же сегментах ринку. Алгоритм діагностики конкурентного середовища підприємства складається із наступних етапів: збір та обробка інформації (інформації в ЗМІ, звітності конкурентів, постачальників та посередників, дослідження продукції /послуг конкурентів, реклами конкурентів); аналіз отриманих даних та визначення розрахункових показників, визначення необхідної методики розрахунку;

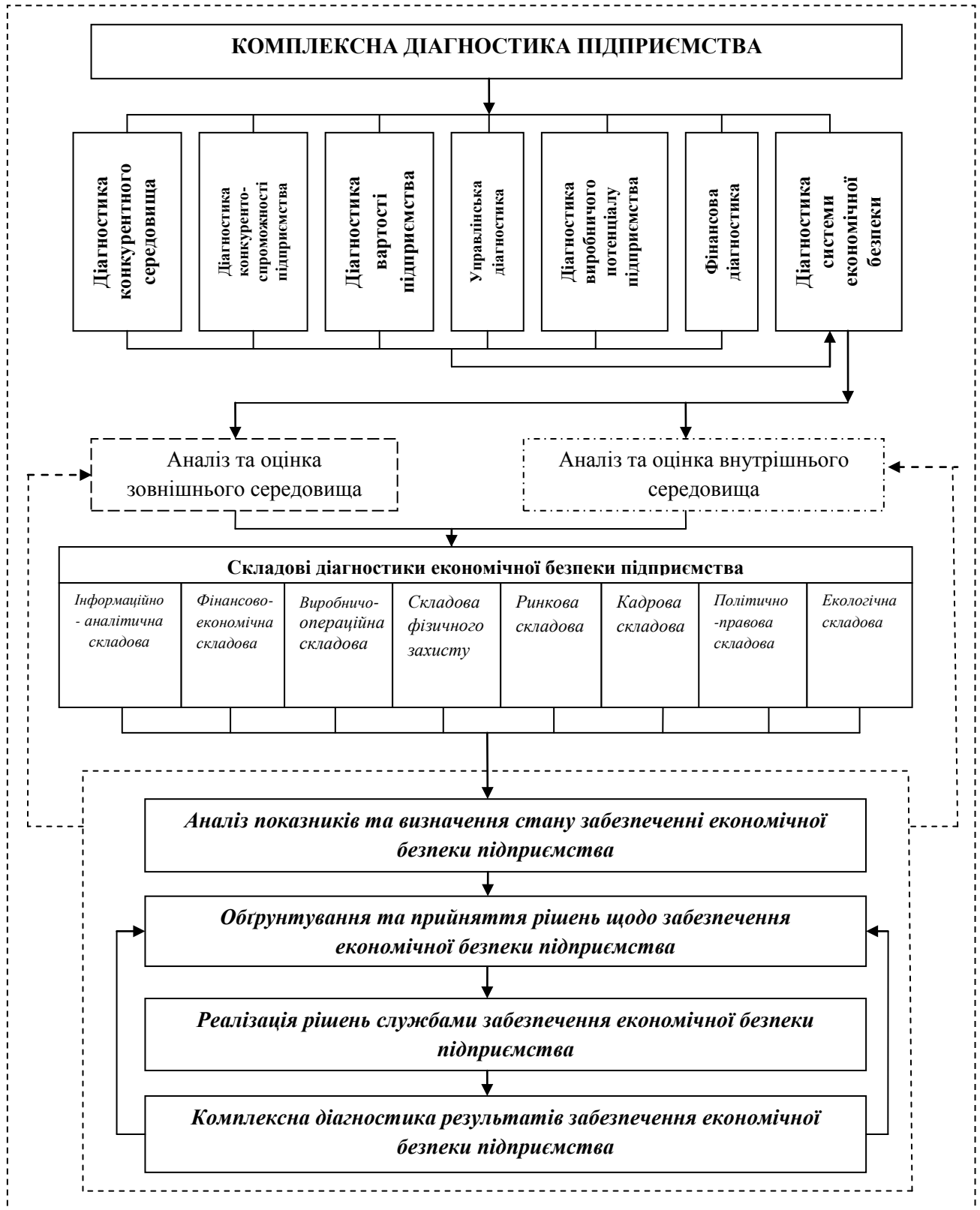

Рис 3.1. Модель комплексної діагностики в забезпеченні економічної безпеки підприємства

Джерело: розроблено автором.

розрахунок показників, аналіз та співставлення отриманих результатів, в аналізі конкурентного середовища підприємства важливо сформулювати необхідну постійну базу даних оскільки показники повинні досліджуватися у динаміці та певному часовому діапазоні.

Для оцінки розраховуються кількісні показники – сегмент ринку, ємкість ринку, чистий прибуток виробничі витрати, та якісні показники – забезпечення ресурсами, ринковий потенціал підприємства, факти успіху і т.д. – що розраховують методами експертної оцінки.

Для діагностики конкурентного середовища використовуються так звані методи як виділення СЗГ (стратегічна зона господарювання), Матриця БКГ – Бостон Консалтинг Груп – що дозволяє оцінити такі фактори як темпи зростання галузі та частку ринку підприємства.

Оцінка конкурентного статусу підприємства та побудова матриці McKinsey, що дозволяє врахувати рівень привабливості стратегічних зон господарювання та конкурентний статус підприємства що дає на діагностику ринкових переваг діагностованого підприємства.

Основним показниками діагностики ринкового середовища що досліджуються та виступають показниками ринкової складової діагностики системи економічної безпеки підприємства є ємкість ринку, основні сегменти ринку, доля підприємства на ринку. Загалом діагностика конкурентного середовища підприємства дозволяє оцінити конкурентний статус підприємства та вибір стратегії його розвитку.

Діагностика конкурентоспроможності підприємства визначає потенційну чи реалізовану здатність економічного суб'єкта до ефективного та тривалого функціонування у динамічному конкурентному середовищі. Під конкурентоспроможністю підприємств розуміють поточну ефективність що визначається показниками прибутковості, та динаміку просування на ринку що визначається зростанням об'ємів продажу продукції чи наданих послуг. Для оцінки рівня конкурентоспроможності підприємства використовують графічні,

матричні, розрахункові та комбіновані: розрахунково-матричні, розрахунково-графічні та інші методи.

Графічний метод заснований на побудові «радіальної діаграми конкурентоспроможності» його перевагою є простота та наочність, а недоліком – відсутність узагальненого критерію конкурентоспроможності. Серед матричних методів найбільш застосованим є метод БКГ (Бостон Консалтинг Груп). Табличні методи є варіаціями матричних методів. Серед розрахункових методів найбільш застосованими є метод оцінки конкурентоспроможності підприємства, що визначається як співвідношення характеристик якості та ціни; метод аналізу порівняльних переваг підприємств-конкурентів, що виконується методом співставлення виробничих витрат, обсягів та норм прибутку обсягів продажу та ринкових часток підприємства порівняно із його конкурентами. Метод заснований на теорії ефективної конкуренції базується на співставленні показників стану підприємства з показниками конкурентів та з середньогалузевими показниками. Інтегральний метод – розрахунку інтегрального показника рівня конкурентоспроможності підприємства включає показник ступеня задоволення потреб споживачів та показник ефективності виробництва такий як рентабельність активів, рентабельність виробництва тощо. Інтегральні показники базового підприємства порівнюються із конкурентами. Для розрахунку інтегрального показника конкурентоспроможності підприємства що може бути включеним до діагностики економічної безпеки підприємства є метод М. Максимової, поширений для розрахунку інтегрального показника за наступною формулою:

$$K = \sum_{i=1}^N W_i \times K_i ,$$

де K_i - показники конкурентоспроможності окремих сторін діяльності підприємства N ;

W_i – вага окремих показників у загальній сумі.

Конкурентоздатність підприємств значною мірою формується завдяки конкурентоздатності його продукції. Для оцінки конкурентоздатності продукції

у діагностиці конкурентоспроможності підприємств та його продукції доцільним є використання якісних показників – чи показників експертної оцінки що дозволяють комплексно оцінити показники якості товару та їх співвідношення. У результаті оцінки конкурентоспроможності послуг транспортно-експедиційного підприємства можуть бути визначені наступні шляхи до зростання конкурентоздатності: зміна складу та структури застосованих послуг; зміна процесу надання послуг, його оптимізація.

Для визначення конкурентоспроможності підприємства важливого значення має позиціонування – формування стратегічної позиції підприємства в конкурентному середовищі як засіб підвищення операційної ефективності.

Таким чином, розрахунки даних показників що є частиною діагностики конкурентоспроможності підприємства є водночас частиною операційної складової в діагностиці забезпечення економічної безпеки підприємства (рис. 3.2).

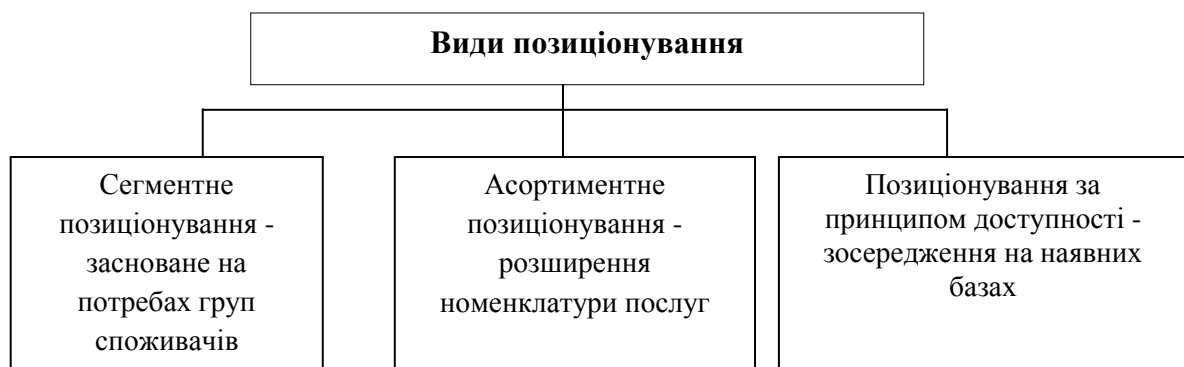

Рис. 3.2. Види позиціонування в діагностиці конкурентоздатності підприємства

Джерело: скомпоновано автором за [93].

Поширеними методами діагностики конкурентоздатності підприємства та його продукції які на думку автора доцільно застосовувати для діагностики економічної безпеки транспортно-експедиційного підприємства є методи SWOT- аналізу або аналізу слабких та сильних сторін підприємства його можливостей та загроз. Застосування цього методу дозволяє одночасно

здійснити діагностику як внутрішнього середовища підприємства та визначити його слабкі і сильні сторони, а також зовнішнього середовища підприємства із визначенням можливостей розвитку та потенційних загроз.

Недоліком методу є кількісні показники (бали), що визначаються експертним шляхом та не завжди дозволяють повною мірою об'єктивно визначити проблемні поля підприємства. Іншим методом який часто застосовується для визначення конкурентної стратегії підприємства на ринку є метод PIMS-аналізу, що передбачає визначення кількісних закономірностей впливу чинників виробництва на кінцеві результати діяльності підприємства, його рентабельність чи прибуток.

Алгоритм управлінської діагностики представлено на рис. 3.3.

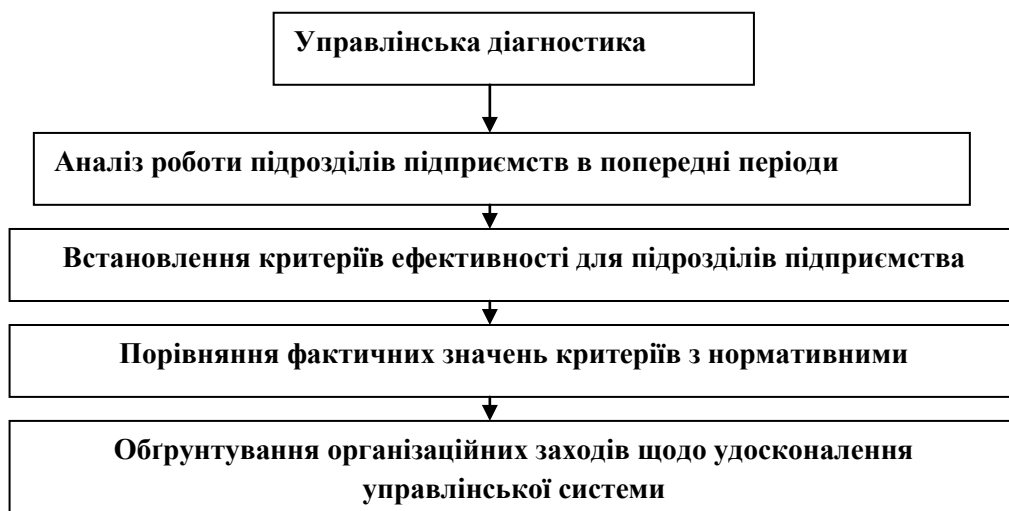

Рис. 3.3. Алгоритм управлінської діагностики в комплексі діагностики забезпечення економічної безпеки підприємства

Джерело: скомпоновано автором за [14].

Управлінська діагностика підприємства включає методи оцінки моніторингу та удосконалення системи управління підприємством із методів підвищення ефективності його діяльності. Оскільки реалізація управлінських функцій здійснюється через інформаційну систему підприємства, важливого значення має рівень безпеки інформаційно-аналітичної складової системи

економічної безпеки, що має безпосередній вплив на швидкість та оптимальність роботи організаційної структури підприємства.

Відповідно до наведеного алгоритму під час аналізу роботи підрозділів підприємств порівнюються результати роботи за певні періоди часу із попередніми, встановлення критеріїв ефективності для підрозділів підприємства відбувається відповідно до специфіки роботи конкретного підрозділу. Порівняння фактичних значень критеріїв з нормативними проводиться за результатами роботи підприємства за певний період часу – рік. Значні відхилення свідчать про нереалізований потенціал та не використанні ресурси. Обґрунтування організаційних заходів щодо удосконалення управлінської системи це використання результатів діагностики із метою подальшої оптимізації роботи організаційної структури підприємства та управлінських зв'язків.

Діагностика виробничого потенціалу підприємства дозволяє проаналізувати наявний виробничий потенціал підприємства як сукупність вартісних та натурально-речових характеристик виробничої складової підприємства що використовується для ведення його основної фінансово-господарської так і операційної діяльності. Виробничий потенціал підприємства визначає використання основних його ресурсів: матеріальних, інтелектуальних, техніко-технологічних, фінансових та має такі основні складові як інжинірингова, управлінська, технічна та технологічна. Технічна складова характеризує використання основних фондів підприємства, а технологічна визначає послідовність операцій з надання послуг, тобто характеристик циклу операційної виробничої діяльності підприємства. Інжинірингова складова включає розробку та удосконалення наданих послуг; менеджмент виробництва відповідає за якісне ведення виробничої діяльності як кінцевого результату виробничого циклу. Показники діагностики виробничого потенціалу підприємства що використовуються у процесі діагностики системи економічної безпеки підприємства і показники фінансово-економічної та виробничо-операційної складової діагностики економічної безпеки підприємства є

показниками виконаної виробничої програми підприємства: показники валової продукції, товарної продукції, реалізованої продукції, розрахунок коефіцієнтів виробничої потужності підприємства. Ступінь відповідності виробничої програми оцінюється коефіцієнтом виробничої потужності підприємства, коефіцієнтами інтенсивного, екстенсивного та інтегрального використання обладнання. Показники та коефіцієнти виробничого потенціалу підприємства формують виробничу операційну складову діагностики в забезпеченні економічної безпеки підприємства.

Фінансова діагностика підприємства спрямована на оцінку фінансового стану підприємства, на основі розрахунку основних фінансових показників. Найбільш застосованим методом, що використовується під час фінансової діагностики є метод R- аналізу.

R-аналіз дозволяє здійснити оцінку фінансового стану підприємства за певний період часу за групами основних фінансових показників таких як: ліквідність, ділова активність, структура капіталу прибутковість фінансово-господарської діяльності підприємства. Для здійснення фінансового аналізу здійснюється аналіз та оцінка показників фінансової та бухгалтерської звітності підприємства. На рис. 3.4. представлені групи показників для здійснення R-аналізу та діагностики фінансового стану підприємства. Показників ліквідності характеризують здатність підприємства відповідати за поточними зобов'язаннями своєї фінансово-господарської діяльності з використанням оборотних фондів із різним рівнем ліквідності. Розрахунок показників ліквідності передбачає співставлення вартості оборотних активів підприємства та його поточних зобов'язань. Ліквідність діяльності це в першу чергу можливість перетворення її на вартісну грошову форму та можливість швидкої реалізації для покриття поточних короткострокових чи довгострокових фінансових зобов'язань.

Непокриті коштами підприємства та його активами поточні зобов'язання підприємства та його недостатня ліквідність є важливими елементами джерелами потенційних загроз та небезпек в забезпеченні

економічної безпеки підприємства саме тому дана груп показників входить до показників індикаторів фінансово-економічної складової системи економічної безпеки підприємства.

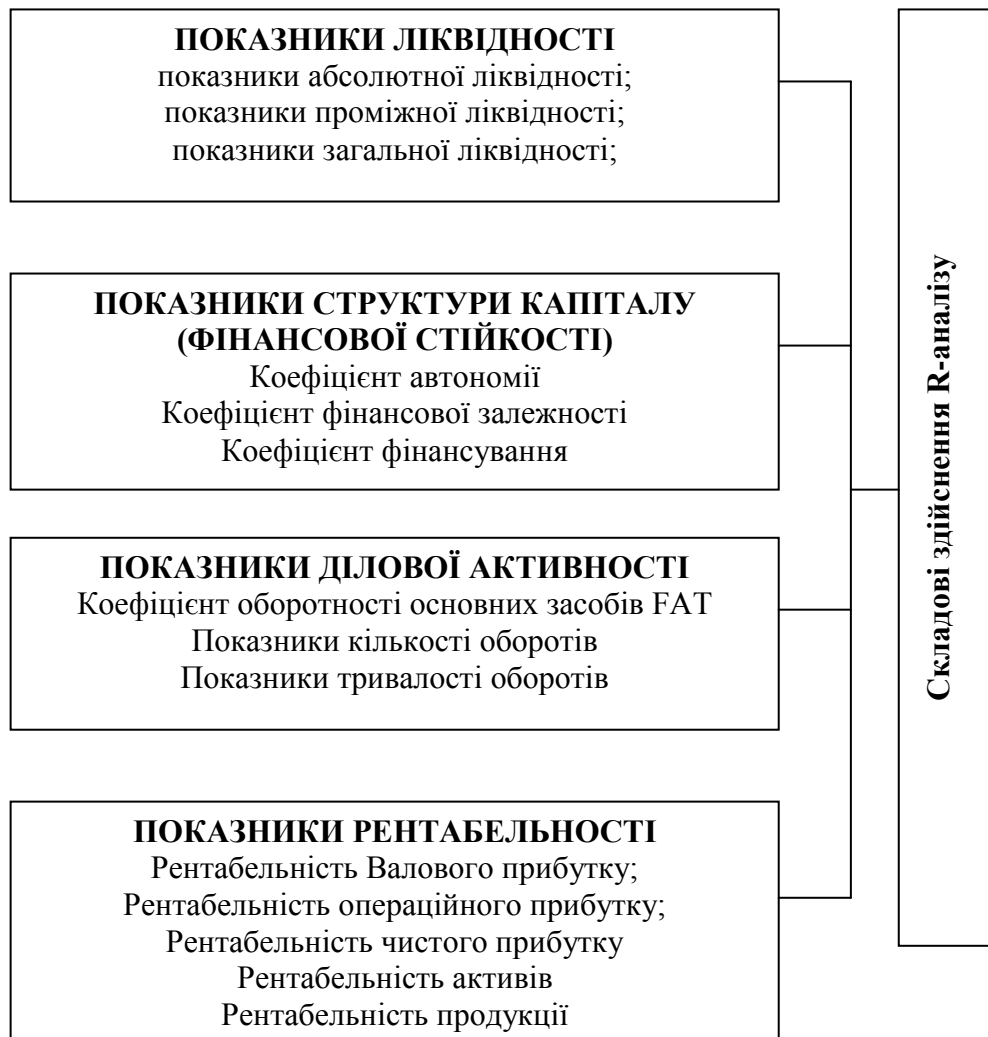

Рис. 3.4. Групи показників для здійснення R- аналізу та діагностики фінансового стану підприємства

Джерело: укладено автором за [54].

Показники структури капіталу визначають співвідношення елементів структури капіталу підприємства та їх питому вагу (частку) у загальній величині капіталу підприємства. Зазвичай порівнюється співвідношення власного та залученого капіталу так як це визначає наскільки фінансово та економічно залежним є підприємство від третіх осіб що можуть бути у свою

чергу джерелами активної дії небезпек та загроз саме тому дані показники структури капіталу включені до фінансово-економічної складової системи економічної безпеки підприємства.

Показники ділової активності визначають швидкість обертання та мобільність обертання (тривалість обороту оборотних коштів (засобів підприємства, як у цілому так і за їх окремими видами). Чим більше кількість обертів оборотних коштів за визначний період (рік) тим вище показники ділової активності, тим краще та ефективніше підприємство використовує свої основні засоби. Показники оборотності визначаються співвідношенням виручки від реалізації та середньої суми оборотних коштів підприємства і вимірюються кількістю разів та повертають їх у вигляді виручки, оскільки вони проходять усі цикли діяльності що змінюють форму оборотності яка вимірюється кількістю оборотів на рік. Коефіцієнт оборотності основних засобів є показником індикатором важливим для показників фінансового економічної складової діагностики рівня економічної безпеки підприємства.

Показники прибутковості, рентабельності визначають ефективність використання основних ресурсів підприємства та прибутковість активів, готової продукції, валового, операційного та чистого прибутку. Вони визначаються співвідношеннями різних видів прибутку та вартості ресурсів підприємства або його доходів. Такі показники прибутковості рентабельності підприємства як рентабельність валового прибутку, рентабельність операційного прибутку, Рентабельність чистого прибутку, рентабельність активів, рентабельність продукції є важливими показниками для визначення рівня та стану фінансово-економічної складової системи економічної безпеки підприємства і відповідно ці показники повною мірою включені до діагностики стану та рівня економічної безпеки підприємства.

Комплексна діагностика в забезпеченні економічної безпеки підприємства полягає у формуванні та впровадженні алгоритму збору та обробки інформації про стан та рівень економічної безпеки підприємства та всім комплексом її складових, ефективним та продуктивним використанням

наявних ресурсів підприємства. Рівень економічної безпеки залежить від ефективності управління та запобігання існуючим небезпекам та загрозам.

Процес комплексної діагностики в забезпеченні економічної безпеки підприємств включає такі основні етапи як аналіз зовнішнього середовища підприємства за об'єктами основним джерелами потенційних небезпек та загроз серед яких основними є конкуренти, постачальники, замовники, контрагенти підприємства, державні регулюючі та контролюючі органи та інші організації та підприємницькі структури, кримінальні структури та організовані злочинні угруповання, ЗМІ та громадські організації, тощо. Діагностика включає визначення потенційних небезпек та загроз для їх подальшого аналізу та оцінки у процесі проведення діагностики та визначення рівня економічної безпеки підприємства.

Наступним етапом є аналіз внутрішнього середовища підприємства, визначення джерел небезпеки та загроз, об'єктів та суб'єктів економічної безпеки. Основними джерелами небезпек та загроз внутрішнього середовища підприємства є в першу чергу його власник, топ – менеджери, керівники структурних підрозділів, співробітники служби безпеки підприємства та весь персонал підприємства. В процесі комплексної діагностики внутрішньої складової економічної безпеки підприємства в першу чергу досліджують наявний стан його фінансових, кадрових, інтелектуальних, матеріальних ресурсів та ефективність їх використання, а також визначають наявні та потенційні небезпеки та загрози його фінансово-господарської діяльності.

Наступними етапом відбувається формування бази даних накопиченої інформації та визначаються показники і індикатори економічної безпеки підприємства за її основними складовими, такими як інформаційна складова, фінансово-економічна складова, виробничо – операційна складова, кадрова складова, політико-правова складова, екологічна складова, ринкова складова та фізична складова.

Наступним етапом здійснюється аналіз показників та індикаторів системи економічної безпеки підприємств за вищезазначеними складовими та

визначення стану і рівня економічної безпеки, потенціалу підприємства як його здатності протистояти наявним та потенційним небезпекам і загрозам. Визначаються складові економічної безпеки, що потребують розробки та прийняття термінових заходів по стабілізації рівня економічної безпеки, тобто своєчасній та компетентній протидії небезпекам та загроза за для подальшого ефективного функціонування та існування всього підприємства. Аналіз показників та індикаторів рівня економічної безпеки підприємства показує визначення слабких та висотних місць (складові економічної безпеки підприємства) вони дозволять сформулювати нову чи внести своєчасні зміни у існуючу стратегію економічної безпеки підприємства що забезпечує стратегічне управління економічною безпекою підприємства з метою забезпечення належного рівня економічної безпеки.

Наступним етапом процесу комплексної діагностики економічної безпеки підприємства є формування структури управління системою економічної безпеки – Служби економічної безпеки підприємства. Служба економічної безпеки підприємств несе на собі функції планування організації, реалізації, планових заходів по забезпеченню економічної безпеки підприємства, мотивації забезпечення дотримання належного рівня економічної безпеки, контролю моніторингу стану та рівня економічної безпеки підприємства що забезпечується із застосуванням показників та індикаторів, складових комплексної діагностики економічної безпеки підприємства. Для забезпечення покладених на неї функцій та здійснення процесу діагностики економічної безпеки підприємства на її основі формується процес моніторингу за показниками безпеки транспортно-експедиційних підприємств, враховуючи фактичну спеціалізацію їх діяльності та пропонується формувати структури служби, департаменту чи відділу економічної безпеки із обов'язковим включенням наступних складових. На рис. 3.5 зазначена структура служби економічної безпеки транспортно-експедиційного підприємства.

Рис. 3.5. Структура служби економічної безпеки транспортно – експедиційного підприємства

Джерело: розроблено автором.

Відділ чи сектор охорони і фізичного захисту вантажів та безпеки транспортно-експедиційного обслуговування здійснює функції контролю за здійсненням основної операційної виробничої діяльності підприємства та здійсненню транспортно-експедиційних послуг, контролює стан та рівень виробничої і фізичної безпеки здійснення виробничої операційної діяльності підприємства.

Відділ чи сектор технічних засобів сигналізації, охорони та контролю доступу відповідає за технічне забезпечення охорони об'єктів захисту та безпеки здійснення виробничої діяльності підприємства.

Відділ чи група інформаційно-аналітичного забезпечення здійснює збір, обробку та аналіз інформації зовнішнього та внутрішнього середовища підприємства, зміну кон'юнктури ринку та динаміку замін показників діяльності підприємства, відповідає за подальше архівування, збереження

використання інформації, в тому числі за захист інформації та безпеку інформації із обмеженим доступом та таку що становить комерційну таємницю підприємства. Відділ інформаційно-аналітичного забезпечення безпосередньо виконує збір інформації внутрішнього та зовнішнього середовища для здійснення процесу комплексної діагностики економічної безпеки підприємства.

Відділ чи група прогнозування та планування економічної безпеки на основі даних забраних та отриманих відділом інформаційно-аналітичного забезпечення відповідно по процесу алгоритму проведення діагностики та відповідно до обраних методик проводить процес комплексної діагностики стану та рівня економічної безпеки підприємства, визначає проблемні поля формує та виконає планування змін до Стратегії економічної безпеки підприємства та довгострокових короткострокових та поточних планів управління економічною безпекою а також планування заходів по забезпеченню економічної безпеки.

Відділ, група чи сектор перевірки персоналу та внутрішніх розслідувань здійснює контроль за роботою персоналу підприємств всіх рівнів, дотримання ним норм безпеки та протидії проявам неналежного виконання працівниками своїх обов'язків та втрати чи псування майна, матеріальних цінностей підприємства в тому числі матеріальних цінностей своєї основної операційної діяльності вантажів та матеріальних цінностей замовників транспортно-експедиційних послуг підприємства, а також проводить у разі необхідності внутрішні службові розслідування.

Юридичний відділ сектор чи група здійснює роботу по забезпеченню нормативно-правової безпеки підприємства та висококваліфікованого юридичного супроводу підприємства оскільки всі операції по основній виробничій діяльності підприємства супроводжуються значним об'ємом внутрішньої нормативної та зовнішньої договірної документації. Для виконання покладених на неї функції забезпечення належного рівня економічної безпеки підприємства, службами економічної безпеки формується

модель управління системою економічної безпеки підприємства та механізму управління системою економічної безпеки підприємства що включає методи, заходи, засоби які необхідні для досягнення, забезпечення та дотримання належного рівня економічної безпеки підприємства. Вся подальша діяльність структури економічної безпеки підприємства (Служби, управління, відділу) будуються на основі отриманих результатів комплексної діагностики в забезпеченні економічної безпеки підприємства та подальшому процесі її моніторингу.

На останньому етапі здійснюється складання звіту та аналіз отриманих результатів проведеної діагностики системи економічної безпеки підприємства із застосуванням потоково-функціональної моделі діагностики рівня економічної безпеки транспортно-експедиційного підприємства.

Отже, комплексна діагностика представляє собою достатньо трудомісткий процес, проводиться, як правило, сторонніми консультантами менше одного разу на рік, але ж з її допомогою можна оцінити всі аспекти господарських процесів. Практика показала, що використовують комплексну діагностику для здійснення важливих інвестиційних проектів, або коли підприємство знаходиться в кризовому стані. Комплексна діагностика дозволяє отримати найбільш чітку картину фінансового стану підприємства, зробити прогноз на розвиток окремих факторів та їх наслідки. Проведення комплексної діагностики фінансового стану підприємства дає можливість в процесі аналітичного дослідження на основі достовірних ознак розпізнати дійсний стан суб'єкта господарювання на ринку, встановити для них характер та причини виявлених відхилень, розробити способи досягнення оптимальних рішень та підібрати відповідні методи управління.

Але комплексна діагностика має відносну обмеженість в забезпеченні економічної безпеки транспортно-економічної безпеки оскільки по-перше потребує значного часового періоду аналізу показників. Для отримання найбільш точних даних необхідним та доцільним є аналіз показників за період від 3 до 5-10 років. Не завжди отримання таких фактологічних даних для

аналізу є можливим. По – друге значна частина показників включаючи показники конкурентоздатності як самого підприємства, послуг що воно надає, так і конкурентного середовища, ринку підлягає кількісній оцінці, значна частина даних може бути проаналізована тільки із застосування якісних методів, тож потребує додаткового залучення груп зовнішніх експертів та проведення додаткових досліджень, що вимагатиме значних фінансових витрат. По-третє комплексна діагностика передбачає впровадження процесу – моніторингу безперервного стеження за дією об'єкта дослідження що потребує збору, обробки, аналізу та оцінки значного масиву внутрішньої та зовнішньої формації та потребує залучення фахівців із відповідною кваліфікацією та наявності належного рівня інформаційних ресурсів, програмного забезпечення та об'ємів фінансового та матеріально-технічного забезпечення.

І четверте, здійснення процесу комплексної діагностики економічної безпеки транспортно-експедиційного підприємства не можливе без використання сучасного інформаційно-комп'ютерного забезпечення. Серед корпоративних систем які виявились найбільш ефективними та раціональними на практиці є інтегрована система «1С – Підприємство» з вбудованими модулями для вирішення обліково-складських та транспортних завдань підприємства, яка забезпечує роботу в єдиному інформаційному просторі з іншими функціональними програмними комплексами та універсальна інформаційна система «ІНОТЕК» яка містить такі модулі: склад; автотранспорт; основні засоби. Для вирішення геоінформаційних та навігаційних завдань найбільш розповсюдженими є мережеві супутникові радіонавігаційні системи GPS та GSM.

3.2. Потоково-функціональна модель діагностики як сучасний інструмент економічної безпеки транспортно-експедиційних підприємств

Забезпечення комплексної діагностики економічної безпеки підприємства неможливе без планування та реалізації постійно діючого безперервного процесу моніторингу економічної безпеки підприємства за сукупністю основних показників, що визначають стан та рівень за всіма функціональними складовими системи економічної безпеки підприємства.

Особливості функціонування економічної безпеки транспортно-експедиційних підприємств полягають у спеціалізації діяльності такого підприємства на ринку. Ця спеціалізація формує структуру, виробничу базу, функціональні особливості роботи такого підприємства на ринку, що в свою чергу впливає на стратегію та стратегічне управління таким підприємством, таким чином транспортно-експедиційні підприємства це підприємства з певною сформованою внутрішньою системою функціонування що складається із певних функціональних підсистем необхідних для його фінансово-господарської та операційної (транспортно-експедиційної діяльності). Ця система чітко окреслена та обмежена певними елементами, що її формують. Забезпечення економічної безпеки транспортно-експедиційного підприємства є підсистемою загальної системи підприємства що виконує функції планування та реалізації заходів захисту підприємства від існуючих та потенційних небезпек та загроз у його діяльності, прогнозування та запобігання потенційним небезпекам та загрозам що можуть призвести до матеріальних збитків підприємства чи недоотримання ним прибутку а також раціонального та максимально ефективного використання всіх його наявних фінансових, матеріальних, кадрових, інформаційних ресурсів.

Із метою систематизації процесу постійної діагностики забезпечення економічної безпеки підприємства у роботі розроблена та запропонована потокова-функціональна модель розрахунку рівня економічної безпеки експедиційно-транспортних підприємств що представлена на рис. 3.6.

Економічна безпека транспортно-експедиційного підприємства має свої особливості сформовані внаслідок спеціалізації самого підприємства та його діяльності. Запропонована автором потоково-функціональна модель розрахунку рівня економічної безпеки транспортно-експедиційного підприємства дозволяє комплексно здійснювати діагностику стану та рівня економічної безпеки підприємства за певним групами показників враховуючи спеціалізацію транспортно-експедиційної діяльності підприємства. Розглянемо детально дану модель. Економічної безпеки транспортно-експедиційного підприємства складається із певної функціональної структури, що складається із визначеного переліку базових складових.

Рис. 3.6. Потоково-функціональна модель комплексної діагностики в забезпеченні економічної безпеки транспортно-експедиційних підприємств

Джерело: розробка автора.

Інформаційно-аналітична складова економічної безпеки включає весь спектр інформації що необхідна та використовується транспортно-експедиційним підприємством у його фінансово-господарській та операційній діяльності. Інформаційно-аналітична складова включає збір, обробку, аналіз, використання збереження та архівування інформації що необхідна для забезпечення роботи підприємства та використовується ним у його діяльності, захист комерційної інформації та збереження інформації що складає комерційну таємницю підприємства.

До інформаційно-аналітичної складової системи економічної безпеки підприємства входить також весь комплекс програмного та технічного комп'ютерного забезпечення що використовується підприємством у процесі інформаційно-аналітичного забезпечення роботи системи економічної безпеки підприємства і в цілому для інформаційно-аналітичного забезпечення роботи всього підприємства. Інформаційно-аналітична складова включає весь спектр об'єктів та суб'єктів задіяних у процесі інформаційно-аналітичного забезпечення підприємства їх використання.

Фінансово-економічна складова економічної безпеки транспортно-експедиційного підприємства відображає фінансовий, економічний стан підприємства. Його показники як правило відображаються у обов'язковій звітності підприємства такій як «баланс» звіт «прибутки та збитки», «Кеш Фло». Показники фінансово-економічної діяльності транспортно-експедиційного підприємства показують наскільки фінансово ефективно прибутково працює підприємство, що відображається такими показниками як рентабельність операційного прибутку, рентабельність валового прибутку, рентабельності чистого прибутку, рентабельність активів підприємства, рентабельністю наданих підприємствами транспортно-експедиційних послуг. Важливого значення мають показники ділової активності та фінансової стійкості. Коефіцієнти структури капіталу такі як коефіцієнт оборотності основних фондів, коефіцієнти платоспроможності та ліквідності транспортно-експедиційних підприємств, такі як коефіцієнт автономії, коефіцієнт фінансової

стійкості, коефіцієнт фінансової незалежності, коефіцієнт поточної ліквідності, коефіцієнт абсолютної ліквідності.

Кадрова складова економічної безпеки транспортно-експедиційного підприємства відображає стан кадрового забезпечення за основними групами працівників: працівників що безпосередньо забезпечується транспортно-експедиційну діяльність: водіїв, водії експедиторів, вантажників, пакувальників, диспетчерів, працівників функціональних підрозділів за основними структурами підприємства відділом логістики, транспорту, інженерного забезпечення, складу юридичного відділу, бухгалтерії співробітниками адміністрації підприємства та інших.

Це в першу чергу забезпечення операційного технологічного процесу кадрами та рівень кваліфікації цих кадрів. Важливого значення мають показники плинності кадрів, стабільності, загального стажу роботи на підприємстві. Особливого значення мають показників рівня дисципліни оскільки неявки на роботу за тією чи іншою причиною працівників операційної сфери водіїв експедиторів та інших порушує плановість терміновість основної господарської діяльності що в свою чергу призводить до невчасного надання транспортно-експедиційних послуг та може призвести не тільки до недоотримання підприємством доходу чи прибутку а й до значних фінансових збитків, що можуть виникнути внаслідок невчасної доставки товару, його псування та відповідно звернення замовників послуг транспортно-експедиційного підприємства до судових органів. Важливим також є фактор відповідності кваліфікації працівників ступеню складності робіт що ними виконуються.

Виробнича або операційна складова економічної безпеки транспортно-експедиційного підприємства відображає стан та рівень технічного технологічного забезпечення основних фондів підприємства – автотранспортних засобів, основних фондів: споруд, складських приміщень, офісних приміщень, пакувальних ліній, гаражних приміщень ремонтних майстерень, вантажного обладнання та транспортних засобів та інших засобів

логістичного сервісу, що складають основні фонди транспортного підприємства. До виробничої та операційної складової належать також матеріальні активи, що формують оборотні засоби підприємства та використовуються ним у процесі надання транспортно-експедиційних послуг та у процесі ведення фінансово-господарської діяльності загалом. Оскільки такі підприємства не ведуть виробничої діяльності й у чистому вигляді і наданні послуг в першу чергу транспортно-експедиційних і є їх основною діяльністю цю складову класифіковано як основну операційну. Серед показників що відображають стан та рівень економічної безпеки операційної складової економічної безпеки транспортно-експедиційного підприємства визначаються показники фондівддачі основних засобів (транспортних засобів, пакувального складського обладнання, тощо) коефіцієнт оновлення основного капіталу, що визначає вартість придбаних у звітний період основних засобів, коефіцієнт зношення основних засобів, матеріаломісткість, як мастка матеріальних витрат у собівартості наданих транспортно-експедиційних послуг та інші.

Складова фізичного захисту економічної безпеки транспортно-експедиційного підприємства має значну вагу, оскільки визначає безпеку надання транспортно-експедиційних послуг: безпеку процесу приймання, збереження матеріальних цінностей що є об'єктом надання послуг та безпеку процесу перевезення транспортування та передачі матеріальних цінностей одержувачу. Тому складова фізичного захисту для транспортно-експедиційного підприємства це в першу чергу збереження, захист матеріальних цінностей від моменту їх отримання від замовника до моменту передачі їх одержувачу та забезпечення безпеки процесу транспортування, тобто безпеки автотранспортного руху. Фізичний захист на відміну від інформаційно-аналітичної, чи фінансово-економічної чи інших складових передбачає фізичну дію третіх осіб або чинників спрямованих на дестабілізацію роботи підприємства та відповідно дію працівників служби безпеки та інших структурних підрозділів підприємства та діє на залучення структур та організацій що спеціалізуються на забезпечення безпеки із зовнішнього

середовища із метою повного та належного забезпечення рівня фізичного захисту товарно-матеріальних цінностей та кадрового складу підприємства.

Тому основними показниками, що визначають показники рівня фізичної складової економічної безпеки підприємства є показники коефіцієнту транспортної безпеки, що показують вартість викрадених при транспортуванні цінностей у валових витратах підприємства, коефіцієнт захищеності майна та персоналу, що показує співвідношення витрат на охорону бізнесу і чистому прибутку від операційної діяльності підприємства. Важливого значення має показник кількості осіб звільнених з роботи за крадіжки чи спроб знищення майна, а також кількість аварій та аварійних ситуацій що виникла з вини працівників транспортно-експедиційного підприємства та призвела до матеріальних та фінансових витрат псування матеріальних цінностей та майна підприємства та до людських жертв.

Екологічна складова економічної безпеки транспортно-експедиційного підприємства мають достатньо вагоме значення в загальному комплексі складових що пов'язано із спеціалізації роботи транспортно - експедиційного підприємства та активного використання ним у процесі своєї діяльності паливно-мастильних матеріалів, а також продукуванням викидів шкідливих речовин у процесі надання транспортно-експедиційних послуг що забруднюють навколишнє середовище. Для забезпечення належного рівня екологічної безпеки транспортно-експедиційні підприємств мають ретельно досліджувати дотримання всіх існуючих згідно діючого законодавства екологічних норм, розпоряджень та положень. Діагностика екологічної складової економічної безпеки транспортно – експедиційного підприємства представлена наступними показниками, що потребує системного періодичного розрахунку та дослідження: коефіцієнту безпечності наданих послуг, коефіцієнту екологічного баласту, коефіцієнту забруднення середовища, а також виставлені підприємству штрафів за порушення природоохоронного середовища.

Показники що використовуються для діагностики політико-правової складової економічної безпеки транспортно-експедиційного підприємства

відображають стан юридичного обслуговування підприємства та якість юридичного менеджменту, що так чи інакше використовується підприємством у результаті своєї операційної діяльності. Специфіка транспортно-експедиційного підприємства полягає у тому що відносини як із замовниками так і утримувачами транспортно-експедиційних послуг, як і інших послуг логістичного сервісу будуються на договірній основі обов'язковою умовою якої є укладання та підписання договорів, контрактів. Відповідно до цього такі підприємства мають значний документообіг договірної контрактної діяльності що передбачає роботи власного юридичного відділу, чи групи фахівців даного напрямку діяльності що розроблять базову документацію підприємства та контролюють фактичний процес укладання договорів менеджерами. Від якості юридичного менеджменту підприємства на цьому етапі залежить ефективність роботи всього підприємства його потенційний прибуток чи збитки. Наступним важливим фактором виникнення потенційних загроз та небезпек є юридичний супровід та контроль виконання зазначених у договірній документації термінів зобов'язань та умов, оскільки на жаль звернення до судових органів із приводу недотримання договірних зобов'язань є частими небезпеками та загрозами, що виникають у діяльності транспортно-експедиційних підприємств.

Показниками, що визначають політико правову – безпеку транспортно-експедиційного підприємства є коефіцієнт якості юридичних послуг, коефіцієнт платіжної дисципліни, коефіцієнт юридичного менеджменту.

Ринкова складова економічної безпеки транспортно-експедиційного підприємства є базовим показником загроз та небезпек зовнішнього ринкового середовища підприємства. Вона визначає загрози та небезпеки пов'язані із зміною кон'юнктури ринку, дією чи протидією конкурентів що працюють на ринку, стан та рівень конкурентоспроможності продукції підприємства. Значною мірою загрози та небезпеки ринкової складової економічної безпеки транспортно-експедиційного підприємства пов'язані із конкурентоспроможністю послуг підприємства на ринку, її ціновій, якісній відповідності, долі що займає підприємство на ринку та якості маркетингових

зусиль підприємств у напрямках просування та рекламування транспортно-експедиційних послуг. Показниками ринкової безпеки, що визначають рівень ринкової складової економічної безпеки підприємства, є коефіцієнт ринкової віддачі активів, коефіцієнт конкурентоспроможності наданих послуг, коефіцієнт ефективності рекламної політики та інші.

За запропонованою автором потоково-функціональною моделлю діагностики рівня економічної безпеки транспортно-експедиційного підприємства всі складові його економічної безпеки розділяються на два основні базові блоки діагностики досліджень: *потокові складові та функціональні складові*. До *потокових складових* належать три основні потоки – потік інформації, фінансовий потік та фізичний потік.

Потік інформації, включає розрахункові дані показників інформаційної складової економічної безпеки підприємства, що відображають стан та рівень безпеки. Потік інформації транспортно-експедиційного підприємства включає: аналіз збір, архівування та використання інформаційних даних, безпеку інформаційно-аналітичного забезпечення всіх структурних одиниць та підсистем підприємства, економічну безпеку програмного забезпечення діяльності підсистем підприємств. Діагностика інформаційного потоку системи економічної безпеки транспортно-експедиційного підприємства дозволяє отримати повну комплексну інформацію про стан та рівень економічної безпеки всього інформаційного забезпечення діяльності підприємства, безпеки збору, обробки, використання, передачі та збереження інформації, інформаційних ресурсів підприємства.

Фінансовий потік один з найбільш показових індикаторів діяльності - включає показники, що відображають стан та рівень економічної безпеки фінансових ресурсів підприємства у процесі фінансової, господарської діяльності підприємства. Фінансовий потік включає показники фінансово-економічної складової економічної безпеки підприємства. Для визначення рівня економічної безпеки фінансового потоку застосовуються показники фінансово-економічної безпеки, такі як рентабельність валового прибутку, рентабельність

операційного прибутку, рентабельність чистого прибутку, рентабельність активів, коефіцієнт автономії, коефіцієнт фінансової стійкості, коефіцієнт оборотності основних засобів та інші.

Матеріальний фізичний потік включає показники безпеки його основної господарської операційної діяльності – матеріальних ресурсів підприємства власних та отриманих під час виконання транспортно-експедиційної діяльності. Матеріальний (фізичний) потік включає показники виробничої операційної складової та фізичної складової економічної безпеки підприємства. Виробнича (операційна) складова транспортно-експедиційного підприємства відповідно до спеціалізації таких підприємств є основною їх фінансово-господарської діяльності що приносить основний дохід підприємству. Якість, кількість наданих підприємствами транспортно-експедиційних послуг напряму залежать від наявності, якості та стану основних виробничих фондів – транспортних засобів. Операційна безпека транспортно-експедиційного підприємства характеризується показниками та індикаторами, що характеризують стан основних фондів підприємства: показниками фондоддачі основних засобів, коефіцієнтом оновлення основного капіталу, коефіцієнтом зношення основних засобів та іншими.

Визначення економічної безпеки матеріального (фізичного) потоку матеріальних цінностей також включає показники фізичної безпеки. Фізична безпека транспортно-експедиційного підприємства характеризується такими показниками як коефіцієнтом транспортної безпеки, коефіцієнтом захищеності майна і персоналу та наявність чи відсутність крадіжок майна підприємства. Характерними для функціональної складової фізичної безпеки є показники коефіцієнту транспортної безпеки, коефіцієнт захищеності майна та персоналу та показник кількості крадіжок.

Як було зазначено вище, другим базовим блоком потоково-функціональної моделі діагностики рівня економічної безпеки транспортно-експедиційного підприємства є *Блок функціональних складових*. До цього блоку належать показники, що визначають стан та рівень економічної безпеки за

основними складовими, що викладені у даному підрозділі: показники екологічної складової, показники кадрової складової, показники політико-правової складової, показники екологічної складової та показники ринкової складової. Всі вони мають безпосередній вплив на кожен із потоків (інформаційний, фінансовий та матеріальний) і в той же час відображають стан та рівень безпеки системи підприємства в цілому. Дані складові є інтегрованими у базові потоки фінансово-господарської діяльності транспортно-експедиційного підприємства та визначається окремо загальним рівнем безпеки кожної із складових, що входять до позаблокових функціональних складових. Діагностика економічної безпеки підприємства спрямована на визначення рівня та стану економічної безпеки підприємства, формується із значної частини показників та є невід'ємною частиною загальної комплексної діагностики підприємства. Запропонована автором потоково-функціональна модель, на відміну від існуючих моделей, дозволяє комплексно дослідити стан та рівень економічної безпеки транспортно-експедиційних підприємств, враховуючи спеціалізацію роботи таких підприємств, за основними потоками фінансових, інформаційних та матеріальних цінностей (перевезення вантажів) та комплексно оцінити та визначити рівень економічної безпеки кожного окремого потоку із метою подальшої розробки та реалізації заходів по забезпеченню належної безпеки транспортно-експедиційного підприємства, що дозволяє точно системно та цілеспрямовано здійснювати заходи по протидії небезпекам та загрозам та суттєво підвищити рівень економічної безпеки підприємств в цілому.

3.3. Наслідки використання потоково-функціональної моделі діагностики економічної безпеки транспортно-експедиційних підприємств

Потоково-функціональна модель діагностики рівня економічної безпеки транспортно-експедиційних підприємств заснована на аналізі та оцінці рівня

економічної безпеки транспортно-експедиційних підприємств за трьома основними потоками що є базовими для, потоками що є основою фінансово-господарської діяльності цих підприємств. Це три основні потоки: інформаційний потік, фінансовий потік та матеріальний фізичний потік. Відповідно до розробленої автором моделі до інформаційного потоку входять показники та індикатори економічної безпеки за інформаційною складовою економічної безпеки. Алгоритм дії має такий вигляд:

1. Формуємо множину індикаторів;
2. Визначаємо порогові та фактичні значення індикаторів (порогові значення індикаторів застосовуємо відповідно до існуючих наукових розробок провідних, українських вчених: І.С. Керницького, В.Л. Ортинського, З.Б. Живко, С.Н. Ілляшенко В.Т. Шлемко та інших;
3. Нормалізуємо індикатори;
4. Визначаємо вагові коефіцієнти показників;
5. Розраховуємо інтегральний індекс.

Методика розрахунку за Потоково-функціональною моделлю діагностики рівня економічної безпеки, розроблена на основі визначення Інтегрального індексу економічної безпеки за потоками та функціональними складовими підприємств має наступний алгоритм застосування, описаний на (рис. 3.7).

На першому етапі визначаємо поточкові складові економічної безпеки транспортно-експедиційного підприємства. Транспортно-експедиційні підприємства за суттю своєї діяльності мають три основні потоки-інформаційний потік, фінансовий потік та матеріальний (фізичний) потік.

На другому етапі визначається множина показників та індикаторів поточкових складових. Стан та рівень економічної безпеки інформаційного потоку визначає сукупність показників та індикаторів інформаційної складової економічної безпеки підприємства а саме: коефіцієнт продуктивності інформації, коефіцієнт інформаційної озброєності та коефіцієнт захищеності інформації. Рівень економічної безпеки фінансового потоку визначається

сукупністю показників фінансово-економічної складової економічної безпеки підприємства а саме: рентабельністю валового прибутку, рентабельністю операційного прибутку, рентабельністю чистого прибутку, рентабельністю активів, рентабельністю продукції, коефіцієнтом оборотності основних засобів, коефіцієнтом автономії, коефіцієнтом фінансової стійкості, коефіцієнтом фінансової незалежності, коефіцієнтом поточної ліквідності, коефіцієнтом абсолютної ліквідності.

Рис. 3.7. Алгоритм використання потоково-функціональної моделі діагностики економічної безпеки транспортно-експедиційного підприємства

Джерело: розроблено автором.

Рівень безпеки матеріального фізичного потоку визначається сукупністю показників виробничої (операційної) складової економічної безпеки таких як фондвіддача основних фондів, коефіцієнту оновлення основного капіталу, коефіцієнту зношення основних фондів, коефіцієнту втрат (браку) та

інших та фізичної складової системи економічної безпеки, що представлена коефіцієнтами транспортної безпеки, коефіцієнтом захищеності майна та персоналу та показником кількості викрадених матеріальних цінностей [178].

На третьому етапі проводимо визначення функціональних, поза потокових складових економічної безпеки транспортно-експедиційного підприємства до яких належать: кадрова складова економічної безпеки, ринкова складова, екологічна складова, політико – правова складова економічної безпеки підприємства.

На четвертому етапі проводимо визначаємо множину показників та індикаторів функціональних складових кадрової, екологічної, політико-правової, ринкової складових економічної безпеки.

На п'ятому етапі алгоритму здійснюється розрахунок фактичних значень показників та відбір порогових значень індикаторів, що визначені провідними фахівцями у відповідних застосованих економічних методиках.

На шостому етапі здійснюється нормалізація, визначення вагових коефіцієнтів, розрахунок окремих показників.

Нормалізація показників розраховується за формулою (3.1) [171, 170]:

$$Z_{ijl} = \begin{cases} \frac{x_{ij}}{x_{onm}} - \text{якщо показник є стимулятором,} \\ \frac{x_{onm}}{x_{ij}} - \text{якщо показник є де-стимулятором,} \\ Z_{ijl} = 1 \text{ при } x_{ij} = x_{onm}, \end{cases} \quad (3.1)$$

де x_{ij} – значення показника, x_{onm} – порогові значення показника. Порогові значення для нормування індикаторів наведені у таблицях показників у Додатках Р.

На сьомому етапі відбувається розрахунок інтегрального індексу потокових складових економічної безпеки транспортно-експедиційних підприємства. Розрахунок інтегрального індексу рівня економічної безпеки

інформаційного потоку із використанням методу розрахунку нормалізованих значень індикаторів здійснюється за формулою (3.2) [171]:

$$I_{inf} = \sum \alpha_{ij} \times Z_{ij2} , \quad (3.2)$$

де α_{ij} – вагові коефіцієнти, що визначають ступінь внеску i –го показника інформаційного потоку в інтегральний індекс;

Z_{ij2} – нормалізовані значення вхідних показників x_{ij} інформаційного потоку.

Розрахунок інтегрального індексу рівня економічної безпеки фінансового потоку із використанням методу розрахунку нормалізованих значень індикаторів здійснюється за формулою (3.3) [171]:

$$I_{fin} = \sum \alpha_{ij} \times Z_{ij2} , \quad (3.3)$$

де α_{ij} – вагові коефіцієнти, що визначають ступінь внеску i –го показника фінансового потоку в інтегральний індекс фінансового потоку;

Z_{ij2} – нормалізовані значення вхідних показників x_{ij} фінансового потоку.

Розрахунок інтегрального індексу рівня економічної безпеки матеріального (фізичного) потоку із використанням методу розрахунку нормалізованих значень індикаторів здійснюється за формулою (3.4) [171]:

$$I_{mat} = \sum \alpha_{ij} \times Z_{ij2} , \quad (3.4)$$

де, α_{ij} – вагові коефіцієнти, що визначають ступінь внеску i – го показника матеріального (фізичного) потоку в інтегральний індекс матеріального потоку;

Z_{ij2} – нормалізовані значення вхідних показників x_{ij} матеріального (фізичного) потоку.

На восьмому та дев'ятому етапах здійснюється розрахунок інтегрального індексу функціональних, поза блокових складових: кадрової, екологічної, політико-правової та ринкової складових економічної безпеки підприємства та розрахунок інтегрального індексу функціонального блоку.

Розрахунок інтегрального індикатора за кожною функціональною складовою для нормалізованих значень індикаторів здійснюється за формулою (3.5):

$$I_j = \sum \alpha_{ij} \times Z_{ij1} \quad (3.5)$$

де, α_{ij} – вагові коефіцієнти, що визначають ступінь внеску i –го показника в інтегральний індекс;

Z_{ij1} – нормалізовані значення вхідних показників x_{ij} функціональних складових системи економічної безпеки транспортно-експедиційного підприємства.

Інтегральний індикатор економічної безпеки функціонального блоку в цілому розраховується за формулою (3.6):

$$I_{FB} = \sum b_j \times I_j, \quad (3.6)$$

де, b_j - вагові коефіцієнти груп функціональних складових економічної безпеки підприємства.

Визначення вагових коефіцієнтів j -ї визначається експертним шляхом серед N -го числа експертів як відношення суми балів, що дали всі експерти даній сфері, до загальної суми балів.

Розрахунки значень показників та індикаторів потокових та функціональних складових приведені у Додатку Р до даної роботи. Згідно Методики розрахунку Інтегрального індексу економічної безпеки цей індекс дорівнює 1 тоді, коли всі x_{ij} та z_{ij} набувають «найкращих», або оптимальних значень, і 0 тоді коли всі показники найгірші. За умови побудови умовної порівняльної шкали значення індикатора рівне чи більше 1 відповідатиме нормальному стану безпеки, значення 0,8 передкризовому, значення 0,5 кризовому.

У процесі здійснення відповідних розрахунків отримуємо значення інтегрального індексу економічної безпеки потокових складових та

позапотокових функціональних складових діагностики рівня економічної безпеки транспортно-експедиційних підприємств: ПАТ «Київзовніштранс» (табл. 3.1), ТОВ «ДНС ЕКСПРЕС ІНК» (табл. 3.2), ПП КОЛЯДЮК В.П. (табл. 3.3).

Таблиця 3.1

Інтегральні показники Іі за потоковими складовими економічної безпеки ПАТ "Київзовніштранс" (за період з 1 кв. 2013р. по 4 кв. 2015 року)

Група показників	1 кв. 2013	2 кв. 2013	3 кв. 2013	4 кв. 2013	1 кв. 2014	2 кв. 2014	3 кв. 2014	4 кв. 2014	1 кв. 2015	2 кв. 2015	3 кв. 2015	4 кв. 2015
ПОТОКОВИЙ БЛОК												
Інформаційний потік												
Індекс безпеки інформаційного потоку	0,55	0,60	0,55	0,57	0,59	0,61	0,64	0,66	0,72	0,74	0,76	0,77
Фінансовий потік												
Індекс безпеки фінансово-економічного потоку	0,45	0,47	0,47	0,48	0,47	0,53	0,49	0,51	0,67	0,82	0,84	0,89
Фізичний (матеріальний) потік												
Індекс безпеки фізичного (матеріального) потоку	0,58	0,58	0,59	0,57	0,56	0,55	0,55	0,55	0,63	0,64	0,66	0,67

Джерело: розроблено автором.

Відповідно до проведених розрахунків інтегрального індексу економічної безпеки інформаційного потоку ПАТ "Київзовніштранс" визначено, що рівень інформаційної безпеки за період із 1.01.2013 по 31.12.2015 року зріс на 40% та становить дає станом на кінець 2015 року 0,77 проте незважаючи на зростання показника за вищезазначений період загальний рівень економічної безпеки інформаційного потоку становить менше 0,8 що говорить про недостатній рівень інформаційної безпеки СЕБ підприємства.

Таблиця 3.2

Інтегральні показники ІГВ за функціональними складовими економічної безпеки ПАТ "Київзовніштранс" (за період з 1 кв. 2013р. по 4кв.2015 року)

Група показників	1 кв. 2013	2 кв. 2013	3 кв. 2013	4 кв. 2013	1 кв. 2014	2 кв. 2014	3 кв. 2014	4 кв. 2014	1 кв. 2015	2 кв. 2015	3 кв. 2015	4 кв. 2015
Загальний Індекс безпеки функціональних, складових економічної безпеки	0,52	0,55	0,56	0,55	0,55	0,55	0,56	0,56	0,62	0,66	0,67	0,67
Кадрова безпека	0,38	0,53	0,54	0,53	0,58	0,59	0,64	0,64	0,64	0,65	0,65	0,65
Ринкова безпека	0,58	0,58	0,58	0,58	0,53	0,53	0,53	0,53	0,54	0,65	0,67	0,67
Політико правова безпека	0,61	0,61	0,61	0,58	0,58	0,58	0,58	0,58	0,62	0,64	0,64	0,64
Екологічна безпека	0,50	0,50	0,50	0,50	0,50	0,50	0,50	0,50	0,68	0,71	0,71	0,71

Джерело: розраховано автором.

Рівень економічної безпеки фінансового потоку за вищезазначений період по ПАТ "Київзовніштранс" зазнав іще більших змін та зріс із кризового рівня 0,45 до 0,89. Загальний зростання за період із 1.01.2013 по 31.12.2015 року склало 97%. Рівень економічної безпеки фінансового потоку підприємства є чи не найвищим рівнем показників економічної безпеки підприємства. Тоді як показники рівня економічної безпеки матеріального (фізичного) потоку показують недостатній рівень та незначне зростання із початкового рівня 0,58 на 1.01.2013 року, станом на 31.12.2015 року даний показник зріс лише на 15% та становить 0,67, що є недостатнім рівнем для забезпечення належного безпечного виконання фінансово-господарської операційної діяльності по переміщенню матеріальних цінностей, вантажів підприємства внаслідок значного зносу основних фондів підприємства – автотранспортних засобів, що вимагають оновлення та поповнення та комплексу інших негативних виробничих факторів.

Загальний індекс економічної безпеки функціональних складових економічної безпеки за період із 1.01.2013 по 31.12.2015 року показує

незначний рівень зростання що складає 28,8%. При цьому найбільший показник зростання у сукупному рівні економічної безпеки функціонального блоку має кадрова безпека що станом на початок 2013 року була на кризовому рівні 0,38, це стало наслідком високої плинності кадрів та їх недостатньої кваліфікація. Завдяки зусиллям підприємства у цьому напрямку та плановій роботі з кадрами рівень кадрової безпеки за проаналізований період значно покращився про те є недостатнім для забезпечення належного рівня економічної безпеки підприємства. Недостатній рівень серед функціональних складових за політико-правової складової із (0,61) на початку 2013р. до (0,64) на 4-й квартал 2015р., що є наслідком недостатньо якісного юридичного супроводу фінансово-господарської діяльності підприємства.

На рис. 3.8. висвітлені графіки змін рівня економічної безпеки за основним потоками та складовими функціонального блоку за період трьох років діяльності ПАТ "Київзовніштранс".

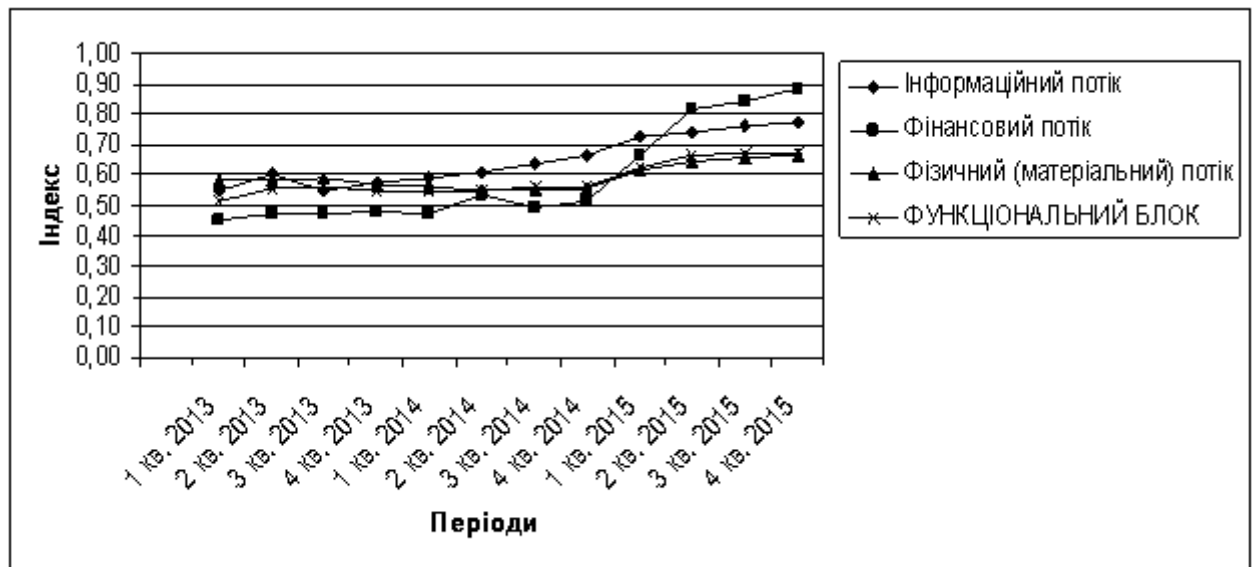

Рис. 3.8. Графік діагностики рівня економічної безпеки ПАТ «Київзовніштранс»

Джерело: розроблено автором.

Показники інтегрального індексу економічної безпеки за основними потоковими складовими ТОВ «ДНС ЕКСПРЕС ІНК» за період з 1 кв. 2013 р. по 4 кв. 2015 року показують поступове зростання (табл. 3.3).

Таблиця 3.3

**Інтегральні показники Іі за потоковими складовими економічної безпеки
ТОВ "ДНС ЕКСПРЕС ІНК"
(за період з 1 кв. 2013р. по 4 кв. 2015 року)**

Група показників	1 кв. 2013	2 кв. 2013	3 кв. 2013	4 кв. 2013	1 кв. 2014	2 кв. 2014	3 кв. 2014	4 кв. 2014	1 кв. 2015	2 кв. 2015	3 кв. 2015	4 кв. 2015
ПОТОКОВИЙ БЛОК												
Інформаційний потік												
Індекс безпеки Інформаційного потоку	0,47	0,46	0,45	0,45	0,44	0,45	0,45	0,47	0,51	0,46	0,64	0,70
Фінансовий потік												
Індекс безпеки фінансово-економічного потоку	0,33	0,32	0,30	0,30	0,37	0,39	0,43	0,47	0,58	0,62	0,63	0,68
Фізичний (матеріальний) потік												
Індекс безпеки фізичного (матеріального потоку)	0,54	0,55	0,56	0,54	0,55	0,55	0,54	0,56	0,57	0,58	0,58	0,59

Джерело: розраховано автором.

Так індекс безпеки інформаційного потоку зріс на 49% порівняно із базовим та складає 0,70, що значно перевищує початковий рівень (0,47). В цілому показники безпеки інформаційного потоку мають достатнє значення, що говорить про значну інформаційну безпеку діяльності підприємства. Менш високим темпами зросли показники індексу економічної безпеки матеріального (фізичного) потоку – на 9%. Так станом на 4 квартал 2015 року інтегральний індекс економічної безпеки матеріального потоку склав 0,59 - це недостатній для забезпечення безпеки ведення фінансово-господарської діяльності рівень, він потребує прийняття мір по удосконаленню економічної безпеки підприємства у забезпеченні безпеки його виробничої операційної діяльності.

Станом на 31.12.2015 року низький рівень має також інтегральний індекс безпеки фінансового потоку – він складає 0,68, що говорить про значні проблеми, фінансової діяльності та недостатності обігових коштів, високий рівень дебіторської та кредиторської заборгованості, недостатність власних

фінансових ресурсів для забезпечення продуктивної фінансово-господарської діяльності підприємства ТОВ "ДНС ЕКСПРЕС ІНК".

Розрахунок загального інтегрального індексу економічної безпеки за функціональними позаблоковими складовими економічної безпеки ТОВ "ДНС ЕКСПРЕС ІНК" (табл. 3.4) показує незначне підвищення загального індексу за даний період що склало 26,5% із 0,49 до 0,62. Загальний індекс безпеки позаблокових складових є низьким, фактично критичним особливо за ринковою та екологічною складовими економічної безпеки підприємства.

Таблиця 3.4

Інтегральні показники I_{FB} за функціональними складовими економічної безпеки ТОВ "ДНС ЕКСПРЕС ІНК"
(за період з 1 кв. 2013р. по 4 кв. 2015 року)

Група показників	І	1 кв. 2013	2 кв. 2013	3 кв. 2013	4 кв. 2013	1 кв. 2014	2 кв. 2014	3 кв. 2014	4 кв. 2014	1 кв. 2015	2 кв. 2015	3 кв. 2015	4 кв. 2015
Загальний Індекс безпеки функціональних, складових економічної безпеки	I_{FB}	0,49	0,50	0,50	0,51	0,49	0,49	0,50	0,53	0,58	0,59	0,60	0,62
Кадрова безпека		0,54	0,58	0,57	0,65	0,65	0,65	0,65	0,65	0,64	0,65	0,68	0,71
Ринкова безпека		0,43	0,43	0,43	0,43	0,40	0,40	0,40	0,40	0,52	0,52	0,52	0,53
Політико правова безпека		0,59	0,59	0,59	0,55	0,52	0,52	0,52	0,52	0,59	0,63	0,61	0,64
Екологічна безпека		0,42	0,42	0,42	0,42	0,38	0,38	0,30	0,50	0,57	0,56	0,57	0,58

Джерело: розраховано автором.

Дещо вищим є рівень економічної безпеки за кадровою та політико-правовою складовими економічної безпеки підприємства (рис. 3.9). Графік зміни індексів економічної безпеки потоково-функціональної моделі діагностики ТОВ "ДНС ЕКСПРЕС ІНК" показує за проаналізований період незначне зростання індексів інформаційного, фізичного та фінансового потоків та індексу складових функціонального блоку. В цілому стан та рівень економічної безпеки відповідно проведеного дослідження знаходиться на

низькому недостатньому для безпечного функціонування підприємства рівні економічної безпеки.

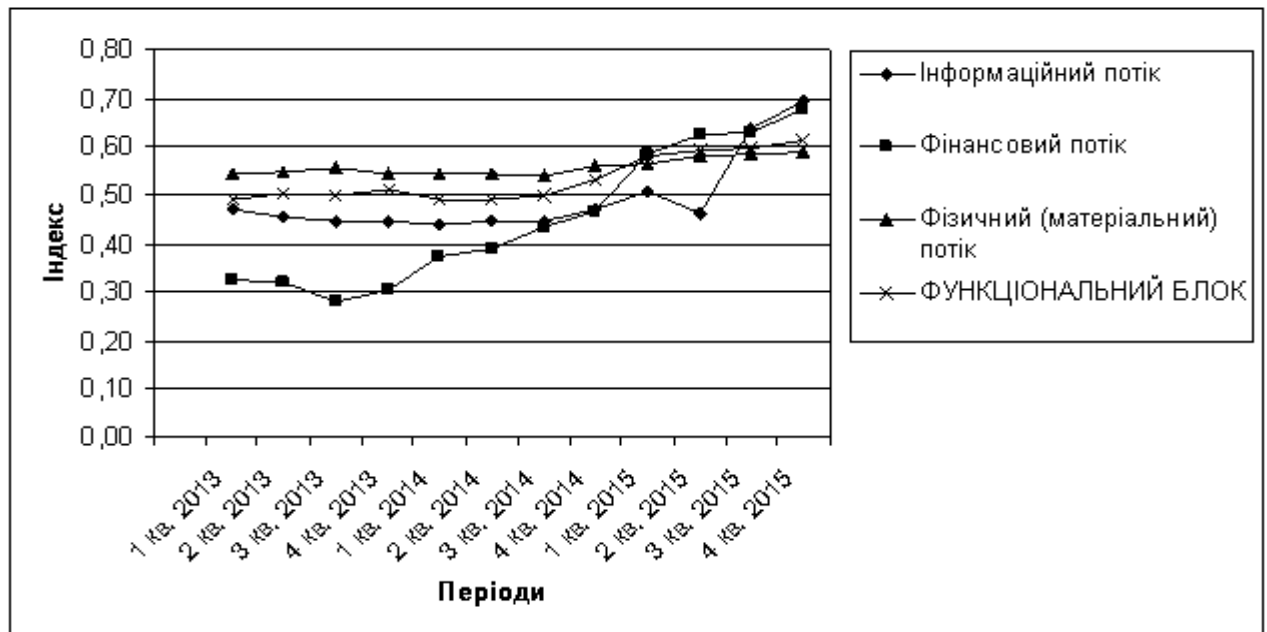

Рис. 3.9. Графік діагностики рівня економічної безпеки ТОВ «ДНС ЕКСПРЕС ІНК»

Джерело: розроблено автором.

Підприємство ПП КОЛЯДЮК В.П. за проаналізований період з 1 кв. 2013р. по 4 кв. 2015 року показало суттєве зростання індексу безпеки інформаційного потоку – 25% від базового рівня, та значне зростання індексу безпеки фінансового потоку – 97,6%, що говорить про значні поліпшення фінансового стану підприємства, та наявності фінансових коштів (табл. 3.5, табл. 3.6).

Так рівень економічної безпеки фінансового потоку станом на 4 квартал 2015 року склав 0,85. Значно нижчі темпи зростання має індекс безпеки матеріального (фізичного) потоку, його приріст порівняно із базовим склав лише 15,3%, а сам рівень станом на 31.12.2015 року склав 0,60, що є недостатнім для ефективного безпечного розвитку підприємства та потребує

інвестування у оновлення основних виробничих фондів підприємства та його матеріально-технічну базу.

Таблиця 3.5

**Інтегральні показники I_i за потоковими складовими економічної безпеки
ПП КОЛЯДЮК В.П. (за період з 1 кв. 2013р. по 4кв.2015 року)**

Група показників	1 кв. 2013	2 кв. 2013	3 кв. 2013	4 кв. 2013	1 кв. 2014	2 кв. 2014	3 кв. 2014	4 кв. 2014	1 кв. 2015	2 кв. 2015	3 кв. 2015	4 кв. 2015
ПОТОКОВИЙ БЛОК												
Інформаційний потік												
Індекс безпеки Інформаційного потоку	0,62	0,64	0,64	0,64	0,64	0,62	0,64	0,65	0,65	0,65	0,66	0,69
Фінансовий потік												
Індекс безпеки фінансово-економічного потоку	0,43	0,41	0,39	0,43	0,46	0,47	0,55	0,60	0,65	0,73	0,79	0,85
Фізичний (матеріальний) потік												
Індекс безпеки фізичного (матеріального потоку)	0,52	0,52	0,52	0,52	0,53	0,54	0,53	0,54	0,56	0,59	0,60	0,60

Джерело: розраховано автором.

Таблиця 3.6

**Інтегральні показники ІФВ за функціональними складовими економічної безпеки ПП КОЛЯДЮК В.П.
(за період з 1 кв. 2013 р. по 4кв.2015 року)**

Група показників	1 кв. 2013	2 кв. 2013	3 кв. 2013	4 кв. 2013	1 кв. 2014	2 кв. 2014	3 кв. 2014	4 кв. 2014	1 кв. 2015	2 кв. 2015	3 кв. 2015	4 кв. 2015
Загальний Індекс безпеки функціональних, складових економічної безпеки	0,56	0,58	0,58	0,68	0,59	0,61	0,62	0,64	0,66	0,67	0,68	0,68
Кадрова безпека	0,49	0,50	0,52	0,54	0,55	0,56	0,58	0,59	0,61	0,61	0,62	0,63
Ринкова безпека	0,47	0,49	0,50	0,52	0,55	0,57	0,63	0,67	0,71	0,72	0,74	0,74
Політико правова безпека	0,63	0,63	0,63	0,60	0,60	0,60	0,60	0,60	0,63	0,63	0,66	0,66
Екологічної безпека	0,66	0,68	0,67	0,67	0,67	0,68	0,67	0,70	0,70	0,71	0,71	0,71

Джерело: розраховано автором.

Графік зміни індексів економічної безпеки потоково-функціональної моделі діагностики ПП КОЛЯДЮК В.П. показує (рис. 3.10) за проаналізований період незначне зростання індексів інформаційного, фізичного потоків та індексу складових функціонального блоку, а також значне зростання індексу фінансового потоку. В цілому спостерігається підвищення ефективності фінансово-господарської діяльності підприємства.

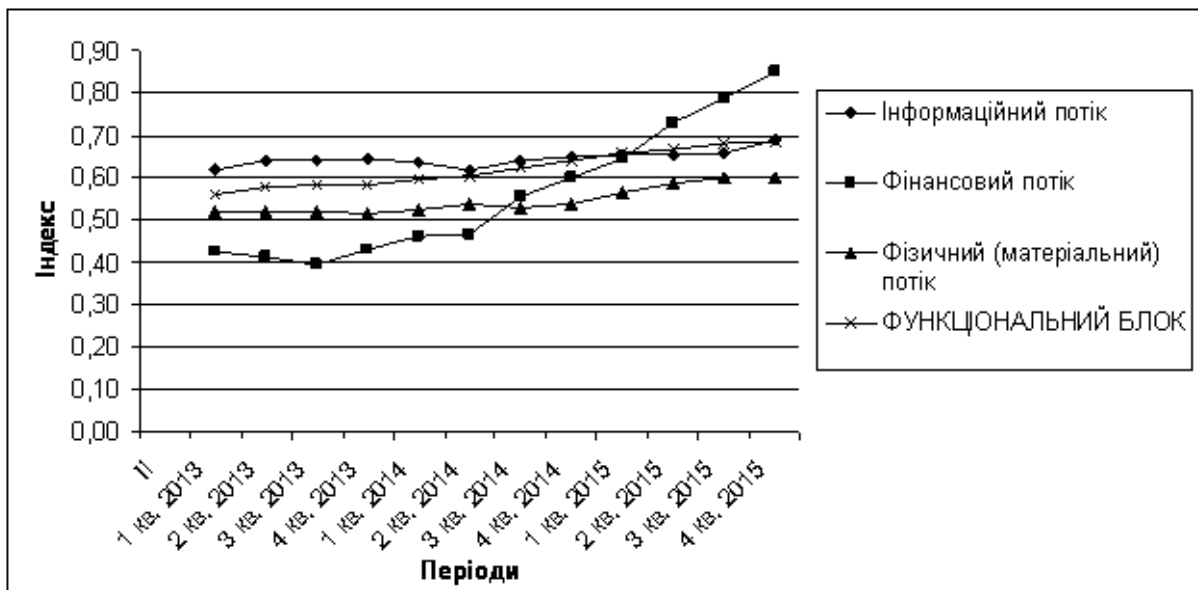

Рис. 3.10. Графік зміни рівня складових економічної безпеки ПП КОЛЯДЮК В.П.

Джерело: розроблено автором.

Розрахункові інтегральні індекси за потоками є основними показниками рівня економічної безпеки транспортно-експедиційних підприємств, що дозволяють провести комплексну діагностику стану та рівня економічної безпеки транспортно-експедиційного підприємства за основними складовими виділити, ці складові та застосувавши метод аналізу та синтезу дефрагментувати, виділити потоки із найбільшим та найменшим рівнем економічної безпеки, визначити діагностувати недоліки та переваги економічної безпеки транспортно-експедиційних підприємств та своєчасно

прийняти необхідні зміни в стратегії та концепції економічної безпеки із метою підвищення рівня економічної безпеки підприємства.

На відміну від існуючих моделей, застосування потоково-функціональної моделі рівня економічної безпеки підприємства, що включає розрахунок ключових показників економічної безпеки за поточним та функціональним блоками дозволяє оцінити рівень економічної безпеки інформаційного, фінансового та матеріального (фізичного потоку), що відображають основні базові потоки ресурсів транспортно-експедиційних підприємств. Завдяки оцінці рівня економічної безпеки ключових поточних показників здійснюється оцінка стану в забезпеченні економічної безпеки підприємства.

У цілому прикладне значення наукових результатів роботи підтверджується використанням окремих результатів та рекомендацій у діяльності транспортно-експедиційних підприємств України. Наприклад у діяльності ПАТ «Київзовніштранс» використано запропоновану функціонально-поточну модель комплексної діагностики економічної безпеки транспортно – експедиційних підприємств, що дозволяє оцінити стан ключових функціональних складових економічної безпеки, надає керівникам, що приймають рішення, комплекс показників, достатніх для аналізу можливих альтернатив забезпечення економічної безпеки, дає можливість здійснювати порівняльний аналіз динаміки стану і рівня економічної безпеки підприємства як основи для розробки стратегічних та тактичних планів забезпечення його економічної безпеки .

Результати дослідження впроваджено також в практичну діяльність ТОВ «ДНС ЕКСПРЕС ІНК», де в рамках дисертаційного дослідження запропоновано методику комплексної діагностики економічної безпеки підприємства, що дозволило отримати повну, оперативну та достовірну інформацію про стан та рівень економічної безпеки ТОВ «ДНС ЕКСПРЕС ІНК» в сучасних умовах. На підставі отриманої в процесі такої діагностики інформації керівництвом

підприємства було сформовано дієву програму забезпечення економічної безпеки підприємства на 2017-2020 роки.

В діяльності ПП Колядюк В.П. було апробовано запропонований алгоритм ідентифікації та оцінки негативного впливу деструктивних чинників на діяльність підприємства та інструментарій для його реалізації. Впровадження згаданого алгоритму в практику економічної діяльності підприємства дозволило зменшити трудомісткість діагностики стану його економічної безпеки та підвищити об'єктивність отриманих результатів.

Висновки до розділу 3

1. Описано формування та удосконалення процесу комплексної діагностики в забезпеченні економічної безпеки транспортно-експедиційних підприємств, розроблено потоково-функціональну модель діагностики рівня економічної безпеки транспортно-експедиційних підприємств, та проведено діагностику рівня економічної безпеки транспортно-експедиційних підприємств із застосуванням потоково-функціональної моделі.

2. Досліджено, що комплексна діагностика в забезпеченні економічної безпеки транспортно-експедиційного підприємства не може розглядатися уособлено від діагностики діяльності та стану підприємства в цілому, вона розглядається як комплекс діагностики діяльності підприємства за всіма його складовими та підсистемами. Оскільки рівень економічної безпеки є відображенням загального стану та рівня стійкості, ефективності функціонування підприємств в цілому.

3. Автором узагальнено та визначено, що комплексна діагностика в забезпеченні економічної безпеки підприємства є оцінкою показників роботи підприємства на основі аналізу та оцінки окремих функціональних складових економічної безпеки підприємства з метою інформаційно-аналітичного забезпечення процесу планування ухвалення та реалізації управлінських рішень.

4. За результатами дослідження, визначено, що удосконалення діагностики в забезпеченні економічної безпеки підприємства полягає у комплексному системному підході щодо розгляду економічної безпеки підприємства та її показників у загальному контексті дії всього підприємства, зовнішнього та внутрішнього середовища його діяльності.

5. Загальний комплекс діагностики підприємства включає такі основні складові як: діагностика конкурентного середовища, діагностика конкурентоспроможності підприємства та його продукції, діагностика мобільності та гнучкості підприємства, управлінська діагностика, діагностика виробничого потенціалу підприємства, діагностика фінансового стану та діагностика його економічної безпеки.

6. Вся подальша діяльність оргструктур економічної безпеки підприємства (служби, управління, відділу) будуються на основі отриманих результатів комплексної діагностики економічної безпеки підприємства та подальшому процесі її моніторингу.

7. Розроблено та запропоновано потоково-функціональну модель розрахунку рівня економічної безпеки експедиційно-транспортних підприємств. У відповідності до принципу системності загальну оцінку стану економічної безпеки пропонується оцінювати за значенням показника рівня економічної безпеки транспортно – експедиційних підприємств. За запропонованою автором потоково-функціональною моделлю діагностики рівня економічної безпеки транспортно-експедиційного підприємства всі функціональні складові економічної безпеки транспортно-експедиційного підприємства розділяються на два основні базові блоки діагностики: Потоківі складові до яких належать: параметри, що характеризують три основні потоки: потік інформації, фінансовий потік та фізичний потік. Другим базовим блоком потоково-функціональної моделі діагностики рівня економічної безпеки транспортно-експедиційного підприємства є блок функціональних складових. Запропоновано алгоритм використання потоково-функціональної моделі

діагностики рівня економічної безпеки транспортно-експедиційних підприємств.

8. Проведений аналіз дав можливість здобувачу надати дані та навести рекомендації для ПАТ "Київзовніштранс", ТОВ «ДНС ЕКСПРЕС ІНК», ПП КОЛЯДЮК В.П. із приводу розрахованого рівня економічної безпеки за потоковими та функціональними блоками складових економічної безпеки підприємств з метою забезпечення належного рівня економічної безпеки підприємства.

9. У результаті проведених розрахунків отримані інтегральні індекси за потоками що є основними показниками рівня економічної безпеки транспортно-експедиційних підприємств, які дозволяють провести комплексну діагностику стану та рівня економічної безпеки підприємства за основними складовими та виділити ці складові, застосовуючи метод аналізу та синтезу дефрагментувати, виділити потоки із найбільшим та найменшим рівнем економічної безпеки, визначити діагностувати недоліки та переваги економічної безпеки транспортно-експедиційних підприємств та своєчасно прийняти необхідні зміни в стратегії та концепції економічної безпеки із метою підвищення рівня економічної безпеки підприємства.

ВИСНОВКИ

У дисертаційному дослідженні здійснено теоретичне узагальнення і представлено нове вирішення наукового завдання, що полягає у розробленні науково-обґрунтованого підходу до комплексної діагностики в забезпеченні економічної безпеки підприємств, обґрунтуванні моделей та інструментарію удосконалення комплексної діагностики в забезпеченні економічної безпеки на матеріалах транспортно-експедиційних підприємств України.

Результати авторських досліджень дозволили сформулювати такі висновки теоретико-методичного та науково-практичного характеру, які відображають виконання завдань відповідно до поставленої мети:

1. Досліджено та уточнено трактування поняття «комплексна діагностика економічної безпеки підприємства», що стало концептуальною основою для систематизації теоретико-методичних засад формування складових, методики, процесу та механізму комплексної діагностики в забезпеченні економічної безпеки підприємства.

2. Узагальнено теоретико-методичні засади та систематизовано практичний інструментарій розробки моделі комплексної діагностики економічної безпеки підприємств, яка характеризується багатокритеріальністю, системністю та можливістю аналізу існуючого стану та рівня економічної безпеки підприємства.

3. Проведено комплексну діагностику і проаналізовано сучасний стан та тенденції розвитку транспортно-експедиційних підприємств транспортної галузі України. Проведено аналіз стану та рівня економічної безпеки групи транспортно – експедиційних підприємств, що повною мірою враховують склад, техніко-економічні особливості та спеціалізацію цих суб'єктів підприємницької діяльності.

4. Застосовано методичні підходи до відбору та визначення показників індикаторів комплексної діагностики економічної безпеки підприємств, що дають можливість систематизації показників для здійснення комплексного аналізу та оцінки рівня економічної безпеки підприємств, результати яких

використовуються як для прийняття оперативних рішень, так і для внесення своєчасних змін в стратегію управління забезпеченням економічної безпеки підприємств.

5. Формалізовано та удосконалено модель процесу комплексної діагностики в забезпеченні економічної безпеки транспортно-експедиційних підприємств, що на відміну від існуючих, визначає діагностику в забезпеченні економічної безпеки підприємств як підсистему та невід'ємну складову системи вищого порядку - комплексної діагностики підприємств та акумулює, систематизує і використовує показники із інших напрямів та складових комплексної діагностики підприємств, які детально та повно відображають її суть і можуть бути використані для формування моніторингу стану та рівня економічної безпеки підприємств.

6. Визначено та запропоновано авторське бачення операційної складової економічної безпеки транспортно – експедиційного підприємства, що включає сукупність показників виробничої та фізичної складових економічної безпеки та характеризує сутність та зміст основної виробничо - господарської діяльності підприємств, що є основним джерелом отримання доходу та прибутку від його фінансово – господарської діяльності.

7. Сформовано та систематизовано блок потокових складових системи економічної безпеки підприємств, а саме інформаційного, фінансового та матеріального (фізичного) потоку, що дозволяє максимально ефективно здійснювати діагностику стану та рівня економічної безпеки підприємств за групами показників враховуючи специфіку транспортно-експедиційної діяльності підприємства.

8. Автором запропоновано потоково-функціональну модель діагностики економічної безпеки підприємства, що дозволяє визначити рівень економічної безпеки за інформаційним, фінансовим, матеріальним потоками та функціональним блоком, та є сучасним інструментом підвищення рівня економічної безпеки транспортно-експедиційних підприємств.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Економічна безпека : навч. посіб. / З. С. Варналій [та ін.] ; за ред. д-ра екон. наук, проф. З. С. Варналія. – К. : Знання, 2009. – 647 с.
2. Четвертаков Р. В. Развитие представлений о безопасности России (IX – XVII вв.) / Р. В. Четвертаков // Биосфера. – 2002. – №1. – С. 56-61.
3. Даль В. И. Толковый словарь живого великорусского языка : в 2 т. / В. И. Даль – М. : ТЕРРА, 2000. – Т. 2. – 1750 с.
4. Ожегов С. Толковый словарь русского языка / С. Ожегов, Н. Шведова. – М., 1992. – 521 с.
5. Иващенко Г. В. Доктрина информационной безопасности и методические проблемы теории безопасности / Г. В. Иващенко // Глобальная информатизация и социально-гуманитарные проблемы человека, культуры, общества : материалы круглого стола / МГУ. – октябрь, 2000. – С. 48-63.
6. Минаев Г. А. Безопасность организации : учебник / Г. А. Минаев. – К. : КНТ, 2009. – 440 с.
7. Основи економічної безпеки : підруч. / [О. М. Бандурка, В. Є. Духов, К. Я. Петрова, І. М. Червяков]. – Харків : Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2003. – 236 с.
8. Єрмошенко М. М. Фінансова безпека держави: національні інтереси, реальні загрози, стратегія забезпечення / М. М. Єрмошенко. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2001. – 309 с.
9. Ярочкин В. И. Секьюритология – наука о безопасности жизнедеятельности / В. И. Ярочкин. – М. : «Ось-89», 2000. – 400 с.
10. Манилов В. Исследование проблем национальной безопасности: вопросы методологии / В. Манилов // Военная мысль. – 1995. – №5. – С. 9-18.
11. Дзилиев М. И. Основы обеспечения безопасности жизнедеятельности : курс лекций / М. И. Дзилиев, Н. Н. Потрубач. – М., 1996. – 186 с.

12. Нижник Н. Р. Національна безпека України (методологічні аспекти, стан і тенденції розвитку) : навч. посіб. / Н. Р. Нижник, Г. П. Ситник, В. Т. Білоус ; за заг. ред. П. В. Мельника, Н. Р. Нижник. – Ірпінь, 2000. – 304 с.
13. Герасимчук З. В. Економічна безпека регіону: діагностика та механізм забезпечення : [монографія] / З. В. Герасимчук, Н. С. Вавдіук. – Луцьк : Надстир'я, 2006. – 243 с.
14. Живко З. Б. Економічна безпека підприємства: сутність, механізм забезпечення та правління : [монографія] / З. Б. Живко. – Львів : Ліга-Прес, 2012. – 256 с.
15. Клейнер Г. Б. Предприятие в нестабильной экономической среде: риски, стратегии, безопасность [Электронный ресурс] / Г. Б. Клейнер, В. Л. Тамбовцев, Р. М. Качалов. – Электронные данные. – М. : Экономика, 1997. – С. 154. – Режим доступа: <http://cyberleninka.ru/article/n/vozmozhnye-riski-strategii-mezhotraslevoiy-diversifikatsii#ixzz4TBrfp0w1> (дата обращения: 26.10.2012). – Название с экрана.
16. Гапоненко В. Ф. Экономическая безопасность предприятий. Подходы и принципы / В. Ф. Гапоненко, А. Л. Беспалько, А. С. Власков. – М. : Изд-во «Ось-89», 2007. – 208 с.
17. Основы экономической безопасности (государство, регион, предприятие, личность) / Под ред. Е. А. Олейникова. – М. : ЗАО «Бизнес-школа «Интел-Синтез», 1997. – 288 с.
18. Матвеев Н. В. Экономическая безопасность предприятия : дисс. ... канд. экон. наук : 08.00.05 / Н. В. Матвеев. – М., 1999. – 112 с.
19. Пекін А. Економічна безпека підприємств як економіко-правова категорія / А. Пекін // Економіст. – 2007. – №8. – С. 23-25.
20. Камлик М. І. Економічна безпека підприємницької діяльності. Економіко-правовий аспект : навч. посібник / М. І. Камлик. – К. : Атака, 2005. – 432 с.

21. Мак-Мак В. П. Служба безопасности предприятия как субъект частной правоохранительной деятельности : дисс. ... канд. юрид. наук : 12.00.11 / Мак-Мак Василий Петрович. – М., 2003. – 257 с.
22. Дубецька С. П. Економічна безпека підприємства України / С. П. Дубецька // Недержавна система безпеки підприємництва як суб'єкт національної безпеки України : збірник наук.-практ. конф. (16-17 травня 2001 р., Київ). – К. : Вид-во Європейського ун-ту фін, інформ. систем, менедж. і бізнесу, 2003. – С. 146-172.
23. Зацеркляний М. М. Основи економічної безпеки : навчальний посібник / М. М. Зацеркляний, О. Ф. Мельников. – К. : КНТ, 2009. – 337 с.
24. Королев М. И. Проблема безопасности в теории фирмы: развитие и противоречия [Электронный ресурс] / М. И. Королев // Вестник Волгоградского государственного университета. – Электронные данные. – 2012. – №1(20). – С. 53-58. – Режим доступа: [http://new.volsu.ru/struct/generalservices/publish/vestniki/lastmagazine/ser-3-economy-1\(20\)-2012/7.pdf](http://new.volsu.ru/struct/generalservices/publish/vestniki/lastmagazine/ser-3-economy-1(20)-2012/7.pdf) (дата обращения: 14.12.2012). – Название с экрана.
25. Васильців Т. Г. Економічна безпека підприємництва України: стратегія та механізми зміцнення : [монографія] / Т. Г. Васильців. – Львів : Арал 2008. – 386 с.
26. Розвиток інформаційного суспільства : [колективна монографія] / В. І. Грушко, С. М. Лаптев, О. І. Пилипченко, В. С. Сідак, І. І. Румик та ін. ; за ред. проф. В. І. Грушка. – К. : ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», 2012. – Том 6. Фінансова політика держави на макрорівні. – 296 с. – С. 43-58 ; 94-104.
27. Алькема В. Г. Система економічної безпеки логістичних утворень : [монографія] / В. Г. Алькема. – К. : Університет економіки та права «КРОК», 2011. – 378 с.
28. Дацків Р. М. Економічна безпека у глобальному вимірі / Р. М. Дацків // Актуальні проблеми економіки. – 2004. – №7. – С. 143-153.

29. Тамбовцев В. Л. Экономическая безопасность хозяйственных систем: структура проблемы / В. Л. Тамбовцев // Вестник МГУ. – 1995. – Серия 6: Экономика. – №3. – С. 3-9.

30. Забродский В. Теоретические основы оценки экономической безопасности отрасли и фирмы / В. Забродский, Н. Капустин // Бизнес. – 1999. – №13. – С. 27-30.

31. Диагностика и моделирование развития высшей школы, научно-технического потенциала и экономики регионов / С. С. Набойченко [и др.]. – Екатеринбург, 2003. – 447 с.

32. Бухвальд Е. Макроаспекты экономической безопасности: факторы, критерии и показатели. Вопросы экономики / Е. Бухвальд, Н. Гловацкая, С. Лазаренко. – 1995. – №1. – С. 127-134.

33. Бельков О. А. Понятийно – категориальный аппарат концепции национальной безопасности / О. А. Бельков // Безопасность. – 1994. – №3. – С. 91-94.

34. Ткаченко Ю.В. Організація та функціонування системи економічної безпеки суб'єктів господарювання (на матеріалах промислового комплексу Черкаської області) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 21.04.02 «Економічна безпека суб'єктів господарської діяльності» / Ткаченко Юлія Володимирівна ; ВНЗ «Ун-т економіки та права «КРОК». – К., 2009. – 20 с.

35. Кириченко А. А. Экономическая безопасность логистического образования – это состояние его экономической системы / А. А. Кириченко // Логистика: проблемы и решения. – 2010. – №5. – С. 30-33.

36. Алтухов Ю. И. Особенности обеспечения экономической безопасности предпринимательской деятельности на уровне региона : дис. ... канд. экон. наук : 08.00.05 / Алтухов Юрий Иванович ; Тамб. гос. ун-т им. Г. Р. Державина. – Тамбов, 2004. – 132 с. – С. 26-29.

37. Лекарь С. І. Економічна безпека держави та суб'єкти її забезпечення [Електронний ресурс] / С. І. Лекарь // Науковий вісник

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. – Електронні дані. – 2012. – №2. – С. 75-83. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Nvdduvs_2012_2_13.pdf (дата звернення: 05.06.2013). – Назва з екрану.

38. Соснин А. С. Менеджмент безопасности предпринимательства : учебное пособие / А. С. Соснин, П. Я. Пригунов // Государство, регион, предприятие, личность / под ред. Е. А. Олейникова. – К. : Изд-во Епроп. ун-та, 2002. – 559 с. – С. 63.

39. Мішин О. Ю. Сутність поняття «економічна безпека підприємства» / О. Ю. Мішин, С. В. Мішина // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2012. – №38. – С. 86–92.

40. Лянной Г. Система экономической безопасности предприятия // BOS – журнал о личной и коммерческой безопасности. – 2006. – №7. – С. 16-19.

41. Ковалев Д. Экономическая безопасность предприятия / Д. Ковалев, Т. Сухорукова // Экономика Украины. – 1998. – №10. – С. 48-52.

42. Борисенко З. М. Захист конкуренції в бізнесі як складова економічної безпеки [Електронний ресурс] / З. М. Борисенко // Ефективна економіка. – Електронні дані. – 2013. – №9. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2013_9_65 (дата звернення: 28.12.2013). – Назва з екрану.

43. Грунин О. А. Экономическая безопасность организации / О. А. Грунин, С. О. Грунин. – СПб. : Питер, 2002. – 160 с.

44. Зубок М. І. Безпека підприємницької діяльності : нормативно-правові документи комерційного підприємства, банку / М. І. Зубок, Р. М Зубок. – К. : Істина, 2004. – 144 с.

45. Ильяшенко С. Н. Оценка составляющих экономической безопасности предприятия / С. Н. Ильяшенко // Наукові праці Дон НТУ. – 2002. – №48. – С. 16-22. – С. 12.

46. Кириченко О. А. Проблеми управління економічною безпекою суб'єктів господарювання : [монографія] / О. А. Кириченко, М. П. Денисенко,

В. С. Сідак, С. М. Лаптев та ін. – К. : ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», 2010. – 412 с. – С. 272-274.

47. Меламедов С. Л. Формирование стратегии экономической безопасности предпринимательских структур: дис. ... канд. эк. наук : 08.00.05 / Меламедов Сергей Леонидович. – СПб., 2002. – 146 с.

48. Козаченко А. В. Экономическая безопасность предприятия: сущность и механизм обеспечения / А. В. Козаченко, В. П. Пономарев, А. Н. Ляшенко. – К. : Либра, 2003. – 280 с.

49. Рокоча В. В. Зовнішньоекономічна безпека // Економічна безпека суб'єктів господарської діяльності в умовах глобальної фінансової кризи (теоретико-методологічний аспект): [колективна монографія] / за ред. О. А. Кириченка, М. П. Денисенка, В. С. Сідака. – К. : ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», 2010. – 412 с. – С. 232-248.

50. Терехов В. В. Экономическая безопасность предприятия как успешная составляющая современного бизнеса [Электронный ресурс] / В. В. Терехов // Прогноз финансовых рисков: интернет-журнал. – Электронные данные. – 2013. – Режим доступа. – <http://bre.ru/security/22999.html> (дата обращения: 22.08.2015). – Название с экрана.

51. Макаровська Т.П. Економіка підприємства / Т. П. Макаровська, Н. М. Бондар. – К. : МАУП, 2003. – 297 с.

52. Отенко І. П. Економічна безпека підприємства : навчальний посібник / Укл. І. П. Отенко, Г. А. Іващенко, Д. К. Воронков. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2012.

53. Перегудов Ф. И. Введение в системный анализ : учеб. пособие для вузов / Ф. И. Перегудов, Ф. П. Тарасенко. – М. : Высш. шк., 1989. – 367 с.

54. Ортинський В. Л. Економічна безпека підприємств, організацій та установ / В. Л. Ортинський, І. С. Керницький, З. Б. Живко та ін. – К. : Правова єдність, 2009. – 544 с.

55. Аберніхіна І. Г. Аналіз сучасних підходів до визначення економічної безпеки підприємства / І. Г. Аберніхіна // *Evropská věda XXI století-*

2008 : IV mezinárodní vědecko – praktická conference (16–31 května 2008 roku, Praha). – Praha : Publishing House «Education and Science» s.r.o, 2008. – Ekonomické vědy. – Díl 5. – S. 11-13.

56. Бондаренко О. М. Формування комплексної системи показників для оцінки рівня економічної безпеки авіакомпанії / О. М. Бондаренко // Проблеми системного підходу в економіці : зб. наук. праць. – К. : НАУ, 2003. – Вип. 5. – С. 155-160.

57. Нагорна І. І. Оцінка стійкості економічної безпеки промислового підприємства / І. І. Нагорна // Економічний простір. – 2008. – №19. – С. 243-255.

58. Шемаєва Л. Г. Економічна безпека підприємств у стратегічній взаємодії з суб'єктами зовнішнього середовища: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра екон. наук : спец. 21.04.02 «Економічна безпека суб'єктів господарської діяльності» / Л. Г. Шемаєва. – К. : ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», 2010. – 39 с. – С. 20.

59. Грушко В. Фінансова безпека бізнесу : податковий аспект / В. Грушко, С. Лаптев, Л. Кошембар. – К. : ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», 2010. – 256 с. – С. 12.

60. Якубович З. Формування системи економічної безпеки машинобудівного підприємства / Зоряна Якубович // Вісник ТНЕУ. – 2010. – №1. – С. 81-86.

61. Балабанова Л. В. Управління маркетинговим потенціалом підприємства : навчальний посібник / Л. В. Балабанова, Р. В. Мажинський. – К. : Професіонал, 2006. – 288 с. – С. 42.

62. Захаров О. І. Побудова комплексної системи забезпечення економічної безпеки підприємства / О. І. Захаров // Вчені записки Університету «КРОК» : зб. наук. праць. – 2008. – Вип. 18. – Т. 4. – С. 50-58.

63. Пазєєва Г. М. Система економічної безпеки підприємств у вітчизняному логістичному середовищі / Г. М. Пазєєва // Психологія та безпека бізнесу : науково-практична конференція молодих учених (30 травня, м. Київ). – К. : ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», 2012. – 166 с. – С. 83-86.

64. Хринюк О. С. Система забезпечення економічної безпеки підприємства: основні елементи [Електронний ресурс] / О. С. Хринюк, Н. Р. Корчовна // Ефективна економіка : електронне наукове фахове видання. – Електронні дані. – 2015. – №3. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3927> (дата звернення: 14.07.2015). – Назва з екрану.
65. Ярочкин В. И. Система безопасности фирмы / В. И. Ярочкин. – М. : Изд-во «Ось-89», 2003. – 352 с.
66. Алькема В. Г. Управління економічною безпекою транспортного підприємства / В. Г. Алькема // Вісник національного університету водного господарства та природокористування : зб. наук. праць. Економіка. – 2012. – Вип. 3(59). – С. 5-10.
67. Кім Ю. Г. Управління системою фінансової безпеки підприємства : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 21.04.02 «Економічна безпека суб'єктів господарської діяльності» / Ю. Г. Кім ; Вищ. навч. закл. «Університет економіки та права «КРОК». – К., 2009. – 21 с.
68. Немченко В. В. Забезпечення економічної безпеки підприємства [Електронний ресурс] / В. В. Немченко, В. В. Малішевська // Економіка харчової промисловості. – Електронні дані. – 2012. – №3. – С. 10-13. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/echp_2012_3_3 (дата звернення: 18.04.2014). – Назва з екрану.
69. Иванов А. Экономическая безопасность предприятия / А. Иванов, В. Шлыков. – М., 2005. – 265 с.
70. Франчук В. І. Теоретична модель системи забезпечення економічної безпеки акціонерних підприємств [Електронний ресурс] / В. І. Франчук // Науковий вісник НЛТУ України. – Електронні дані. – 2010. – Вип. 20.8. – С. 155-162. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/chem_biol/nvnltu/20_8/155_Franczuk_20_8.pdf (дата звернення: 14.04.2014). – Назва з екрану.
71. Іванюта Т. М. Економічна безпека підприємства / Т. М. Іванюта, А. О. Заїчковський. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 256 с.

72. Управління фінансово-економічною безпекою : навчальний посібник / О. А. Кириченко, О. І. Захаров, С. М. Лаптев, П. Я. Пригунов та ін. – К. : ВНЗ «Університет «КРОК», 2010. – 479 с.
73. Масленников А. Ю. Діагностика в системі управління економікою підприємства / А. Ю. Масленников, Р. В. Когут // Науковий вісник НЛТУ України. – 2012. – Вип. 22. – С. 240–242.
74. Загорна Т. О. Економічна діагностика : навчальний посібник / Т. О. Загорна. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 400 с.
75. Глухарев С. М. Економічна діагностика : конспект лекцій (для студентів 5 курсу денної і 6 курсу заочної форм навчання) / С. М. Глухарев. – Харків : ХНАМГ, 2008. – 118 с.
76. Рапопорт В. Ш. Диагностика управления. Практический опыт и рекомендации / В. Ш. Рапопорт. – М. : Экономика, 1988. – 127 с.
77. Антикризисное управление : учебник / Под ред. Э. М. Короткова. – М. : ИНФРА-М, 2003. – 432 с.
78. Кривов'язюк І. В. Економічна діагностика підприємства: теорія, методологія та практика застосування : [монографія] / І. В. Кривов'язюк ; Луц. держ. техн. ун-т. – Луцьк : Надстир'я, 2007. – 260 с.
79. Шморгун Л. Г. Менеджмент організацій : навч. посіб. / Л. Г. Шморгун. – К. : Знання, 2010. – 452 с.
80. Туркоман Л. С. Роль і місце економічної діагностики в системі оцінки стану суб'єктів господарювання / Л. С. Туркоман // Економіка. – 2009. – Вип. 96. – Т. 109. – С. 87-91.
81. Гетьман О. О. Економічна діагностика : навч. посібн. для студ. ВНЗ / О. О. Гетьман, В. М. Шаповал. – К. : Центр навч. літ-ри, 2007. – 307 с.
82. Сагалакова Н. О. Еволюція сутності поняття «діагностика» в економіці / Н. О. Сагалакова // Економіка: проблеми теорії та практики : зб. наук. пр. – Дніпропетровськ : ДНУ, 2010. – Вип. 265. – Т. 1. – С. 175-184.

83. Лук'янова В. В. Сучасний стан теоретичних основ діагностики діяльності підприємства / В. В. Лук'янова // Вісник Хмельницького національного університету. – 2009. – №3. – С. 52-58. – С. 53.
84. Вартанов А. С. Экономическая диагностика деятельности предприятия: организация и методология / А. С. Вартанов. – М. : Изд-во «Финансы и статистика», 1991. – 81 с.
85. Верба В. А. Організація консалтингової діяльності : навч. посібн. / В. А. Верба, Т. І. Решетняк. – К. : Вид-во КНЕУ, 2000. – 242 с. – С. 27.
86. Діагностика стану підприємства: теорія і практика : [монографія] / За заг. ред. А. Е. Воронкової. – Харків : ВД «Інжек», 2006. – 448 с. – С. 42.
87. Заярна Н. М. Сутність діагностики стану господарської діяльності підприємства / Н. М. Заярна, М. Ю. Онишкевич // Науковий вісник НЛТУ України. – 2010. – №20. – С. 142-147.
88. Тараруєв Ю. О. Економічна діагностика : конспект лекцій з курсу для студентів 5 курсу денної форми навчання / Ю. О. Тараруєв ; Харк. нац. акад. міськ. госп-ва. – Х. : ХНАМГ, 2012. – 93 с.
89. Гадзевич О. І. Основи економічного аналізу і діагностика фінансово-господарської діяльності підприємств : навч. посіб. / О. І. Гадзевич. – К. : Кондор, 2007. – 180 с.
90. Пазєєва Г. М. Сутність і значення діагностики економічної безпеки в діяльності підприємств / Г. М. Пазєєва // Вчені записки Університету «КРОК» / Вищий навчальний заклад «Університет економіки та права «КРОК». – К., 2015. – Вип. 42. – 176 с. – С. 119-130.
91. Мацеха Д. С. Функціональні складові економічної безпеки та показники їхньої оцінки для підприємств легкої промисловості / Д. С. Мацеха // Вісник соціально-економічних досліджень. – 2013. – Вип. 1. – С. 128-133.
92. Василенко В. О. Антикризове управління підприємством : навч. посіб. / В. О. Василенко. – К. : Центр навчальної літератури, 2005. – 504с.–С.58.
93. Бахрамов Ю. М. Финансовый менеджмент / Ю. М. Бахрамов, В. В. Глухов. – М. : Изд-во Лань, 2006. – 736 с.

94. Соколова Л. В. Теоретичне забезпечення діагностики як превентивний захід запобігання банкрутства підприємства / Л. В. Соколова, О. В. Полозова // Вісник НТУ «ХП». – 2014. – №65(1107). – С. 154-162.

95. Приймак С. В. Діагностика фінансового стану підприємства в системі контролінгу : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.08 «Гроші, фінанси та кредит» / С. В. Приймак. – К.: Ін-т економіки та прогнозування НАН України, 2007. – 20 с.

96. Крепкий Л. М. Экономическая диагностика предприятия. Методология, методика, организация, диагнозы и пути совершенствования. – М. : ЗАЛ «Издательство «Экономика», 2006. – 215 с.

97. Посилкіна О. В. Економічна діагностика : навчальний посібник для студентів економічних спеціальностей / О. В. Посилкіна, К. С. Світлична. – Х. : Вид-во НФаУ, 2014. – 333 с.

98. Кривов'язюк І. В. Економічна діагностика : навч. посіб. / І. В. Кривов'язюк. – К. : Центр учбової літератури, 2013. – 456 с.

99. Городня Т. А. Економічна та фінансова діагностика : навч. посіб. / Т. А. Городня, І. П. Мойсеєнко. – Львів : «Магнолія 2006», 2008. – 282 с.

100. Парфентьева О. Г. Методичні підходи до економічної діагностики потенціалу розвитку підприємств / О. Г. Парфентьева // Вісник Харківського національного аграрного університету ім. В. В. Докучаєва. – 2013. – Сер. : Економічні науки. – № 5. – С. 214-221.

101. Лук'янова В. В. Діагностика ризику діяльності підприємства : [монографія] / В. В. Лук'янова. – Хмельницький : ПП Ковальський В.В., 2007. – 312 с. – С. 71.

102. Костирко Р. О. Фінансовий аналіз : навч. посіб. / Р. О. Костирко. – Х. : Фактор, 2007. – 784 с. – С. 31-32.

103. Контроллинг как инструмент управления предприятием / [Е. А. Ананькина, С. В. Данилочкин, Н. Г. Данилочкина и др.] ; под ред. Н. Г. Данилочкиной. – М. : Аудит, ЮНИТИ, 1998. – 279 с. – С. 167–226.

104. Томпсон А. А. Стратегический менеджмент. Искусство разработки и реализации стратегии : учебник для вузов / А. А. Томпсон, А. Дж. Стрикленд ; пер. с англ. ; под ред. Л. Г. Зайцевой, М. И. Соколовой. – М. : Банки и биржи, ЮНИТИ, 1998. – 576 с.

105. Штанько Л.О. Економічна діагностика : курс (конспект) лекцій для студентів денної та заочної форм навчання / Укл. Л. О. Штанько. – К. : НУХТ, 2009. – 159 с.

106. Довбня С. Б. Діагностика рівня економічної безпеки підприємства / С. Б. Довбня, Н. Ю. Гічова // Фінанси підприємств. – 2008. – №4. – С. 88-97.

107. Шепеленко О. В. Механізм діагностики фінансового стану підприємства / О. В. Шепеленко // Науковий вісник: фінанси, банки, інвестиції. – 2012. – №6. – С. 33-37.

108. Шутяк Ю. В. Діагностика економічної безпеки підприємства : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами» / Ю. В. Шутяк ; Хмельницький нац. ун-т. – Хмельницький, 2011. – 21 с.

109. Вітлинський В. В. Ризикологія в економіці та підприємстві / В. В. Вітлинський, Г. І. Великоіваненко. – К. : КНЕУ, 2004. – 480 с.

110. Трояновский В. М. Математическое моделирование в менеджменте / В. М. Трояновский. – М. : Русская деловая литература, 1999. – 240 с.

111. Чаговец Л. О. Моделі оцінки та аналізу економічної безпеки підприємства : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.11 «Математичні методи, моделі та інформаційні технології в економіці» / Л. О. Чаговец. – Харків, 2010. – 20 с.

112. Швиданенко Г. О. Сучасна технологія діагностики фінансово-економічної діяльності підприємства : [монографія] / Г. О. Швиданенко, О. І. Олесюк. – К. : КНЕУ, 2002. – 192 с.

113. Шинкаренко В. Г. Менеджмент на автомобільному транспорті / В. Г. Шинкаренко, С. Г. Банаєва, Л. М. Ачкасова. – Харків : Вид-во ХНАДУ, 2005. – 196 с.

114. Шлыков В. Экономическая безопасность предприятия (во что обходится хозяйствующим субъектам защита собственности и способы минимизации возможных потерь) / В. Шлыков // РИСК. – 1997. – №6. – С. 61-63.

115. Кузенко Т. Б. Планування економічної безпеки підприємств в умовах ринкової економіки : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.06.01 «Економіка, організація і управління підприємствами» / Т. Б. Кузенко. – К., 2004. – 18 с.

116. Дулеба Н. В. Методичні основи визначення рівня економічної безпеки автотранспортного підприємства : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами» (за видами економічної діяльності) / Н. В. Дулеба. – К., 2010. – 20 с.

117. Козаченко Г. В. Економічна безпека підприємства: сутність та механізм забезпечення : [монографія] / Г. В. Козаченко, В. П. Пономарьов, О. М. Ляшенко. – К. : Лібра, 2003. – 280 с.

118. Экономика предприятия : учебн. пособие / Под общ. ред. д. з. н. : проф. Л. Г. Мельника. – Сумы : ИТД «Университетская книга», 2002. – 632 с.

119. Острянина С. В. Критерії проведення оцінки економічної діяльності та управління рівнем конкурентоспроможності підприємства / С. В. Острянина // Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. – 2012. – Сер.: Економічні науки. – №2. – С. 185-191.

120. Сафонов Ю. М. Детермінанти конкурентоспроможності і економічного розвитку сировинного комплексу в сучасних умовах [Електронний ресурс] / Ю. М. Сафонов // Ефективна економіка : електронн. наук. фахове вид. – Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/index.php?Operation=1&iid=413> (дата звернення: 02.05.2015). – Назва з екрану.

121. Механізми ефективного використання та розвитку потенціалу транспортно-дорожнього комплексу України / О. В. Собкевич, К. М. Михайличенко, О. Ю. Ємельянова. – К. : НІСД, 2014. – 60 с.
122. Фришев С. Г. Загальний курс транспорту : навч. посібник / С. Г. Фришев, І. І. Мельник, С. М. Бондар ; за ред. проф. С. Г. Фришева. – Ніжин : Вид-во «Аспект-поліграф», 2007. – 162 с.
123. Перебийніс В. І. Транспортно-логістичні системи підприємств: формування та функціонування : [монографія] / В. І. Перебийніс, О. В. Перебийніс. – Полтава : РВВ ПУСКУ, 2005. – 207 с.
124. Діяльність суб'єктів господарювання : статистичний збірник 2015 року / Державна служба статистики України. – К. : ТОВ «Видавництво «Консультант», 2016. – 484 с.
125. Коба В. Г. Економічний аналіз діяльності підприємств водного транспорту : навчальний посібник / В. Г. Коба, О. Є. Бабина, М. В. Ковбатьок, Н. Г. Беник. – К. : КИТ, 2011. – 340 с.
126. Боняр С. М. Судоходство река-море: проблемы развития судовладельческих компаний : [монографія] / С. М. Боняр. – Одеса : ИПРЭИ НАН Украины, 2009. – 288 с.
127. Сич Є. М. Розвиток монопрофільних виробничих структур ринку: транспортно-економічний аспект : [монографія] / Є. М. Сич, О. В. Бойко, О. В. Шишкіна. – К. : Логос, 2011. – 220 с.
128. Ейтутіс Г. Д. Теоретико-практичні основи реформування залізниць України : [монографія] / Г. Д. Ейтутіс. – Ніжин : ТОВ «Видавництво Аспект-Поліграф», 2009. – 240 с.
129. Степанова Е. В. О формировании кластерной модели развития подъемно-транспортного машиностроения в Украине / Е. В. Степанова // Економічні інновації. – 2010. – Вип. 41. – С. 260-266.
130. Семенов В. Ф. Застосування методів територіальної диференціації для оцінки економічного потенціалу регіону / В. Ф. Семенов // Науковий вісник

Чернігівського державного інституту економіки і управління. – 2010. – №1(5). – С. 54-61.

131. Ареф'єва О. В. Розвиток підприємств авіаційної галузі в контексті економіки знань : [монографія] / О. В. Ареф'єва, А. М. Штангрет. – Львів : Укр. акад. друкарства, 2011. – 243 с.

132. Токмаков І. В. Перспективи розвитку транспортно-логістичного бізнесу в Україні / В. Токмакова // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2011. – № 34. – С. 228-230.

133. Кібік О. М. Проблеми економічної безпеки України та її транспортного потенціалу [Електронний ресурс] / О. М. Кібік, О. Л. Суворова, О. Г. Голодницький. – Електронні дані. – 2010. – Вип. №1. – http://fullref.ru/job_1ecd667310ae43ca13e3ad74e17d95d7.html (дата звернення: 10.12.2013). – Назва з екрану.

134. Нагорний Є. В. Комерційна робота на транспорті : підручник / Є. В. Нагорний, Н. Ю. Шраменко, Г. І. Переста. – Харків : Вид-во ХНАДУ, 2011. – 298 с.

135. Транспорт-публикація документів Державної Служби Статистики України [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Державної служби статистики України. – Електронні дані. – Режим доступу: http://ukrstat.org/uk/operativ/menu/menu_u/tiz.htm (дата звернення: 01.10.2015). – Назва з екрану.

136. Автомобільний та міський транспорт. Загальна інформація про галузь. [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Міністерства інфраструктури України. – Електронні дані. – Режим доступу: <http://mtu.gov.ua/content/zagalna-informaciya-pro-galuz.html> (дата звернення: 28.11.2015). – Назва з екрану.

137. Экономическая безопасность логистических образований. Результаты блиц-опроса экспертов // Логистика: проблемы и решения. – 2010. – №5. – С. 14-29.

138. Матвієнко М. В. Ефективність процесу управління основним капіталом в морських торговельних портах / М. В. Матвієнко // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2009. – №26. – С. 102-106.

139. Асоціація безпеки дорожнього руху [Електронний ресурс] : [офіційний сайт]. – Електронні дані. – Режим доступу: <http://www.roadsafety.org.ua>.

140. Державна служба статистики України [Електронний ресурс] : [офіційний сайт]. – Електронні дані. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

141. Державне агентство автомобільних доріг України [Електронний ресурс] : [офіційний сайт]. – Електронні дані. – Режим доступу: <http://www.ukravtodor.gov.ua>.

142. Гурнак В. М. Транспортно-дорожній комплекс України на сучасному етапі. Стан. Проблеми. Перспективи. / В. М. Гурнак, О. Ананченко, М. В. Гурнак // Залізничний транспорт України. – 2006. – №4. – С. 14-16. – С.15.

143. Пазеєва Г. М. Алгоритм транспортно-експедиційної діяльності сучасних логістичних компаній / Г. М. Пазеєва // Актуальні проблеми сучасної наукової думки : науково-практична конференція молодих учених ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК» (14 листопада 2014 р., м. Київ). – К. : ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», 2014. – 501 с. – С. 344-346.

144. Бакаєв О. О. Міжнародні транспортні коридори – пріоритет української економічної перспективи / О. О. Бакаєв, С. І. Пирожков, В. Л. Ревенко // Соціально-економічні дослідження в перехідний період. Україна в XXI столітті: концепції та моделі економічного розвитку : матеріали доп. V Міжнар. конгр. укр. економістів (22-26 трав. 2000 р., м. Львів) / НАН України ; Ін-т регіон. дослідж. ; відп. ред. акад. НАН України М. І. Долішній. – Львів, 2001. – Вип. XXIII. – С. 495-514.

145. Григорак М. Ю. Анализ рынка логистических услуг в Украине/ М. Ю. Григорак, В. В. Коцюба // Логистика: проблемы и решения. – 2006. – №2(3). – С. 21-29.

146. Максимова С. Ю. Инновационные технологии в управлении развитием транспортно-логистической инфраструктуры региона : [коллективная монография] / С. Ю. Максимова и др. // Инновации в экономике, управлении и образовании. – Ставрополь : СИЭУ ФПГТУ, 2009.

147. Прейгер Д. К. Стратегічні напрями розвитку транспортної галузі України у післякризовий період : аналітична доповідь / Д. К. Прейгер, О. В. Собкевич, О. Ю. Ємельянова ; за заг. ред. Я. А. Жаліла ; Нац. ін-т стратег. дослідж. – К. : НІСД, 2012. – 112 с.

148. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. №435-IV [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України. – Електронні дані. – 2003. – №40-44. – Ст. 356. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення: 22.06.2013).

149. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 р. №436-IV [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України. – Електронні дані. – 2003. – №18, 19-20, 21-22. – Ст. 144. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/436-15> (дата звернення: 22.06.2013).

150. Митний кодекс України від 13 березня 2012 р. №4495-VI [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України. – Електронні дані. – 2012. – №44-45, 46-47, 48. – Ст. 552. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4495-17> (дата звернення: 18.02.2013).

151. Про транспортно-експедиторську діяльність : закон України від 01 липня 2004 р. №1955-IV [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України. – Електронні дані. – 2004. – №52. – Ст. 562. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1955-15> (дата звернення: 10.03.2014).

152. Асоціація транспортних перевезень [Електронний ресурс] : [офіційний сайт]. – Електронні дані. – Режим доступу: <http://asmap.org.ua>.

153. Асоціація міжнародних експедиторів України. [Електронний ресурс] : [офіційний сайт]. – Електронні дані. – Режим доступу: <http://www.ameu.org.ua>.

154. Чуев А. Почему в Украине все более успешно работают иностранцы перевозчики и экспедиторы – анализ ситуации / А. Чуев // Транспорт. – 2001. – №47(164). – С. 43-45.

155. Статистичні дані стосовно транспорту [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Державної служби статистики України. – Електронні дані. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 20.01.2016).

156. Гурнак В. М. Проблеми взаємодії транспортного комплексу України з анексованим Кримом на сучасному етапі / В. М. Гурнак, М. В. Гурнак, О. Є. Ананченко // Управління проектами, системний аналіз і логістика. – 2014. – Вип. 14(1). – С. 51-62.

157. Соціально-економічне становище міста Києва за січень 2015 року. Повідомлення Головного управління статистики у м. Києві [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Деснянської районної в місті Києві державної адміністрації. – Електронні дані. – 20 лютого, 2015. – Режим доступу: http://desn.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=10962%3A--2015--&catid=342%3A2012 (дата звернення: 15.03.2016). – Назва з екрану.

158. Дмитриченко М. Ф. Транспортні технології в системах логістики / М. Ф. Дмитриченко, П. Р. Левковец, А. М. Ткаченко, О. С. Ігнатенко. – К. : Інформавтодор, 2010. – 676 с.

159. Алькема В. Г. Применение логикодинамических моделей в управлении региональными социально-экономическими системами / В. Г. Алькема // Вісник Рівненського державного університету. Економіка : збірник наукових праць. – Рівне, 2002. – Вип. 2(15). – С. 193-199. – С. 5.

160. Смехов А. А. Логистика / А. А. Смехов. – М. : Знание, 1990. – 64 с. – С. 44.

161. Корнійчук О. О. Ринок транспортно-експедиційних послуг в Україні в умовах трансформаційного періоду [Електронний ресурс] / О. О. Корнійчук. – Електронні дані. – 2011. – С. 213-214. – Режим доступу: <http://repository.vsau.org/getfile/2669.pdf> (дата звернення: 20.04.2016). – Назва з екрану.

162. Алькема В. Г. Ринок суб'єктів логістичної діяльності в системі національної економічної безпеки / В. Г. Алькема // Управління проектами, системний аналіз і логістика. Технічна серія. – 2012. – Вип. 9. – С. 242-246.

163. Пазєєва Г. М. Структурний аналіз потенціалу економічної безпеки транспортно-експедиційного підприємства / Г. М. Пазєєва, В. Г. Алькема // Економічний аналіз : зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет. – Тернопіль : Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка», 2014. – №2. – Т. 18. – 315 с. – С. 71-80.

164. Дерев'янку Б. В. Правове регулювання створення та діяльності промислово-фінансових груп : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.04 / Дерев'янку Б. В. ; Донецький юридичний ін-т МВС України ; Донецький національний ун-т МОН України. – Донецьк, 2004. – 227 с. – С. 193-217.

165. Воркут А. І. Вантажні автомобільні перевезення / А. І. Воркут. – 2-е вид. перер. і доп. – К. : Вища школа, 1986. – 447 с.

166. Герасимчук В. Г. Маркетинг: теорія і практика : навч. посібник / В. Г. Герасимчук. – К. : Вища школа, 1994. – 327 с.

167. Дмитриев В. И. Основы изучения и прогнозирования спроса на бытовые услуги / В. И. Дмитриев. – М. : Легпромиздат, 1986. – 78 с.

168. Организация транспортно-экспедиционного обслуживания населения / Л. И. Гаранина, Б. В. Савульчик, Т. Е. Браунштейн, Е. Г. Ключникова. – М. : Транспорт, 1978. – 192 с.

169. Чуєв О. Ф. Співвідношення транспортної та транспортно-експедиторської діяльності: нормативно-правовий та логістичний аспекти [Електронний ресурс] / О. Ф. Чуєв, М. О. Чуєва, Ю. С. Грисюк // Управління проектами, системний аналіз і логістика. Технічна серія. – Електронні дані. – 2012. – Вип. 9. – С. 427-430. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Upsal_2012_9_104.pdf (дата звернення: 20.04.2016). – Назва з екрану.

170. Сухоруков А. І. Методичні рекомендації щодо оцінки рівня економічної безпеки України / А. І. Сухоруков, С. Л. Воробйов, Т. П.

Крупельницька ; за ред. акад. НАН України С. І. Пирожкова. – К. : НІПМБ, 2003. – 42 с.

171. Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України. Затверджені наказом Мінекономрозвитку і торгівлі України від 29 жовтня 2013 р. №1277 [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Міністерства економічного розвитку і торгівлі України. – Електронні дані. – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&tag=MetodichniRekomendatsii> (дата звернення: 24.03.2016). – Назва з екрану.

172. Живко З. Б. Методологія управління економічною безпекою підприємства : [монографія] / З. Б. Живко. – Львів : Ліга-Прес, 2013. – 474 с.

173. Ілляшенко С. М. Економічний ризик : навчальний посібник / С. М. Ілляшенко. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К. : Центр навчальної літератури, 2004. – 220 с.

174. Економічна безпека України: сутність і напрямки забезпечення : [монографія] / В. Т. Шлемко, І. Ф. Бінько. – К. : НІСД. – 1997. – 144 с. – С. 8.

175. Копитко М. І. Економічна безпека підприємств з виробництва транспортних засобів : [монографія] / М. І. Копитко. – К. : Ліга-Прес, 2015. – 556 с.

176. Реверчук Н. Й. Управління економічною безпекою підприємницьких структур : [монографія] / Н. Й. Реверчук. – Львів : ЛБІ НБУ, 2004. – 195 с.

177. Башнянин Г. І. Економічні системи : [монографія] / Г. І. Башнянин та ін. ; за ред. д. е. н., проф. Г. І. Башнянина. – Львів : Вид-во ЛКА, 2006. – 484 с.

178. Пазєєва Г. М. Діагностика рівня економічної безпеки транспортно-експедиційних підприємств із застосуванням потоково-функціональної моделі / Г. М. Пазєєва, В. Г. Алькема // Актуальні питання організації та управління діяльністю підприємств у сучасних умовах господарювання : збірник тез доповідей VI Всеукраїнської науково-практичної конференції (17 листопада 2016 р., м. Харків). – Харків : РВВ Національної академії Національної гвардії України, 2016. – 346 с. – С. 21-24.

ДОДАТКИ

Додаток А
Визначення поняття «безпека»

№ п/п	Визначення	Автор	Джерело
1	<p>Безпека розглядалася в умовах краху основ архаїчного суспільства, що супроводжувалося ураженням племен епідеміями, війнами, революціями.</p>	<p>У давньогрецькій філософії</p>	<p>Кессиди Ф. К истокам греческой мысли / Феохар Кессиди. – СПб. : Алетейя, 2001. – 278 с.</p>
2	<p>Саме держава має приділяти особливу увагу воїнам, які забезпечують його безпеку, і ніякі інші проблеми не повинні відволікати воїнів від забезпечення безпеки. Безпека - «допомога», «порятунок». Розроблено цілісну системну концепцію безпеки, яка включала механізми її забезпечення. А саме, створення соціальних інститутів; виховання громадян і формування їх морального стану; надання всім громадянам суспільства засобів, необхідних для життєдіяльності</p>	<p>Платон</p>	<p>Платон Бенкет / Платон; пер. і комент. У. Головач. - Л. : Видавництво Українського Католицького Ун-ту, 2005. - 178 с.</p>
3	<p>Безпека це політична культура, а людина по своїй природі істота політична. На його думку, до чинників, що негативно впливають на безпеку, належить неправильний державний устрій і майнова нерівність громадян. Розробив технологію забезпечення безпеки, серед яких він першочергове значення відводить приходу до влади середніх верств населення, наявності розумних розмірів території і конфігурації кордонів держави, а також створення спеціальних соціальних інститутів для захисту держави, громадян та кордонів</p>	<p>Аристотель</p>	<p>1. Аристотель. Сочинения: В 4 т. / Пер. с древнегреч.; Под ред. А.И. Доватура. – Т. 4 – М., 1983. 2. Аристотель. Політика. – К., 2005.</p>
4	<p>Забезпечення безпеки, припускає правильний вибір стратегії діяльності, яка має бути заснована на принципах об'єктивності, конкретності, наукових прогнозах розвитку соціальної реальності. До критеріїв безпечного існування вчений відносив стан рівноваги</p>	<p>П. А. Гольбаха</p>	<p>Гольбах П. А. Естественная политика или беседы об истинных принципах управления // Избранные произведения: в 2-х томах [Т. 2]. М.: Соцэгиз, 1963. 688 с.</p>

№ п/п	Визначення	Автор	Джерело
	(рівновага влади і свободи, рівновага між усіма видами суспільної діяльності). П. Гольбах одним з перших спробував дати розгорнуту характеристику відповідних глобальному та національному розвиткові стандартів безпечних міжнародних відносин. Стандарти безпечних міжнародних відносин повинні будуватися на таких принципах: 1) неспричинення шкоди іншим націям; 2) дотримання справедливості, людяності, щирості; 3) надання допомоги знедоленим нації; 4) вміння поступитися частиною своїх прав в ім'я прав спільноти народів; 5) визнання права будь-якого суспільства на самозбереження; 6) обов'язок дотримуватися принципу рівноваги сил різних держав		
5	Відсутність небезпеки, збереження, надійність, або стан, за якого нема загрози кому-, чому – небудь.	В. І. Даль С. І. Ожегов	1. Даль В. И. Толковый словарь живого великорусского языка: В 2 т. / В. И. Даль – М. : ТЕРРА, 2000г. – Т.2. – 1750 с. 2. Ожегов С. Толковый словарь русского языка / С. Ожегов, Н. Шведова. – М., 1992. – 521 с.
6	Атрибутивна властивість системи, яка характеризує стан її цілісності, стійкості, відносної самостійності та здатності до саморозвитку як результату захищеності системи від деструктивних дій.	А.Г. Івашов	Економічна безпека: навч. посіб. / З. С. Варналій [та ін.] ; за ред. д-ра екон. наук, проф. З. С. Варналія / З. С. Варналій . – К. : Знання, 2009. – 647 с.
7	Стан цілісного організму, який виявляється у здатності до самозбереження суспільства та держави.	В.А. Рубашов	
8	Надійність існування об'єктів соціальної природи, стійкого та прогресивного їх розвитку.	І.А. Лазарев	
9	Динамічний стан рівноваги системних об'єктів природного та	Л.І. Шершева	

№ п/п	Визначення	Автор	Джерело
	соціального походження.		
10	Стан, тенденції розвитку та умови життєдіяльності соціуму, його структур, інститутів та установ, за яких забезпечується збереження їх якісного визначення з об'єктивно зумовленими інноваціями в ній та вільне функціонування.	В.Н. Кузнецов	
11	Сформулював поняття безпеки і всі випадки його вживання: і як безпека особи, і як безпека мореплавання, і як безпека виробничих процесів, і всі інші, виділені в науці, види безпеки (політичну, військову, радіаційну, екологічну і так далі. Заклав основу поняття безпеки за семантичним і морфологічним трактуванням. В безпеці існує два концептуальні підходи: статичний (безпека як стан) і дієвий, або діяльнісний (безпека як діяльність). Можливо розробляти загальну доктрину і політику, а також методики щодо управління безпекою діяльності підприємств із застосуванням принципів і взаємозв'язків між суб'єктами діяльності. Узагальнюючи основні його позиції роботи - безпека, в загальному вигляді – це специфічна сукупність умов діяльності, які суб'єкт в змозі контролювати в процесі своєї діяльності, в процесі самореалізації	Г.В. Иващенко	Иващенко Г.В. Доктрина информационной безопасности и методические проблемы теории безопасности // Г.В. Иващенко. Материалы круглого стола «Глобальная информатизация и социально-гуманитарные проблемы человека, культуры, общества», МГУ, октябрь 2000 г. с. 48-63.
12	<p>Безпека соціальної системи – це захищеність життєво важливих інтересів соціальної системи від загроз, як внутрішніх, так і зовнішніх.</p> <p>Безпека організації – це захищеність життєво важливих інтересів організації від загроз, як внутрішніх, так і зовнішніх.</p>	Г.А. Минаев.	Минаев Г.А. Безопасность организации: Учебник / Г.А. Минаев. - К.: КНТ, 2009. - 440 с.
13	Безпека - ступінь (рівень) захищеності від негативного впливу певних внутрішніх та (або) зовнішніх чинників.	З. С. Варналія	Економічна безпека: навч. посіб. / З. С. Варналій [та ін.]; за ред. д-ра екон. наук, проф. З. С. Варналія / З. С. Варналій. – К. :

№ п/п	Визначення	Автор	Джерело
			Знання, 2009. – 647 с.
14	<p>Безпека є умовою існування будь – якої соціально-економічної системи, в т.ч. підприємства;</p> <p>безпека – це здатність протидії впливу зовнішнього середовища;</p> <p>ключовими для існуючих визначень безпеки є термін «захищеність» «відсутність небезпеки», «спокій», «незалежність», «стабільність», «допустимі межі», «безпечні та контрольовані умови», «збереження», «надійність», «захист від небезпеки (загроз)», «зниження ризику».</p>	З.Б. Живко	Живко З. Б. Економічна безпека підприємства: сутність, механізм забезпечення та правління: монографія / З.Б. Живко. – Львів : Ліга-Прес, 2012. – 256с.
15	Безпека є умовою існування будь – якої соціально-економічної системи, в тому числі підприємства, яке має здатність протидії впливу зовнішнього середовища. В свою чергу, розглядаючи розуміння безпеки, як специфічного підходу до вивчення організації, з методологічної точки зору дає можливість досліджувати організацію як єдине ціле, як складну систему.	Авторське визначення	

Джерело: складено автором.

Додаток Б
Визначення поняття «небезпека»

№ п/п	Визначення	Автор	Джерело
1	Вбачав джерело небезпек для людини у владі, багатстві та славі. Самообмеження, відмова від чужого і турбота про «своє» добро є найважливішою умовою безпеки людини, а забезпечення безпеки – повна самодостатність індивіда. В умовах, коли неможливо забезпечити безпеку, слід дотримуватися принципу розумної самодостатності	Діоген Лаэртский	Диоген Лаэртский. О жизни, учениях и изречениях знаменитых философов / ред. тома и авт. вступ. ст. А. Ф. Лосев, 2-е изд. М.: Мысль, 1986. 571 с.
2	Небезпека - це цілком усвідомлена, але не фатальна ймовірність заподіяння шкоди, що визначається наявністю об'єктивних або суб'єктивних факторів, яким притаманні певні негативні властивості	Е.А. Олейніков	Основи економічної безпеки : підруч. / [О.М. Бандурка, В.Є. Духов, К.Я. Петрова, І.М. Червяков]. – Харків : Вид-во Нац. Ун-ту внутр. Справ, 2003. 236с.
3	Небезпека як наміри, плани підготовка дій та самі дії, спрямовані на знищення, підпорядкування, послаблення і т. д.	В.І. Ярочкін	Ярочкин В.И. Секьюритология – наука о безопасности жизнедеятельности / В. И. Ярочкин. – М.: «Ось-89», 2000. – 400с.
4	Небезпека як об'єктивно існуюча можливість негативного впливу на якийсь явище, систему, механізм, соціальний організм, унаслідок чого йому може бути заподіяна шкода, що призведе до занепаду, кризового стану тощо	М.М Єрмошенко	Єрмошенко М.М. Фінансова безпека держави: національні інтереси, реальні загрози, стратегія забезпечення / М.М. Єрмошенко. – К.: Київ. Нац. торг. –екоп. ун-т., 2001, - 309 с.
5	Небезпека - заподіяння шкоди важливим національним інтересам і національній безпеці в обмежених (локальних) масштабах	В.Л. Манилов, М. І. Дзілієв	1. Дзилиев М. И. Основы обеспечения безопасности жизнедеятельности : курс лекций / М. И. Дзилиев, Н. Н. Потрубач. - М., 1996. - 186 с. 2. Манилов В.Л. Исследование проблем национальной безопасности: вопросы методологии / В.Л.

№ п/п	Визначення	Автор	Джерело
			Манилов // Военная мысль. — 1995. — № 5. — С. 9–18.
6	Небезпека - практичні дії однієї держави (або їх груп), юридичних осіб щодо завдання шкоди національним інтересам іншої країни, тобто процес безпосереднього практичного завдання шкоди національним інтересам держави	Н.Р. Нижник, Г.П. Ситник В.Т. Білоус	Нижник Н. Р. Національна безпека України (методологічні аспекти, стан і тенденції розвитку): навч. посіб. / Н. Р. Нижник, Г. П. Ситник, В. Т. Білоус; за заг. ред. П. В. Мельника, Н. Р. Нижник. - Ірпінь, 2000. - 304 с.
7	Небезпеку стосовно регіону визначають як стан, за якого відбувається деструктивний вплив дестабілізуючих чинників на економіку регіону, внаслідок чого нищиться його економічний потенціал, втрачається здатність до самовідтворення та захисту, що призводить до незадоволення потреб та інтересів населення, колапсу регіону	З.В. Герасимчук, Н.С. Вавдіук	Герасимчук З. В. Економічна безпека регіону: діагностика та механізм забезпечення: моногр. / З. В. Герасимчук, Н. С. Вавдіук. — Луцьк : Надстир'я, 2006. - 243 с.
8	Небезпека має два підходи: перший - ймовірнісний, коли розглядається можливість виникнення негативних наслідків; другий - реальний, коли йдеться про конкретні дії, які завдають шкоди певній соціально-економічній системі	З.Б. Живко	Живко З. Б. Економічна безпека підприємства: сутність, механізм забезпечення та правління: монографія / З.Б. Живко. — Львів : Ліга-Прес, 2012. — 256 с.
9	Небезпека – об'єктивна можливість негативного впливу на певне явище, систему, механізм, соціальний організм, внаслідок чого йому може бути заподіяна шкода, що призведе до занепаду, кризового стану тощо	З.С. Варналій	Економічна безпека: навч. посіб. / З. С. Варналій [та ін.] ; за ред. д-ра екон. наук, проф. З. С. Варналія / З. С. Варналій . – К. : Знання, 2009. – 647 с.
10	Під небезпекою частіше всього розуміють об'єктивно існуючу реальність, яка може порушити рівновагу всіх господарчих суб'єктів	Г.М. Коломієць	Коломієць Г. М. Категорія "ризик" в дискусії сучасної економічної теорії / Г. М. Коломієць, Ю. Г. Гузненков // Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна. — 2010. — № 921. Економічна серія [Електронний ресурс]. —

№ п/п	Визначення	Автор	Джерело
			Режим до- ступу : http://dspace.univer. kharkov.ua /bitstream /123456789 /6831/2/Kolomiets.pdf
11	Небезпека подається як послідовність певних дій в системі, в наслідок чого нищиться економічний потенціал що призводить до занепаду, кризового стану тощо.	Авторське визначення	

Джерело: складено автором

Додаток В

Визначення поняття «загроза»

№ п/п	Визначення	Автор	Джерело
1	Загроза - небезпека завдання збитків, посягання на цінності та інтереси, що охороняються правом власності; висловлений у будь-якій формі намір завдати фізичний, матеріальний або інший збиток особі, суспільству, державі	М.І. Абдурахманов, В.А. Баришполец	Абдурахманов М.И., Баришполец В.А., Манилов В.Л., Пирумов В.С. Геополитика и национальная безопасность: Словарь основных понятий и определений / Под общ. ред. В.Л. Манилова. – М., 1998. – 237 с.
2	Загроза - конкретна і безпосередня форму небезпеки або сукупність негативних чинників чи умов	М.М. Єрмошенко	Єрмошенко М.М., Горячева К.С. Финансовая складовая економічної безпеки: держава і підприємство: Наук. монографія. – К.: Національна академія управління, 2010. – 232 с.
3	Загрози як умови, які виникають або спричиняють вияв причин загрози для стратегічних можливостей підприємства	Г.Б. Клейнер, В.Л. Тамбовцев, Р.М. Качалов.	Клейнер Г. Б. Предприятия в нестабильной экономической среде: риски, стратегия, безопасность : [учебник] / Г. Б. Клейнер, В. Л. Тамбовцев, Р. М. Качалов. — М.: ОАО “Изд-во “Экономика”, 1997. — 288 с.
4	Загроза – це такий розвиток подій, внаслідок яких збільшується можливість або з’являється вірогідність порушення нормального функціонування підприємства та заподіяння збитків	В.Ф. Гапоненко, А.А. Безпалько, А.С. Власков	Гапоненко В. Ф. Экономическая безопасность предприятия: подходы и принципы / В. Ф. Гапоненко, А. А. Безпалько, А. С. Власков. — М.: Осъ-89, 2006. — 208 с.
5	Загроза як зміни в зовнішньому або внутрішньому середовищі, які приводять до небажаних змін предмета безпеки (підприємства)	В.Л. Тамбовцев	Тамбовцев В. Л. Объекты экономической безопасности России / В. Л. Тамбовцев // Вопросы экономики. — 1994. — № 12. — С. 45–54.

№ п/п	Визначення	Автор	Джерело
6	Загроза як найбільш конкретна і безпосередня форма небезпеки або сукупність умов і чинників, що створюють небезпеку інтересам різних суб'єктів"	Е.А. Олейникова Н.В. Матвеев А. Пекін	1. Основы экономической безопасности (Государство, регион, предприятие, личность) / под ред. Е. А. Олейникова. — М.: ЗАО «Бизнес-школа «ИнтелСинтез», 1997. — 288 с. 2. Матвеев Н. В. Экономическая безопасность предприятия: дисс. ... канд. экон. наук / Н. В. Матвеев. — М., 1999. — 224 с. 3. Пекін А. Економічна безпека підприємств як економіко-правова категорія / А. Пекін // Економіст. — 2007. — №8. — С. 23–25.
7	Загрози як реальні чи потенційно важливі дії або умови навмисного чи випадкового (ненавмисного) порушення режиму функціонування підприємства шляхом заподіяння матеріальних (прямо або непрямо) збитків, що призводить до фінансових втрат, зокрема і до втрати вигоди	В. И. Ярочкин	Ярочкин В. И. Предприниматель и безопасность : Ч. 2. / В. И. Ярочкин. — М.: Изд-во «Экспертное бюро», 1994. — 112 с.

№ п/п	Визначення	Автор	Джерело
8	Загрози – це потенційні або реальні умови, чинники чи дії фізичних та юридичних осіб, що порушують нормальний фінансово-економічний стан суб'єктів підприємницької діяльності і здатні заподіяти великої шкоди аж до припинення його діяльності	М. І. Камлик В. П. Мак-Мак. С. П. Дубецька	1. Камлик М. І. Економічна безпека підприємницької діяльності. Економіко-правовий аспект / М. І. Камлик. — К. : Атіка, 2005. — 432 с. 2. Мак-Мак В. П. Служба безпеки підприємства як суб'єкт частини правоохранительної діяльності: дисс. ... канд. юрид. наук / В. П. Мак-Мак. — М., 2003. — 210 с. 3. Дубецька С. П. Економічна безпека підприємств України / С. П. Дубецька // Не-державна система безпеки підприємництва як суб'єкт національної безпеки України : зб. матер. наук.-практ. конф., Київ, 16-17 травня 2001 р. — К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2003. — С. 146-171.
9	Загроза як потенційна можливість завдання шкоди суб'єктам господарюючої діяльності з боку окремих чинників внутрішнього та зовнішнього середовища, тобто поява загрози визначає потенційну чинників економічних втрат для підприємства	О.М. Бандурка	Основи економічної безпеки : [підручник] / [Бандурка О. М., Духов В. Є., Петрова К. Я., Червяков І. М.]. — Харків: Вид-во нац. ун-ту внутр. справ, 2003. — 236 с
10	Загроза – ще одна форма небезпеки – небезпека на стадії переходу з можливості у дійсність як наявна чи потенційна демонстрація готовності: відносно суб'єктів господарської діяльності – одних суб'єктів завдати шкоду іншим або по відношенню до процесів, явищ – негативно вплинути на господарську діяльність підприємства.	К.С. Горячова	Горячова К. С. Фінансова безпека підприємства. Сутність та місце в системі економічної безпеки / К. С. Горячова // Економіст. — 2003. — №8. — С. 65–67.

№ п/п	Визначення	Автор	Джерело
11	Загроза – це зафіксований фірмою екзогенний чинник потенційно негативної дії.	М.І. Королев.	Королев М. И. Экономическая безопасность фирмы: теория, практика, выбор стратегии : [монография] / М. И. Королев. — М.: Экономика, 2011. — 284 с.
12	Загроза – конкретна і безпосередня форма небезпеки чи сукупність негативних чинників або умов. Явні чи потенційні дії, що ускладнюють або унеможливають реалізацію національних економічних інтересів і створюють небезпеку для соціально – економічної та політичної системи, національних цінностей, життєзабезпечення нації та окремої особи.	З.С. Варналій	Економічна безпека: навч. посіб. / З. С. Варналій [та ін.] ; за ред. д-ра екон. наук, проф. З. С. Варналія / З. С. Варналій . – К. : Знання, 2009. – 647 с.
13	Загроза – певна подія, що впливає на діяльність суб'єктів господарювання.	І.П. Мігус, С.М. Лаптев	Мігус І. П. Необхідність розмежування понять «загроза» та «ризик» при діагностиці економічної безпеки суб'єктів господарювання [Електронний ресурс] / І. П. Мігус, С. М. Лаптев. — Режим доступу : http://www.economy.nayka.com.ua/index.php?operation=1&iid=821
14	Поняття «загроза» потрібно трактувати не як безпосередню небезпеку, що є її наслідком у вигляді об'єктивізованого чинника потенційно негативної дії, а як одну із її форм що з'являється і розвивається на основі невизначеності зовнішнього середовища і в свою чергу неможливістю проконтролювати і здійснювати ефективне управління внутрішнім середовищем системи.	Авторське визначення	

Джерело Складено автором

Додаток Г
Визначення поняття «ризик»

№ п/п	Визначення	Автор	Джерело
1	Ризик - існування або можливість виникнення ситуації, за якої формуються передумови (накопичується потенціал) протидії реалізації національних цінностей, інтересів та цілей забезпечення національної безпеки	В.Л. Манилов, М.І. Дзілієв	1. Дзилиев М. И. Основы обеспечения безопасности жизнедеятельности : курс лекций / М. И. Дзилиев, Н. Н. Потрубач. - М., 1996. -186 с. 2. Манилов В. Л. Исследование проблем национальной безопасности: вопросы методологии / В.Л. Манилов // Военная мысль. — 1995. — № 5. — С. 9–18.
2	Ризик - це можливість виникнення несприятливих або небажаних наслідків діяльності самого суб'єкта	Е.А. Олейнікова	Основы экономической безопасности (Государство, регион, предприятие, личность) / [под ред. Е. А. Олейникова]. - М. : Бизнес-школа «Интел-синтез», 1997.- 278 с.
3	Ризик - це можливість настання деякої несприятливої події, що тягне за собою виникнення різного роду втрат	І.Я. Лукасевич	Лукасевич И. Я. Анализ финансовых операций / И. Я. Лукасевич. - М.: Финансы, Изд. обние «Юнити», 1998. - 400 с.
4	Ризик - ймовірність виникнення несприятливої ситуації в економіці регіону	З.В. Герасимчук, Н.С. Вавдіюк	Герасимчук З. В. Економічна безпека регіону: діагностика та механізм забезпечення: моногр. / З. В. Герасимчук, Н. С. Вавдіюк. — Луцьк : Надстир'я, 2006. - 243 с.
5	Ризик - можливість виникнення збитків, внаслідок дії зовнішнього середовища.	Е.С. Стоянова, Г. Кірейцева	1. Финансовый менеджмент: теория и практика : учебн. / под ред. Е. С. Стояновой. - 4-е изд., перераб. и доп. - М.: Перспектива, 1999. - 656 с. 2. Фінансовий менеджмент : навч. посіб / за ред. проф. Г. Г. Кі- рейцева. - Житомир: ЖІТІ, 2001. - 432 с.
6	Ризик - економічна категорія, сутність якої полягає у	Я. В. Белінська	Белінська Я. В. Теоретичні засади аналізу валютних

№ п/п	Визначення	Автор	Джерело
	невизначеності реального очікуваного результату в ситуації управління та оцінювання і яка має діалектичну об'єктивно-суб'єктивну структуру		ризиків / Я. В. Белінська // Актуальні проблеми економіки. – 2002. -№ 10. –С. 34-40
7	Ризик - це економічна категорія, що пов'язана з подоланням невизначеності та конфліктності в ситуації неминучого вибору у процесі виробничо-господарської діяльності. Вона відображає міру (ступінь) відхилення від цілей, бажаного (очікуваного) результату, а також ступінь невдачі з урахуванням впливу керованих і некерованих чинників, прямих та зворотних зв'язків стосовно об'єкта керування	В. В. Вітлінський, П. В. Верченко	Вітлінський В. В. Аналіз, моделювання та управління економічним ризиком : навч. посіб. / В. В. Вітлінський, П. І. Верченко. - К.: КНЕУ, 2000. - 292 с.
8	Ризик це діяльність, спрямована на подолання невизначеності, яка виражається у стійких відносинах між суб'єктами виробництва з приводу оптимізації своїх інтересів до максимізації прибутку при об'єктивній неможливості врахувати і кількісно визначити весь комплекс одночасно діючих факторів, що породжують визначеність економічної системи	А. Доронін	Доронин А. Бизнес-разведка / А. Доронин. - М: Ось-89, 2003.-384 с.
9	Ризик є результатом впливу загроз на господарську діяльність суб'єктів господарювання	І.П. Мігус, С.М. Лаптев	Мігус І. П. Необхідність розмежування понять «загроза» та «ризик» при діагностиці економічної безпеки суб'єктів господарювання [Електронний ресурс] / І. П. Мігус, С. М. Лаптев. — Режим доступу : http://www.economy.nauka.com.ua/index.php?operation=1&iid=821
10	Ризики виступають джерелами загроз для фінансової безпеки,	Н.Н. Пойда-Носик,	Вітлінський В. В. Аналіз, моделювання та управління

№ п/п	Визначення	Автор	Джерело
	оскільки саме ризики генерують потенційну можливість завдання шкоди суб'єкту господарювання		економічним ризиком : навч. посіб. / В. В. Вітлінський, П. І. Верченко. - К.: КНЕУ, 2000. - 292 с.
11	"... Більш коректно можна визначити, що ризик являє собою ймовірність настання загрози. Оскільки загроза виступає як різниця між параметрами середовища і фірми, то таке трактування ризику враховує взаємодію фірми і зовнішнього середовища, беручи до уваги, що порушення гомеостазу може стати результатом диспропорцій і дисфункцій у внутрішньому середовищі фірми	М.І. Корольов	Воробьев Е. М. Проблемы экономической безопасности в странах рыночной трансформации / Е. М. Воробьев // Вісник ХДУ. Економічна серія. - 1999. - 3446 с. - с.57.
12	"Ризик" в дуальній системі: поняття ризику розглядається і як усвідомлена частина небезпеки (пасивний бік), і як активна дія, спрямована або на усунення небезпеки чи загрози, чи навпаки, на свідоме, (але вірогідне) отримання шкоди, збитку тощо В семантичній картині загроз розглядає ризик, як усвідомлену частину загрози та як свідому дію, що може мати негативні наслідки та стати загрозою	О.М. Ляшенко	Гапоненко В. Ф. Экономическая безопасность предприятий / В. Ф. Гапоненко, А. Л. Беспалько, А. С. Власков. - М.: Издательство «Ось-89», 2007. - 208 с.
13	Ризик – імовірність настання події, пов'язаної з можливими фінансовими втратами чи іншими негативними наслідками для діяльності підприємства (компанії)	З.С. Варналій	Економічна безпека: навч. посіб. / З. С. Варналій [та ін.] ; за ред. д-ра екон. наук, проф. З. С. Варналія / З. С. Варналій . – К. : Знання, 2009. – 647 с.
14	Ризик – непередбачуваність і можливість настання подій з негативними наслідками (зазнати збитків, втратити вигоду тощо), зумовлених певними діями або рішеннями, які матимуть місце в майбутньому.	С.В. Мочерний	Мочерний С. В. Економічний енциклопедичний словник: [У 2 т. Т.2] / С. В. Мочерний, Я. С. Ларіна, О. А. Устенко, С.І. Юрій. – Львів: Світ, 2006. – 568с.

№ п/п	Визначення	Автор	Джерело
15	Ризик - усвідомлена можливість небезпеки виникнення непередбачених втрат очікуваного прибутку, майна, грошей у зв'язку з випадковими змінами умов економічної діяльності, несприятливими обставинами	А.Г. Загородній, Г.Л. Вознюк	Загородній А. Г. Фінансово-економічний словник / А. Г. Загородній, Г. Л. Вознюк. – К.: Знання, 2007. – 1072с.
16	Ризик як «діяльність, зв'язану з подоланням невизначеності в ситуації неминучого вибору, в процесі якої є можливість кількісно та якісно оцінити ймовірність досягнення очікуваного результату, невдачі і відхилення від цілі»	А.П.Альгін, В.М.Гранатуров, А.С. Шапкін	1. Альгин А. П. Риск и его роль в общественной жизни / А. П. Альгин. – М.: Мысль, 1989. – 189с. 2. Гранатуров В. М. Экономический риск: сущность, методы измерения, пути снижения: [учеб. пособ.] / В. М. Гранатуров. – М.: Изд-во "Дело и Сервис", 1999. – 112 с. 3. Шапкин А. С. Экономические и финансовые риски. Оценка, управление, портфель инвестиций / А.С. Шапкин. – М.: "Дашков и К", 2003. – 544 с.
17	“під ризиком слід розуміти можливість настання певної ситуації, яка може виникнути в будь-якій діяльності і може відхилитись від поставленої мети (призвести до виникнення втрат або недоотримання прибутку) або залишитись незмінною”	Ю.В. Сенейко	Сенейко Ю. Сучасні підходи до трактування категорії “ризик” / Ю. Сенейко // Регіональна економіка. – 2006. - №1. – С.206-211.
18	Ризик розглядається в аспекті співвіднесення вигоди і втрати при невичерпній невизначеності відносин між дійсністю суб'єкта підприємництва і можливостями її трансформації в деяку майбутню, розпізнавану ним дійсність, що може виникнути із взаємодії причин і наслідків, випадкового і необхідного, внутрішніх і зовнішніх умов	В.А. Підсолонко, А.Ф. Процай, Т.Л. Миронова, В.О. Василенко	Підприємництво: [навч. посіб.] / В.А. Підсолонко, А.Ф. Процай, Т.Л. Миронова, В.О. Василенко. – К.: КНЛ, 2003. – 616 с.

№ п/п	Визначення	Автор	Джерело
19	Ризик – великий стимул для отримання додаткового прибутку, специфічного підприємницького доходу	П. Половкін, А. Зозюк	Половкін П. Предпринимательские риски и управление ими (теоретико-методологический и организационный аспекты) / П. Половкин, А. Зозюк // Российский экономический журнал. – 1997. - №9. – с. 73-74.
20	Ризик можна розглядати як відхилення від певної поставленої мети в залежності від ситуації, що настала в певний час.	Авторське визначення	

Джерело: складено автором.

Додаток Д

Визначення поняття «економічна безпека підприємства»

№ п/п	Визначення	ПІБ автора	Джерело
1	Економічна безпека підприємства не може розглядатись лише як економічна безпека окремого суб'єкта господарювання, оскільки вона є запорукою безпеки галузі або виду економічної діяльності, до якого відноситься. Але існують особливості економічної безпеки, пов'язані зі специфікою діяльності окремих суб'єктів. Керівники економічну безпеку суб'єкта господарської діяльності розглядають через призму особистої безпеки працівника. Окремі респонденти розглядають економічну безпеку підприємства як складову частину безпеки держави. Отже, економічну безпеку підприємства слід розглядати як складну багаторівневу ієрархічну та політ структурну систему	Алькама В.Г.	Алькама В. Г. Система економічної безпеки логістичних утворень : [монографія] / В. Г. Алькема. – К. : Університет економіки та права «КРОК», 2011. – 378 с.
2	Економічна безпека підприємства - стан захищеності науково-технічного, технологічного, виробничого та кадрового потенціалу підприємства від прямих (активних) або непрямих (пасивних) загроз	Бендіков М.А.	Бендіков М. А. Экономическая безопасность промышленного предприятия в условиях кризисного развития // Менеджмент в России и за рубежом. - 2002. - № 2. - С. 17-29.
3	Економічна безпека підприємства - стан незалежності суб'єктів підприємницької діяльності від недобросовісної конкуренції підприємств-монополістів, непередбачуваних договорами дій підприємств-постачальників і торговельних організацій, від нераціональної економічної і правової політики держави та інших чинників, яка дає змогу привласнювати більшу частину законних прибутків	Воронович Л.М.	Економічна енциклопедія. За ред. Л. М. Воронович. - К.: Видавничий центр "Академія", 2000.- 1350 с.

№ п/п	Визначення	ПІБ автора	Джерело
4	Економічна безпека підприємства - це такий стан господарського суб'єкта, при якому він, при найбільш ефективному використанні корпоративних ресурсів, добивається запобігання, ослаблення або захисту від існуючих небезпек і загроз або інших непередбачених обставин і в основному забезпечує досягнення цілей бізнесу в умовах конкуренції і господарського ризику	Гурін С.О.	Грунин О. А. Экономическая безопасность организации / О. А. Грунин, С. О. Грунин. - СПб: Питер, 2002.
5	Економічна безпека підприємства - це такий стан суб'єкта господарювання, за якого він при найбільш ефективному використанні корпоративних ресурсів досягає запобігання, послаблення чи захисту від існуючих небезпек та загроз чи інших непередбачуваних обставин та в основному забезпечує досягнення цілей бізнесу в умовах конкуренції та господарського ризику	Гапоненко В.Ф. Беспалько А.Л. Власков А.С.	Гапоненко В. Ф. Экономическая безопасность предприятий. Подходы и принципы / В. Ф Гапоненко, А. Л. Беспалько, А. С. Власков. - М. : Изд-во "Ось-89", 2007. - 208 с.
6	Економічна безпека підприємства - стан об'єкта в системі його зв'язків з точки зору його стійкості (самовиживання) та розвитку в умовах внутрішніх і зовнішніх загроз, непередбачуваних дій та складно прогнозованих чинників	Дубецька С.П.	Дубецька С. П. Економічна безпека підприємств України // Недержавна система безпеки підприємництва як суб'єкт національної безпеки України: Збірник матеріалів наук.-практ. конф- К.: Вид-во Європейського університету фінансів, інформаційних систем, менеджменту і бізнесу, 2003. - С.146-172.
7	Економічна безпека фірми - кількісна та якісна характеристика властивостей фірми, яка відображає здатність «самовиживання» та розвиток в умовах виникнення зовнішньої та внутрішньої загроз	Забродський В.А. Капустін Н.А.	Забродский В.А. Развитие крупномасштабных экономико-правовых систем / В.А. Забродский, Н.А. Кизим. - Х. : Бизнес Информ, 2000. - 72 с.

№ п/п	Визначення	ПІБ автора	Джерело
8	Економічна безпека підприємства - стан корпоративних ресурсів (ресурсів капіталу, персоналу, інформації і технології, техніки та устаткування, прав) і підприємницьких можливостей, за якого гарантується найбільш ефективне їхнє використання для стабільного функціонування та динамічного науково-технічного й соціального розвитку, запобігання внутрішнім і зовнішнім негативним впливам (загрозам).	Зубок М.І. Зубок Р.М.	Зубок М. І. Безпека підприємницької діяльності: Нормативно-правові документи комерційного підприємства, банку / М. І. Зубок, Р. М. Зубок. - К. : Істина, 2004. - 144 с.
9	Економічна безпека підприємства - стан ефективного використання ресурсів підприємства і існуючих ринкових можливостей, який дозволяє запобігати внутрішнім і зовнішнім загрозам, і забезпечує його тривале виживання і стійкий розвиток на ринку відповідно до обраної місії	Ілляшенко С.Н.	Ильяшенко С. Н. Составляющие экономической безопасности предприятия и подходы к их оценке // Актуальні проблеми економіки. - 2003. - № 3(21). - С. 12-19.
10	Системно-функціональний підхід визначає економічну безпеку підприємства як захищеність свободи її ведення, юридичних і фактичних прав власності, матеріальних, фінансових, інтелектуальних, інформаційних та інших ресурсів підприємства, можливостей його розвитку в умовах мінливого ринкового середовища, а також здатність відбивати різного роду ризики та загрози економічним інтересам бізнесу	Кириченко О.А., Сідак В.С., Лаптев С.М. та інші.	Кириченко О. А., Сідак В. С., Лаптев С. М. та інші. Проблеми управління економічною безпекою суб'єктів господарювання. Монографія. К.: УЕП «Крок», 2008. – 401с.
11	Економічна безпека підприємства - стан захищеності діяльності підприємства від негативного впливу зовнішнього оточення, а також здатність своєчасно усунути різноманітні загрози або пристосуватися до існуючих умов, які не відображуються негативно на його діяльності	Сухорукова Т.Г., Ковальов Д.	1. Сухорукова Т. Г. Концептуальний взгляд на экономическую безопасность предприятия / Т. Г. Сухорукова // Залізничний транспорт України. – 1998. – № 2-3. – С. 9-13.

№ п/п	Визначення	ПІБ автора	Джерело
			2. Ковальов Д., Сухорукова Т. Економічна безпека підприємства / Д. Ковальов, Т. Сухорукова // Економіка України. – 1998. – № 10. – С. 48-52
12	Економічна безпека підприємства (фірми) - це такий стан певного господарюючого суб'єкта, за якого життєво важливі компоненти структури та діяльності підприємства характеризуються високим ступенем захищеності від небажаних змін	Клейнер Г.Б.	Стратегии бизнеса: справочник / под ред. Г. Б. Клейнера. - М. : Изд-во КОНСЭКО. - 1998.-288 с.
13	Економічна безпека підприємств - міра гармонізації в часі і просторі економічних інтересів підприємства з інтересами пов'язаних з ним суб'єктів зовнішнього середовища, що діють поза межами підприємства	Козаченко Г.В.	Козаченко Г. В. Экономическая безопасность: сущность и механизмы обеспечения: монография / Г. В. Козаченко, В. П. Пономарев, О. М. Ляшенко. - К. : Либра, 2003. - 280с.
14	Економічна безпека підприємства - стан захищеності життєво важливих економічних інтересів підприємства від внутрішніх і зовнішніх джерел небезпеки	Колосов А. В.	Колосов А. В. Экономическая безопасность: Учебное пособие для студ. заоч. обучения всех спец. М.: Финансист-информ, 2005. - 103 с.
15	Економічна безпека підприємства - стан оптимального для підприємства рівня використання його економічного потенціалу, за якого реальні та/або можливі збитки виявляються нижчим за встановлені підприємством межі	Корієнко А. В.	Корієнко А. В. Механізм досягнення і підтримки економічної безпеки підприємства: автореф. дис.. канд.. екон. наук.: 08.06.01 / А. В. Корієнко. - К., 2000. - 19 с.
16	Економічна безпека підприємства - це стан його захищеності від негативного впливу зовнішніх і внутрішніх загроз,	Лянний Г.Л.	Лянной Г. Л. Система экономической безопасности

№ п/п	Визначення	ПІБ автора	Джерело
	дестабілізаційних чинників		предприятия / Г. Л. Лянной // ВOS – журнал о личной и коммерческой безопасности. – 2006. – № 7. – С. 16-19.
17	Економічна безпека підприємства — це стан ефективного використання ресурсів підприємства (капіталу, персоналу, інформації, технології, техніки тощо) та наявних ринкових можливостей, що дозволяє попередити негативний вплив внутрішніх і зовнішніх загроз та забезпечити його довгострокове виживання й стійкий розвиток на ринку відповідно до обраної місії (статутних завдань)	Мелехов А.А., Камишнікова Е. В.	Мелихов А. А. Эволюция подходов к содержанию категории «экономическая безопасность предприятия» / А. А. Мелихов, Э.В. Камышникова // Вісник Приазовського державного технічного університету. - 2009. - № 19.-С. 316-319.
18	Визначає економічну безпеку підприємства як захищеність його життєво важливих інтересів від внутрішніх і зовнішніх загроз, тобто захист підприємства, його кадрового і інтелектуального потенціалу, інформації, технологій, капіталу і прибутку, який забезпечується системою заходів спеціального правового, економічного, організаційного, інформаційно-технічного і соціального характеру	Меламедов С.Л.	Меламедов С.Л. Формирование стратегии экономической безопасности предпринимательских структур: дис. канд. эк. наук: 08.00.05 / Меламедов Сергей Леонидович. - СПб, 2002. – 146 с.
19	Економічна безпека підприємства - стан захищеності бізнес-процесів та їх ресурсного забезпечення, що сприяє уникненню або попередженню внутрішніх і зовнішніх загроз і дозволяє забезпечити стабільне функціонування та розширене відтворення з мінімальними втратами для підприємства	Мішин О.Ю., Мішина С.В.	Мішин О.Ю., Мішина С.В. Сутність поняття «економічна безпека підприємства» [Text] / О.Ю. Мішин, С.В. Мішина // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2012. – № 38. – С. 86–92.
20	Економічна безпека підприємства - це стан найбільш ефективного використання корпоративних ресурсів для запобігання загрозам та	Олейніков Є.А.	Основы экономической безопасности (Государство, регион,

№ п/п	Визначення	ПІБ автора	Джерело
	забезпечення стабільного функціонування підприємства в даний час і в майбутньому		предприятие, личность): Учеб.- практ. пособие / Российская экономическая академия им. Г.В. Пле-ханова / Е.А. Олейников (ред.) - М. : Бизнес-школа "Интел-Синтез", 1997. -288 с.
21	Економічна безпека підприємства - здатність підприємства досягти певної мети в умовах макросередовища та мікросередовища, що склалися	Пілова Д.П.	Пілова Д. П. Формування та оцінка економічної безпеки гірничо-збагачувальних підприємств: автореф. дис. на здобуття наук, ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами» / Д.П. Пілова. - Кривий Ріг, 2007. - 20 с.
22	Економічна безпека підприємства - це становище найбільш ефективного використання ресурсів для запобігання загроз і забезпечення стабільного функціонування підприємства на теперішній час і в майбутньому.	Покропивний С.Ф.	Грещак М. Г. Економіка підприємства: підручник / М.Г. Грещак, В.М. Колот, А.П. Наливайко та ін.; [за заг. ред. С.Ф. Покропивного]. - К. : КНЕУ, 2001. - 528 с.
23	Економічна безпека промислового підприємства - це безперервний процес забезпечення на промисловому підприємстві, яке знаходиться в визначеному зовнішньому середовищі, стабільності його функціонування, фінансової рівноваги та регулярного отримання прибутку, а також можливості виконання поставлених цілей та задач, можливості до подальшого розвитку та вдосконалення на різноманітних стадіях життєвого циклу підприємства	Половнев К.С.	Половнев К. С. Механизм обеспечения экономической безопасности промышленного предприятия : дисс. канд. экон. наук. - Екатеринбург, 2002. - 177 с.

№ п/п	Визначення	ПІБ автора	Джерело
	і в процесі визначення конкурентних ринкових стратегій		
24	Економічна безпека підприємства - стан, що визначається керівництвом і власниками підприємства як задовільний (прийнятний, бажаний, цільовий), і може проявлятися у досягненні певного рівня виробництва та бажаного рівня економічних показників та підтримуватися протягом певного періоду часу	Саллі В.І, Саллі С.В.	Салли В.И. К созданию системы оценки состояния угольных шахт / В.И. Салли, С.В. Салли // Уголь Украины. - 2009. - № 6. - С. 35-38.
25	Економічна безпека підприємства - стан, при якому стратегічний потенціал підприємства знаходиться поблизу адаптивності, а погроза втрати економічної безпеки наростає в міру наближення ступеня адаптивності стратегічного потенціалу до граничної зони	Соколенко Т. М.	Соколенко Т.М Економічна безпека підприємства в умовах транзитивної економіки // Сучасна наука XXI століття: сьома міжнародна наук.-практ. інтернет-конф.: матеріали конф. - Київ, 2011.
26	Економічна безпека підприємства - це стан найбільш ефективного використання корпоративних ресурсів для запобігання загрозам і для забезпечення стабільного функціонування підприємства в даний час і в майбутньому	Словник	Современный толковый словарь. - М.: Большая Советская Энциклопедия, 1997.
27	Безпека підприємства - це такий стан його правових, економічних та виробничих відносин, а також матеріальних, інтелектуальних та інформаційних ресурсів, який виражає здатність підприємства до стабільного функціонування	Судоплатов А.П., Лекарев С. В.	Судоплатов А. П. Безопасность предпринимательской деятельности / А.П. Судоплатов, С.В. Лекарев. - М. : Изд-во ОЛМА- ПРЕСС, 2001.-382 с.
28	Економічна безпека підприємства - стан, у якому забезпечується мінімальний негативний вплив внутрішніх і зовнішніх загроз на діяльність та економічний результат підприємства	Шалагін Д. А.	Шалагин Д. А. Методологические основы формирования экономической безопасности предприятия // Вестник Белорусского национального технического

№ п/п	Визначення	ПІБ автора	Джерело
			университета. - 2009. - № 1. -С. 98-102
29	Економічна безпека суб'єкта господарювання - характеристика суб'єкта господарювання, яка відображає його здатність реалізувати власні стратегічні економічні інтереси при певних зовнішніх умовах завдяки захисту від існуючих і потенційних загроз та використанню можливостей, що надає зовнішнє середовище	Шемаєва Л. Г.	Шемаєва Л. Г. Економічна безпека підприємств у стратегічній взаємодії з суб'єктами зовнішнього середовища: автореф. дис. ... д-ра. екон. наук / Л.Г. Шемаєва. - К., 2010.-39 с.
30	Економічна безпека підприємства - стан захищеності життєво важливих інтересів підприємства від реальних та потенційних джерел небезпеки або економічних загроз	Шликов В. В.	Шлыков, В. В. Комплексное обеспечение экономической безопасности предприятия [Текст] / В. В. Шлыков. – Рязань : Алетея, 1999. – 145 с.
31	Економічна безпека підприємства це складна багаторівнева ієрархічна та поліструктурна система, яка включає в себе стан захищеності бізнес-процесів, при оптимальному використанні для підприємства економічного потенціалу, та захист від внутрішніх і зовнішніх загроз, який забезпечується системою заходів спеціального правового, економічного, організаційного, інформаційно – технічного і соціального характеру.	Авторське визначення	

Джерело: складено автором.

Додаток Е

Основні складові діагностики

Складові діагностики	Характеристика
Діагностика	Визначення стану об'єкта, предмета, явища або процесу управління через реалізацію комплексу процедур, виявлення їх слабких ланок і «вузьких місць». Змінюється в часі і просторі
Процес діагностики	<ul style="list-style-type: none"> - дослідницький; - пошуковий; - пізнавальний; - визначення реального стану процесів управління;
Об'єкт діагностики	Складна, високоорганізована динамічна система(економіка країни, галузі фірми, підприємства, організації будь-якої власності), так і сегмент цієї системи(внутрішнє середовище організації, конкретні види ресурсів, виробничі функції, організаційна структура собівартості, тощо)
Мета діагностики	<ul style="list-style-type: none"> - встановити діагноз об'єкта дослідження; - зробити висновки про його стан, та на перспективу; - вибрати правильну економічну(політичну, соціальну) політику, стратегію і тактику; - визначити заходи на налагодження роботи всіх складових системи і способи їх реалізації
Завдання діагностики	<ul style="list-style-type: none"> - уточнення діагнозу; - розвиток об'єкта; - реальний стан об'єкта; - прогноз діагнозу
Вимоги до дослідження	<ul style="list-style-type: none"> - повинно бути аутогенним – заснованим на першоджерелах; - об'єктивним – оцінити і скласти програму дослідження об'єкта. - Точність дослідження

Джерело : складене на підставі [74]

Додаток Ж

Сутність поняття «діагностика»

№ п/п	Автор	Визначення	Джерело
1	Аунапу Ф.Ф.	Діагностика – це метод аналізу стану виробничої системи для виявлення й усунення у ній диспропорцій, що спричиняють появу «вузьких місць», тобто «хвороб» виробничого організму	Аунапу Ф.Ф. Диагностика производственных систем / Ф. Ф. Аунапу – Иркутск : ИЦНТИ, 1975.
2	Глазов М. М.	Діагностика - це визначення дисфункцій і труднощів, що деформують функціонування господарського об'єкта; установлення їх причин, їх аналіз.	Глазов М.М. Функциональная диагностика в управлении деятельностью предприятия / М.М. Глазов. – СПб. : Изд-во СПбГУЭФ, 1999. – 325 с.
3	Герасимчук В.Г.	Діагностика передбачає визначення суті та особливостей проблеми на основі всеохоплюючого аналізу, застосовуючи певний набір принципів та методів його проведення	Конспект лекцій з курсу «Економічна діагностика» (для студентів 5 курсу денної і 6 курсу заочної форм навчання спеціальності 7.050107, 8.050107– «Економіка підприємства») / Укл. : Глухарев С.М. – Харків : ХНАМГ, 2008. – 118 с.
4	Короткова Е.М.	Діагностика – визначення стану об'єкта, предмета, явища чи процесу управління за допомогою реалізації комплексу дослідницьких процедур, виявлення в них слабких ланок та «вузьких місць»	Антикризисное управление: Учебник / Под ред. Э.М. Короткова. - М.: ИНФРА-М, 2003. - 432 с.
5	Литвак Б.Г.	Діагностика – це встановлення і вивчення ознак, що визначають розвиток ситуації і дозволяють запобігти небажаному відхиленню в її розвитку	Литвак Б. Г. Разработка управленческого решения / Б. Г. Литвак. – М. : Дело, 2000. – 392 с.
6	Сербиновський Б.Ю.	Діагностика – це вчення про методи, процеси й принципи розпізнавання хвороб виробничої системи й постановки діагнозу, оцінювання її стану й перспектив	Баранов В.В. Финансовый менеджмент: Механизм финансового управления

№ п/п	Автор	Визначення	Джерело
		розвитку, виміру параметрів, установлення й вивчення ознак хвороб для підтримки здатності ефективно функціонувати й пристосовуватися до змін зовнішнього середовища	предприємством в традиційних наукоємких отраслях : учебн. пособ. / В.В. Баранов. – М. : Изд-во "Дело", 2002. – 272 с.
7	Рапопорт В.Ш.	Діагностика – це управлінська робота з виявлення проблем і «вузьких місць», системи управління підприємством	Рапопорт В. Ш. Диагностика управления. Практический опыт и рекомендации / В. Ш. Рапопорт. — М., Экономика, 1988. — 127 с.
8	Штанько Л.О.	Діагностика — це процес розпізнавання й визначення негативних (кризових) явищ у діяльності підприємства на основі помічених локальних змін, установлених залежностей, а також особливо помітних явищ поточної підприємницької діяльності.	Штанько Л.О. Економічна діагностика: курс. (консп.) лекцій для студ. спец. "економ. підприємства". — К.: НУХТ, 2009. — 159 с.
8	Авторське визначення	Діагностика - це вчення про методи, процеси й принципи розпізнавання й визначення негативних (кризових) явищ діяльності суб'єкта господарювання їх аналіз, установлення причин виникнення і пропозиція їх усунення. Виходячи з нашого предмета дослідження розглянемо альтернативні розуміння сутності поняття економічна діагностика наведені	

Джерело: скомпоновано автором.

Додаток 3

Сутність поняття «економічна діагностика»

№ п/п	Автор	Сутність поняття	Джерело
1	Кривов'язюк І.В.	Економічна діагностика - це багатоступінчаста оцінка результатів діяльності підприємства на основі системи економічних показників, взаємозалежних і доповнюючих один одного.	Кривов'язюк І. В. Економічна діагностика: навч. посіб. / І. В. Кривов'язюк. - К.: Центр учбової літератури, 2013. - 456 с.
2	Вартановий О.С.	Економічна діагностика спрямована насамперед на оцінку стану економічних об'єктів в умовах неповної інформації з метою виявлення проблем розвитку і перспективних шляхів їх вирішення, а також на вивчення режимів функціонування самих систем	Сагалакова Н.О. «Еволюція сутності поняття «діагностика» в економіці» // Економіка: проблеми теорії та практики: зб. наук. пр. – Вип. 265//. – Т. 1. - Дніпропетровськ: ДНУ, 2010. - С. 175-184. [Електронний ресурс] Режим доступу: [Електронний ресурс] Режим доступу: http://library.if.ua
3	Глазов М.М.	Економічна діагностика - вчення про методи та принципи розпізнавання дисфункцій і постановку діагнозу, або, процес постановки діагнозу об'єкту, що аналізується, з метою підвищення ефективності його функціонування, підвищення його життєздатності в умовах вільної конкуренції, вільного, нерегульованого ринку.	Глазов М.М. Функциональная диагностика в управлении деятельностью предприятием. СПб.: Изд-во СПбГУЭФ, 1999. – 325 с.
4	Шніппер І. І.	Економічна діагностика –це вивчення стану господарюючого суб'єкта, вплив факторів розвитку соціально-економічних процесів та виявлення відхилень від нормального розвитку.	Загорна Т.О. Економічна діагностика : Навчальний посібник / Загорна Т.О. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 400 с.
5	Муравйова А.І.	Економічна діагностика є способом визначення характеру порушень і області господарської діяльності, в якій відбуваються відхилення від нормальної відносної динаміки різних процесів, що виражаються через темпи зміни відповідних	Муравьев А.И. Теория экономического анализа: проблемы и решения / А.И. Муравьев. – М. : Изд-во "Финансы и статистика", 1998. – С.

№ п/п	Автор	Сутність поняття	Джерело
		показників"	144 – 17 с.
6	Кизим О.М. Забродський О.А. Зінченко В.А	Економічна діагностика виявляє «ознаки захворювання» економіки підприємства, вид і ступень важкості «економічної хвороби» причини її виникнення	Оцінка і діагностика фінансової стійкості підприємства / [М.О. Кизим, В.А. Забродський, В.А. Зінченко, Ю.С. Копчак]. – Харків : ВД "ІНЖЕК", 2003. – 144 с.
7	Мескон М.Х., Альберт М., Хедоури Ф.	Зміст економічної діагностики – «складають виявлення, розпізнавання або прогноз відхилень від нормального або запланованого ходу господарських процесів, визначення пов'язаних з цим причин і можливих наслідків»	Мескон М., Альберт М., Хедоури Ф. Основы менеджмента. / Пер. с англ. — Учебник.- М.: Дело ЛТД, 2010.- 701 с.
8	Штанько Л.О., Закревська Л.М.	Економічна діагностика спрямована на оцінку стану економічних об'єктів в умовах неповної інформації, дозволяє виявити проблеми розвитку підприємства, на їх підставі вибрати показники, які найбільш повно описують ситуацію, розглянути їхній взаємний вплив, встановити "вузькі місця", зафіксувати резерви, визначити перспективні шляхи їх вирішення та розробити заходи з усунення несприятливих ситуацій.	Методичні вказівки до вивчення дисципліни «Економічна діагностика» та виконання контрольної роботи для студентів спеціальності «Економіка підприємства» – К.: НУХТ, 2007. – 46 с.
9	Мурах А.	Економічна діагностика - це спосіб встановлення характеру порушень нормального ходу господарського процесу на основі типових ознак, властивих даному порушенню	Гетьман О.О. Економічна діагностика: навч. посіб. для студ. вищих навч. закладів/ О.О. Гетьман, В. М. Шаповалов. - К.: Центр навчальної літератури, 2008.-307 с.
11	Авторське визначення	Економічна діагностика – це комплекс дій з метою виявлення недоліків і переваг щодо ідентифікації, та визначення причин відхилень від норм, своєчасного захисту від внутрішніх і зовнішніх загроз, та розробленню заходів їх усунення.	

Джерело: скомпоновано автором.

Додаток К

Сутність поняття «діагностика економічної безпеки підприємства»

№ п/п	Автор	Сутність поняття	Джерело
1	Скриньковський Р.М.	Діагностика економічної безпеки підприємства є частковою метою системи цілей діагностики діяльності будь-якого підприємства незалежно від форми власності, виду діяльності та господарювання.	Скриньковський Р. М. Економічна безпека підприємства: сутність, класифікація та система діагностики [Електронний ресурс] / Р. М. Скриньковський // Глобальні та національні проблеми економіки. - 2015. - січ. (Вип. 3). — С. 414-418. - Режим доступу: http://global-national.in.ua/archive/3-2015/87.pdf (04.06.2015).
2	Гічова Н.Ю.	Діагностика економічної безпеки підприємства, є діяльність яка визначає необхідність та характер подальших антикризових заходів	Гічова Н. Ю. Діагностика та підвищення економічної безпеки підприємства : автореф. дис ... канд. екон. наук: 08.00.04 / Н. Ю. Гічова . – Дніпропетровськ : Б.в., 2010 . – 20 с.
3	Сак Т.В.	Діагностика економічної безпеки підприємства – це аналітична оцінка всіх функціональних складових безпеки з позицій досягнення максимально можливого рівня захисту від внутрішніх та зовнішніх загроз, спрямована на ухвалення ефективних управлінських рішень та розробку стратегії економічної безпеки.	Сак Т. В. Діагностування рівня економічної безпеки підприємства в умовах обмеженості інформації [Електронний ресурс] / Т. В. Сак // Глобальні та національні проблеми економіки. - 2015. - січ. (Вип. 3). — С. 404-408. - Режим доступу: http://global-national.in.ua/archive/3-2015/85.pdf (04.06.2015). – Назва з екрану

№ п/п	Автор	Сутність поняття	Джерело
4	Хлистун О. А.	Діагностика економічної безпеки характеризує фінансове навантаження діяльності підприємства внаслідок необхідності проведення захисту власних активів та економічних інтересів в умовах впливу деструктивних факторів.	Хлистун О. А. Формування системи діагностики та управління економічною безпекою підприємств агропродовольчої сфери [Текст] : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.04 / Хлистун Ольга Анатоліївна ; Харків. нац. техн.- ун-т сіл. госп-ва ім. Петра Василенка. - Харків, 2015.
5	Авторське визначення	Діагностика економічної безпеки підприємства це складна багаторівнева ієрархічна та поліструктурна система, яка включає в себе комплекс дій по виявленню, та визначенню причин відхилень від встановлених норм захищеності бізнес-процесів підприємства та своєчасного захисту від внутрішніх і зовнішніх загроз, які забезпечуються системою заходів спеціального правового, економічного, організаційного, інформаційно – технічного і соціального характеру.	

Джерело: скомпоновано автором.

Додаток Л

Діагностика

ЕКОНОМІЧНА ДІАГНОСТИКА

- Процес постановки діагнозу об'єкту (Глазов М.М.)
- Виявлення відхилень від нормального розвитку (Шнішер І.І.)
- Визначення порушень та їх характеру (Муравьова А.І.)
- Багатоступінчата оцінка результатів діяльності підприємства (Кривов'язюк І.В.)
- Комплекс дій з виявлення недоліків і переваг щодо ідентифікації, та визначення причин відхилень від норм, своєчасного захисту від внутрішніх і зовнішніх загроз, та розробленню заходів їх усунення (Авторська розробка)

ДІАГНОСТИКА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

- Система діагностики підприємства не залежить від форми власності, виду діяльності та господарювання (Скриньковська Р.М.)
- Оцінка фінансової діяльності (Хлистун О.А.)
- Діяльність яка визначає необхідність антикризових заходів (Гічова Н.Ю.)
- Аналітична оцінка функціональних складових безпеки з позицій захисту від внутрішніх та зовнішніх загроз (Сак Т.В.)
- Складна багаторівнева ієрархічна та поліструктурна система, яка включає в себе комплекс дій по виявленню, та визначенню причин відхилень від встановлених норм захищеності бізнес-процесів підприємства та своєчасного захисту від внутрішніх і зовнішніх загроз, які забезпечуються системою заходів спеціального правового, економічного, організаційного, інформаційно – технічного і соціального характеру.(Авторська розробка)

КОМПЛЕКСНА ДІАГНОСТИКА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

- Функція спрямована на ідентифікацію, визначення, оцінку та аналіз комплексу деструктивних чинників та небезпек зовнішнього та внутрішнього середовища для прийняття завчасних та адекватних управлінських рішень щодо забезпечення її належного стану.(Авторська розробка)

Додаток М

Порівняльна характеристика моделей економічної діагностики

Модель	Розрахункова формула	Переваги	Недоліки
1	2	3	4
Модель Ліса	$Z = 0,063K1 + 0,092K2 + 0,057K3 + 0,001K4$	– простота розрахунку	– модель не пристосована до українських підприємств, вона розроблена для Англії; – модель створювалася з урахуванням західного розвитку
Модель Чессера	$Z = -0,20434 - 5,24K1 + 0,053K2 - 6,6507K3 + 4,40K4 - 0,079K5 - 0,10K6$	– модель дозволяє оцінити факт не погашення займу та інші умови	– кількість факторів у моделі обмежена; – модель створена для оцінки рейтингу позичальника
Модель Таффлера і Тішоу	$Z = 0,53K1 + 0,13K2 + 0,18K3 + 0,16K4$	– простота розрахунку	– її можна застосовувати лише відносно підприємств, що котирують свої акції на фондових біржах
Універсальна дискримінантна функція	$Z = 1,5X1 + 0,08X2 + 10X3 + 5X4 + 0,3X5 + 0,1X6$	– широка критеріальна шкала оцінювання; – системний і комплексний підходи	– високий ступінь складності ухвалення рішення в умовах багатокритеріальності завдання; – інформативний характер розрахованих показників; – у цілому модель можна застосовувати лише для підприємств США, Європи
Модель Флумера	$H = 5,528V1 + 0,212V2 + 0,073V3 + 1,27V4 + 0,120V5 + 2,33V6 + 0,575V7 + 1,08V8 + 0,894V9 - 6,075$	– широке охоплення показників; – вірогідність – 1 рік – 98%, 2 роки – 81%	– розроблена для застосування в банківській практиці; – модель була створена з урахуванням специфіки західних країн; – необхідна корекція на національну валюту
Модель Сайфуліна та Кадикова	$R = 2K1 + 0,1K2 + 0,08K3 + 0,45K4 + K5$	– простота розрахунку	– модель не дозволяє оцінити причини потрапляння підприємства “в зону неплатоспроможності”; – нормативний зміст коефіцієнтів, що використовуються для рейтингової оцінки, не враховують галузевих особливостей підприємств; – залежність результатів

Модель	Розрахункова формула	Переваги	Недоліки
			<p>оцінювання від досвіду і кваліфікації аналітика;</p> <ul style="list-style-type: none"> – незбалансованість значень вагових коефіцієнтів; – прихильність до одного джерела інформації
Модель Давидової-Белікова	$Z = 8,38K1 + K2 + 0,054K3 + 0,63K4$	<p>-простота розрахунку – зрозумілість і обґрунтованість етапів розрахунку</p>	<ul style="list-style-type: none"> – відсутнє врахування особливостей галузевої специфіки
Модель Спрінгейта	$Z = 1,03X1 + 3,07X2 + 0,66X3 + 0,4X4$	<p>– точність \geq 90% –</p>	<ul style="list-style-type: none"> – модель була створена для підприємств США і Канади; – коефіцієнти наведені в доларах; – модель створена для оцінювання кредитоспроможності підприємств.
Двофакторна модель Альтмана	$Z1 = -0,3877 - 0,0736KШЛ + 0,0579KДЗ ПЗ$	<ul style="list-style-type: none"> – простота розрахунку; – наявність лише 2-х факторів 	<ul style="list-style-type: none"> – модель була створена для США, а в Україні інші темпи інфляції, інші цикли макро- та мікроекономіки, інші рівні продуктивності праці; – модель не забезпечує об'єктивної оцінки фінансового стану підприємства, а тому можливі значні відхилення прогнозу від реальності; її можна застосовувати лише відносно підприємств, що котирують свої акції на фондових біржах та пройшли лістинг; – модель не відображає таких сторін фінансового стану, як оборотність активів, рентабельність активів, темпи зміни виторгу від реалізації; – коефіцієнт поточної ліквідності, без аналізу його в контексті з показниками виторгу, обсягом дебіторської і кредиторської заборгованості, на практиці не відбиває реальної картини ліквідності підприємства.

Модель	Розрахункова формула	Переваги	Недоліки
П'ятифакторна модель Альтмана	$Z_2 = 3,3КЧОК + 1,0РА + 0,6КА + 1,4КФЗ + 1,2КА$	<ul style="list-style-type: none"> – простота розрахунку; – наявність послідовності дослідження 	<ul style="list-style-type: none"> – модель можна застосовувати лише відносно великих підприємств, що котирують свої акції на біржах; – нерозвиненість фондового ринку України, зокрема, вторинного фондового ринку; – відмінність українського бухгалтерського обліку від західних стандартів; - необхідність адаптації вагових коефіцієнтів та прогнозних значень; – не враховуються коливання курсів акцій
Показник платоспроможності Конана і Гольдера	$Z = -0,16X_1 - 0,22X_2 + 0,87X_3 + 0,10X_4 + 0,24X_5$	<ul style="list-style-type: none"> – модель дозволяє виявити стратегічні проблеми підприємства 	<ul style="list-style-type: none"> – модель можна застосовувати лише відносно підприємств, що котирують свої акції на біржах; - не враховується багато факторів, що визначають фінансову стійкість

Додаток Н

Показники діагностування в межах класичних складових економічної безпеки підприємства

Складові економічної безпеки	Коефіцієнт	Характеристика коефіцієнта
фінансова складові економічної безпеки	<ul style="list-style-type: none"> • коефіцієнт незалежності 	<ul style="list-style-type: none"> • характеризує частку власного капіталу підприємства в загальній сумі фінансових ресурсів, що ним використовуються;
	<ul style="list-style-type: none"> • коефіцієнт фінансової стійкості, 	<ul style="list-style-type: none"> • аналізує склад фінансових коштів підприємства не лише з позицій приналежності, але і з позицій часу погашення довгостроково залучених позикових коштів, якщо вони використовуються;
	<ul style="list-style-type: none"> • коефіцієнт співвідношення залучених і власних коштів, 	<ul style="list-style-type: none"> • характеризує залежність підприємства від позикових коштів;
	<ul style="list-style-type: none"> • коефіцієнт залучення довгострокових пасивів, 	<ul style="list-style-type: none"> • показує частку довгострокових позик підприємства
	<ul style="list-style-type: none"> • коефіцієнт маневровості власних коштів, 	<ul style="list-style-type: none"> • характеризує частку власних фінансових ресурсів підприємства, що вкладена в його обігові кошти;
	<ul style="list-style-type: none"> • коефіцієнт оборотності обігових коштів, 	<ul style="list-style-type: none"> • характеризує швидкість обігу оборотних коштів підприємства;
	<ul style="list-style-type: none"> • коефіцієнт нагромадженної амортизації, 	<ul style="list-style-type: none"> • характеризує спроможність підприємства до оновлення виробничих фондів;
	<ul style="list-style-type: none"> • коефіцієнт покриття (загальної ліквідності) 	<ul style="list-style-type: none"> • характеризує спроможність підприємства в короткостроковій перспективі розрахуватися за зобов'язаннями;

Складові економічної безпеки	Коефіцієнт	Характеристика коефіцієнта
	<ul style="list-style-type: none"> • коефіцієнт абсолютної ліквідності, 	<ul style="list-style-type: none"> • характеризує негайну спроможність підприємства розрахуватися за поточними зобов'язаннями;
	<ul style="list-style-type: none"> • коефіцієнти прибутковості та рентабельності, 	<ul style="list-style-type: none"> • характеризують загальну результативність та ефективність діяльності підприємства
інтелектуально-кадрова складової	<ul style="list-style-type: none"> ○ коефіцієнт забезпечення трудової дисципліни, 	<ul style="list-style-type: none"> • характеризує загальний рівень професійної відповідальності працівників;
	<ul style="list-style-type: none"> ○ коефіцієнт кваліфікації робітників, 	<ul style="list-style-type: none"> • відображає рівень професійних якостей працівників підприємства відповідно до виду робіт, що ними виконуються;
	<ul style="list-style-type: none"> ○ коефіцієнт підготовки та перепідготовки кадрів, 	<ul style="list-style-type: none"> • характеризує ступінь оновлення знань працівників підприємства відповідно до сучасних вимог підприємства та галузі;
	<ul style="list-style-type: none"> ○ коефіцієнт продуктивності праці, 	<ul style="list-style-type: none"> • відображає тенденції у результативності праці робітників підприємства;
	<ul style="list-style-type: none"> ○ коефіцієнт стимулювання працівників, 	<ul style="list-style-type: none"> • відображає ступінь використання та результативність застосування засобів підвищення ефективності праці робітників шляхом використання засобів мотивації праці;
	<ul style="list-style-type: none"> • коефіцієнт творчих можливостей працівників, 	<ul style="list-style-type: none"> • характеризує загальну спроможність трудового колективу підприємства виявляти ініціативу та пристосовуватися до швидко змінюваних вимог ринку
соціальні аспекти економічної безпеки персоналу	<ul style="list-style-type: none"> • коефіцієнт соціально-трудової складової 	<p>рівень заробітної плати на підприємстві та його співвідношення з середнім рівнем заробітної плати в цілому по галузі та рівнем прожиткового мінімуму в державі;</p> <p>розміри та тенденції заборгованості по заробітній платі;</p> <p>питома вага заробітної плати в структурі собівартості продукції;</p> <p>плинність кадрів;</p>

Складові економічної безпеки	Коефіцієнт	Характеристика коефіцієнта
		дотримання вимог щодо організації праці, умов праці тощо.
техніко-технологічна складова	<ul style="list-style-type: none"> • коефіцієнт придатності основних виробничих фондів, 	<ul style="list-style-type: none"> • характеризує спроможність виробничого обладнання до нормальної та продуктивної експлуатації
	<ul style="list-style-type: none"> • коефіцієнт оновлення, 	<ul style="list-style-type: none"> • характеризує процес оновлення виробничих фондів підприємства новими засобами праці;
	<ul style="list-style-type: none"> • коефіцієнт збереження фондів 	<ul style="list-style-type: none"> • характеризує акуратність використання всього майна підприємства та загальний характер побудови виробничого процесу з позиції збереженості майна
	<ul style="list-style-type: none"> • коефіцієнт безперервності та безпеки виробничого процесу 	<ul style="list-style-type: none"> • характеризує відношення тривалості перерв різного характеру в операційному циклі до загальної його тривалості
	<ul style="list-style-type: none"> • частка витрат на науково-дослідні роботи тощо. 	<ul style="list-style-type: none"> • характеризується відношенням витрат на здійснення науково-дослідних та проектно-конструкторських робіт до загального обсягу витрат операційної діяльності
політико-правова складової	<ul style="list-style-type: none"> • коефіцієнт юридичної забезпеченості 	<ul style="list-style-type: none"> • характеризують професіоналізм працівників юридичного відділу
	<ul style="list-style-type: none"> • коефіцієнт правомірності їх дій 	<ul style="list-style-type: none"> • застосовуються до підприємства з боку інших структур у результаті роботи юридичних працівників
	<ul style="list-style-type: none"> • коефіцієнт нормативно-правової достатності 	<ul style="list-style-type: none"> • показники забезпеченості юридичного відділу підприємства.
інформаційна складова	<ul style="list-style-type: none"> • коефіцієнт інформаційної 	<ul style="list-style-type: none"> • характеризують інформаційне забезпечення процесу ухвалення рішень на

Складові економічної безпеки	Коефіцієнт	Характеристика коефіцієнта
	забезпеченості	підприємстві, а також показники збереження та нерозголошення інформації.
екологічна складова	<ul style="list-style-type: none"> • коефіцієнт порушень екологічного законодавства 	<ul style="list-style-type: none"> • враховують тенденції та розміри адміністративних санкцій за порушення вимог екологічного законодавства,
	<ul style="list-style-type: none"> • коефіцієнт виробничої екології 	<ul style="list-style-type: none"> • характеризують технічний стан виробничих фондів підприємства з погляду небезпеки для екології.
силова складова	<ul style="list-style-type: none"> • коефіцієнт силовій складовій 	<ul style="list-style-type: none"> • характеризують ефективність діяльності охоронних служб підприємства, а також збереження його майна від зовнішнього та внутрішнього розкрадання.

Джерело: складено автором.

Додаток П

Еволюція транспортно-експедиційного обслуговування

№ п/п	Еволюція ТЕО	Рік	Діяльність	Переваги	Недоліки
1	Акціонерні товариства «Ространс», «Надія»	До 1917р.	Посередницькі функції між вантажовласниками і перевізниками	Діяли переважно в інтересах вантажовласників	
2	Транспортні контори при пароплавних компаніях і станціях залізниць «Кавказ і Меркурій», «Східне товариство»	До 1917р.	Здійснювали транспортно-експедиційні операції	Залучали вантажі для перевезень, рухомий склад належав пароплавним компаніям	
3	Міські залізничні станції і комерційні агентства	До 1917р.	Здійснювали транспортно-експедиційні операції	Залучали вантажі на свої дороги	
4	Державне спеціалізоване ТЕП «Транспорт»	1922 р.	Експедиційні операції, пов'язані з транспортуванням вантажів	За рахунок недоліків виникла необхідність об'єднання ТЕП у єдину систему, організації єдиного управління і створення на цій основі могутньої матеріально-технічної бази для розвитку і поліпшення транспортно-експедиційної роботи (ТЕР).	<ul style="list-style-type: none"> • відокремлена робота ТЕП; • задоволення тільки своїх вузьковідомчих інтересів; • неможливість організувати раціональний

№ п/п	Еволюція ТЕО	Рік	Діяльність	Переваги	Недоліки
					транспортний процес; <ul style="list-style-type: none"> • неможливість забезпечення ефективного використання рухомого складу і технічних засобів.
5	Всесоюзне об'єднання складської і транспортно-експедиційної справи «Союзтранс».	1930 р.	<ul style="list-style-type: none"> • експедиційне обслуговування відправників і одержувачів; • створення могутніх автомобільних і складських господарств; • збільшення обсягу перевезень вантажів на автомобільних магістралях і передачі з залізничного транспорту частини перевезень вантажів на короткі відстані 	<ul style="list-style-type: none"> • представляв інтереси автомобільного транспорту; • об'єднав розрізнений автомобільний і гужовий транспорт і виконував перевезення з залізничних станцій і річкових портів; • масові перевезення вантажів на автомобільних дорогах великої протяжності (на східних трактах); • раціональне використання транспортних засобів і складських приміщень; • підвищення культури обслуговування відправників і одержувачів; • раціональний розподіл потоків вантажів між різними видами транспорту. 	Централізована система управління перевезення суперечила принципам раціонального управління виробництвом і споживання. Згальмувало розвиток транспортної експедиції.
6	Ліквідація «Союзтранса»	1936 р.	ТЕР передана організованим в областях і краях автогужовим	<ul style="list-style-type: none"> • обслуговування найбільших промислових центрів і транспортних вузлів країни; 	<ul style="list-style-type: none"> • загальмувався розвиток транспортної

№ п/п	Еволюція ТЕО	Рік	Діяльність	Переваги	Недоліки
	Створення транспортно-експедиційних контор (ТЕК)		трестам. На залізничному транспорті сформоване об'єднання транспортно-експедиційних контор (ТЕК)	<ul style="list-style-type: none"> організації перевезень по автомобільних трактах. 	експедиції; <ul style="list-style-type: none"> розпорошення сил і засобів транспортної експедиції.
7	Управління контейнерних перевезень і транспортно-експедиційних операцій(дорожні контори)	1950 р.	Експедиційні операції здійснювалися вантажно - відправниками і вантажоодержувачами.	Перехід від транспортно-експедиційної діяльності (самообслуговування) підприємств народного господарства до транспортно-експедиційного обслуговування (ТЕО) спеціалізованими організаціями.	Низька ефективність роботи як підприємств народного господарства, так і транспортних вузлів
8	Сформоване об'єднання транспортно-експедиційних контор (ТЕК),	1955 р.	Передача перевезень вантажів автомобільному і залізничному транспорту загального користування, а вибір організації, яка виконує експедицію, надано місцевим органам	Збільшення обсягів централізованого завою і вивозу вантажів з транспортних вузлів і поліпшення експедиційного обслуговування	
9	Скасовані контори контейнерних перевезень і ТЕО, а їх функції передані вантажним службам Головного вантажного	1956 - 1980 р.р.		Збільшення обсягів централізованого завезення-вивозу вантажів із транспортних вузлів і поліпшення ТЕО	

№ п/п	Еволюція ТЕО	Рік	Діяльність	Переваги	Недоліки
	управління МШС СРСР				
10	Транспортно-технологічні системи (ТТС),	1956р.	Передача централізованих перевезень вантажів автомобільному транспорту загального користування (АТЗК)	АТП виступає не тільки як перевізник, а як організатор транспортного процесу.	
11	Створена на Україні «Укртрансекспедиція» у системі Мінавтотранса УРСР, що представляла інтереси народного господарства й АТЗК	1980 — 1990 рр.	Покладена задача по завантаженню побіжними вантажами автомобілів незалежно від їхньої відомчої приналежності.	Використання електронно-обчислювальної техніки, а також взаємопов'язаних технічних, організаційних і комерційних заходів, що дозволяють найбільш раціонально забезпечити перевезення вантажів на конкретних напрямках від відправника до одержувача	
12	Транспорно – експедиційні підприємства	1990-2015 р.р.	Надання транспортно-експедиторських послуг з організації та забезпечення перевезень експортних, імпорتنих, транзитних та інших вантажів; транспортно-експедиторська послуга – робота, що безпосередньо пов'язана з організацією та забезпеченням перевезень експортного, імпортного, транзитного або іншого вантажу, за договором		

№ п/п	Еволюція ТЕО	Рік	Діяльність	Переваги	Недоліки
			транспортного експедирування		
13	Асоціація транспортно-експедиторських і логістичних організацій України «Укрзовніштранс»	1992р.	Асоціація транспортно-експедиторських та логістичних організацій України «Укрзовніштранс» - лідер на транспортно-експедиційному ринку. Асоційований член ФІАТА. До складу Асоціації входять перевізники та експедитори всіх категорій - автотранспортні, залізничні, морські, авіаційні.	<ul style="list-style-type: none"> - динамічний розвиток відповідно до кращих світових стандартів і прагнення до лідерства на українському ринку транспорту, експедиторських, митних та інших супутніх послуг, що надаються учасниками транспортного процесу. - добровільне об'єднання без мети отримання прибутку державних, громадських, комерційних і некомерційних організацій різних форм власності, що діють в галузі експедирування, транспорту, логістики, митних та інших супутніх послуг, що надаються учасниками транспортного процесу, для зміцнення і поліпшення їх позицій на 	Вибір транспортно-технологічних систем доставляння вантажів

№ п/п	Еволюція ТЕО	Рік	Діяльність	Переваги	Недоліки
				транспортно-логістичному ринку, а також сприяння розвитку і спрощенню процедур міжнародної торгівлі шляхом використання можливостей ринку транспортно-логістичних послуг, взаємодії з ФІАТА, іншими міжнародними організаціями, органами державної влади та місцевого самоврядування України, зацікавленими учасниками транспортного процесу.	

Джерело: складене автором.

Додаток Р

Показники економічної безпеки та їх вагові коефіцієнти по ПАТ «КИЇВЗОВНІШТРАНС» за період з 1 кв.2013 по 4 кв. 2015р.

Група показників	Показник	Опис формули розрахунку	1 кв. 2013	2 кв. 2013	3 кв. 2013	4 кв. 2013	1 кв. 2014	2 кв. 2014	3 кв. 2014	4 кв. 2014	1 кв. 2015	2 кв. 2015	3 кв. 2015	4 кв. 2015	Вагові коэф. (а)	Верхня норма в (х) опт.
Інформаційна безпека	Продуктивність інформації %	Обсяг промислової продукції, грн. / Витрати на придбання ін. форм. ресурсів, грн.	46,30	46	46,1	46	45,8	45,2	45	45,2	52	53	54	55	0,360	70
	Коефіцієнт інформаційної озброєності	Витрати на придбання інформаційних ресурсів, грн. / Середньо спискова чисельність працівників, чол. x 100%	12,00	13	12	13	13	14	15	16	17	18	19	20	0,360	30
	Коефіцієнт захищеності інформації	Витрати підприємства на захист інформаційних ресурсів, грн. / Витрати на придбання інформаційних ресурсів, грн	12,00	15	12	13	14	15	16	17	18	18	18	18	0,280	20
Фінансово-економічна безпека	Рентабельність валового прибутку GPM	Валовий прибуток / Сумарна, (чиста) виручка підприємств	50,10	51,12	51,3	51,8	52,1	52,22	52,4	52,2	52,3	56	57	58	0,100	60
	Рентабельність операційного прибутку (OPM)	Прибуток від операційної діяльності / Сумарна (чиста) виручка підприємств	12,20	13,5	13,5	13,6	14	14,1	14,3	14,8	20	26	26	26	0,102	20

Група показників	Показник	Опис формули розрахунку	1 кв. 2013	2 кв. 2013	3 кв. 2013	4 кв. 2013	1 кв. 2014	2 кв. 2014	3 кв. 2014	4 кв. 2014	1 кв. 2015	2 кв. 2015	3 кв. 2015	4 кв. 2015	Вагові коеф. (а)	Верхня норма в (х) опт.
	Рентабельність чистого прибутку (NPM)	Чистий прибуток підприємства / Сумарна (чиста) виручка підприємства	12,20	13,5	13,5	13,7	13	18,9	14,2	14,9	21	30	30	30	0,090	10
	Рентабельність активів	Загальний прибуток підпр. за рік / Сумарна величина активів за річним балансом	22,12	22,1	22,1	22,3	22,4	22,5	22,4	22,6	28	35	35	35	0,088	50
	Рентабельність продукції	Прибуток від реалізації продукції / Повна Собівартість реалізованої прод-ції x100	13,00	12,8	12,9	12,9	12,6	12,5	12,5	12,4	26	30	30	30	0,088	30
	Коефіцієнт оборотності основних засобів FAT	Чистий об'єм продажу / Основні засоби	6,90	7,1	7,63	7,52	7,8	7,7	7,7	12,3	22	23	23,5	24	0,090	50
	Коефіцієнт автономії	Власний капітал підприємства / Валюта балансу	0,51	0,57	0,58	0,6	0,6	0,6	0,6	0,61	0,62	0,63	0,7	0,8	0,098	100
	Коефіцієнт фінансової стійкості	Власний капітал підприємства / Боргові зобов'язання підприємства	20,10	20,2	20,3	20,4	20,3	20,1	20,5	20,5	20,6	21	23	24	0,082	100
	Коефіцієнт фінансової незалежності	Власний капітал / (Забезпечення майбутніх витрат + довготривалі зобов'язання + поточні зобов'язання + доходи майбутніх періодів)	20,20	20,2	20,2	20,1	20,2	20,2	20,3	20,2	20,2	21	23,5	31	0,086	100

Група показників	Показник	Опис формули розрахунку	1 кв. 2013	2 кв. 2013	3 кв. 2013	4 кв. 2013	1 кв. 2014	2 кв. 2014	3 кв. 2014	4 кв. 2014	1 кв. 2015	2 кв. 2015	3 кв. 2015	4 кв. 2015	Вагові коеф. (а)	Верхня норма в (х) опт.
	Коефіцієнт поточної ліквідності	Оборотні активи підприємства / Поточні зобов'язання	23,20	20,1	24	23	23	23	22	22	25	26	27	27,7	0,090	100
	Коефіцієнт абсолютної ліквідності	Грошові кошти+ фін інвестиції / Поточні зобов'язання	12,10	12,20	12,1	12	12,3	14	14,2	15,1	15,2	16,1	21,2	28,3	0,086	20
Показники кадрової безпеки	Забезпечення кадрами	Кіл-ть наявних пр-ків задіяних у х. роботах / Кіл-ть необхідних пр-ків	0,30	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0,200	1
	Плинність персоналу	Кількість звільнених / Середньооблікова чисельність	0,14	0,12	0,15	0,1	0,13	0,13	0,13	0,13	0,13	0,13	0,13	0,13	0,202	1
	Стабільність стаж роботи на підп-тві	Загальна сума років роботи на підприємстві всього персоналу / Середньооблікова чисельність персоналу	5,00	5,2	5,3	5,4	5,5	6	6,1	6,2	6,3	6,4	6,4	6,5	0,206	6
	Рівень дисципліни	Неявки на роботу (людино –дні) / Середньооблікову чисельність(люд.дні)	0,03	0,033	0,07	0,033	0,033	0,02	0,02	0,02	0,02	0,02	0,02	0,02	0,194	1
	Відповідність кваліфікації ступеню складності робіт	Середній тарифний розряд пр-ків / Середній тарифний розряд робіт	0,55	0,6	0,6	0,6	0,8	0,8	1	1	1	1	1	1	0,198	1
Показники виробничої (операційної) складової безпеки	Фондовіддача основних засобів	Виторг без ПДВ (Чистий дохід) / Середньорічна вартість основних засобів	1,10	1,1	1,2	1,2	1,1	1	1	1	1,4	1,6	1,7	1,8	0,202	1,5

Група показників	Показник	Опис формули розрахунку	1 кв. 2013	2 кв. 2013	3 кв. 2013	4 кв. 2013	1 кв. 2014	2 кв. 2014	3 кв. 2014	4 кв. 2014	1 кв. 2015	2 кв. 2015	3 кв. 2015	4 кв. 2015	Вагові коеф. (а)	Верхня норма в (х) опт.
	Коефіцієнт оновлення основного капіталу	Вартість придбаних у звітний період основних засобів / Вартість основних засобів на початок звітного періоду.	0,00	0	0	0	0	0	0	0	0,17	0,2	0,2	0,19	0,202	1
	Коефіцієнт зношення основних засобів	Сума зношеності основних засобів за період / Первинна вартість основних засобів на початку звітного періоду	40,00	40,00	40,00	40,00	40,00	40,00	40,00	40,00	45	45	50	50	0,200	50
	Матеріаломісткість	Матеріальні витрати , грн. / Виторг без ПДВ, грн.	30,00	30,00	30,00	30,00	30,00	30,00	30,00	30,00	30,00	30,00	30,00	30,00	0,196	30
	Коефіцієнт браку	Вартість браку за собівартістю реалізованої продукції, грн. / Собівартість реалізованої продукції, грн. x100	0,22	0,22	0,22	0,22	0,22	0,22	0,22	0,22	0,22	0,22	0,22	0,22	0,200	3
Показники ринкової безпеки	Коефіцієнт ринкової віддачі активів	Чистий прибуток підприємства, грн. / Активи підприємства, грн.	22,12	22,12	23,1	23,13	23,5	22,1	23,9	22,8	24,3	25,1	31,2	30,3	0,352	100
	Конкурентоспроможність продукції	Ціна виробу підприємства, грн. / Ціна еталонного виробу, грн.	0,95	0,95	0,95	0,95	0,95	0,95	0,95	0,95	0,97	0,97	0,97	0,97	0,344	1
	Коефіцієнт ефективності рекламної політики	Витрати на рекламу, грн. / Валовий прибуток, грн	11,30	11,30	11,30	11,30	8,00	8,00	8,00	8,00	8	15,1	15,2	15,3	0,304	20

Група показників	Показник	Опис формули розрахунку	1 кв. 2013	2 кв. 2013	3 кв. 2013	4 кв. 2013	1 кв. 2014	2 кв. 2014	3 кв. 2014	4 кв. 2014	1 кв. 2015	2 кв. 2015	3 кв. 2015	4 кв. 2015	Вагові коеф. (а)	Верхня норма в (х) опт.
Показники політико-правової безпеки	Коефіцієнт платіжної дисципліни	Прибуток від операційної діяльності, грн. / Збитки від штрафних санкцій, грн.	0,73	0,73	0,73	0,73	0,73	0,73	0,73	0,73	0,82	0,82	0,82	0,82	0,374	1
	Коефіцієнт якості юридичних послуг	Судові справи виграні в суді, одиниць / Загальна кількість судових позовів підприємства, одиниць	0,80	0,80	0,80	0,80	0,80	0,80	0,80	0,80	0,80	0,80	0,80	0,80	0,354	1
	Коефіцієнт юридичного менеджменту.	Дохід від відшкодування штрафних санкцій, тис. грн. / Дохід від нарахованих штрафних санкцій підприємству, тис. грн.	0,20	0,20	0,20	0,10	0,10	0,10	0,10	0,10	0,10	0,20	0,20	0,20	0,272	1
Показники екологічної безпеки	Коефіцієнт безпечності продукції	Вартість сертифікатів продукції, грн. / Обсяг промислової продукції, грн.	0,30	0,30	0,30	0,30	0,28	0,28	0,28	0,28	0,8	0,88	0,89	0,89	0,280	0,8
	Коефіцієнти екологічного баласту	Вартість утилізації відходів виробництва, грн. / Валові витрати підприємства, грн.	0,06	0,06	0,06	0,06	0,06	0,06	0,06	0,06	0,06	0,06	0,06	0,06	0,266	0,1
	Коефіцієнт забруднення середовища	Вартість екологічних зборів, грн. / Валові витрати підприємства, грн.	0,02	0,02	0,02	0,02	0,02	0,02	0,02	0,02	0,02	0,02	0,02	0,02	0,250	0,02
	Штрафи	Штрафи за порушення природоохоронного середовища	0,10	0,10	0,10	0,10	0,10	0,10	0,10	0,10	0,10	0,10	0,10	0,10	0,204	0,1

Група показників	Показник	Опис формули розрахунку	1 кв. 2013	2 кв. 2013	3 кв. 2013	4 кв. 2013	1 кв. 2014	2 кв. 2014	3 кв. 2014	4 кв. 2014	1 кв. 2015	2 кв. 2015	3 кв. 2015	4 кв. 2015	Вагові коеф. (а)	Верхня норма в (х) опт.
Показники фізичної безпеки	Коефіцієнт транспортної безпеки	Вартість викрадених цінностей при транспортуванні, грн. / Валові витрати підприємства, грн.	0,05	0,05	0,05	0,05	0,05	0,05	0,05	0,05	0,05	0,05	0,05	0,05	0,380	0,1
	Коефіцієнт захищеності та майна та персоналу	Витрати на охорону бізнесу, грн. / Чистий прибуток від операційної діяльності підприємства, грн. x100%	8,00	8,00	8,00	6,00	6,00	6,00	6,00	6,00	6,00	7	7	7	0,316	15
	Крадіжки	Кількість осіб звільнених з роботи за крадіжки чи проби знищення майна / Середньооблікова чисельність персоналу	0,10	0,10	0,10	0,10	0,10	0,10	0,10	0,10	0,10	0,10	0,10	0,10	0,304	0,1

**Значення нормалізованих показників економічної безпеки
та їх вагові коефіцієнти по ПАТ «КИЇВЗОВНІШТРАНС»
за період 31 кв. 2013 по 4 кв. 2015р.**

Групи нормалізованих показників	Показник	Опис формули розрахунку	1 кв. 2013	2 кв. 2013	3 кв. 2013	4 кв. 2013	1 кв. 2014	2 кв. 2014	3 кв. 2014	4 кв. 2014	1 кв. 2015	2 кв. 2015	3 кв. 2015	4 кв. 2015	Вагові коеф. (а)	Верхня норма в (х) опт.
Інформаційна безпека підприємства	Продуктивність інформації %	Обсяг промислової продукції, грн. / Витрати на придбання інформ. ресурсів, грн..	0,24	0,24	0,24	0,24	0,24	0,23	0,23	0,23	0,27	0,27	0,28	0,28	0,36	50,00
	Коефіцієнт інформаційної озброєності	Витрати на придбання інформаційних ресурсів, грн. / Середньо спискова чисельність працівників, чол. x 100%	0,14	0,16	0,14	0,16	0,16	0,17	0,18	0,19	0,20	0,22	0,23	0,24	0,36	30,00
	Коефіцієнт захищеності інформації	Витрати підприємства на захист інформаційних ресурсів, грн. / Витрати на придбання інформаційних ресурсів, грн	0,17	0,21	0,17	0,18	0,20	0,21	0,22	0,24	0,25	0,25	0,25	0,25	0,28	20,00
Фінансово-економічна безпека	Рентабельність Валового прибутку GPM	Валовий прибуток / Сумарна, (чиста) виручка підприємств	0,08	0,09	0,09	0,09	0,09	0,09	0,09	0,09	0,09	0,09	0,10	0,10	0,10	60,00

Групи нормалізованих показників	Показник	Опис формули розрахунку	1 кв. 2013	2 кв. 2013	3 кв. 2013	4 кв. 2013	1 кв. 2014	2 кв. 2014	3 кв. 2014	4 кв. 2014	1 кв. 2015	2 кв. 2015	3 кв. 2015	4 кв. 2015	Вагові коеф. (а)	Верхня норма в (х) опт.
	Рентабельність операційного прибутку (ОРМ)	Прибуток від операційної діяльності / Сумарна (чиста) виручка підприємств	0,06	0,07	0,07	0,07	0,07	0,07	0,07	0,08	0,10	0,13	0,13	0,13	0,10	20,00
	Рентабельність чистого прибутку (NPM)	Чистий прибуток підприємства / Сумарна (чиста) виручка підприємства	0,11	0,12	0,12	0,12	0,12	0,17	0,13	0,13	0,19	0,27	0,27	0,27	0,09	10,00
	Рентабельність активів	Загальний прибуток підпр. за рік / Сумарна величина активів за річним балансом	0,04	0,04	0,04	0,04	0,04	0,04	0,04	0,04	0,05	0,06	0,06	0,06	0,09	50,00
	Рентабельність продукції	Прибуток від реалізації продукції / Повна Собівартість реалізованої прод-ції x100	0,04	0,04	0,04	0,04	0,04	0,04	0,04	0,04	0,08	0,09	0,09	0,09	0,09	30,00
	Коефіцієнт оборотності основних засобів FAT	Чистий об'єм продажу / Основні засоби	0,01	0,01	0,01	0,01	0,01	0,01	0,01	0,02	0,04	0,04	0,04	0,04	0,09	50,00
	Коефіцієнт автономії	Власний капітал підприємства / Валюта балансу	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,10	100,00
	Коефіцієнт фінансової стійкості	Власний капітал підприємства / Боргові зобов'язання підприємства	0,02	0,02	0,02	0,02	0,02	0,02	0,02	0,02	0,02	0,02	0,02	0,02	0,08	100,00

Групи нормалізованих показників	Показник	Опис формули розрахунку	1 кв. 2013	2 кв. 2013	3 кв. 2013	4 кв. 2013	1 кв. 2014	2 кв. 2014	3 кв. 2014	4 кв. 2014	1 кв. 2015	2 кв. 2015	3 кв. 2015	4 кв. 2015	Вагові коеф. (а)	Верхня норма в (х) опт.
	Коефіцієнт фінансової незалежності	Власний капітал / (Забезпечення майбутніх витрат + довготривалі зобов'язання + поточні зобов'язання + доходи майбутніх періодів)	0,02	0,02	0,02	0,02	0,02	0,02	0,02	0,02	0,02	0,02	0,02	0,03	0,09	100,00
	Коефіцієнт поточної ліквідності	Оборотні активи підприємства / Поточні зобов'язання	0,02	0,02	0,02	0,02	0,02	0,02	0,02	0,02	0,02	0,02	0,02	0,02	0,09	100,00
	Коефіцієнт абсолютної ліквідності	Грошові кошти+ фін інвестиції / Поточні зобов'язання	0,05	0,05	0,05	0,05	0,05	0,06	0,06	0,06	0,07	0,07	0,09	0,12	0,09	20,00
Показники кадрової безпеки	Забезпечення кадрами	Кіл-ть наявних пр-ків задіяних у х. роботах / Кіл-ть необхідних пр-ків	0,06	0,20	0,20	0,20	0,20	0,20	0,20	0,20	0,20	0,20	0,20	0,20	0,20	8,00
	Плинність персоналу	Кількість звільнених / Середньооблікова чисельність	0,03	0,02	0,03	0,02	0,03	0,03	0,03	0,03	0,03	0,03	0,03	0,03	0,20	4,00
	Стабільність стаж роботи на підп-тві	Загальна сума років роботи на підприємстві всього персоналу / Середньооблікова чисельність персоналу	0,17	0,18	0,18	0,19	0,19	0,21	0,21	0,21	0,22	0,22	0,22	0,22	0,21	100,00
	Рівень дисципліни	Неявки на роботу (людино-дні) / Середньооблікову чисельність(люд. дні)	0,01	0,01	0,01	0,01	0,01	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,19	4,00
	Відповідність кваліфікації ступеню складності робіт	Середній тарифний розряд пр-ків / Середній тарифний розряд робіт	0,11	0,12	0,12	0,12	0,16	0,16	0,20	0,20	0,20	0,20	0,20	0,20	0,20	100,00

Групи нормалізованих показників	Показник	Опис формули розрахунку	1 кв. 2013	2 кв. 2013	3 кв. 2013	4 кв. 2013	1 кв. 2014	2 кв. 2014	3 кв. 2014	4 кв. 2014	1 кв. 2015	2 кв. 2015	3 кв. 2015	4 кв. 2015	Вагові коеф. (а)	Верхня норма в (х) опт.
Показники виробничої (операційної) безпеки	Фондовіддача основних засобів	Виторг без ПДВ (Чистий дохід) / Середньорічна вартість основних засобів	0,15	0,15	0,16	0,16	0,15	0,13	0,13	0,13	0,19	0,22	0,23	0,24	0,20	100,00
	Коефіцієнт оновлення основного капіталу	Вартість придбаних у звітний період основних засобів / Вартість основних засобів на початок звітного періоду.	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,03	0,04	0,04	0,04	0,20	100,00
	Коефіцієнт зношення основних засобів	Сума зношеності основних засобів за період / Первинна вартість основних засобів на початку звітного періоду	0,16	0,16	0,16	0,16	0,16	0,16	0,16	0,16	0,18	0,18	0,20	0,20	0,20	50,00
	Матеріаломісткість	Матеріальні витрати, грн. / Виторг без ПДВ, грн.	0,20	0,20	0,20	0,20	0,20	0,20	0,20	0,20	0,20	0,20	0,20	0,20	0,20	30
	Коефіцієнт браку	Вартість браку за собівартістю реалізованої продукції, грн. / Собівартість реалізованої продукції, грн. x100	0,01	0,01	0,01	0,01	0,01	0,01	0,01	0,01	0,01	0,01	0,01	0,01	0,20	3
Показники ринкової безпеки	Коефіцієнт ринкової віддачі активів	Чистий прибуток підприємства, грн. / Активи підприємства, грн.	0,08	0,08	0,08	0,08	0,08	0,08	0,08	0,08	0,09	0,09	0,11	0,11	0,35	100

Групи нормалізованих показників	Показник	Опис формули розрахунку	1 кв. 2013	2 кв. 2013	3 кв. 2013	4 кв. 2013	1 кв. 2014	2 кв. 2014	3 кв. 2014	4 кв. 2014	1 кв. 2015	2 кв. 2015	3 кв. 2015	4 кв. 2015	Вагові коеф. (а)	Верхня норма в (х) опт.
	Конкуренто-Спроможність продукції	Ціна виробу підприємства, грн. / Ціна еталонного виробу, грн.	0,33	0,33	0,33	0,33	0,33	0,33	0,33	0,33	0,33	0,33	0,33	0,33	0,34	100
	Коефіцієнт ефективності рекламної політики	Витрати на рекламу, грн. / Валовий прибуток, грн	0,17	0,17	0,17	0,17	0,12	0,12	0,12	0,12	0,12	0,23	0,23	0,23	0,30	20
Показники політико правової безпеки	Коефіцієнт платіжної дисципліни	Прибуток від операційної діяльності, грн. / Збитки від штрафних санкцій, грн.	0,27	0,27	0,27	0,27	0,27	0,27	0,27	0,27	0,31	0,31	0,31	0,31	0,37	100
	Коефіцієнт якості юридичних послуг	Судові справи виграні в суді, одиниць / Загальна кількість судових позовів підприємства, одиниць	0,28	0,28	0,28	0,28	0,28	0,28	0,28	0,28	0,28	0,28	0,28	0,28	0,35	100
	Коефіцієнт юридичного менеджменту.	Дохід від відшкодування штрафних санкцій, тис. грн. / Дохід від нарахованих штрафних санкцій підприємству, тис. грн.	0,05	0,05	0,05	0,03	0,03	0,03	0,03	0,03	0,03	0,05	0,05	0,05	0,27	100
Показники екологічної безпеки	Коефіцієнт безпечності продукції	Вартість сертифікатів продукції, грн. / Обсяг промислової продукції, грн.	0,11	0,11	0,11	0,11	0,10	0,10	0,10	0,10	0,28	0,31	0,31	0,31	0,28	100
	Коефіцієнти екологічного баласту	Вартість утилізації відходів виробництва, грн. / Валові витрати підприємства, грн.	0,15	0,15	0,15	0,15	0,15	0,15	0,15	0,15	0,15	0,15	0,15	0,15	0,27	2

Групи нормалізованих показників	Показник	Опис формули розрахунку	1 кв. 2013	2 кв. 2013	3 кв. 2013	4 кв. 2013	1 кв. 2014	2 кв. 2014	3 кв. 2014	4 кв. 2014	1 кв. 2015	2 кв. 2015	3 кв. 2015	4 кв. 2015	Вагові коеф. (а)	Верхня норма в (х) опт.
	Коефіцієнт забруднення середовища	Вартість екологічних зборів, грн. / Валові витрати підприємства, грн.	0,25	0,25	0,25	0,25	0,25	0,25	0,25	0,25	0,25	0,25	0,25	0,25	0,25	2
	Штрафи	Штрафи за порушення природоохоронного середовища	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,20	0
Показники фізичної безпеки	Коефіцієнт транспортної безпеки	Вартість викрадених цінностей при транспортуванні, грн. / Валові витрати підприємства, грн.	0,17	0,17	0,17	0,17	0,17	0,17	0,17	0,17	0,19	0,19	0,19	0,19	0,38	1
	Коефіцієнт захищеності та майна та персоналу	Витрати на охорону бізнесу, грн. / Чистий прибуток від операційної діяльності підприємства, грн. x100%	0,17	0,17	0,17	0,13	0,13	0,13	0,13	0,13	0,13	0,15	0,15	0,15	0,32	20
	Крадіжки	Кількість осіб звільнених з роботи за крадіжки чи проби знищення майна / Середньооблікова чисельність персоналу	0,30	0,30	0,30	0,30	0,30	0,30	0,30	0,30	0,30	0,30	0,30	0,30	0,30	1

**Значення показників економічної безпеки та їх вагові коефіцієнти по ТОВ «ДНС ЕКСПРЕС ІНК»
за період з 1 кв.2013 по 4 кв. 2015р.**

Група показників	Показник	Опис формули розрахунку	1 кв. 2013	2 кв. 2013	3 кв. 2013	4 кв. 2013	1 кв. 2014	2 кв. 2014	3 кв. 2014	4 кв. 2014	1 кв. 2015	2 кв. 2015	3 кв. 2015	4 кв. 2015	Вагові коеф. (а)	Верхня норма в (х) опт.
Інформаційна безпека	Продуктивність інформації	Обсяг промислової продукції, грн. / Витрати на придбання інформ. ресурсів, грн..	32,8	28,8	28,6	31	32	33,5	33,4	33	36	36,7	42	49	0,360	70
	Коефіцієнт інформаційної озброєності	Витрати на придбання інформаційних ресурсів, грн. / Середньо спискова чисельність працівників, чол. x 100%	18,2	18,7	18	17,1	16	16	16	18	20	16	28	30	0,360	30
	Коефіцієнт захищеності інформації	Витрати підприємства на захист інформаційних ресурсів, грн. / Витрати на придбання інформаційних ресурсів, грн	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	0,280	20
Показники Фінансово-економічної безпеки	Рентабельність Валового прибутку GPM	Валовий прибуток / Сумарна, (чиста) виручка підприємств	16	16	16	16	18	18	18	18	48	46	45	50	0,100	60

Група показників	Показник	Опис формули розрахунку	1 кв. 2013	2 кв. 2013	3 кв. 2013	4 кв. 2013	1 кв. 2014	2 кв. 2014	3 кв. 2014	4 кв. 2014	1 кв. 2015	2 кв. 2015	3 кв. 2015	4 кв. 2015	Вагові коеф. (а)	Верхня норма в (х) опт.
	Рентабельність операційного прибутку (ОРМ)	Прибуток від операційної діяльності / Сумарна (чиста) виручка підприємств	16	15	16	15,8	18	18,1	18	17,9	18	19	16	21	0,102	20
	Рентабельність чистого прибутку (NPM)	Чистий прибуток підприємства / Сумарна (чиста) виручка підприємства	10,6	8,8	3,88	5,83	10,2	10,23	10	11,2	11,3	10	11,3	11	0,090	10
	Рентабельність активів	Загальний прибуток підпр. за рік / Сумарна величина активів за річним балансом	10,9	18,8	22,16	26,36	33	38,96	49	57,81	64,34	69,3	73,29	76,5	0,088	50
	Рентабельність продукції	Прибуток від реалізації продукції / Повна Собівартість реалізованої прод-ції x100	20,1	18,6	15,6	15,97	16,3	16,68	21	20	21	28	27	29	0,088	30
	Коефіцієнт оборотності основних засобів FAT	Чистий об'єм продажу / Основні засоби	4,73	4,94	5,11	5,43	5,57	5,65	12	12	23	28	26	28	0,090	50
	Коефіцієнт автономії	Власний капітал підприємства / Валюта балансу	0,68	0,81	0,84	0,85	0,87	0,89	0,9	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8	0,098	100
	Коефіцієнт фінансової стійкості	Власний капітал підприємства / Боргові зобов'язання підприємства	5,4	4,54	5,4	5,94	7,21	8,82	8,6	12,48	16,4	21,4	27,87	28	0,082	100

Група показників	Показник	Опис формули розрахунку	1 кв. 2013	2 кв. 2013	3 кв. 2013	4 кв. 2013	1 кв. 2014	2 кв. 2014	3 кв. 2014	4 кв. 2014	1 кв. 2015	2 кв. 2015	3 кв. 2015	4 кв. 2015	Вагові коеф. (а)	Верхня норма в (х) опт.
	Коефіцієнт фінансової незалежності	Власний капітал / (Забезпечення майбутніх витрат + довготривалі зобов'язання + поточні зобов'язання + доходи майбутніх періодів)	5,3	4,2	5,4	5,4	6,8	9	9	13	16,4	21	27	29,1	0,086	100
	Коефіцієнт поточної ліквідності	Оборотні активи підприємства / Поточні зобов'язання	1,6	2,8	2,3	2,4	3,22	4,34	5,5	8,88	20	20	21	22	0,090	100
	Коефіцієнт абсолютної ліквідності	Грошові кошти+ фін інвестиції / Поточні зобов'язання	5,6	6,8	6,8	6,8	6,8	6,8	7,1	7,3	11	12	11,5	12	0,086	20
Показники кадрової безпеки	Забезпечення кадрами	Кіл-ть наявних пр-ків задіяних у х. роботах / Кіл-ть необхідних пр-ків	0,6	0,8	0,8	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0,200	1
	Плинність персоналу	Кількість звільнених / Середньооблікова чисельність	0,02	0,02	0	0	0,01	0	0	0	0,01	0	0	0	0,202	1
	Стабільність стажу роботи на підп-тві	Загальна сума років роботи на підприємстві всього персоналу / Середньооблікова чисельність персоналу	7,2	7,2	7,2	7,3	7,3	7,3	7,3	7,3	7	7,3	8	9	0,206	6
	Рівень дисципліни	Неявки на роботу (людино-дні) / Середньооблікову чисельність(люд. дні)	0,03	0,03	0,02	0,02	0,02	0,02	0	0,02	0,02	0,02	0,02	0,02	0,194	1

Група показників	Показник	Опис формули розрахунку	1 кв. 2013	2 кв. 2013	3 кв. 2013	4 кв. 2013	1 кв. 2014	2 кв. 2014	3 кв. 2014	4 кв. 2014	1 кв. 2015	2 кв. 2015	3 кв. 2015	4 кв. 2015	Вагові коеф. (а)	Верхня норма в (х) опт.
	Відповідність кваліфікації ступеню складності робіт	Середній тарифний розряд пр-ків / Середній тарифний розряд робіт	0,8	0,8	0,8	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0,198	1
Показники виробничої (операційної) складової	Фондовіддача основних засобів	Виторг без ПДВ (Чистий дохід) / Середньорічна вартість основних засобів	0,9	1	1,1	1,1	1,1	1,1	1,1	1,1	1,15	1,2	1,2	1,2	0,202	1,5
	Коефіцієнт оновлення основного капіталу	Вартість придбаних у звітний період основних засобів / Вартість основних засобів на початок звітного періоду.	0	0	0	0	0	0	0	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,202	1
	Коефіцієнт зношення основних засобів	Сума зношеності основних засобів за період / Первинна вартість основних засобів на початку звітного періоду	45,2	45,2	45,2	45,2	45,2	45,2	45,2	45,2	45,2	46	47	48	0,200	50
	Матеріаломісткість	Матеріальні витрати, грн. / Виторг без ПДВ, грн.	18,6	17,3	18	17,3	18,1	18,1	17	17	17	18,1	18,2	18,3	0,196	30
	Коефіцієнт браку	Вартість браку за собівартістю реалізованої продукції, грн. / Собівартість реалізованої продукції, грн. x100	1,3	1,3	1,3	1,3	1,3	1,3	1,3	1,3	1,3	1,3	1,3	1,3	0,200	3

Група показників	Показник	Опис формули розрахунку	1 кв. 2013	2 кв. 2013	3 кв. 2013	4 кв. 2013	1 кв. 2014	2 кв. 2014	3 кв. 2014	4 кв. 2014	1 кв. 2015	2 кв. 2015	3 кв. 2015	4 кв. 2015	Вагові коеф. (а)	Верхня норма в (х) опт.
Показники ринкової безпеки	Коефіцієнт ринкової віддачі активів	Чистий прибуток підприємства, грн. / Активи підприємства, грн.	9,8	9,8	9,8	9,8	10,5	10,5	11	10,5	12,8	12,9	13,1	13,9	0,352	100
	Конкурентоспроможність продукції	Ціна виробу підприємства, грн. / Ціна еталонного виробу, грн.	0,9	0,9	0,9	0,9	0,9	0,9	0,9	0,9	0,9	0,9	0,9	0,9	0,344	1
	Коефіцієнт ефективності рекламної політики	Витрати на рекламу, грн. / Валовий прибуток, грн	5,6	5,6	5,6	5,6	3,4	3,4	3,4	3,4	11,1	11,1	11,1	11,1	0,304	20
Показники політико правової безпеки	Коефіцієнт платіжної дисципліни	Прибуток від операційної діяльності, грн. / Збитки від штрафних санкцій, грн.	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,68	0,68	0,68	0,68	0,374	1
	Коефіцієнт якості юридичних послуг	Судові справи виграні в суді, одиниць / Загальна кількість судових позовів підприємства, одиниць	0,9	0,9	0,9	0,8	0,72	0,72	0,72	0,72	0,73	0,75	0,7	0,79	0,354	1
	Коефіцієнт юридичного менеджменту.	Дохід від відшкодування штрафних санкцій, тис. грн. / Дохід від нарахованих штрафних санкцій підприємству, тис. грн.	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,4	0,4	0,4	0,272	1
Показники екологічної безпеки	Коефіцієнт безпечності продукції	Вартість сертифікатів продукції, грн. / Обсяг промислової продукції, грн.	0,49	0,4	0,4	0,4	0,3	0,3	0,4	0,28	0,46	0,45	0,48	0,5	0,280	0,8

Група показників	Показник	Опис формули розрахунку	1 кв. 2013	2 кв. 2013	3 кв. 2013	4 кв. 2013	1 кв. 2014	2 кв. 2014	3 кв. 2014	4 кв. 2014	1 кв. 2015	2 кв. 2015	3 кв. 2015	4 кв. 2015	Вагові коеф. (а)	Верхня норма в (х) опт.
	Коефіцієнти екологічного баласту	Вартість утилізації відходів виробництва, грн. / Валові витрати підприємства, грн.	0,02	0,01	0,011	0,011	0,01	0,011	0	0,011	0,011	0,01	0,011	0,01	0,266	0,1
	Коефіцієнт забруднення середовища	Вартість екологічних зборів, грн. / Валові витрати підприємства, грн.	0,06	0,02	0,02	0,02	0,02	0,02	0	0,03	0,03	0,03	0,03	0,03	0,250	0,02
	Штрафи	Штрафи за порушення природоохоронного середовища	0,02	0,02	0,015	0,015	0,02	0,015	0	0,015	0,015	0,02	0,015	0,02	0,204	0,1
Показники фізичної безпеки	Коефіцієнт транспортної безпеки	Вартість викрадених цінностей при транспортуванні, грн. / Валові витрати підприємства, грн.	0,05	0,05	0,05	0,05	0,05	0,05	0,05	0,05	0,05	0,05	0,05	0,05	0,380	0,1
	Коефіцієнт захищеності та майна та персоналу	Витрати на охорону бізнесу, грн. / Чистий прибуток від операційної діяльності підприємства, грн. x100%	4	4	4	3	3	3	3	3	3	3,6	3,7	3,8	0,316	15
	Крадіжки	Кількість осіб звільнених з роботи за крадіжки чи проби знищення майна / Середньооблікова чисельність персоналу	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,304	0,1

**Значення нормалізованих показників економічної безпеки
та їх вагові коефіцієнти по ТОВ «ДНС ЕКСПРЕС ІНК»
за період з 1 кв. 2013 по 4 кв. 2015р.**

Група показників	Показник	Опис формули розрахунку	1 кв. 2013	2 кв. 2013	3 кв. 2013	4 кв. 2013	1 кв. 2014	2 кв. 2014	3 кв. 2014	4 кв. 2014	1 кв. 2015	2 кв. 2015	3 кв. 2015	4 кв. 2015	Вагові коеф. (а)	Верхня норма в (х) опт.
Інформаційна безпека	Продуктивність інформації	Обсяг промислової продукції, грн. / Витрати на придбання ін. форм. ресурсів, грн.	0,169	0,148	0,147	0,159	0,165	0,172	0,172	0,170	0,185	0,189	0,216	0,252	0,36	50,00
	Коефіцієнт інформаційної озброєності	Витрати на придбання інформаційних ресурсів, грн. / Середньо спискова чисельність працівників, чол. x 100%	0,218	0,224	0,216	0,205	0,192	0,192	0,192	0,216	0,240	0,192	0,336	0,360	0,36	30,00
	Коефіцієнт захищеності інформації	Витрати підприємства на захист інформаційних ресурсів, грн. / Витрати на придбання інформаційних ресурсів, грн	0,084	0,084	0,084	0,084	0,084	0,084	0,084	0,084	0,084	0,084	0,084	0,084	0,28	20,00
Фінансово-економічна безпека	Рентабельність Валового прибутку GPM	Валовий прибуток / Сумарна, (чиста) виручка підприємств	0,027	0,027	0,027	0,027	0,030	0,030	0,030	0,030	0,080	0,077	0,075	0,083	0,10	60,00
	Рентабельність операційного прибутку (OPM)	Прибуток від операційної діяльності / Сумарна (чиста) виручка підприємств	0,082	0,077	0,082	0,081	0,092	0,092	0,091	0,091	0,092	0,097	0,082	0,107	0,10	20,00

Група показників	Показник	Опис формули розрахунку	1 кв. 2013	2 кв. 2013	3 кв. 2013	4 кв. 2013	1 кв. 2014	2 кв. 2014	3 кв. 2014	4 кв. 2014	1 кв. 2015	2 кв. 2015	3 кв. 2015	4 кв. 2015	Вагові коеф. (а)	Верхня норма в (х) опт.
	Рентабельність чистого прибутку (NPM)	Чистий прибуток підприємства / Сумарна (чиста) виручка підприємства	0,095	0,079	0,035	0,052	0,092	0,092	0,092	0,101	0,102	0,090	0,102	0,099	0,09	10,00
	Рентабельність активів	Загальний прибуток підпр. за рік / Сумарна величина активів за річним балансом	0,019	0,033	0,039	0,046	0,058	0,069	0,085	0,102	0,113	0,122	0,129	0,135	0,09	50,00
	Рентабельність продукції	Прибуток від реалізації продукції / Повна Собівартість реалізованої прод-ції x100	0,059	0,055	0,046	0,047	0,048	0,049	0,062	0,059	0,062	0,082	0,079	0,085	0,09	30,00
	Коефіцієнт оборотності основних засобів FAT	Чистий об'єм продажу / Основні засоби	0,009	0,009	0,009	0,010	0,010	0,010	0,022	0,022	0,041	0,050	0,047	0,050	0,09	50,00
	Коефіцієнт автономії	Власний капітал підприємства / Валюта балансу	0,001	0,001	0,001	0,001	0,001	0,001	0,001	0,001	0,001	0,001	0,001	0,001	0,10	100,00
	Коефіцієнт фінансової стійкості	Власний капітал підприємства / Боргові зобов'язання підприємства	0,004	0,004	0,004	0,005	0,006	0,007	0,007	0,010	0,013	0,018	0,023	0,023	0,08	100,00
	Коефіцієнт фінансової незалежності	Власний капітал / (Забезпечення майбутніх витрат + довготривалі зобов'язання + поточні зобов'язання + доходи майбутніх періодів)	0,005	0,004	0,005	0,005	0,006	0,008	0,008	0,011	0,014	0,018	0,023	0,025	0,09	100,00
	Коефіцієнт поточної ліквідності	Оборотні активи підприємства / Поточні зобов'язання	0,001	0,003	0,002	0,002	0,003	0,004	0,005	0,008	0,018	0,018	0,019	0,020	0,09	100,00

Група показників	Показник	Опис формули розрахунку	1 кв. 2013	2 кв. 2013	3 кв. 2013	4 кв. 2013	1 кв. 2014	2 кв. 2014	3 кв. 2014	4 кв. 2014	1 кв. 2015	2 кв. 2015	3 кв. 2015	4 кв. 2015	Вагові коеф. (а)	Верхня норма в (х) опт.
	Коефіцієнт абсолютної ліквідності	Грошові кошти+ фін інвестиції / Поточні зобов'язання	0,024	0,029	0,029	0,029	0,029	0,029	0,031	0,031	0,047	0,052	0,049	0,052	0,09	20,00
Показники кадрової складової	Забезпечення кадрами	Кіл-ть наявних пр-ків задіяних у х. роботах / Кіл-ть необхідних пр-ків	0,120	0,160	0,160	0,200	0,200	0,200	0,200	0,200	0,200	0,200	0,200	0,200	0,20	8,00
	Плинність персоналу	Кількість звільнених / Середньооблікова чисельність	0,004	0,004	0,000	0,000	0,002	0,000	0,000	0,000	0,002	0,000	0,000	0,000	0,20	4,00
	Стабільність стаж роботи на підп-тві	Загальна сума років роботи на підприємстві всього персоналу / Середньооблікова чисельність персоналу	0,247	0,247	0,247	0,251	0,251	0,251	0,251	0,251	0,240	0,251	0,275	0,309	0,21	100,00
	Рівень дисципліни	Неявки на роботу (людино-дні) / Середньооблікову чисельність(люд. дні)	0,006	0,006	0,004	0,004	0,004	0,004	0,004	0,004	0,004	0,004	0,004	0,004	0,19	4,00
	Відповідність кваліфікації ступеню складності робіт	Середній тарифний розряд пр-ків / Середній тарифний розряд робіт	0,158	0,158	0,158	0,198	0,198	0,198	0,198	0,198	0,198	0,198	0,198	0,198	0,20	100,00
Показники виробничої (операційної) безпеки	Фондовіддача основних засобів	Виторг без ПДВ (Чистий дохід) / Середньорічна вартість основних засобів	0,121	0,135	0,148	0,148	0,148	0,148	0,148	0,148	0,155	0,162	0,162	0,162	0,20	100,00
	Коефіцієнт оновлення основного капіталу	Вартість придбаних у звітний період основних засобів / Вартість основних засобів на початок звітного	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,040	0,040	0,040	0,040	0,040	0,20	100,00

Група показників	Показник	Опис формули розрахунку	1 кв. 2013	2 кв. 2013	3 кв. 2013	4 кв. 2013	1 кв. 2014	2 кв. 2014	3 кв. 2014	4 кв. 2014	1 кв. 2015	2 кв. 2015	3 кв. 2015	4 кв. 2015	Вагові коеф. (а)	Верхня норма в (х) опт.
		періоду.														
	Коефіцієнт зношення основних засобів	Сума зношеності основних засобів за період / Первинна вартість основних засобів на початку звітного періоду	0,181	0,181	0,181	0,181	0,181	0,181	0,181	0,181	0,181	0,184	0,188	0,192	0,20	50,00
	Матеріаломісткість	Матеріальні витрати , грн. / Виторг без ПДВ, грн.	0,122	0,113	0,118	0,113	0,118	0,118	0,111	0,111	0,111	0,118	0,119	0,120	0,20	30,00
	Коефіцієнт браку	Вартість браку за собівартістю реалізованої продукції, грн. / Собівартість реалізованої продукції, грн. x100	0,087	0,087	0,087	0,087	0,087	0,087	0,087	0,087	0,087	0,087	0,087	0,087	0,20	3,00
Показники ринкової безпеки	Коефіцієнт ринкової віддачі активів	Чистий прибуток підприємства, грн. / Активи підприємства, грн.	0,034	0,034	0,034	0,034	0,037	0,037	0,037	0,037	0,045	0,045	0,046	0,049	0,35	100,00
	Конкурентоспроможність продукції	Ціна виробу підприємства, грн. / Ціна еталонного виробу, грн..	0,310	0,310	0,310	0,310	0,310	0,310	0,310	0,310	0,310	0,310	0,310	0,310	0,34	100,00
	Коефіцієнт ефективності рекламної політики	Витрати на рекламу, грн. / Валовий прибуток, грн	0,085	0,085	0,085	0,085	0,052	0,052	0,052	0,052	0,169	0,169	0,169	0,169	0,30	20,00
Показники політико правової безпеки	Коефіцієнт платіжної дисципліни	Прибуток від операційної діяльності, грн. / Збитки від штрафних санкцій, грн.	0,187	0,187	0,187	0,187	0,187	0,187	0,187	0,187	0,254	0,254	0,254	0,254	0,37	100,00

Група показників	Показник	Опис формули розрахунку	1 кв. 2013	2 кв. 2013	3 кв. 2013	4 кв. 2013	1 кв. 2014	2 кв. 2014	3 кв. 2014	4 кв. 2014	1 кв. 2015	2 кв. 2015	3 кв. 2015	4 кв. 2015	Вагові коеф. (а)	Верхня норма в (х) опт.
	Коефіцієнт якості юридичних послуг	Судові справи виграні в суді, одиниць / Загальна кількість судових позовів підприємства, одиниць	0,319	0,319	0,319	0,283	0,255	0,255	0,255	0,255	0,258	0,266	0,248	0,280	0,35	100,00
	Коефіцієнт юридичного менеджменту.	Дохід від відшкодування штрафних санкцій, тис. грн. / Дохід від нарахованих штрафних санкцій підприємству, тис. грн.	0,082	0,082	0,082	0,082	0,082	0,082	0,082	0,082	0,082	0,109	0,109	0,109	0,27	100,00
Показники екологічної безпеки підприємства	Коефіцієнт безпечності продукції	Вартість сертифікатів продукції, грн. / Обсяг промислової продукції, грн.	0,172	0,140	0,140	0,140	0,105	0,105	0,151	0,098	0,161	0,158	0,168	0,175	0,28	100,00
	Коефіцієнти екологічного баласту	Вартість утилізації відходів виробництва, грн. / Валові витрати підприємства, грн.	0,045	0,029	0,029	0,029	0,029	0,029	0,029	0,029	0,029	0,029	0,029	0,029	0,27	2,00
	Коефіцієнт забруднення середовища	Вартість екологічних зборів, грн. / Валові витрати підприємства, грн.	0,750	0,250	0,250	0,250	0,250	0,250	0,125	0,375	0,375	0,375	0,375	0,375	0,25	2,00
	Штрафи	Штрафи за порушення природоохоронного середовища	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,20	0,00
Показники фізичної безпеки	Коефіцієнт транспортної безпеки	Вартість викрадених цінностей при транспортуванні, грн. / Валові витрати підприємства, грн.	0,190	0,190	0,190	0,190	0,190	0,190	0,190	0,190	0,190	0,190	0,190	0,190	0,38	1,00

Група показників	Показник	Опис формули розрахунку	1 кв. 2013	2 кв. 2013	3 кв. 2013	4 кв. 2013	1 кв. 2014	2 кв. 2014	3 кв. 2014	4 кв. 2014	1 кв. 2015	2 кв. 2015	3 кв. 2015	4 кв. 2015	Вагові коеф. (а)	Верхня норма в (х) опт.
	Коефіцієнт захищеності та майна та персоналу	Витрати на охорону бізнесу, грн. / Чистий прибуток від операційної діяльності підприємства, грн. x100%	0,084	0,084	0,084	0,063	0,063	0,063	0,063	0,063	0,063	0,076	0,078	0,080	0,32	20,00
	Крадіжки	Кількість осіб звільнених з роботи за крадіжки чи проби знищення майна / Середньооблікова чисельність персоналу	0,304	0,304	0,304	0,304	0,304	0,304	0,304	0,304	0,304	0,304	0,304	0,304	0,30	0,10

**Значення показників економічної безпеки та їх вагові коефіцієнти по «ПП КОЛЯДЮК В.П.»
за період з 1 кв. 2013 по 4 кв. 2015р.**

Група показників	Показник	Опис формули розрахунку	1 кв. 2013	2 кв. 2013	3 кв. 2013	4 кв. 2013	1 кв. 2014	2 кв. 2014	3 кв. 2014	4 кв. 2014	1 кв. 2015	2 кв. 2015	3 кв. 2015	4 кв. 2015	Вагові коэф. (а)	Верхня норма в (х) опт.
Інформаційна безпека	Продуктивність інформації	Обсяг промислової продукції, грн. / Витрати на придбання ін. форм. ресурсів, грн.	46,2	46,3	46,8	47	47,5	43	47,2	48,1	47,9	48	48,1	51	0,360	70
	Коефіцієнт інформаційної озброєності	Витрати на придбання інформаційних ресурсів, грн. / Середньо спискова чисельність працівників, чол. x 100%	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13	0,360	30
	Коефіцієнт захищеності інформації	Витрати підприємства на захист інформаційних ресурсів, грн. / Витрати на придбання інформаційних ресурсів, грн	16	17,5	17,3	17,6	16,9	17,1	17,3	17,6	17,9	18	18,3	19,4	0,280	20
Фінансово-економічна безпека	Рентабельність Валового прибутку GPM	Валовий прибуток / Сумарна, (чиста) виручка підприємств	57	57,8	56,5	55,9	55,8	54	53,9	54	55,3	55,9	60	60	0,100	60
	Рентабельність операційного прибутку (OPM)	Прибуток від операційної діяльності / Сумарна (чиста) виручка підприємств	9,96	7,45	3,38	5,91	11,77	12,39	22,6	27,62	27,1	28,47	28,81	29,1	0,102	20
	Рентабельність чистого прибутку (NPM)	Чистий прибуток підприємства / Сумарна (чиста) виручка підприємства	11,6	11,6	11,6	13,6	15,2	15,4	18,54	20,2	21	21,9	22,8	23	0,090	10

Група показників	Показник	Опис формули розрахунку	1 кв. 2013	2 кв. 2013	3 кв. 2013	4 кв. 2013	1 кв. 2014	2 кв. 2014	3 кв. 2014	4 кв. 2014	1 кв. 2015	2 кв. 2015	3 кв. 2015	4 кв. 2015	Вагові коеф. (а)	Верхня норма в (х) опт.
	Рентабельність активів	Загальний прибуток підпр. за рік / Сумарна величина активів за річним балансом	18	18,5	19,3	19,6	19,8	19,9	21	21,2	31	36	40	46	0,088	50
	Рентабельність продукції	Прибуток від реалізації продукції / Повна Собівартість реалізованої прод-ції x100	14	11,87	13,62	15,12	12,51	13,01	14,6	16,7	18	20,5	20,8	21	0,088	30
	Коефіцієнт оборотності основних засобів FAT	Чистий об'єм продажу / Основні засоби	18	18	18	18	18	18	18	18	22,8	41	39	42	0,090	50
	Коефіцієнт автономії	Власний капітал підприємства / Валюта балансу	0,54	0,58	0,56	0,57	0,49	0,48	0,47	0,51	0,52	0,54	0,63	0,68	0,098	100
	Коефіцієнт фінансової стійкості	Власний капітал підприємства / Боргові зобов'язання підприємства	16,8	17,3	17,3	16,2	11,5	16,5	16,6	16,7	16,8	16,9	19	19	0,082	100
	Коефіцієнт фінансової незалежності	Власний капітал / (Забезпечення майбутніх витрат + довготривалі зобов'язання + поточні зобов'язання + доходи майбутніх періодів)	14	14	14	14	14	13	13	13	16,6	16,6	16,6	16,6	0,086	100
	Коефіцієнт поточної ліквідності	Оборотні активи підприємства / Поточні зобов'язання	8,7	8,8	8,9	8,8	8,7	8,9	8,8	9,1	10	11,2	19,8	28,4	0,090	100
	Коефіцієнт абсолютної ліквідності	Грошові кошти+ фін інвестиції / Поточні зобов'язання	8,6	8,6	8,6	8,6	8,6	8,6	8,6	8,6	9,48	13,76	19,75	28	0,086	20

Група показників	Показник	Опис формули розрахунку	1 кв. 2013	2 кв. 2013	3 кв. 2013	4 кв. 2013	1 кв. 2014	2 кв. 2014	3 кв. 2014	4 кв. 2014	1 кв. 2015	2 кв. 2015	3 кв. 2015	4 кв. 2015	Вагові коеф. (а)	Верхня норма в (х) опт.
Показники кадрової безпеки	Забезпечення кадрами	Кіл-ть наявних пр-ків задіяних у х. роботах / Кіл-ть необхідних пр-ків	0,7	0,7	0,7	0,76	0,78	0,8	0,8	0,95	0,93	0,95	0,98	1	0,200	1
	Плинність персоналу	Кількість звільнених / Середньооблікова чисельність	0,01	0,008	0	0,008	0,005	0	0,007	0	0	0,005	0	0	0,202	1
	Стабільність стаж роботи на підп-тві	Загальна сума років роботи на підприємстві всього персоналу / Середньооблікова чисельність персоналу	5,9	6,1	6,2	6,3	6,3	6,4	6,4	6,4	6,4	6,5	6,6	6,7	0,206	6
	Рівень дисципліни	Неявки на роботу (людина –дні) / Середньооблікову чисельність(люд. дні)	0,03	0,034	0,043	0,042	0,01	0,008	0,01	0,008	0,008	0,017	0,008	0,01	0,194	1
	Відповідність кваліфікації ступеню складності робіт	Середній тарифний розряд пр-ків / Середній тарифний розряд робіт	0,7	0,7	0,8	0,8	0,9	0,9	1	0,9	1	0,98	1	1	0,198	1
Показники виробничої (операційної) складової	Фондовіддача основних засобів	Виторг без ПДВ (Чистий дохід) / Середньорічна вартість основних засобів	1,49	1,49	1,5	1,52	1,54	1,56	1,57	1,5	1,58	1,6	1,58	1,6	0,202	1,5
	Коефіцієнт оновлення основного капіталу	Вартість придбаних у звітний період основних засобів / Вартість основних засобів на початок звітного періоду.	0,19	0,19	0,19	0,19	0,19	0,19	0,19	0,19	0,35	0,36	0,35	0,37	0,202	1

Група показників	Показник	Опис формули розрахунку	1 кв. 2013	2 кв. 2013	3 кв. 2013	4 кв. 2013	1 кв. 2014	2 кв. 2014	3 кв. 2014	4 кв. 2014	1 кв. 2015	2 кв. 2015	3 кв. 2015	4 кв. 2015	Вагові коеф. (а)	Верхня норма в (х) опт.
	Коефіцієнт зношення основних засобів	Сума зношеності основних засобів за період / Первинна вартість основних засобів на початку звітної періоду	17,8	17,8	17,9	18,2	21,24	25,49	26,01	30,17	34,07	34	36	35,9	0,200	50
	Матеріаломісткість	Матеріальні витрати, грн. / Виторг без ПДВ, грн.	26,9	26,7	26,7	26,5	27	27,5	27,3	28	28,06	28,11	28,07	28,1	0,196	30
	Коефіцієнт браку	Вартість браку за собівартістю реалізованої продукції, грн. / Собівартість реалізованої продукції, грн. x100	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6	0,55	0,3	0,4	0,3	0,3	0,3	0,2	0,200	3
Показники ринкової безпеки	Коефіцієнт ринкової віддачі активів	Чистий прибуток підприємства, грн. / Активи підприємства, грн.	10,1	16,94	20,25	25,01	33,31	40,76	51,78	62,68	69,84	70	71,1	71,2	0,352	100
	Конкуренто-Спроможність продукції	Ціна виробу підприємства, грн. / Ціна еталонного виробу, грн.	0,79	0,79	0,79	0,79	0,79	0,79	0,83	0,83	0,83	0,85	0,88	0,89	0,344	1
	Коефіцієнт ефективності рекламної політики	Витрати на рекламу, грн. / Валовий прибуток, грн	10,5	10,5	10,5	10,5	10,5	10,5	11	11	11,5	12	12,3	12	0,304	20
Показники політико правової безпеки	Коефіцієнт платіжної дисципліни	Прибуток від операційної діяльності, грн. / Збитки від штрафних санкцій, грн.	0,68	0,68	0,68	0,68	0,68	0,68	0,68	0,68	0,68	0,68	0,68	0,68	0,374	1

Група показників	Показник	Опис формули розрахунку	1 кв. 2013	2 кв. 2013	3 кв. 2013	4 кв. 2013	1 кв. 2014	2 кв. 2014	3 кв. 2014	4 кв. 2014	1 кв. 2015	2 кв. 2015	3 кв. 2015	4 кв. 2015	Вагові коеф. (а)	Верхня норма в (х) опт.
	Коефіцієнт якості юридичних послуг	Судові справи виграні в суді, одиниць / Загальна кількість судових позовів підприємства, одиниць	0,68	0,68	0,68	0,68	0,68	0,68	0,68	0,68	0,68	0,68	0,68	0,68	0,354	1
	Коефіцієнт юридичного менеджменту.	Дохід від відшкодування штрафних санкцій, тис. грн. / Дохід від нарахованих штрафних санкцій підприємству, тис. грн.	0,5	0,5	0,5	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,5	0,5	0,6	0,6	0,272	1
Показники екологічної безпеки	Коефіцієнт безпечності продукції	Вартість сертифікатів продукції, грн. / Обсяг промислової продукції, грн.	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8	0,87	0,87	0,9	0,91	0,91	0,280	0,8
	Коефіцієнти екологічного баласту	Вартість утилізації відходів виробництва, грн. / Валові витрати підприємства, грн.	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,266	0,1
	Коефіцієнт забруднення середовища	Вартість екологічних зборів, грн. / Валові витрати підприємства, грн.	0,01	0,011	0,01	0,01	0,01	0,011	0,01	0,01	0,01	0,01	0,01	0,01	0,250	0,02
	Штрафи	Штрафи за порушення природоохоронного середовища	0	0,013	0,013	0,011	0,011	0,009	0,009	0,009	0,008	0,013	0	0	0,204	0,1
Показники фізичної безпеки	Коефіцієнт транспортної безпеки	Вартість викрадених цінностей при транспортуванні, грн. / Валові витрати підприємства, грн.	0,07	0,071	0,071	0,069	0,069	0,069	0,069	0,069	0,069	0,08	0,085	0,09	0,380	0,1

Група показників	Показник	Опис формули розрахунку	1 кв. 2013	2 кв. 2013	3 кв. 2013	4 кв. 2013	1 кв. 2014	2 кв. 2014	3 кв. 2014	4 кв. 2014	1 кв. 2015	2 кв. 2015	3 кв. 2015	4 кв. 2015	Вагові коеф. (а)	Верхня норма в (х) опт.
	Коефіцієнт захищеності майна та персоналу	Витрати на охорону бізнесу, грн. / Чистий прибуток від операційної діяльності підприємства, грн. x100%	7,3	7,3	7,3	7,2	7,2	7,2	7,2	7,2	7,3	7,3	7,4	7,4	0,316	15
	Крадіжки	Кількість осіб звільнених з роботи за крадіжки чи проби знищення майна / Середньооблікова чисельність персоналу	0	0,1	0	0	0,1	0	0	0	0	0	0	0	0,304	0,1

**Значення нормалізованих показників економічної безпеки
та їх вагові коефіцієнти по «ПП КОЛЯДЮК В.П.»
за період 31 кв. 2013 по 4 кв. 2015р.**

Група показників	Показник	Опис формули розрахунку	1 кв. 2013	2 кв. 2013	3 кв. 2013	4 кв. 2013	1 кв. 2014	2 кв. 2014	3 кв. 2014	4 кв. 2014	1 кв. 2015	2 кв. 2015	3 кв. 2015	4 кв. 2015	Вагові коэф. (а)	Верхня норма в (х) опт.
Інформаційна безпека	Продуктивність інформації	Обсяг промислової продукції, грн. / Витрати на придбання ін. форм. ресурсів, грн.	0,238	0,238	0,241	0,242	0,244	0,221	0,243	0,247	0,246	0,247	0,247	0,262	0,360	50
	Коефіцієнт інформаційної озброєності	Витрати на придбання інформаційних ресурсів, грн. / Середньо спискова чисельність працівників, чол. x 100%	0,156	0,156	0,156	0,156	0,156	0,156	0,156	0,156	0,156	0,156	0,156	0,156	0,3600	30
	Коефіцієнт захищеності інформації	Витрати підприємства на захист інформаційних ресурсів, грн. / Витрати на придбання інформаційних ресурсів, грн	0,224	0,245	0,242	0,246	0,237	0,239	0,242	0,246	0,251	0,252	0,256	0,272	0,2800	20
Фінансово-економічна безпека	Рентабельність Валового прибутку GPM	Валовий прибуток / Сумарна, (чиста) виручка підприємств	0,095	0,096	0,094	0,093	0,093	0,09	0,089	0,09	0,092	0,093	0,1	0,1	0,100	60
	Рентабельність операційного прибутку (OPM)	Прибуток від операційної діяльності / Сумарна (чиста) виручка підприємств	0,051	0,038	0,017	0,030	0,06	0,0632	0,115	0,1409	0,138	0,145	0,147	0,15	0,102	20
	Рентабельність чистого прибутку (NPM)	Чистий прибуток підприємства / Сумарна (чиста) виручка підприємства	0,104	0,104	0,104	0,1224	0,137	0,1386	0,166	0,1818	0,189	0,197	0,205	0,21	0,090	10
	Рентабельність активів	Загальний прибуток підпр. за рік / Сумарна величина активів за річним балансом	0,031	0,032	0,034	0,034	0,035	0,035	0,036	0,0373	0,055	0,063	0,07	0,08	0,088	50
	Рентабельність продукції	Прибуток від реалізації продукції / Повна Собівартість реалізованої прод-ції x100	0,040	0,034	0,04	0,044	0,037	0,0382	0,042	0,049	0,053	0,06	0,061	0,06	0,088	30

Група показників	Показник	Опис формули розрахунку	1 кв. 2013	2 кв. 2013	3 кв. 2013	4 кв. 2013	1 кв. 2014	2 кв. 2014	3 кв. 2014	4 кв. 2014	1 кв. 2015	2 кв. 2015	3 кв. 2015	4 кв. 2015	Вагові коеф. (а)	Верхня норма в (х) опт.
	Коефіцієнт оборотності основних засобів FAT	Чистий об'єм продажу / Основні засоби	0,032	0,032	0,032	0,0324	0,032	0,0324	0,032	0,0324	0,041	0,074	0,07	0,08	0,090	50
	Коефіцієнт автономії	Власний капітал підприємства / Валюта балансу	0,001	0,001	5E-04	0,001	5E-04	0,0005	0,001	0,0005	5E-04	5E-04	6E-04	0	0,098	100
	Коефіцієнт фінансової стійкості	Власний капітал підприємства / Боргові зобов'язання підприємства	0,01377 6	0,014 2	0,014	0,0132 84	0,009	0,0135	0,0136 1	0,0137	0,014	0,014	0,016	0,02	0,082	100
	Коефіцієнт фінансової незалежності	Власний капітал / (Забезпечення майбутніх витрат + довготривалі зобов'язання + поточні зобов'язання + доходи майбутніх періодів)	0,012	0,012	0,012	0,012	0,012	0,0112	0,011	0,0112	0,014	0,014	0,014	0,01	0,086	100
	Коефіцієнт поточної ліквідності	Оборотні активи підприємства / Поточні зобов'язання	0,007	0,007	0,008	0,007	0,008	0,008	0,007	0,0082	0,009	0,01	0,018	0,03	0,090	100
	Коефіцієнт абсолютної ліквідності	Грошові кошти+ фін інвестиції / Поточні зобов'язання	0,036	0,037	0,037	0,036	0,037	0,037	0,036	0,037	0,041	0,059	0,085	0,12	0,086	20
Показники кадрової безпеки	Забезпечення кадрами	Кіл-ть наявних пр-ків задіяних у х. роботах / Кіл-ть необхідних пр-ків	0,14	0,14	0,14	0,152	0,156	0,16	0,16	0,19	0,186	0,19	0,196	0,2	0,200	8
	Плинність персоналу	Кількість звільнених / Середньооблікова чисельність	0,002	0,001	0	0,001	0,001	0	0,001	0	0	0,001	0	0	0,202	4

Група показників	Показник	Опис формули розрахунку	1 кв. 2013	2 кв. 2013	3 кв. 2013	4 кв. 2013	1 кв. 2014	2 кв. 2014	3 кв. 2014	4 кв. 2014	1 кв. 2015	2 кв. 2015	3 кв. 2015	4 кв. 2015	Вагові коеф. (а)	Верхня норма в (х) опт.
	Стабільність, стаж роботи на підприємстві	Загальна сума років роботи на підприємстві всього персоналу / Середньооблікова чисельність персоналу	0,202	0,209	0,213	0,2163	0,216	0,219	0,219	0,2197	0,22	0,223	0,227	0,23	0,206	100
	Рівень дисципліни	Неявки на роботу (людино – дні) / Середньооблікову чисельність(люд. дні)	0,006	0,006	0,008	0,008	0,002	0,0016	0,002	0,001	0,002	0,003	0,002	0	0,194	4
	Відповідність кваліфікації ступеню складності робіт	Середній тарифний розряд пр-ків / Середній тарифний розряд робіт	0,138	0,138	0,158	0,1584	0,178	0,1782	0,198	0,1782	0,198	0,194	0,198	0,2	0,198	100
Показники виробничої (операційної) безпеки	Фондовіддача основних засобів	Виторг без ПДВ (Чистий дохід) / Середньорічна вартість основних засобів	0,201	0,200	0,202	0,204	0,207	0,210	0,211	0,202	0,213	0,215	0,213	0,22	0,202	100
	Коефіцієнт оновлення основного капіталу	Вартість придбаних у звітний період основних засобів / Вартість основних засобів на початок звітного періоду.	0,038	0,038	0,038	0,038	0,038	0,038	0,038	0,0384	0,071	0,073	0,071	0,07	0,202	100
	Коефіцієнт зношення основних засобів	Сума зношеності основних засобів за період / Первинна вартість основних засобів на початку звітного періоду	0,071	0,071	0,072	0,072	0,085	0,102	0,104	0,120	0,136	0,136	0,144	0,14	0,200	50
	Матеріаломісткість	Матеріальні витрати , грн. / Виторг без ПДВ, грн.	0,175	0,174	0,174	0,173	0,176	0,1797	0,178	0,182	0,183	0,184	0,183	0,18	0,196	30

Група показників	Показник	Опис формули розрахунку	1 кв. 2013	2 кв. 2013	3 кв. 2013	4 кв. 2013	1 кв. 2014	2 кв. 2014	3 кв. 2014	4 кв. 2014	1 кв. 2015	2 кв. 2015	3 кв. 2015	4 кв. 2015	Вагові коеф. (а)	Верхня норма в (х) опт.
	Коефіцієнт браку	Вартість браку за собівартістю реалізованої продукції, грн. / Собівартість реалізованої продукції, грн. x100	0,04	0,04	0,04	0,04	0,04	0,0367	0,02	0,0267	0,02	0,02	0,02	0,01	0,200	3
Показники ринкової безпеки	Коефіцієнт ринкової віддачі активів	Чистий прибуток підприємства, грн. / Активи підприємства, грн.	0,035	0,059	0,071	0,088	0,117	0,143	0,182	0,220	0,246	0,246	0,25	0,25	0,352	100
	Конкурентоспроможність продукції	Ціна виробу підпр., грн. / Ціна еталонного виробу, грн.	0,271	0,271	0,272	0,271	0,272	0,272	0,285	0,285	0,286	0,292	0,303	0,31	0,344	100
	Коефіцієнт ефективності рекламної політики	Витрати на рекламу, грн. / Валовий прибуток, грн	0,159	0,159	0,16	0,159	0,16	0,159	0,167	0,167	0,175	0,182	0,187	0,18	0,304	20
Показники політико правової безпеки	Коефіцієнт платіжної дисципліни	Прибуток від операційної діяльності, грн. / Збитки від штрафних санкцій, грн.	0,254	0,254	0,254	0,254	0,254	0,254	0,254	0,254	0,254	0,254	0,254	0,254	0,374	100
	Коефіцієнт якості юридичних послуг	Судові справи виграні в суді, одиниць / Загальна кількість судових позовів підприємства, одиниць	0,241	0,241	0,241	0,241	0,241	0,241	0,241	0,241	0,241	0,241	0,241	0,241	0,354	100
	Коефіцієнт юридичного менеджменту.	Дохід від відшкодування штрафних санкцій, тис. грн. / Дохід від нарахованих штрафних санкцій підприємству, тис. грн.	0,136	0,136	0,136	0,109	0,109	0,109	0,109	0,109	0,136	0,136	0,163	0,163	0,272	100
Показники екологічної безпеки	Коефіцієнт безпечності продукції	Вартість сертифікатів продукції, грн. / Обсяг промислової продукції, грн.	0,280	0,280	0,280	0,280	0,280	0,280	0,280	0,305	0,305	0,315	0,319	0,319	0,280	100

Група показників	Показник	Опис формули розрахунку	1 кв. 2013	2 кв. 2013	3 кв. 2013	4 кв. 2013	1 кв. 2014	2 кв. 2014	3 кв. 2014	4 кв. 2014	1 кв. 2015	2 кв. 2015	3 кв. 2015	4 кв. 2015	Вагові коеф. (а)	Верхня норма в (х) опт.
	Коефіцієнти екологічного баласту	Вартість утилізації відходів виробництва, грн. / Валові витрати підприємства, грн.	0,266	0,266	0,266	0,266	0,266	0,266	0,266	0,266	0,266	0,266	0,266	0,266	0,266	2
	Коефіцієнт забруднення середовища	Вартість екологічних зборів, грн. / Валові витрати підприємства, грн.	0,113	0,138	0,125	0,125	0,125	0,138	0,125	0,125	0,125	0,125	0,125	0,125	0,250	2
	Штрафи	Штрафи за порушення природоохоронного середовища	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,204	0
Показники фізичної безпеки	Коефіцієнт транспортної безпеки	Вартість викрадених цінностей при транспортуванні, грн. / Валові витрати підприємства, грн.	0,270	0,270	0,270	0,262	0,262	0,262	0,262	0,262	0,262	0,304	0,323	0,327	0,380	1
	Коефіцієнт захищеності та майна та персоналу	Витрати на охорону бізнесу, грн. / Чистий прибуток від операційної діяльності підприємства, грн. x100%	0,154	0,154	0,154	0,152	0,152	0,152	0,152	0,152	0,154	0,154	0,156	0,156	0,316	20
	Крадіжки	Кількість осіб звільнених з роботи за крадіжки чи проби знищення майна / Середньооблікова чисельність персоналу	0,090	0,090	0,090	0,090	0,090	0,090	0,090	0,090	0,090	0,090	0,090	0,090	0,304	0,1